

ต้นฉบับ
ผลงานที่ได้รับรางวัลใน
เงินทุนภูมิพล

สถาบันวิทย์บริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ประจำปีการศึกษา

ประกาศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เรื่อง ผลการพิจารณาผลงานชิงรางวัลในเงินทุนภูมิพล
ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๘

ตามที่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ประกาศให้นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา นำเสนอผลงานประเภทเรียงความและประเภทบทความวิชาการส่งเข้าประกวดชิงรางวัลในเงินทุนภูมิพล ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๘ โดยกำหนดหัวข้อเรื่องการประกวดผลงานประเภทเรียงความ ชื่อ ๖๐ ปี ปกเกล้าชาวไทย พระสถิตสมิทในดวงใจพสกนิกร และหัวข้อเรื่องประเภทบทความวิชาการ ชื่อ อยู่อย่างไทย รู้จักใช้ รู้จักออม ทั้งนี้ ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ส่งผลงานเข้าประกวดจะต้องเป็นนิสิตระดับปริญญาตรีหรือระดับบัณฑิตศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และกำหนดเป็นเงื่อนไขพิเศษสำหรับผู้ส่งผลงานประกวดประเภทบทความวิชาการจะต้องเป็นการนำเสนอผลงานจากกลุ่มนิสิตซึ่งศึกษาต่างคณะ ตั้งแต่ ๓ - ๕ คน และในการพิจารณาผลงานที่ส่งเข้าประกวดครั้งนี้ มีกรรมการในคณะกรรมการจัดประกวดผลงานชิงรางวัลในเงินทุนภูมิพล ปีการศึกษา ๒๕๕๘ ดังรายนามต่อไปนี้เป็นกรรมการผู้ตรวจอ่านให้คะแนน คือ

๑. ศาสตราจารย์ ดร. ปิยนาด บุญนาค
๒. รองศาสตราจารย์สุณีย์ สิ้นธุเดชะ
๓. รองศาสตราจารย์นราทิพย์ ชูติวงศ์
๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรทิพย์ พุกผาสุข
๕. อาจารย์สวัสดิ์ จงกล
๖. รองศาสตราจารย์ไชศิริ ปรามาช (ผู้แทนประธานสาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์)
๗. รองศาสตราจารย์อິงอร สุพันธ์วิช (ผู้แทนหัวหน้าภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์)

บัดนี้ คณะกรรมการฯ ได้พิจารณาตัดสินผลงานการประกวดชิงรางวัลในเงินทุนภูมิพล ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๘ เรียบร้อยแล้วเป็นดังนี้

14 ธ.ค. ๒๕๕๘

122454482

ประเภทรางวัลเรียงความ

รางวัลดีเยี่ยม จำนวนเงิน ๑๕,๐๐๐ บาท พร้อมเกียรติบัตร ได้แก่
นายภูริ วิเศษรจนา
คณะสัตวแพทยศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๔๓๕๕๘๑๖๓๑

รางวัลที่ ๑ จำนวนเงิน ๑๐,๐๐๐ บาท พร้อมเกียรติบัตร ได้แก่
นางสาวภัสสริน จันทร์สกุล
คณะแพทยศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๖๓๕๕๑๐๖๓๐

รางวัลที่ ๒ จำนวนเงิน ๘,๐๐๐ บาท พร้อมเกียรติบัตร ได้แก่
นายอัสนี พูลรัมย์
คณะอักษรศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๘๔๐๒๕๔๕๒๒

รางวัลที่ ๓ จำนวนเงิน ๖,๐๐๐ บาท พร้อมเกียรติบัตร ได้แก่
นางสาววรรณภา สรรพพิทักษ์
คณะอักษรศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๗๔๐๒๐๗๐๒๒

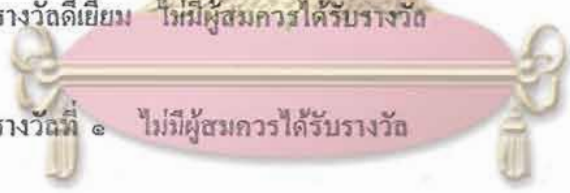
รางวัลชมเชย จำนวนเงิน ๓,๐๐๐ บาท พร้อมเกียรติบัตร ได้แก่

๑. นางเพียงเพ็ญ จิรัชับ
คณะครุศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๖๘๔๖๓๑๕๒๗
๒. นางสาวสุธารี อาทรรุระดูข
คณะนิติศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๕๔๖๑๕๖๕๓๔
๓. นายวันจักร ทิมาสาร
คณะแพทยศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๕๓๕๑๕๑๕๓๐

๔. นางสาวภาภา ถิวเจริญชัย
คณะอักษรศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๕๘๐๒๐๐๕๒๒
๕. นายดิเรก หงษ์ทอง
คณะอักษรศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๖๔๐๐๖๔๔๒๒
๖. นางสาวปวีดา จิตมั่ง
คณะอักษรศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๗๔๐๑๒๓๕๒๒
๗. นางสาวช่อฟ้า เกตุเรืองโรจน์
คณะอักษรศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๗๔๐๐๕๕๕๒๒
๘. นางสาวมนัสวี พรหมสุทธิรักษ์
คณะอักษรศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๗๔๐๑๗๐๓๒๒

ประเภทรางวัลบทความวิชาการ

รางวัลดีเยี่ยม ให้มีผู้สมควรได้รับรางวัล

รางวัลที่ ๑ ไม่มีผู้สมควรได้รับรางวัล

รางวัลที่ ๒ จำนวนเงิน ๑๒,๐๐๐ บาท พร้อมเกียรติบัตร ได้แก่

ผลงานของกลุ่มนิสิตประกอบด้วย

๑. นายนิธิตาร พงศ์ปิยะไพบูลย์

คณะเศรษฐศาสตร์

เลขประจำตัว ๔๖๔๕๕๘๒๐๒๕

๒. นายสุกิตติ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา

คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี

เลขประจำตัว ๔๕๔๒๔๒๔๐๒๖

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๓. นางสาวโสภา สถาพรชัยวัฒน์
คณะนิเทศศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๗๘๕๑๔๔๕๒๘
๔. นายอมรศักดิ์ มาลา
คณะเศรษฐศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๖๔๕๗๑๘๑๒๕
๕. นายอัครราชย์ บุญญาศิริ
คณะเศรษฐศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๖๔๕๗๒๔๕๒๕

รางวัลที่ ๓ จำนวนเงิน ๑๐,๐๐๐ บาท พร้อมเกียรติบัตร ได้แก่
ผลงานของกลุ่มนิสิตประกอบด้วย

๑. นางสาวอรินชาน เจริญกุล
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๔๓๔๐๖๖๖๒๕
๒. นายจวิฑ์ คงนันทะ
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๔๓๔๐๐๕๕๒๕
๓. นายปวิฑ์ ธนกาญจน์กุล
คณะเกษตรศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๘๓๖๕๗๗๗๓๓

รางวัลชมเชย จำนวนเงิน ๖,๐๐๐ บาท พร้อมเกียรติบัตร ได้แก่

ผลงานของกลุ่มนิสิต ๒ กลุ่ม
กลุ่มที่ ๑ ประกอบด้วย

๑. นายยุทธภูมิ พุทโรตอง
คณะวิทยาศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๖๓๓๐๒๓๖๒๓
๒. นางสาวศจิกา นครขวาง
คณะแพทยศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๘๓๕๑๕๗๗๓๐

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

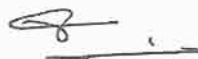
๓. นางสาวอารีญา ตูลยานนท์
คณะวิทยาศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๘๓๒๑๔๔๘๒๓
๔. นายสิทธิโชค โสมอ่ำ
คณะวิทยาศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๗๓๓๑๒๒๑๒๓

กลุ่มที่ ๒ ประกอบด้วย

๑. นายอนนท์ ธนะศิริขจร
คณะรัฐศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๖๔๑๒๖๐๒๒๔
๒. นายปรีดี หงษ์สตัน
คณะรัฐศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๖๔๑๔๓๐๖๒๔
๓. นายสุพจน์ ธนพัฒน์วงศ์กุล
คณะเศรษฐศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๕๕๕๖๖๑๘๒๘
๔. นายรัชกร พัชรวิภาส
คณะนิติศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๖๔๖๑๘๓๘๓๔

ทั้งนี้ นิสิตผู้ได้รับรางวัลดีเยี่ยม รางวัลที่ ๑, ๒ และ ๓ จะได้รับรับพระราชทานรางวัลในวันพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ปีการศึกษา ๒๕๕๘ จึงขอให้นิสิตผู้ได้รับรางวัลดังกล่าว มารายงานตัวเพื่อรับทราบกำหนดการขอรับพระราชทานรางวัล ที่สำนักงานนิสิตสัมพันธ์ อาคารจตุจักรพงษ์ ชั้น ๓ ภายในวันศุกร์ที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๘ และสำหรับนิสิตที่ได้รับรางวัลชมเชยให้นิสิตมารับเงินรางวัลได้ที่ส่วนการคลัง อาคารจามจุรี ๕ ชั้น ๓ ตั้งแต่วันจันทร์ที่ ๓ กรกฎาคม ๒๕๕๘ เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

(รองศาสตราจารย์จุมพล รอดคำดี)

รองอธิการบดี

ปฏิบัติราชการแทนอธิการบดี

“๖๐ ปี ปกเกล้าชาวไทย พระสถิตสนิทในดวงใจพสกนิกร”

สถาบันวิทยบริการ
โดย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
นายภูมิ วิเศษรจนา
นิติคณະสัตวแพทยศาสตร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๖๐ ปี ปกเกล้าชาวไทย พระสถิตินิทในดวงใจพสกนิกร

สายลมหนาวพัดผ่านผืนดินที่แตกกระแหง แสงแดดส่องสาดอย่างเกรี้ยวกราด รวากับจะเผาไหม้ทุกสรรพสิ่ง ทุกชีวิตหันมองไปทางใดก็ไร้ที่พึ่งพิง มีเพียงแต่ความทุกข์ทนและอ้างว้าง เป็นเพื่อนข้างกาย แต่ในที่สุด สภาพจิตใจของประชาชนคนไทยเช่นนี้ ก็ได้จางหายไป ในวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ เสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ พระองค์ทรงมีพระปฐมบรมราชโองการว่า

“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

พระราชดำรัสนี้ได้สร้างความ โสมนัสเปรมปรีดีไปทั่วทุกเขตศิรีแห่งแดนสยาม ทศพิธราชธรรมทั้ง ๑๐ ประการ ที่หลอมรวมอยู่ในพระราชหฤทัยคล้ายกับกลั่นตัวกลายเป็นสายวิรุฬหิพย์ที่พรั่งพรูขลุบหลั่งริน รดผืนแผ่นดินที่แห้งผากให้ชุ่มชื้น พระองค์ทรงเป็น “หน่อเนื้อเชื้อแก้วตรีภย์” ทรงเป็นดัง “เมล็ดพันธุ์แห่งความหวัง” ที่พร้อมจะเติบโตเป็นพลังของแผ่นดินปกเกล้าทุกชีวิตในภายหน้า ด้วยน้ำทิพย์แห่งธรรม และแสงสว่างล้ำแห่งพระราชปณิธานที่มุ่งมั่นและแน่วแน่ เมล็ดพันธุ์นี้จึงเริ่มหยั่งรากลง เริ่มสร้างความมั่นคงให้กับแผ่นดินนับแต่นั้นมา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงวางรากฐานเป็นเสาหลักแห่งความมั่นคงให้กับประเทศ โดยการดำรงพระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง สืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ที่สร้างความสั่นคลอนและบั่นทอนความมั่นคงในจิตใจชาวไทย พระองค์มีเพียงแต่ทรงมีฐานะในทางกฎหมายและนิตินิราชประเพณีที่จะทรงประทับอยู่บนพระราชบัลลังก์ทองเท่านั้น แต่กลับทรงลงมาร่วมทุกข์ร่วมสุขกับประชาชน ที่ล้วนแต่ประจักษ์ในภาพที่พระองค์มักทรงกำม้วนแผนที่แนบด้วยพระหัตถ์ซ้าย พระหัตถ์ขวาทรงจับปากกา พระสอคล้องด้วยสายคล้องถ่ารูป แล้วเสด็จพระราชดำเนินยังทุกหนทุกแห่งเพื่อคลายร้อนผ่อนลำเล็ญ ให้ประชาร่วมเย็นและเป็นสุข รวากับไม่มีเม็ดดินก้อนใดบนผืนแผ่นดินไทยแห่งนี้ ที่ไม่เคยได้รองรับเบื้องพระยุคลบาทมาก่อน พระองค์จึงทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยเพียงหนึ่งเดียว หยั่งรากยึดเหนี่ยวลงในจิตใจของคนไทยทุกหมู่เหล่าอย่างมั่นคง

“เมื่อหยั่งรากเพื่อผสกานถึงทะยานต้นยืนตระหง่าน เป็นจุดเริ่มของการเติบโตและพัฒนา”

เปรียบดังพระอัจฉริยภาพของพระองค์ ที่ทรงเล็งเห็นว่าการที่จะสร้าง “วงจรแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน” ให้เกิดแก่ประเทศเกษตรกรรมได้นั้น ต้องเริ่มจากการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นพื้นฐานหลักของปัจจัยการผลิต ได้แก่ ดิน น้ำและป่าไม้ ในเรื่องดิน เช่น บริเวณพื้นที่ภาคใต้ ที่ประสบปัญหาน้ำท่วมและดินเปรี้ยว ไม่สามารถเพาะปลูกได้ พระองค์ทรงจัดตั้งโครงการระบายน้ำพรุบาเจาะ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภูลทอง เป็นต้น จนทำให้สามารถใช้พื้นที่ดินเพาะปลูกได้ ทั้งยังทรงใช้หลักการ “แก้งดิน” เพื่อแก้ปัญหาดินเปรี้ยวด้วยการศึกษาภาวะ

ความเป็นกรดจัด แล้วจึงใช้น้ำชะล้างความเป็นกรดร่วมกับหินปูนฝุ่น นอกจากนี้ปัญหาการพังทลายของหน้าดินอย่างต่อเนื่องจากการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า ขยายพื้นที่เกษตรสู่พื้นที่สูง ทั้งในภาคเหนือ ตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง ก็ทรงริเริ่มการให้หญ้าแฝก ที่มีระบบรากหยั่งลึกเป็นแผงช่วยรักษาหน้าดินได้เป็นอย่างดี ด้วยพระสติปัญญาที่ลุ่มลึกยิ่งกว่าเช่นนี้ ผืนดินแห่งระแหงจึงเปลี่ยนเป็นแปลงผักไร้ร่นา พื้นที่ไร้ค่าจึงกลายเป็นสินทรัพย์ให้กับประชาชนที่สุด

ในการอนุรักษ์น้ำ พระองค์ทรงเป็น “ปราชญ์เรื่องน้ำ” ทรงตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาที่สำคัญคือ ปัญหาขาดแคลนน้ำ น้ำท่วมในฤดูฝน และน้ำเน่าเสีย จึงทรงเร่งแก้ไขโดยเริ่มจากการสร้างน้ำด้วยโครงการฝนหลวงเพื่อการเกษตรในฤดูแล้ง จากนั้นจึงกักเก็บน้ำด้วย โครงการสร้างฝาย บ่อ สระและเขื่อนขนาดต่างๆ กระจายไปทุกภูมิภาค เช่น เขื่อนห้วยกุ่ม เขื่อนแม่จัดสมบูรณ์ชล อ่างเก็บน้ำห้วยเด็ย อ่างเก็บน้ำต้นหยง ที่ช่วยเก็บน้ำและยังมีประโยชน์ในการผลิตกระแสไฟฟ้า โครงการขุดปรับปรุงคลองระบายน้ำในบริเวณพื้นที่ลุ่ม และการก่อสร้างทางผันน้ำต่างๆ ทั้งหมดที่เกิดจากน้ำพระราชหฤทัยได้หลังรับโศก ขับไล่ปัญหาทุกภัยให้หมดสิ้น สำหรับการบำบัดน้ำเสีย ทรงริเริ่มโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาบำบัดน้ำเสียที่บริเวณหนองหาร จ.สกลนคร ที่ช่วยคืนน้ำใสไหลเย็น ให้เรายังคงได้มีสายน้ำ ที่คอยไหลรินเพื่อหล่อเลี้ยงและไหลเรียงเพื่อดับร้อน

ในการอนุรักษ์ป่าไม้ ทรงแก้ปัญหาคาบุกรุกพื้นที่ป่าโดยการจัดตั้ง โครงการเพื่อส่งเสริมอาชีพให้แก่ชาวไทยภูเขา และส่งเสริมการปลูกป่าอันเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ด้วยโครงการปลูกป่า ชัยพัฒนาแม่ฟ้าหลวง อีกทั้งยังทรงจัดตั้ง “ศูนย์ศึกษาการพัฒนา” ตามภูมิภาคต่างๆ เพื่อเป็นศูนย์รวมของการศึกษาค้นคว้าวิจัย เพื่อแสวงหาแนวทางการพัฒนาการประกอบอาชีพของประชาชนในพื้นที่นั้น ที่มีหลักสำคัญคือจะต้องสอดคล้องไปกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เป็นพื้นฐานการผลิตที่สำคัญยิ่ง ด้วยพระสายพระเนตรที่ทอดไกลและการเข้าพระราชหฤทัยที่ลึกซึ้ง ถึงสายสัมพันธ์แห่งธรรมชาติที่ขาดจากกันไม่ได้เช่นนี้ โครงการอนุรักษ์พัฒนาสิ่งแวดล้อมของพระองค์จึงยังประโยชน์ซึ่งกันและกัน ผูกเป็นสัมพันธ์แน่นแฟ้น รวากับความรักความผูกพันของประชาชนไทย ที่มีต่อพระเจ้านแผ่นดินที่ทั้งชีวิตจะไม่มีวันตัดขาด ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ที่บัดนี้ พระองค์ทรงทำให้ “ป่าเตียน ดินแห้ง น้ำแล้ง ไหลผ่าน ไป เมื่อสายน้ำพระราชหฤทัย ไหลผ่านมา”

“เมื่อเคิบโตตั้งต้น จึงแตกกิ่งก้านกิ่งก้านตระการ เป็นฐานของดอกผล” ครั้นเมื่อต้นไม้ของพระองค์ขึ้นต้นมั่นคงด้วยการพัฒนาปัจจัยพื้นฐานแห่งการผลิตดีแล้ว พระองค์ก็ทรงสานต่อวงจรแห่งการพัฒนาโดยทรงพิพัฒน์การเกษตรในทั่วทุกเขตอย่างมีรอยเท้า เพื่อเป็นพื้นฐานของความมั่นคงทางเศรษฐกิจอันเป็นดังดอกผลต่อไป ในหลวงของเราทรงเป็น “พระชาติดิถีเกษตรราชา” ที่ทรงเปรี๊ยะปราชญ์ในเศรษฐศาสตร์เกษตรยิ่งนัก ด้วยทรงดำรงพระองค์ไว้อยู่บนหนทางสร้างปัญญาเป็นเนืองนิตย์ เริ่มจากการเสด็จไป “รับฟัง” ความทุกข์ร้อนของเกษตรกรจนถึงที่ ทุกปัญหาที่มีทรงนำกลับมา “คิดวิเคราะห์” เพื่อหาแนวทางแก้ไขและทรงใช้สองพระหัตถ์ในการ “ปฏิบัติทดลอง” ว่าแนวทางเหล่านั้นมิใช่ได้ผลดีแต่ในตำรา แต่ต้องมีคุณค่าต่อการปฏิบัติจริง

ได้เห็นได้จากการที่ไม่มีพระราชวัง ณ แห่งหนใด ที่รายล้อมไปด้วย โรงรีดนม แปลงผัก บ่อปลา หรือนาข้าว ดังเช่นพระราชวังสวนจิตรลดา โหลวมของพระองค์ ที่ทรงใช้เป็นจุดเริ่มต้นของ โครงการ ทฤษฎี ตลอดจนแนวทางการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรที่ได้พระราชทาน เผยแพร่สู่เกษตรกรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น โครงการธนาคารข้าวที่ช่วยแก้ไขปัญหาความ เดือดร้อนเฉพาะหน้าและระยะยาว ทำให้เกษตรกรไม่ต้อง “ดำข้าวสารกรอกหม้อรอวันตาย” อีกต่อไป นอกจากนี้ยังมีโครงการต่างๆ อีกมากมายเพื่อพัฒนาการเกษตร การประมงและการเลี้ยงสัตว์ เช่น โครงการฟาร์มโคนมตัวอย่าง ธนาคารโค กระบือ โครงการสหกรณ์ทางการเกษตร โครงการพัฒนาเกษตรที่ราบสูง เป็นต้น

นอกจากนี้พระองค์ยังทรงแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถที่ล้ำลึก ในการแก้ไขปัญหาหลักที่สำคัญของเกษตรกรรมไทยนั่นก็คือ ภาวะขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง โดยพระราชทาน “ทฤษฎีใหม่” ซึ่งเป็นแนวทางการบริหารจัดการที่ดินเพื่อเกษตรกรรายย่อย โดยทรงคิดค้นต้นแบบในการจัดสรรที่ดินออกเป็นสวนๆ ทรงคำนึงถึงความสำคัญของแหล่งน้ำตลอดปี จัดแบ่งพื้นที่ให้สามารถปลูกพืชไร่พืชสวนเพื่อเป็นรายได้เสริม ปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงปลาและเลี้ยงสัตว์ทำให้เกษตรกรพึ่งตนเองได้ในเรื่องของอาหาร อันเป็นความมั่นคงอันดับแรกของชุมชนเกษตรกรรม ที่พระองค์ได้ทรงให้ความสำคัญมาตลอดระยะเวลาอันยาวนานที่ได้ทรงงานพัฒนา

พระราชกรณียกิจในการโอบอุ้มหนุนเกื้อช่วยเหลือเกษตรกรในลักษณะเช่นนี้ มีทั้งการให้ การศึกษา ถ่ายทอดความรู้ด้วยพระองค์เอง ตลอดจนคณะเจ้าหน้าที่ ที่ทรงจัดตั้งขึ้นรวมถึงโครงการตามแนวพระราชดำริที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้อย่างแท้จริง ที่เปิดโอกาสให้เกษตรกรและผู้ที่สนใจ ได้เข้ามาศึกษาอย่างไม่จบสิ้น โครงการเหล่านี้กระจายอยู่ทั่วทุกถิ่นบังเกิดแต่คุณูปการอนอกนั้นดี เพราะเปรียบพาลังดังการจุดเทียนแห่งปัญญาอันจะนำมาซึ่งความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ในเบื้องต้น จนถึงสามารถช่วยเหลือชุมชนและสังคมได้ ทั้งยังสร้างคุณค่าทางจิตใจเพราะกระตุ้นให้ทุกคนเกิดความรู้สึกรับผิดชอบ เกิดความสมัครสมานสามัคคี มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน มุ่งมั่นที่จะนำพาให้ชุมชนของตนผ่านพ้นปัญหาต่างๆ ไปได้ตลอดรอดฝั่งในที่สุด

“ชูกิ่งก้านผลิดอกบาน ออกผลสืบ แต่ตั้งอยู่บนความพอดี” กิ่งก้านสาขาที่ต้นไม้มแห่ง พระองค์ แผ่ขยายกระจาย ไปประคองดังพระราชกรณียกิจที่ทรงบำเพ็ญเพื่อพัฒนาการเกษตร ส่งผลให้เศรษฐกิจภาพรวมและชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทย ที่ส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรกรรมดีขึ้น

แต่ในช่วงระยะเวลาหลายปีตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ ประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจที่รุนแรงและรวดเร็ว ทำให้ขาดดุลบัญชีเดินสะพัด เงินทุนสำรองต้องลดน้อยถอยลง เพราะค่าเงินบาทที่เกิดอาการ “ลอยตัว” จนสุดท้ายรัฐบาลต้องหาทางรอดโดยการกู้เงินฉุกเฉินอย่าง มีเงื่อนไขจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ทำให้ทุกชีวิตของคนไทย รวบรวมว่าต้องแบกรับภาระหน้าที่ใหม่ที่เกิดขึ้นคิดตัวอย่างมีหันตั้งตัวนั่นคือ “การปลดหนี้” ภาวะเช่นนี้ทำให้ประเทศชาติ ต้องเข้าตาจนประชาชนก็มีแต่อดด้าน มองไปทางไหนก็มีแต่ความมืดมนและสับสน

แต่ในสถานการณ์เช่นนี้นับเป็นความโชคดียิ่งมหาศาลของเราทุกคน ที่ได้เกิดมาได้รับพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ปกเกล้าชาวไทยมาโดยตลอด แง่คิดและแนวทางจากพระราชดำรัสของพระองค์ที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าอย่างมหาศาล เป็นปรัชญาที่ชี้ให้เห็นถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชนจนถึงระดับรัฐ ในแง่ของการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง รู้จักประมาณและมีความพอดี เน้นการผลิตและส่งออกสินค้าที่ผลิตจากวัตถุดิบและแรงงานภายในประเทศ เน้นให้มีการลงทุนในขนาดและระดับเทคโนโลยีที่เหมาะสม ให้ความสำคัญกับการพัฒนาและเพิ่มคุณค่าผลผลิต แนะนำให้ประชาชนปรับเปลี่ยนทัศนคติในการทำมาหากินเสียใหม่ คือให้มีส่วนหนึ่งที่เป็นแบบพอเพียงคือ “พอมีพอกิน อิ่ม खुตตนเองได้” แนวทางเหล่านี้สรุปใจความได้ในที่สุดเรียกว่า “แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเปรียบเสมือนแสงทองส่องทางที่จุดประกายความสว่างท่ามกลางความมืดบอด เป็นทั้งคำตอบอธิบายในสิ่งที่เกิดขึ้นและเป็นแนวทาง ที่ทำให้เราสามารถก้าวข้ามผ่านวิกฤติเศรษฐกิจนั้นได้อย่างภาคภูมิใจ พระองค์ทรง “ปลดแอก” และทรงปลดสภาพ “การเป็นทาส” ที่มองไม่เห็นให้ออกไปจากทุกชีวิตของคนไทย ให้เรายังได้ชื่อว่าเป็น “ไท” ผู้ซึ่งไม่เคยต้องอยู่ใต้อำนาจของผู้ใดมาก่อน จึงสามารถกล่าวได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นเสาหลักชัยที่มั่นคงและเด่นชัด เป็นดั่งต้นไม้ที่ขยายกิ่งก้านสาขาเป็นพื้นฐานคอยค้ำจุนให้เศรษฐกิจไทยได้เบ่งบานเหมือนดอกผล ที่มีต้อง “เฟื่องฟู” แต่งดงามอยู่บน “ความพอดี” เสมอมาและตลอดไป

“ชุก้านผลิตใให้ร่มเงา บรรเทาทุกข์ร้อน” ต้นไม้แห่งพระบารมีของพระองค์ผลิตใบเขียวชะอุ่มช่วยดับร้อนผ่อนทุกข์ของประชา สร้างความร่มรื่นชุ่มชื้นให้เ็นกายสบายใจ เปรียบดังการที่พระองค์ทรงงานมากมายเป็นอนเนกอนันต์ ไม่มีแม้กระทั่งวัน กลางคืน เพราะทุกข์ของประชาชนคือความทุกข์ทันทิวณเวียนอยู่ในพระราชหฤทัยของพระองค์ตลอดเวลา ความเดือดร้อนใดแม้เกิดขึ้นกับเพียงหนึ่งชีวิตที่แผ่ชอนอยู่ในพงไพรใหญ่กว้างหรือกลางหุบเขาลึก ไม่มีเส้นทางรถยนต์ผ่านเข้าไปได้ แต่สองพระบาทของพระภูมินทร์ผู้นี้ จะก้าวข้ามแม่ถ้ำบาก ถึงเหน้อยยากก็จะเสด็จพระราชดำเนินต่อ เพื่อดับทุกข์ร้อนและเสริมสร้างชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยให้ดีขึ้น ดังนั้นพระองค์จึงทรงสานต่อวางจรแห่งการพัฒนา โดยการเสริมสร้าง ๔ ส แห่งความสุข ได้แก่ ส่งเสริมงานสานการศึกษา สร้างสาธารณสุข และสลายทุกข์ด้วยสวัสดิการสังคม กล่าวคือ

ประการแรก ทรงส่งเสริมงานและสร้างอาชีพให้ทุกคนสามารถทำมาหากินเลี้ยงตนเองได้ ทรงมีพระราชประสงค์ให้นำหลักการบริหารจัดการด้านการตลาดเข้ามาใช้ในภาคเกษตรกรรม ให้เกิดเป็นระบบธุรกิจ “แบบครบวงจรและบูรณาการ” มีการรวมกลุ่ม การสร้างเครือข่ายเพื่อการผลิต การแปรรูป การวางแผนการตลาดและการให้บริการ เพื่อขยายขอบเขตของงานภาคเกษตรกรรมให้มากขึ้น เป็นการสร้างงานและอาชีพทางอ้อมแต่ช่วยเหลือประชากรได้โดยตรง นอกจากนี้ยังทรงส่งเสริมงานและอาชีพอื่นๆ โดยทรงจัดตั้งโครงการพระดาบสเพื่อจัดฝึกอบรม

เกี่ยวกับวิชาช่างในสาขาต่างๆ เช่น ช่างเครื่องยนต์ ช่างประปา ช่างวิทยุและโทรทัศน์ ช่างเครื่องสุขภัณฑ์ เป็นต้น โครงการนี้เปรียบเหมือนการช่วย “ต่อแขน” และ “ต่อขา” ให้ประชาชนมี “เครื่องมือทำกิน” นั่นคือความรู้ ทักษะและความสามารถที่จะคิดด้วยตัวเอง

ประการที่สอง คือ สานการศึกษา พระองค์ทรงเปิด “ดวงตา” และทรงจุดประทีปแห่งการศึกษาให้กับทุกชีวิตด้วยโครงการในพระราชดำริต่างๆ มากมาย เพราะทรงตระหนักดีว่า การศึกษานี้เป็นกุญแจสำคัญที่จะช่วยไขทุกทางตันให้เปลี่ยนพลังเป็นทางรอด เปลี่ยนความมืดบอดให้เป็นหนทางสว่างไสว หากประชาชนขาดการศึกษาแล้ว การพัฒนาประเทศชาติในด้านอื่นๆ ก็มิสามารถจะดำเนินไปได้อย่างถูกต้องทิศทาง โครงการในการพัฒนาการศึกษาเหล่านั้น ได้แก่ โครงการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ที่มอบโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกล ที่ไม่มีคุณครูผู้ใดเดินทางไปถึง เป็นการเพิ่ม “ห้องเรียน” ให้กับผู้ “ไม่เรียน” แต่ขาดโอกาส ทำให้การศึกษาเป็นเรื่องของความเท่าเทียมสำหรับทุกคน นอกจากนี้ยังมี โครงการสารานุกรมไทย และโครงการทุนอานันทมหิดล อันนำมาซึ่งการพัฒนาและส่งเสริมการศึกษาได้เป็นอย่างดี เป็นต้น

ประการต่อมา คือ สร้างสาธารณสุข พระองค์ทรงห่วงใยเอื้ออาทรในสภาพความเป็นอยู่ของปวงราษฎร โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพพลานามัยและโรคภัยไข้เจ็บ จึงทรงสนพระราชหฤทัยในการศึกษาค้นคว้าวิจัย เพื่อพัฒนาวิชาการด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์และวิทยาศาสตร์ชีวภาพ ทั้งยังทรงสนับสนุนการสร้างบุคลากรด้านการแพทย์ในสาขาต่างๆ และพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวนมากเพื่อสนับสนุนกิจการด้านการแพทย์ เช่น พระราชทานทุนการศึกษา ทุนเพื่อการค้นคว้าวิจัย ทุนเพื่อสร้างอาคารในโรงพยาบาล ทุนเพื่อการผลิตวัคซีน พระราชทานเวชภัณฑ์และอุปกรณ์ทางการแพทย์ต่างๆ รวมทั้งทรงจัดตั้งหน่วยแพทย์พระราชทาน หน่วยแพทย์หลวง และหน่วยทันตกรรมพระราชทาน เป็นต้น นอกจากนี้ยังทรงส่งเสริมสุขภาพของชาวไทยด้วย “การกีฬา” โดยทรงให้เคารพสนับสนุนในทุกด้าน ทั้งยังทรงเป็นแบบอย่างของนักกีฬา ด้วยการมีพระราชอุตสาหะ ในการฝึกฝนจนพระองค์ทรงได้รับรางวัลเหรียญทองจากการแข่งขันเรือใบ ในกีฬาแหลมทองอีกด้วย

ประการสุดท้าย คือ สลายทุกข์ด้วยสวัสดิการสังคม แม้ว่าคราใดที่บ้านเมืองต้องประสบกับปัญหาต้องการความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน เพื่อที่จะช่วยประคองทุกชีวิตให้ยังคงอยู่ ดันไม่แห่งแผ่นดินต้นนี้ ก็จะแผ่กิ่งให้เป็นหลักยึดเหนี่ยวพึ่งพิง พร้อมทั้งผลิบานให้ร่มเงาป่าทุกขั้วร้อนให้กับทุกคน ดังเช่นเหตุการณ์วาตภัยที่แหลมตะคุมพุก จ.นครศรีธรรมราช หรือเหตุการณ์ธรณีพิบัติภัยจากคลื่นยักษ์สึนามิ ที่เกิดขึ้นวันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ ที่พรากชีวิตและกระซอกหัวใจ ทำให้น้ำตาคนไทยต้องไหลรินแทบท่วมแผ่นดินด้วยความโศกเศร้า แต่มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ที่พระองค์ทรงก่อตั้งไว้ก็ช่วยซับน้ำตาให้จางหายไป คอยช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนจากภัยธรรมชาติและภัยอื่นๆ โดยการมอบปัจจัย ๔ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานอย่างทันทั่วทั้ง พร้อมทั้งฟื้นฟูสภาพแวดล้อมเพื่อการช่วยเหลือในระยะยาว แต่เหนือสิ่งอื่นใดคือการช่วยฟื้นฟูสภาพจิตใจ

ของคนไทยที่สิ้นหวังและสิ้นตระหนก โดยการทรงอยู่เคียงข้างกับประชาชนมาโดยตลอด ทรงสถิตมั่นในดวงใจ เป็นขวัญกำลังใจให้ชาวไทยยังมีแรงสู้ ตลอดระยะเวลาอันยาวนานแห่งการครองราชย์ พระองค์ได้ทรงพิสูจน์ให้เราได้ประจักษ์แล้วว่า พระองค์ทรงไม่เคยละทิ้งประชาชน ไม่ทรงละทิ้งคำมั่นสัญญา ดังที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์อันเป็นบันทึกประจำวันระหว่างเสด็จพระราชดำเนินจากประเทศไทยกลับประเทศสวิตเซอร์แลนด์ซึ่งลงในหนังสือ “จวงวรรณคดี” ตอนหนึ่ง ความว่า

“เสียงใครคนหนึ่งร้องขึ้นมาดังๆ ว่า “อย่าละทิ้งประชาชน” อยากจะร้องบอกเขาลงไปว่า ถ้าประชาชนไม่ “ทิ้ง” ข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าจะละทิ้งอย่างไรได้”

สิ่งนี้ยังคงฝังในอยู่ในใจของคนไทย สร้างความอบอุ่นใจและความปิติยินดีในทุกครา ที่ได้เกิดมาในรัชสมัยของพระองค์ ๓ ผู้ทรงเป็น “เจ้าชีวิตชาวไทยประชา” อย่างแท้จริง

นอกจากพระองค์จะทรงดำเนินงานผ่านโครงการในพระราชดำริมากมาย เพื่อมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชนบทให้ดีขึ้นแล้ว พระองค์ก็มีทรงปล่อยปละละเลยชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยในสังคมเมืองที่ประสบปัญหาไม่แพ้กัน ทรงสนพระราชหฤทัยในการสานต่อวาระแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืนให้สมบูรณ์ ด้วยการมุ่งแก้ไขปัญหาลึกของสังคมเมือง นั่นก็คือ ปัญหาเรื่องการจราจร ที่คอยบั่นทอนสุขภาพจิตให้ดีขึ้น ด้วยโครงการจตุรทิศ ซึ่งเป็นการสร้างข่ายใยถนนออกไปทุกทิศทุกทาง มีการสร้างทางเชื่อมต่อถนน ทางยกระดับ ทางคู่ขนาน ทำให้รถไม่ใช้บ้านของคนกรุงเทพฯ อีกต่อไป นอกจากนี้ยังมีปัญหาน้ำท่วมครั้งยิ่งใหญ่ในปี พ.ศ.๒๕๑๘ ทรงแก้ไขโดยริเริ่มให้สร้างเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ที่จะทำหน้าที่เหมือน “แก้มลิง” ช่วยลดทอนความทุกข์โศกจากอุทกภัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสุดท้ายคือปัญหาน้ำเสียที่เกิดจากการปล่อยน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมและครัวเรือนลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ พระองค์ก็ทรงริเริ่ม โครงการบึงมักกะสันที่ใช้ผักตบชวาเป็นหน่วยกรองเสมือน “ไตธรรมชาติ” ของชาวกรุงเทพฯ อีกทั้งยังทรงแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ ที่พระองค์ทรงมุ่งเน้นพัฒนาอยู่เสมอ โดยทรงประดิษฐ์ “กั้นกันช่วยพัฒนา” เพื่อเติมออกซิเจนให้กับน้ำช่วยบรรเทาปัญหาน้ำเสีย จนได้รับรางวัลสิ่งประดิษฐ์ระดับโลก หรือแม้ในวิกฤติที่พลังงานต้องลดน้อยร่อยหรอ ทรงใช้เทคโนโลยีอีกเช่นกันในการเข้าช่วยแก้ไข โดยทรงจัดตั้งโครงการนำมันไบโอดีเซลเพื่อแก้วิกฤตินี้ให้กลับดีขึ้น

“คือต้นน้ำลำธารใสไหลริน หล่อเลี้ยงชีวิตพลกนิกร” ในหลวงของเราเป็นผู้ให้ชีวิต ทรงเป็นต้นน้ำที่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารซึ่งแผ่ประสานเหมือนสายโลหิตคอยหล่อเลี้ยงชีวิตคนไทย แม้แต่ยามที่บ้านเมืองมีเหตุการณ์คับขัน หรือเกิดเหตุกลางจล ราวกับมีเปลวไฟสุ่มอยู่ในแผ่นดิน เช่น เหตุการณ์ “๑๔ ตุลาฯ” ในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ที่กลุ่มนิสิตนักศึกษาารวมตัวกันประท้วงเรียกร้องรัฐธรรมนูญจนต้องปะทะกับกำลังทหารของรัฐบาลอำนาจนิยมส่งผลให้เกิดการนองเลือด หรือเหตุการณ์ “พฤษภาฯ ทมิฬ” ในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่เกิดการประท้วงของกลุ่มผู้ไม่เห็นด้วยกับ

การดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกสุจินดา คราประยูร จนเกิดความเสียหายแผ่ขยายไปทั่ว
กรุงเทพฯ ในทุกเหตุการณ์คับขันเหล่านั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มักทรงใช้พระราชอำนาจ
ทางการเมือง อันเกิดจากความเคารพรักและเทิดทูนและความเชื่อมั่นศรัทธา ของประชาชนทุกคน
ในทุกระดับที่มีต่อพระองค์ว่าทรงเป็นอิสระจากความลำเอียงทางการเมือง ในการแก้ไขปัญหาความ
ไม่สงบ ทรงยุติสายเลือดที่หลังริน แล้วโอบประคองทุกสายชีวนด้วยสันติได้อย่างน่าอัศจรรย์ เป็นที่
ประจักษ์แก่สายตาของชาวไทยและชาวต่างชาติ

ในเรื่องของความไม่สงบในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เกิดขึ้น พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำริเป็นแนวทางในการปฏิบัติของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการ
“เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ที่มุ่งเน้นการใช้สันติวิธีในการแก้ปัญหา โดยทำความเข้าใจถึงพื้นฐานสังคม
ขนบธรรมเนียมประเพณีให้ดีเสียก่อน เพราะความแตกต่างไม่ใช่ความแตกแยก ความห่างไกล
ไม่ใช่ความห่างเหิน จากนั้นจึงเข้าไปปฏิบัติงานในพื้นที่ สร้างความเข้าใจอันดีกับประชาชน
ช่วยเหลือในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการรักษาความปลอดภัย การส่งเสริมอาชีพและการศึกษา
เป็นต้น โดยใช้เครื่องมือคือการพัฒนาเป็นสำคัญ พระราชดำรินี้เป็นแนวทางอันประเสริฐที่ทุกฝ่าย
จะต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อให้ปัญหาดังกล่าวคลี่คลายและหมดไปในภายหน้า

และครั้งเมื่อบ้านเมืองอยู่ในสภาวะปกติ พระองค์ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก ขออก
พระพุทธศาสนาด้วยการบำเพ็ญศาสนกิจ ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้ประดิษฐานมั่นคงดำรงเป็น
เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยมีพระบรมราชโองการให้ทำการสังคายนาชำระพระไตรปิฎกทั้งฉบับ
ภาษาบาลีและภาษาไทย ทั้งยังได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อนำไปสร้างและ
บูรณะปฏิสังขรณ์วัดต่างๆ เพื่อเป็นพุทธสถานสำหรับพุทธศาสนิกชน แม้แต่ศาสนาอื่นๆ เช่น
อิสลาม คริสต์ ฮินดู ซิกข์ พระองค์ก็ทรงให้ความอุปถัมภ์บำรุงอย่างเท่าเทียม

ในการพัฒนาด้านศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณีนั้น ทรงให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก
กล่าวคือ ทรงส่งเสริมศิลปะทุกแขนง พระองค์เองก็ทรงเป็น “อัครศิลปิน” ที่กลม่อมราชูร์กลม่อม
แผ่นดินด้วยกวีนิพนธ์และดนตรีมาโดยตลอด ประชาชนไทยต่างได้ข้อคิดจาก “พระมหาชนก”
รวมทั้ง “นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ” พร้อมทั้งเร็นรันชื่นบานไปกับ “ความฝันอันสูงสุด” ถ้ำ
และ ดั้มด้า “ยามเย็น” ที่ได้เห็นและยลยิน “ถ้าหวาน” พลิวผ่าน “ลมหนาว” เกล้า “สายฝน”

ส่วนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณี พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ถือปฏิบัติ
ตามแบบแผน โบราณราชประเพณีอย่างเคร่งครัด ทรงโปรดให้รื้อฟื้นพระราชพิธีจรดพระนังคัล
แรกนาขวัญขึ้นมาใหม่ เพื่อมิให้ประเพณีนี้สูญหายไปจากแผ่นดิน ทั้งยังทรงเป็นตัวอย่างของ
“ผู้อนุรักษ์ภาษาไทย” ด้วยทรงตระหนักว่าภาษาคือเอกลักษณ์ของความเป็นชาติ และเป็นรากฐาน
ของสรรพวัฒนธรรมไทย ทำให้ชาติของเรายังคงเรืองรองรุ่งโรจน์รู้จัดด้วยวัฒนธรรมและประเพณีที่
งามสง่า เป็นชาติเดียวที่มั่งคั่งด้วยมรดกทางภูมิปัญญา สืบมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้พระองค์ยังทรงปฏิบัติราชการกิจเป็นทูตเชื่อมสัมพันธ์ไมตรี สร้างความเข้าใจอันดีกับนานาอารยประเทศอยู่เนืองนิตย์ และพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ยังแผ่ไพศาลกว้างไกล ดังเห็นจากการที่ได้พระราชทานความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัยจากพายุเฮอริเคนริต้าในสหรัฐอเมริกา การส่งพระราชสาส์นแสดงความเสียใจต่อการก่อการร้ายในประเทศอังกฤษ และเกาะบาห์ลี ประเทศอินโดนีเซีย ยังความปลาบปลื้มยินดีในพระเมตตาที่มีแก่ประชาชน โดยที่มีทรงเลือกชนชั้นชาติ ภาษาแต่อย่างใด ทำให้พระเกียรติคุณเกริกก้องแซ่ซ้องไกลไปทั่วโลก

ท้องฟ้าสดใส สายลมเย็นสบายพัดพลิว เสียงนกและสรรพชีวิตน้อยใหญ่เจื้อยแจ้วขับขานประสานเป็นบทเพลงแห่งความครื้นเครงจากธรรมชาติ ทุกชีวิตมีแต่ความสุขสงบร่มเย็นอยู่ได้ “ต้นไม้แห่งแผ่นดิน” ต้นนี้ ต้นไม้แห่งพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่แผ่กิ่งก้านผลิบานให้ร่มเงาปกเกล้ามาร่วม ๖๐ ปี พระองค์ทรงเสียดสีเพื่อแผ่นดิน พระเสโททุกหยาดหยดที่หลังรินหากหลอมรวมคงท่วมถึงดาว รอยพระยุคลบาทที่เสด็จพระราชดำเนินเพื่อดับทุกข์ไทย คงยาวทอดไกลไปถึงชั้นสวรรค์ ไม่มีแม่สักนาทิดใดที่พระองค์มีทรงห่วงใยประชาราษฎร์ และสามารถกล่าวได้ว่า คงจะไม่มีแม่สักเดียวในชาติใดเช่นกัน ที่เราชาวไทยจะไม่ถวายความจงรักภักดีแต่พระเจ้าแผ่นดินพระองค์น้อยอย่างสูงสุด ด้วยการทำหน้าที่เป็น “ลูกไม้” ที่ “หล่นไม้ไกลต้น” คือร่วมก้าวตามรอยพระยุคลบาท ร่วมขับเคลื่อนวงจรการพัฒนาชาติอย่างเต็มกำลัง ด้วยสำนึกว่า พระเสโทที่ไหลริน คือพระมหากรุณาธิคุณที่ท่วมทับสิ้นในจิตใจ ทูกรอยพระยุคลบาทที่ทอดไกล ทอดดั่งลงกลางดวงใจพสกนิกร ทรงประทับสถิตสนิทแนบแน่นและจะทรงครองธรรม ครองไทย ครองใจราษฎร เป็น “พระมิ่งขวัญ” ในหัวใจคนไทยไปตราบชั่วนิรันดร์ ดังคำประพันธ์ที่ทรงจากใจไว้ว่า

“พระสถิตสนิทในดวงใจราษฎร พระครองราชย์ครองใจไทยทั้งผอง
 แม้สุริย์ไม่ลาดับดับแสงทอง พระจะครองกมลไทยไปนิรันดร์”

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายชื่อหนังสือประกอบการเขียนเรียงความ

๑. หนังสือ พระราชธรรม พระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช โดยอาจารย์สมพร เจริญพงศ์
๒. หนังสือ ราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
๓. หนังสือ เย็นศิระเพราะพระบริบาล โดยนายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา
๔. หนังสือ ประทีปแห่งแผ่นดิน โดยนายมนูญ มุกข์ประดิษฐ์
๕. หนังสือ สมเด็จพระภูมิพลมหาราชของชาติไทย โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยนายสมชาย พุ่มสอาด
๖. หนังสือ ตามรอยพระยุคลบาทสู่เศรษฐกิจแบบพอเพียง โดยคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
๗. หนังสือ พระชัตติยเกษตรราชา โดยมหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่
๘. หนังสือ พระเจ้าแผ่นดิน โดยสุวิมล ผึ้งประเสริฐและคณะ
๙. หนังสือ พระธรรมิกราชของชาวไทย โดยคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ พุทธศักราช ๒๕๓๐

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เรียงความชิงรางวัลในเงินทุนภูมิพล

ประจำปีการศึกษา ๒๕๔๘

เรื่อง

๖๐ ปี ปกเกล้าชาวไทย พระสถิตินิทในดวงใจพสกนิกร

โดย

นางสาวภัสริน จันทร์สถกุล

นิสิตชั้นปีที่ ๓ คณะแพทยศาสตร์

เลขประจำตัว ๔๖๓ ๕๑๐๐๖ ๓๐

โทรศัพท์ ๐-๑๓๔๕-๖๔๒๑

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๖๐ ปี ปกเกล้าชาวไทย พระสถิตสนิทในดวงใจพสกนิกร

นางสาวภัสริน จันทร์สกุล

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติปกครองสยามรัฐราชสีมาอาณาจักร สืบแทนสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร นับเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๙ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกตามโบราณขัตติยราชประเพณี เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ ในวันนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระปฐมบรมราชโองการแก่ปวงชนชาวไทยว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” ตลอดรัชสมัย ๖ ทศวรรษซึ่งนับเป็นการครองราชย์อันยาวนานที่สุดในประวัติศาสตร์ชาติไทยและในโลก มหาชนชาวไทยต่างได้ประจักษ์ชัดเป็นอย่างดีว่า พระองค์ได้ทรงปฏิบัติตามพระราชปณิธานที่ทรงเปล่งพระวาจาไว้อย่างเคร่งครัด ทรงยึดมั่น “ธรรม” เป็นหลักในการทรงงานตลอดมาโดยมิเสื่อมคลาย ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจใหญ่น้อยนานัปการ อันเป็นประโยชน์และก่อให้เกิดความสุขแก่พสกนิกรทั่วทุกหมู่เหล่า ยังผลให้ประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้าและเป็นปึกแผ่นมั่นคงสืบมาจนกระทั่งทุกวันนี้

นับตั้งแต่ขึ้นครองราชสมบัติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจอย่างกว้างขวาง ครอบคลุมการพัฒนาสังคมในทุกๆ ด้าน หลังจากที่พระองค์และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนหัวเมืองต่างๆ จนครบทั่วทุกภาคของประเทศแล้ว ประจวบกับเป็นโอกาสที่ประมุขของหลายประเทศต่าง ได้กราบบังคมทูลเชิญทั้งสองพระองค์ให้เสด็จฯ เยือนประเทศของตน พระองค์ทรงมีพระราชวินิจฉัยเห็นสมควรที่จะเสด็จฯ เยือนประเทศเหล่านั้นอย่างเป็นทางการ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเจริญพระราชไมตรีให้แน่นแฟ้น และทรงมุ่งหวังให้ชาวโลกได้รู้จักและเข้าใจประเทศไทยดียิ่งขึ้น ประกอบกับมีพระราชประสงค์ที่จะทอดพระเนตรความก้าวหน้าในด้านต่างๆ ที่จะนำมาเป็นประโยชน์สำหรับพัฒนาประเทศต่อไป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จฯ เยือนประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงก่อน หลังจากนั้นจึงได้เสด็จฯ เยือนมิตรประเทศในทวีปอเมริกา ยุโรป ออสเตรเลีย และเอเชีย การเสด็จฯ เยือนนานาประเทศทั่วโลกครั้งนั้น นับเป็นพระราชกรณียกิจที่หนักมากทั้งทางพระวรกายและพระราชหฤทัย เพราะทรงต้องศึกษาข้อมูลในด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งบุคคลสำคัญ และพลเมืองของประเทศเหล่านั้น อีกทั้งหมายกำหนดการที่ประเทศต่างๆ จัดถวายก็มีรายละเอียดมาก จนทำให้แทบจะไม่มีเวลาสำหรับทรงพักผ่อน ดังกระแสพระราชดำรัสขณะประทับที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ถึงประชาชนชาวไทยความตอนหนึ่งว่า “...การเยือนประเทศต่างๆ เหล่านี้ต้องใช้เวลาเตรียมการเป็นเวลานาน และต้องทำการเจรจาซึ่งบางครั้งก็มีค่าใช้จ่าย เป็นงานซึ่งละเอียดอ่อนและยากลำบาก ต้องใช้ความเพียรพยายาม

กันอยู่ตลอดเวลา ซึ่งกระทำให้เกิดความเคร่งเครียดอย่างมาก แต่ความสำเร็จอย่างสมบูรณ์ซึ่งปรากฏออกมาที่เป็นที่น่าอัศจรรย์ที่สุด...”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีโอกาสทอดพระเนตรกิจการของประเทศต่างๆ หลายด้านหลายสาขาด้วยความสนพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง เช่น สถานีทดลองเกษตร การป่าไม้ สถาบันการค้นคว้าเรื่องยาง และสวนพฤกษศาสตร์เมืองร้อนที่มีชื่อเสียงของประเทศอินโดนีเซีย เชื้อกันน้ำที่มีผลต่อการเพาะปลูกตามโครงการพัฒนาลุ่มน้ำเทนเนสซีในสหรัฐอเมริกา เชื้อกันน้ำเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าในประเทศลิกเซมเบิร์ก การสกัดกันน้ำทะเลมิให้ท่วมพื้นที่ดินแผ่นดินซึ่งอยู่ต่ำกว่าระดับน้ำทะเลของชาวเนเธอร์แลนด์ กิจการเลี้ยงโคนมของชาวเคนมาร์ก ฯลฯ เป็นต้น ทั้งสองพระองค์ทรงประสบความสำเร็จในการที่ทรงปฏิบัติหน้าที่ทูตสันถวไมตรีได้อย่างดีเลิศ และผลสำคัญที่ตามมาประการหนึ่งก็คือ ประมุขของนานาประเทศเหล่านั้นได้เสด็จฯ และเดินทางมาเยือนประเทศไทยเป็นการตอบแทน โดยต่างก็ได้รับความประทับใจเป็นอย่างมากในการต้อนรับของสิ้นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์และประชาชนชาวไทย ก่อให้เกิดผลดีต่อประเทศทั้งด้านความมั่นคง สังคม เศรษฐกิจ และวิทยาการ ทำให้ชื่อเสียงของประเทศไทยเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในสังคมการเมืองระหว่างประเทศยิ่งกว่าสมัยใดๆ

พระราชกรณียกิจที่สำคัญประการต่อมา คือการเสด็จฯ เยือนราษฎรทั่วทุกพื้นที่ของประเทศ อันเป็นพระราชกรณียกิจหลัก เพราะในแต่ละปีทรงใช้เวลาส่วนใหญ่ในการเสด็จฯ แปรพระราชฐานประทับแรมในต่างจังหวัด เพื่อความสะดวกต่อการพบปะกับราษฎร ทั้งที่อยู่ในเมืองและชนบท ทั้งที่เป็นทางการและส่วนพระองค์ แม้ในถิ่นทุรกันดารห่างไกลการคมนาคมหรือต้องฝ่าภัยอันตรายก็มีได้ทรงละเว้น ในบางครั้งต้องเสด็จพระราชดำเนินด้วยพระบาทเป็นระยะทางอันยาวไกล ต้องข้ามภูเขาครั้งละหลายลูก ฝ่าแดดกรำฝน ด้วยห้วยดูลำธาร ฝ่าดงดิบที่เต็มไปด้วยปลิงและทาก ซึ่งสถานที่บางแห่งนั้นยังไม่เคยมีเจ้าหน้าที่ของบ้านเมือง ไปถึงมาก่อนเลย บ่อยครั้งเป็นการเสด็จฯ อย่างกะทันหัน โดยไม่มีหมายกำหนดการล่วงหน้า ด้วยมีพระราชประสงค์ที่จะเห็นสภาพความเป็นอยู่ของราษฎรอย่างแท้จริง ภาพที่เราได้พบเห็นเสมอคือการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีแผนที่กับดินสอดำในพระหัตถ์ ที่พระศอกคล้องกล้องถ่ายรูป และวิทยุสื่อสารในกระเป๋าทดลองพระองค์ ทรงพระวรกายลงประทับกับพื้นดินแวดล้อมด้วยชาวบ้าน ทรงมีพระราชปฏิสันถารถามทุกข์สุข ปรึกษาหารืออย่างใกล้ชิดเป็นเวลานานนับชั่วโมง ด้วยพระพักตร์ที่แจ่มชื่นแต่เบี่ยงมุมไปด้วยพระเสโท

ประชาชนลำเค็ญหรือ
ทั้งป่าเขาลำเนาห้วยธารรวริน
ทรงช่วยขับน้ำตาประชาราษฎร์
ทรงห่วงใยไทยทั่วทุกครัวเรือน

พระองค์คือบิคราทรถวิล
ทั่วทุกถิ่นเสด็จเห็นดำเนินเยือน
ทรงห่วงชาติแผ่นดินถิ่นใดเหมือน
ทรงห่วงเหมือนพ่อลูกผูกสัมพันธ์

ทรงตราครุฑพระราชดำริด้วยหมายมุ่ง
เหมือนสายธารรวมใจไทยด้วยกัน

หวังผดุงชาติไทยให้สุขสันต์
พสกม้นจงรักน้อมภักดี

(ไม่ทราบนามผู้ประพันธ์)

ครั้งหนึ่งหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้กราบบังคมทูลถามแทนพสกนิกรทั่วไปว่า “ทรงเหนื่อยและท้อแท้ไหม” ทรงตอบว่า “ความจริงมันน่าท้อถอยหรือก บางเรื่องมันน่าท้อถอย แต่ว่าฉันท้อไม่ได้ เพราะเค็มพันมันสูงเหลือเกิน คือเค็มพัน คือบ้าน คือเมือง คือความสุขของคนไทยทั่วประเทศ อันนี้ท้อไม่ได้” นอกจากนี้ทรงมีพระราชดำรัสถึงพระราชกระแสนของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีความว่า “อันที่จริง เธอก็ชื่อภูมิพล ที่แปลว่ากำลังของแผ่นดิน แม่อยากให้เราอยู่คู่กับดิน เมื่อฟังคำพูดนี้แล้วก็กลับมามีคิด ซึ่งแม่ก็คงจะสอนเราและมีจุดมุ่งหมายว่าอยากให้เราติดดิน และอยากให้เราทำงานให้แก่ประชาชน ”

การที่ทรงได้ใกล้ชิดกับราษฎรเช่นนี้ ทำให้ทรงทราบถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ และทุกข์สุขของประชาชนด้วยพระเนตรพระกรรณของพระองค์เอง ทรงพบว่าปัญหาใหญ่ก็คือความยากจน ข้นแค้น ขาดแคลนที่อยู่อาศัย ไม่มีที่ดินทำกิน หรือมีที่ดินไม่เพียงพอกับการทำมาหาเลี้ยงชีพ ขาดน้ำ สำหรับการเพาะปลูกและดำรงชีวิต ผลผลิตต่ำ ราษฎรหลายรายมีหนี้สินล้นพ้นตัว ทรงเห็นว่าปัญหาเหล่านี้เป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องเร่งแก้ไขและให้ความช่วยเหลืออย่างรีบด่วน พระองค์ทรงได้ตรัสตรงถึงสาเหตุอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง เพื่อจะได้พระราชทานแนวทางแก้ไขอย่างเหมาะสม อันเป็นที่มาของโครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่างๆ มากมาย หลายสาขา หลายประเภท เป็นจำนวนสองพันกว่าโครงการ ด้วยพระราชประสงค์มุ่งมั่นที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวของราษฎรให้บรรเทาเบาบางหรือหมดสิ้นไป พร้อมกับส่งเสริมคุณภาพชีวิตและฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ หรืออย่างน้อยที่สุดก็อยู่ในขั้นพออยู่พอกิน

โครงการต่างๆ ตามพระราชดำรินั้นส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาอย่างเป็นระบบและครบวงจร โดยทรงแก้ไขทั้งปัญหาเรื่องน้ำ ที่ดินทำกิน คุณภาพดิน ปัญหาเกี่ยวกับทุน ความรู้เรื่องการเพาะปลูก และเลี้ยงสัตว์ ตลอดจนปัญหาเรื่องการตลาดพร้อมกันไป ปัญหาเรื่องน้ำนั้นเป็นปัญหาสำคัญ พระองค์ทรงศึกษาจนเชี่ยวชาญและทรงมีพระอัจฉริยภาพมากเป็นพิเศษ จนได้รับการถวายพระราชสมัญญาว่าทรงเป็น “จอมปราชญ์แห่งน้ำ” ทรงมีพระราชดำรัสว่า “หลักสำคัญต้องมีน้ำบริโภค น้ำใช้เพื่อการเพาะปลูก เพราะว่าชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ไม่มีไฟฟ้าคนอยู่ได้ แต่ถ้ามีไฟฟ้าไม่มีน้ำ คนอยู่ไม่ได้” จะเห็นว่าโครงการตามพระราชดำรินี้มีมากกว่าสองพันโครงการนั้นเกินกว่าครึ่งเป็นโครงการชลประทานและพัฒนาแหล่งน้ำ ดังตัวอย่างเช่น โครงการฝนหลวง โครงการพัฒนาแหล่งน้ำผิวดิน งานฝายทดน้ำ งานขุดลอกหนองและบึง ฯลฯ เป็นต้น ส่วนปัญหาสภาพดินในบางท้องที่ไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก เช่น ที่พรุโตะแดง พรุบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส พระองค์ได้ทรงพิจารณาแก้ไขปรับปรุงดินตามหลักวิชาการเป็นระยะๆ จนเป็นผลสำเร็จ ชาวบ้านสามารถใช้

เพาะปลูกได้ นอกจากนี้ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๘ พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์หลายแปลงทั่วประเทศ รวมกันแล้วเป็นจำนวนกว่าห้าหมื่นไร่ให้หน่วยงานของราชการนำไปปฏิรูปและจัดสรรให้แก่ราษฎรไว้สำหรับเป็นที่ทำกิน

ทุนก็เป็นปัญหาสำคัญในการพัฒนาอาชีพ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริหลายโครงการจึงเป็นโครงการให้กู้ยืมและใช้หนี้คืนอย่างมีระบบ และเป็นไปในทางที่ถูกที่ควร เช่น การรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์ โครงการธนาคารข้าว ซึ่งให้เกษตรกรขอยืมข้าวไปก่อน แล้วนำมาใช้คืนเมื่อสามารถเก็บเกี่ยวได้ในฤดูการผลิตครั้งต่อไป ในปัจจุบันมีธนาคารข้าวมากกว่าสี่พันแห่งทั่วประเทศ โครงการธนาคารโค-กระบือ เปิดบริการให้สมาชิกที่ยากจนขอยืมโค กระบือไปใช้งานในไร่นา รวมทั้งยืมไปผสมพันธุ์ เมื่อคอกลูกตัวแรกออกมาแล้วจึงค่อยนำมาใช้คืน สำหรับด้านวิชาการ พระองค์ทรงเน้นให้ราษฎรมีความรู้และเข้าใจวิธีการต่างๆ ในการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการสมัยใหม่ ควบคู่ที่พอจะสามารถรับและปฏิบัติได้ ทรงใช้ที่ว่างในเขตพระราชฐานจิตรลดาให้เป็นประโยชน์ โดยสร้างศูนย์วิจัยทดลองต่างๆ และได้ถ่ายทอดความสำเร็จออกสู่ประชาชนมาตลอดระยะเวลายาวนาน เขตพระราชฐานของพระองค์จึงเทียบพร้อมไปด้วยบ่อเลี้ยงปลา ไร่นาทดลอง โรงโคนม โรงสีข้าว และโรงงานต่างๆ อีกมากมาย เป็นสภาพที่ไม่สามารถพบได้จากพระราชวังอื่นๆ ในโลก เรื่องการทดลองนั้นพระองค์มีพระราชประสงค์ที่จะให้มีการรวมกลุ่มของเกษตรกร โดยการก่อตั้งในรูปแบบของสหกรณ์ เพื่อให้มีพลังต่อรองในการซื้อขายอย่างเป็นธรรม ไม่ถูกเอาเปรียบอย่างในอดีตที่ผ่านมา ทั้งยังเป็นการสร้างความสามัคคีและเสริมสร้างหลักการประชาธิปไตยแก่ราษฎรพร้อมกันไปด้วย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร โดยทรงคิดค้น ทฤษฎีใหม่ เพื่อเป็นแนวทางบริหารจัดการที่ดินและน้ำในไร่นาที่มีที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๔ ส่วนโดยประมาณ ตามอัตราส่วน ๓๐:๓๐:๓๐:๑๐ พื้นที่ร้อยละ ๓๐ สำหรับเป็นแหล่งน้ำ ด้วยการขุดสระเพื่อเก็บกักน้ำฝน สำหรับใช้เพาะปลูกและอุปโภคบริโภค รวมทั้งเลี้ยงสัตว์น้ำและพืชน้ำต่างๆ เช่น ผักบุ้ง ผักกระเฉด พื้นที่อีกร้อยละ ๓๐ สำหรับทำนา พื้นที่อีกร้อยละ ๓๐ ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น เพื่อใช้เป็นอาหารและสามารถนำไปจำหน่ายได้ พื้นที่อีกร้อยละ ๑๐ เป็นที่อยู่อาศัยและโรงเรียนอื่นๆ เช่น โรงเพาะเห็ด คอกสัตว์ พืชผักสวนครัว ฯลฯ พระราชดำริเรื่องทฤษฎีใหม่นี้สามารถนำไปปฏิบัติและได้ผลอย่างแท้จริง เกษตรกรมีน้ำใช้ในการเพาะปลูกและดำรงชีวิต รวมทั้งมีอาหารสำหรับครอบครัวเพียงพอตลอดปี เป็นการแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืนและถาวร ราษฎรสามารถพึ่งพาตนเองได้ตามอัตภาพ และดำรงชีวิตอยู่อย่างปรกติสุข อันเป็นพื้นฐานที่สำคัญของ เศรษฐกิจพอเพียง เมื่อชุมชนระดับล่างหรือที่เรียกกันว่าระดับรากหญ้ามีเศรษฐกิจเข้มแข็ง ก็จะมีภูมิสำหรับป้องกันผลกระทบอันเกิดจากวิกฤตทางเศรษฐกิจ ดังที่ประเทศไทยได้เคยประสบมาแล้ว และอาจจะเกิดขึ้นได้อีกในอนาคต

ในด้านการศึกษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยและทรงให้ความสำคัญมาก ดังพระบรมราโชวาทตอนหนึ่งว่า “...การศึกษาเป็นปัจจัยในการสร้างและพัฒนาความรู้ความคิด ความประพฤติและคุณธรรมของบุคคล สังคมและบ้านเมืองใดให้การศึกษาที่ดีแก่เยาวชนได้อย่างครบถ้วนพอเหมาะกันทุกๆ ด้าน สังคมและบ้านเมืองนั้นก็จะมีพลเมืองที่มีคุณภาพซึ่งสามารถธำรงรักษาความเจริญมั่นคงของประเทศชาติไว้และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปได้ตลอด...” พระองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณในการทำนุบำรุงส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาของชาติในหลายด้าน อาทิ การจัดตั้งโรงเรียนส่วนพระองค์ ได้แก่ โรงเรียนจิตรลดา ทรงรับเป็นองค์อุปถัมภ์โรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ที่สืบเนื่องมาจากรัชกาลก่อนๆ และโรงเรียนที่เกิดใหม่อีกหลายแห่ง ได้แก่ โรงเรียนราชวินิต โรงเรียนวังไกลกังวล โรงเรียนราชประชาสมาสัย และโรงเรียนภปร.ราชวิทยาลัย เป็นต้น นอกจากนี้ทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งโรงเรียนในชนบทที่ห่างไกล และในบริเวณชายแดนที่ราษฎรยากจนไม่มีสถานศึกษา เช่น โรงเรียนร่มเกล้า โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เพื่อให้เด็กและเยาวชนเหล่านั้นได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนเท่าเทียมกับเยาวชนในท้องถิ่นอื่น

นอกจากนั้นพระองค์ยังได้พระราชทานทุนการศึกษาในระดับต่างๆ เช่น ทุนอาณันทมหิดล ทุนเล่าเรียนหลวง ทุนการศึกษาสงเคราะห์สำหรับครอบครัวที่ประสบสาธารณภัย ทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนขาดแคลนทั่วไป และยังทรงช่วยเหลือครูด้วยการตั้งมูลนิธิช่วยครูอาวุโส ด้านการศึกษานอกโรงเรียน พระองค์ทรงจัดให้มีศูนย์ศึกษาการพัฒนาในภาคต่างๆ ที่สอดคล้องกับการทำมาหาเลี้ยงชีพของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นอันมีสภาพแตกต่างกันไป เปิดโอกาสให้ราษฎรได้ศึกษาหาความรู้ในแขนงที่ตนสนใจ โครงการพระคาบส เป็นโครงการฝึกอบรมอาชีพทางการช่างต่างๆ เช่น ช่างวิทยุ ช่างไฟฟ้า ช่างเครื่องยนต์ ช่างประปา ฯลฯ ให้กับราษฎรที่ขาดทุนทรัพย์แต่มีความตั้งใจที่จะเรียนอย่างแท้จริง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นค่าอาหาร ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า วัสดุ อุปกรณ์การฝึกอบรม โดยนักเรียนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ นอกจากนี้ยังมีโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน ตามที่ทรงมีพระราชประสงค์จะเห็นหนังสือสารานุกรมที่จัดทำโดยคนไทย ซึ่งมีรูปแบบเป็นสารานุกรมอนุกรมประสงค์ บรรจุวิชาการไว้ครบทุกแขนง และเป็นแหล่งรวมความรู้ของสิ่งใหม่ๆ ที่ไม่มีในตำราอื่น แบ่งเนื้อหาของเรื่องเดียวกันออกเป็น ๓ ระดับ สำหรับเด็กเล็ก เด็กกลาง และเด็กโต เพื่อให้เยาวชนสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง ได้พระราชทานหนังสือเหล่านี้ไปยังห้องสมุดโรงเรียนต่างๆ โดยเฉพาะที่อยู่ห่างไกล อีกส่วนหนึ่งจัดจำหน่ายในราคาใกล้เคียงกับต้นทุนสำหรับผู้ที่สามารถจัดหาหรือซื้อได้ โครงการนี้มีประโยชน์เกื้อกูลการศึกษาในท้องถิ่นที่ขาดแคลนครูได้เป็นอย่างดี

จากการเสด็จฯ เยี่ยมราษฎรตามท้องที่ต่างๆ นั้น ปรากฏว่าประชาชนส่วนหนึ่งที่มารับเสด็จฯ มีปัญหาเรื่องการเจ็บป่วยและทุพพลภาพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระ

กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แพทย์หลวงที่ตามเสด็จฯ ทำการตรวจรักษาผู้ป่วยเหล่านั้น ในรายที่มีปัญหาที่จะส่งไปโรงพยาบาลส่วนภูมิภาค ในรายที่จำเป็นต้องรับการตรวจรักษา กับแพทย์เฉพาะทางซึ่งโรงพยาบาลประจำจังหวัดนั้น ไม่มี ก็จะส่งเข้ารับการรักษาต่อในกรุงเทพมหานคร โดยทรงรับผู้ป่วยไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์ทุกราย ผู้ป่วยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด รวมไปถึงญาติพี่น้องทางบ้านก็จะได้รับการดูแลอย่างดี ต่อมาจำนวนราษฎรที่มาขอรับการตรวจรักษามีจำนวนมากขึ้น จนเหลือกำลังที่แพทย์หลวงจะบริการได้ จึงทรงจัดให้มี หน่วยแพทย์พระราชทาน ออกไปตรวจรักษาล่วงหน้าก่อนที่จะเสด็จฯ ไปถึงจุดนั้นๆ ด้วยวิธีการนี้ทำให้การตรวจรักษาผู้ป่วยเป็นไปได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ มีโอกาสช่วยเหลือราษฎรที่เจ็บป่วยและทุพพลภาพได้เป็นจำนวนมาก มีผู้ป่วยหลายรายที่เป็นโรคร้ายๆ แต่มีพลังแรงต่อชีวิต เช่นที่หมู่บ้านปางค่า อยู่ในท้องที่ ทุกรันคาร บริเวณชายแดนติดต่อกับประเทศลาว พบเด็กหญิงอายุประมาณสิบปี มีผิวพรรณซีดและไม่มีแรง แพทย์วินิจฉัยว่าเป็นโรคพยาธิปากขออย่างรุนแรง ถ้าไม่ได้รับการรักษาจะต้องเสียชีวิตภายในเวลาไม่กี่เดือน ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเศร้า เพราะการรักษาโรคพยาธิปากขอนั้นทำได้ง่ายมาก เพียงให้กินยาขับพยาธิราคาไม่กี่บาท พร้อมกับยาบำรุงโลหิต โรคก็จะหายขาด แต่ที่หมู่บ้านนั้นขาดทั้งหมอและยา เพียงแค่โรคพยาธิปากขอก็อาจทำให้เสียชีวิตได้ ด้วยพระบารมีของพระองค์ เด็กหญิงผู้นั้นได้เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลจนหายและแข็งแรง กลับบ้านได้เป็นที่เรียบร้อย

ค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือพสกนิกรที่เจ็บป่วยเหล่านี้มีมูลค่ามากมายที่สุดที่จะประมาณได้ และล้วนเป็นพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ทั้งสิ้น เฉพาะค่ายารักษาโรคและเวชภัณฑ์ต่างๆ ในแต่ละภาคที่เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐาน ตกประมาณ ๓-๕ ล้านบาท ศาสตราจารย์คลินิกเกียรติคุณ นายแพทย์ประดิษฐ์ เจริญไทยทวี อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล ครั้งดำรงตำแหน่งคณบดี คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล ได้ให้สัมภาษณ์ว่า "คนไข้ที่พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในปีหนึ่งๆ มีจำนวนมากกว่า ๔๗,๐๐๐ ราย เฉพาะในโรงพยาบาลศิริราชเองในแต่ละปี ได้รับคนไข้ในพระบรมราชานุเคราะห์ที่ส่งมาจากจังหวัดต่างๆ มากกว่าพันราย" นอกจากนี้โปรดเกล้าฯ ให้มีหน่วยแพทย์พระราชทานแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริว่า ชาวบ้านควรมีความรู้ทางการแพทย์สาธารณสุขตามสมควร เพื่อช่วยเหลือตนเองในท้องถิ่นที่ขาดแคลนสถานพยาบาล เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๒๕ จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีการฝึกอบรมหมอบ้าน คัดเลือกอาสาสมัครมารับการฝึกอบรม ด้านโภชนาการสำหรับแม่และเด็ก การปฐมพยาบาลเบื้องต้น และการป้องกันโรคอย่างง่ายๆ เมื่อผ่านการอบรมแล้วก็จะได้รับพระราชทานกระเป๋าซึ่งมี ยาสามัญประจำบ้าน เครื่องมือแพทย์ และเวชภัณฑ์ต่างๆ เช่นปรอทวัดไข้ ผ้าพันแผลบรรจุอยู่ พร้อมกับหนังสือคู่มือการใช้ยา เมื่อได้ออกไปปฏิบัติงานสักระยะหนึ่งแล้ว ก็จัดให้มีการอบรมซ้ำเพื่อมิให้ลืม และเป็นการติดตามผลงาน รวมทั้งเพิ่มความรู้ใหม่ให้ด้วย ยังมีโครงการในพระราชดำริอีกหลายโครงการ ที่ถึงแม้จะมีได้เกี่ยวเนื่องกับการแพทย์และสาธารณสุขโดยตรง แต่ก็เกิดผลดีต่อสุขภาพและอนามัยของประชาชน โครงการเหล่านี้ได้แก่ โครงการเลี้ยงปลานิล

โครงการโคนมและนมผงสวนดุสิต เพื่อจัดหาแหล่งอาหารโปรตีนราคาถูก โครงการผลิตอาหารเพื่อโภชนาการ โครงการสร้างบ่อน้ำและส้วมสาธิต อันขจัดปัญหาการเกิดและการระบาดของโรคได้หลายชนิด ฯลฯ เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทั้งชาติ ในช่วงที่สถานการณ์บ้านเมืองไม่ปกติสุขจากภัยก่อการร้าย พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมถึงฐานปฏิบัติการของหน่วยทหารและตำรวจ และพระราชทานความช่วยเหลือแก่เจ้าหน้าที่ที่ได้รับบาดเจ็บจากการปฏิบัติหน้าที่ทุกราย นอกจากนี้ในยามที่บ้านเมืองเกิดความสับสนวุ่นวายด้วยวิกฤตทางสังคมและการเมือง เช่น วันมหาวิปโยค ๑๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๖ และวิกฤตการณ์พฤษภาทมิฬในเดือนพฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๓๕ พระองค์ได้ทรงเข้ามาแก้ไขวิกฤตการณ์ทั้งสองครั้งให้ยุติลงด้วยดีและรวดเร็ว ทำให้วิกฤตการณ์ไม่ขยายตัวออกไปจนทำให้เกิดความเสียหายมากขึ้น พระอัจฉริยภาพนี้เป็นที่ประจักษ์ทั่วไปในสังคมโลก นานาประเทศต่างยอมรับในพระบารมีของพระองค์ และได้กล่าวถึงอย่างแพร่หลาย ด้วยไม่เคยพบเห็นมาก่อน แม้ในหลายประเทศที่มีสถาบันพระมหากษัตริย์เช่นเดียวกันกับประเทศไทยก็ตาม

แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานเวลาส่วนใหญ่ในการแก้ไขปัญหาทุกข์สุขของพสกนิกรในชนบท แต่ยามใดที่ชาวกรุงเทพมหานครประสบความเดือดร้อน ยามนั้นพระองค์ก็ได้พระราชทานความช่วยเหลือทุกรายไป ทั้งปัญหาการจราจร ปัญหาน้ำท่วม และน้ำเน่าเสีย ทรงศึกษาข้อมูลอย่างถี่ถ้วน พร้อมกับเสด็จฯ ไปทอดพระเนตรพื้นที่ด้วยพระองค์เอง อีกทั้งยังพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เพื่อให้งานในโครงการตามพระราชดำริสำเร็จ ลุล่วงไปด้วยดี โครงการต่างๆ ของพระองค์ช่วยลดปัญหาที่เกิดขึ้น สามารถผ่อนคลายความเดือดร้อนของชาวกรุงเทพมหานคร ได้เป็นอย่างมาก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงผูกพันต่อทุกข์สุขของประชาชนอย่างเต็มเปี่ยม พระราชหฤทัยตลอดเวลา แม้เวลาที่ทรงประจวบสมควรพักผ่อนพระวรกาย ดังเหตุการณ์ในปี พุทธศักราช ๒๕๑๙ พระองค์ประชวรด้วยเชื้อมัยโคพลาสมา พระอาการหนักมากเป็นที่วิตกของคณะกรรมการแพทย์ที่ดูแลการรักษาเป็นอย่างยิ่ง แต่พระองค์ทรงห่วงใยประชาชนมากกว่าพระองค์เอง ทรงเปิดวิหุรับฟังเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดความไม่สงบมีการปะทะกัน พร้อมกับทรงสั่งการด้วยพระองค์เองตลอดเวลา ให้นำหน่วยงานต่างๆ รีบเร่งออกไปให้ความช่วยเหลือ และอีกเหตุการณ์หนึ่งในปีพุทธศักราช ๒๕๒๙ พระทนต์องค์หนึ่งของพระองค์หักเสียดประสาทฟัน บังเอิญขณะนั้นเป็นเวลาประชาชนกำลังเดือดร้อนจากปัญหาน้ำท่วม พระองค์มีรับสั่งถามทันตแพทย์ว่า "จะใช้เวลารักษานานเท่าไร" ทันตแพทย์ผู้ดูแลการรักษากราบบังคมทูลว่า "ประมาณ ๑-๒ ชั่วโมง" พระองค์ทรงรับสั่งว่า "ขอรอไว้ก่อนนะ ฉันทนได้ วันนี้ขอไปดูราษฎรและช่วยแก้ไขปัญหาน้ำท่วมก่อน" หรือแม้แต่พระเกี้ยวทำพระทนต์ตัวเก่าที่ทรงใช้งานมานานกว่า ๒๐ ปี ทันตแพทย์ประจำพระองค์ได้กราบบังคมทูลขอเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ของคณะทันตแพทยศาสตร์

ทรงมีพระราชปรารภว่า การเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์จะไม่บังเกิดประโยชน์เท่าที่ควร พระองค์จึงได้พระราชทานพระเก้าอี้ทำพระทนต์นั้นแก่โรงพยาบาลประจำจังหวัดนครราชสีมา สำหรับให้บริการกับประชาชนทั่วไปและยังใช้งานอยู่จนทุกวันนี้

ทุกลมหายใจพระทัยปฏิบัติ คือประชาธิ
สุขทุกขั้มเย็นเป็นใจน

(ไม่ทราบนามผู้ประพันธ์)

นับว่าเป็นโชคดีและเป็นบุญของประชาชนชาวไทยอย่างแท้จริงที่ได้เกิดมาได้รับพระบรมโพธิสมภาร การที่เราได้อยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุขกันทุกวันนี้ก็เพราะพระบารมีของพระองค์ที่ทรงงานหนักมาตลอด อย่างไม่อาจที่จะหาพระมหากษัตริย์ของประเทศใดมาเทียบได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรักและห่วงใยราษฎร ประคองค้ำบิคมมีต่อบุตร พระราชกรณียกิจและแนวพระราชดำริต่างๆ นานาประการ ได้ก่อให้เกิดผลสำเร็จอย่างมาก เป็นประโยชน์ต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนและประเทศชาติอย่างเนืองนิตย์ ตลอดระยะเวลา ๖๐ปีที่ผ่านมาแทนที่พระองค์จะประทับเสวยสุขเช่นพระราชารอื่นๆ ทั่วไป กลับทรงต้องตรากตรำพระวรกายท่อมเทพระสติกำลังให้กับประเทศชาติและประชาชนอย่างมิรู้เหน็ดเหนื่อย ทรงตระหนักในพระราชหฤทัยเสมอว่า ทุกข์ของราษฎรก็คือทุกข์ของพระองค์ ชาวไทยหลายสิบล้านคนที่ยังมีลมหายใจอยู่ได้ก็ด้วยพระเมตตาและพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่จากน้ำพระทัยที่บริสุทธิ์ พระองค์ไม่ทรงเป็นเพียงองค์พระประมุขเท่านั้น ยังทรงบริหารรักษาและส่งเสริมให้สังคมไทยมีแต่ความสงบร่มเย็นและสมักรสมานสามัคคี ประชาชนต่างรักและเทิดทูนพระองค์อย่างไม่มีวันเสื่อมคลาย ทรงเป็นมิ่งขวัญและสถิตอยู่ในดวงใจของพสกนิกรชาวไทยทั่วประเทศอย่างแนบแน่นนิรันดร

เป็นบุญเหลือพันแล้ว ชาวไทย เราเออ
เหตุกุศลนำหนุน ส่งให้
เกิดได้ร่มราชัย นวมราช นีนอ
เหลือสุดเพราะเท่าไท เลิศเหลือ

(ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อุทยา ผู้ประพันธ์)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระบารมีแผ่ปกป้อง นคร
เหล่าพสกนิกร อุ้นเกล้า
ตั้งชนกออาทร รักรัษบุตร
ตั้งครอบครวอยู่เหี้ย พ่อคุ้ม สุขเกษม

(พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี)

พระทรงเป็นยิ่งกว่ามหากษัตริย์ พระรื้อยรักศรัทธาใจไทยทั้งผอง
พระคือพระพิรุณพราดำใจปอง พระทรงครองหัวใจไทยทั้งมวล
(ไม่ทราบนามผู้ประพันธ์)

บรรณานุกรม

เกนหลง สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, ท่านผู้หญิง. ทำเป็นธรรม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๔๒.

ทองคำ กล้วยไม้ ณ อยุธยา. เย็นศิระเพราะพระบริบาล. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๔๕.

ประกาศ วัชรภรณ์. พระราชปณิธานในหลวง. กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น, ๒๕๔๒.

ปรัชญา อภิวโส (สร้อยประคิษฐ์), พระภิกษุ. พระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ พระราชธรรม
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชา. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๓๕.

พีระพงศ์ สุขแก้ว. บันทึกของพ่อ ตามรอยเรื่องงาม. กรุงเทพฯ : มาย แบริ่งค็อก, ๒๕๔๘.

พีระพงศ์ สุขแก้ว และธนิกชน จุลสมณี. เอกกษัตริย์อัจฉริยะ. กรุงเทพฯ : อีมีดาหวาน, ๒๕๔๘.

มัญญ มุกข์ประคิษฐ์. ประทีปแห่งแผ่นดิน. กรุงเทพฯ : ชารอักษร, ๒๕๔๔.

ราชบัณฑิตยสถาน. ใต้ร่มพระบารมี อภินิหารคุณกษัตริย์ สยามินทราธิราช. กรุงเทพฯ :
ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๖.

วาสนา บุญสม. อัครมหาราชา. กรุงเทพฯ : ปิรามิค, ๒๕๔๖.

วุฒิชัย มูลศิลป์ และคณะ. พระมหากษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : เกรท เอ็ดดูเคชั่น, ไม่
ปรากฏปีที่พิมพ์.

สุเมธ ดันดีเวชกุล, ดร. หลักธรรม หลักทำ ตามรอยพระยุคลบาท. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์,
๒๕๔๘.

อริยา จินตพานิชการ. ร้อยเรื่องในรอยจำ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพ, ๒๕๔๖.

อัศววัฒน์ ไอสถาณเคราะห์. ในหลวงของเรา. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้ากรู๊ป, ๒๕๔๔.

๖๐ ปี ปกเกล้าชาวไทย พระสถิตินิทินดวงใจพลกนิกร

รถยนต์พระที่นั่งกำลังเคลื่อนไปตามถนนอย่างช้าๆ ออกจากศาลาศาลิตดาลัย สวนจิตรลดา สองข้างทางมีประชาชนเป็นจำนวนมากทั้งผู้ใหญ่และเด็กต่างประนมมือพร้อมกันกล่าวคำว่า “ทรงพระเจริญ” ดังแซ่ซ้องไปทั่วบริเวณสนามหน้าศาลาศาลิตดาลัยเป็นระยะๆ ไม่ขาดสาย เมื่อรถยนต์พระที่นั่งผ่านไปบริเวณใด ประชาชนบริเวณนั้นต่างก็พากันก้มลงกราบ บางคนเมื่อเสยหน้าขึ้นมาถึงน้ำผ้าเช็ดหน้าขึ้นมาเช็ดหน้าตา ทุกคนที่มา ณ สถานที่แห่งนี้ต่างก็มีวัตถุประสงค์เดียวกัน คือ ต้องการถวายพระพรแด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงประทับอยู่ในรถยนต์พระที่นั่ง คับนั้น จนเมื่อรถยนต์พระที่นั่งกลับสายตาไปแล้ว เสียงนั้นก็ค่อยเงียบไป แม้จะเป็นภาพทางโทรทัศน์ แต่ภาพนั้นก็มิอาจทำให้ข้าพเจ้าน้ำตาไหลออกมาโดยไม่รู้ตัว ภาพนั้นเป็นภาพที่แสดงถึงความจงรักภักดีของประชาชนคนไทยที่มีต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของพวกเขา ณ ขณะนั้นความรัก ความเคารพ ความยกย่องเทิดทูนที่มีอยู่ในตัวข้าพเจ้าดูเหมือนจะมีไว้เพื่อบุคคลเพียงคนเดียว บุคคลนั้นมีชื่อใครอื่นนอกจากองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

คงไม่มีใครปฏิเสธว่าประชาชนชาวไทยล้วนจงรักภักดี และเทิดทูนขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะเป็นที่รักของคนส่วนมากคงไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นได้ง่ายนัก บุคคลนั้นจักต้องทำให้บุคคลอื่นพึงพอใจ แสดงถึงความปรารถนาดีของตนและทำประโยชน์ให้บุคคลอื่นอย่างจริงจัง โดยมีหวังสิ่งใดตอบแทน ดังนั้น คงจะไม่ผิดนักหากจะกล่าวว่าการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นที่รักและสถิตอยู่ในดวงใจของประชาชนชาวไทยนั้นเป็นเพราะพระองค์ทรงมีคุณสมบัติของบุคคลที่เป็นที่รักของบุคคลทั่วไปอย่างครบถ้วน กล่าวคือ นับตั้งแต่วันอาทิตย์ที่ ๕ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๕ ซึ่งเป็นวันที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์องค์ที่ ๘ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ จวบจนบัดนี้เป็นเวลาถึง ๖๐ ปีแล้ว พระองค์ทรงปกครองประเทศโดยทรงคำนึงถึงประโยชน์สุขของพลกนิกรของพระองค์เป็นสำคัญดังที่พระองค์ทรงมีพระปฐมบรมราชโองการเมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๘๕ อันเป็นวันบรมราชาภิเษกว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” พระปฐมบรมราชโองการนี้เป็นอริยสัจญ์ที่พระองค์ทรงยึดถือและปฏิบัติตามเสมอมา ดังจะเห็นได้จากทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการเพื่อยังประโยชน์สุขให้บังเกิดแก่พลกนิกรชาวไทยโดยมิทรงเหน็ดเหนื่อยย่อท้อ พระองค์ทรงตระหนักว่า การที่พระองค์ทรงได้ดำรงตำแหน่งพระมหากษัตริย์ก็เพราะการลงมติเห็นชอบของรัฐสภาซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนชาวไทยทั้งประเทศ ดังนั้น จึงเป็นความรับผิดชอบของพระองค์ที่จักต้องทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเพื่อเป็นการตอบแทนประชาชนชาวไทย ดังที่ได้มีพระราชดำรัสกับผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์มินลาไทมส์ ตอนหนึ่งว่า

ข้าพเจ้าได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ก็เพราะการลงมติเห็นชอบของรัฐสภา พวกเขาเลือกข้าพเจ้าขึ้นเป็นกษัตริย์ ถ้าหากชื่อของข้าพเจ้าได้รับการเสนอในรัฐสภา แต่พวกเขาไม่ชอบข้าพเจ้า หรือไม่รับรองเห็นชอบด้วย ข้าพเจ้าก็จะไม่ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน แม้ว่าข้าพเจ้าปรารถนาจะเป็นสักเพียงไรก็ตาม ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงได้บอกกับลูกๆ ของข้าพเจ้าว่า เราเป็นหนี้ทุกสิ่งทุกอย่างต่อประชาชน และเรามีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ (พรพรรณ ธารานูมาส ๒๕๓๐: ๓๑)

ด้วยเหตุนี้เอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงอุทิศพระองค์และพระสติปัญญาบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการเพื่อให้บรรดาพระราชประสงค์ของพระองค์ คือ การทำให้พสกนิกรของพระองค์มีความสุข พระองค์ทรงศึกษาปัญหาของพสกนิกรของพระองค์อย่างละเอียดลึกซึ้ง โดยเสด็จพระราชดำเนิน ไปยังชนบทต่างๆ ทั่วประเทศไม่ว่าใกล้หรือไกลและทรงค้นคว้าสักเพียงใด เพื่อที่จะทรงรับทราบปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในชนบทเพื่อที่จะทรงหาแนวทางแก้ไข ปัญหาความเดือดร้อนของราษฎร ความห่างไกลและทรงค้นคว้าหาได้เป็นอุปสรรคต่อการเสด็จพระราชดำเนินของพระองค์ไม่ นำพระทัยพระองค์ที่เปี่ยมล้นด้วยพระเมตตาทำให้พระองค์มีทรงย่อท้อต่ออุปสรรคใดๆ สิ่งนี้เป็นที่ประจักษ์ต่อสายตาของประชาชนชาวไทยเป็นอย่างดี ภาพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระดำเนินข้ามลำห้วย ขึ้นภูเขา หรือภาพที่พระองค์ทรงพระดำเนินเยี่ยมชมราษฎรท่ามกลางสายฝนเป็นภาพที่เจนตาประชาชนชาวไทยเสียแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงรับทราบทุกข์สุขของราษฎรของพระองค์ทุกหนทุกแห่งทั่วประเทศตั้งกำแพงกันชนที่ท่านผู้หญิงสมโอรณี สวัสดิกุลได้ประพันธ์ไว้ว่า

พระผ่านเกล้า	แม้ใครถามขุนเขาน้อยใหญ่
หุบเหวห้วยละหานพนาดีไพร	ที่ยืนเฝ้าแคว้นไทยมานาน
ถามพุ่มพฤกษ์เถื่อนถ้ำสัตว์	คงชัญแดนไทยอันไพศาล
ถามทะเลแม่ น้ำและถ้ำธาร	ว่าเคยเห็นภูบาล "พระภูมิพล"
เสด็จผ่านย่านนี้บ้างหรือไม่	ถ้าเงินเขาลำเนาไม้ในไพรสนฆ์
สรรพสัตว์พูดจาภาษาคน	คงภูมิใจเหลือถันได้ตอบคำ
นี้ท่านมาแต่ไหนทำไมเล่า	มาได้ถามพวกเราช่างน่าขำ
มีป่าเขาลำเนาไหนที่ทรงธรรม	มิเคยดำเนินผ่านท่านตอบที
พวกเราทั่วสยามคามพิสัย	ล้วนเคยได้เฝ้าองค์พระทรงศรี
เสด็จผ่านเยี่ยมประชาทั้งคาบปี	ที่พื้นธรณีของภูวไนย

จากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนราษฎรตามชนบททำให้พระองค์ทรงเข้าใจถึงสาเหตุปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรอย่างถ่องแท้ พระองค์ทรงเล็งเห็นว่าประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร มีฐานะความเป็นอยู่ที่ยากจนเนื่องจากการประกอบอาชีพต้องพึ่งพาดินฟ้าอากาศ หากปีใดดินฟ้าอากาศไม่เอื้ออำนวยก็จะส่งผลกระทบต่อผลผลิตและรายได้ของเกษตรกร หากแก้ปัญหาความเป็นอยู่ของราษฎรได้ก็เท่ากับเป็นการสร้างรากฐานที่มั่นคงในการพัฒนาประเทศอันจะเป็นผลให้ประเทศชาติจะเจริญรุ่งเรืองดังพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร แก่บัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ ว่า

การจะพัฒนาทุกสิ่งทุกอย่างให้เจริญขึ้นนั้นจะต้องสร้างเสริมขึ้นจากพื้นฐานเดิมที่มีอยู่ทั้งสิ้น ถ้าพื้นฐานไม่ดีหรือถล่มสลายไปแล้ว ก็จะเพิ่มเติมเสริมต่อไปอีกนั้นยากนักที่จะทำได้ จึงควรเข้าใจให้แจ่มชัดว่า นอกจากจะมุ่งสร้างความเจริญแล้ว ยังต้องพยายามรักษาพื้นฐานให้มั่นคงไม่บกร่องพร่องรุ่มๆ กันไปด้วย (กรมประชาสัมพันธ์ ๒๕๔๗: ๕๕)

การแก้ปัญหาความเป็นอยู่ของราษฎรในชนบทนั้น พระองค์ทรงเน้นการพัฒนาการเกษตรและการพัฒนาชนบทควบคู่กันไป ด้วยเหตุนี้ได้ก่อให้เกิดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบทเป็นจำนวนมาก ตัวอย่างเช่น โครงการหลวง โครงการศูนย์การศึกษาพัฒนา โครงการธนาคารข้าว เป็นต้น

“โครงการหลวง” เกิดจากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมเยียนราษฎรในเขตภาคเหนือแล้วทรงพบว่าชาวไทยภูเขาที่มีฐานะความเป็นอยู่ที่ยากจน ชาวไทยภูเขาประกอบอาชีพทำไร่เลื่อนลอยทำให้ต้องตัดไม้ทำลายป่าซึ่งเป็นต้นกำเนิดน้ำลำธารเพื่อนำพื้นที่ไปทำไร่เลื่อนลอย และพืชที่ปลูกส่วนมากคือฝิ่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นว่าการทำไร่เลื่อนลอยก่อให้เกิดปัญหาความแห้งแล้ง อุทกภัย และทำให้ดินเสื่อมสภาพ นอกจากนี้การปลูกฝิ่นยังเป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหายาเสพติดและเป็นการสร้างผลเสียต่อภาพลักษณ์ของประเทศ ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดตั้งโครงการหลวงขึ้นเพื่อหยุดยั้งการบุกรุกทำลายป่าต้นน้ำลำธาร และพัฒนาระดับการครองชีพของชาวไทยภูเขาด้วยการส่งเสริมให้ปลูกพืชที่ให้ผลผลิตและราคาที่ดีกว่าฝิ่น เช่น พืชเมืองหนาว เป็นต้น ปัจจุบันนี้โครงการหลวงประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ทำให้ชาวไทยภูเขาที่มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

“โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนา” เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริโครงการหนึ่งที่มีมุ่งแก้ปัญหาความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดตั้งโครงการนี้ขึ้น เพื่อเป็นสถานที่ค้นคว้า ทดลอง วิจัย ตลอดจน

แสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนาด้านต่างๆ ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามาศึกษาดูงานฝึกอบรมด้านต่างๆ ด้วยวิธีการเรียนรู้จากของจริง เพื่อให้ประชาชนสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างจริงจัง ศูนย์การศึกษาพัฒนามี ๖ แห่ง ได้แก่ ศูนย์การศึกษาพัฒนาเข้าหินซ็อน จังหวัดละเซียงเทรา ศูนย์การศึกษาพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน จังหวัดจันทบุรี ศูนย์การศึกษาพัฒนาพิภพทอง จังหวัดนราธิวาส ศูนย์การศึกษาพัฒนาภูพาน จังหวัดสกลนคร ศูนย์การศึกษาพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ จังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์การศึกษาพัฒนาห้วยทราย จังหวัดเพชรบุรี นับได้ว่าศูนย์ศึกษาการพัฒนาเป็นแหล่งศึกษาพัฒนาอาชีพและความเป็นอยู่ของราษฎร ตลอดจนเป็นแหล่งค้นคว้าทดลองเพื่อประโยชน์และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของราษฎร

“โครงการธนาคารข้าว” เป็นโครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพยายามแก้ไขปัญหาให้เกษตรกรมีข้าวเพียงพอบริโภค เนื่องจากหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าว ชาวนาในชนบทที่ยากจนมักจะประสบปัญหาการขาดแคลนข้าวที่จะบริโภค และมักแก้ปัญหาโดยวิธีกู้ยืมเงินจากพ่อค้าคนกลาง ก่อให้เกิดปัญหานี้สินซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาในด้านอื่นๆ อีกด้วย โครงการนี้เป็นโครงการที่ให้เกษตรกรนำข้าวของคนส่วนหนึ่งมารวมไว้ที่ส่วนกลาง ผู้ที่ต้องการข้าวไปบริโภคโดยยามจำเป็นสามารถนำข้าวของกลางนี้ไปบริโภคได้ และเมื่อตนเก็บเกี่ยวข้าวได้ก็จะต้องนำข้าวมาคืนกองกลาง นับได้ว่าธนาคารข้าวสามารถช่วยแก้ไขปัญหาการขาดแคลนข้าวได้ในระดับหนึ่ง ทำให้ราษฎรสามารถพึ่งตนเองได้ อีกทั้งยังเป็นการลดหนี้สินของราษฎรลงได้มาก นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความสมัครสมานสามัคคีของชุมชนในอันที่จะเรียนรู้และดำเนินการ

นอกจากการพัฒนาความเป็นอยู่ของราษฎรในชนบทแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักว่าการที่ราษฎรจะมีความเป็นอยู่ที่ดีนั้น สาเหตุหนึ่งต้องมาจากการมีสุขภาพที่ดี พระองค์ทรงมีพระราชหฤทัยห่วงใยราษฎรในท้องถิ่นทุรกันดาร จากการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนราษฎรในชนบท พระองค์ทรงพบว่า มีราษฎรเป็นจำนวนมากที่ยังขาดการดูแลสุขภาพด้านสุขภาพอนามัย ดังนั้น ในการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรตามท้องที่ต่างๆ ทุกครั้งจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีคณะแพทย์ที่ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาจากโรงพยาบาลต่างๆ ซึ่งล้วนเป็นอาสาสมัครทั้งสิ้น โดยเสด็จพระราชดำเนินไปในขบวนอย่างใกล้ชิด พร้อมด้วยเวชภัณฑ์และเครื่องมือแพทย์ครบครัน พร้อมทั้งจะรักษาพยาบาลราษฎร ผู้ป่วยได้ทันที ตัวอย่าง เช่น โครงการทันตกรรมพระราชทาน ซึ่งเป็นพระราชดำริที่ให้ทันตแพทย์อาสาสมัคร ได้เดินทางออกไปช่วยเหลือบำบัดโรคฟัน ตลอดจนสอนการรักษาอนามัยของปากและฟัน แก่เด็กนักเรียนและราษฎรที่อาศัยอยู่ในท้องที่ทุรกันดาร และห่างไกลจากแพทย์ทั่วทุกภาค โดยให้การบริการรักษาโรคฟัน โดยไม่คิดมูลค่า

นอกจากพระราชกรณียกิจด้านการพัฒนาการเกษตร พระราชกรณียกิจด้านการพัฒนาชนบทและพระราชกรณียกิจด้านการแพทย์แล้ว พระราชกรณียกิจด้านการศึกษาก็นับว่าเป็นพระราชกรณียกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญกับการศึกษา

เป็นอย่างมาก เพราะการศึกษาเป็นพื้นฐานที่จะนำความสุขความเจริญและความสำเร็จมาสู่ชีวิตของคน ดังพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่ครูใหญ่ ครูและนักเรียนโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามภาคใต้ ณ หอประชุมคุรุสภา วันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ความว่า

ความรู้ทางวิชาการและทางปฏิบัติที่สอนในโรงเรียนเป็นทั้งรากฐานและปัจจัยที่สำคัญยิ่งของคนทุกคน เพราะบุคคลได้อาศัยความรู้เป็นกำลังที่จะนำพาตัวให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จ สุข และความสุขทั้งปวง (กรมประชาสัมพันธ์ ๒๕๔๗: ๑๑๐)

พระราชกรณียกิจด้านการศึกษาที่สำคัญตัวอย่างหนึ่ง คือ “โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้ดำเนินการจัดทำสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนขึ้น สารานุกรมชุดนี้ มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากสารานุกรมชุดอื่นๆ ที่ได้เคยจัดพิมพ์มาแล้ว กล่าวคือ เป็นสารานุกรมอนุเสาะประสังคีตที่บรรจุเรื่องราวต่างๆ ที่เป็นสาระไว้ครบทุกแขนงวิชา โดยจัดแบ่งเนื้อหาของแต่ละเรื่องออกเป็นสามระดับ เพื่อที่จะให้เยาวชนแต่ละรุ่น ตลอดจนผู้ใหญ่ที่สนใจ สามารถที่จะศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ได้ตามความเหมาะสมของพื้นฐานความรู้ของแต่ละคน โดยมีวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละสาขาวิชาการ อุทิศเวลาและความรู้ เพื่อสนองพระราชดำริ ร่วมกันเขียนเรื่องต่างๆ ขึ้น แบ่งออกเป็น ๔ สาขาวิชา คือ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ หากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่มีพระราชดำริให้จัดทำสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนแล้ว คงเป็นเรื่องยากที่จะมีผู้ใดจัดทำเพราะหนังสือเหล่านี้เป็นหนังสือที่มีกลุ่มเป้าหมายเฉพาะเจาะจง ไม่เป็นที่นิยมอ่านของคนทั่วไปและเป็นหนังสือที่ไม่น่าจะทำถ้าใครสักเท่าใด นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณต่อเยาวชนไทยและผู้สนใจทั่วไปอย่างสิ้นพันที่พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เพราะเป็นการส่งเสริมความรู้ทางแก่เยาวชนไทยและผู้สนใจทั่วอีกไปทางหนึ่ง

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จัดตั้ง “มูลนิธิอานันทมหิดล” เพื่อเป็นทุนสำหรับการศึกษาในแขนงวิชาต่างๆ แก่นักศึกษาที่มีความรู้ความสามารถ ได้มีทุนออกไปศึกษา หากความรู้ต่อในวิชาการชั้นสูงในประเทศต่างๆ โดยไม่มีเงื่อนไขข้อผูกพันแต่ประการใด เพื่อที่จะได้นำความรู้ที่นั่นๆ กลับมาใช้พัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

พระราชกรณียกิจด้านต่างๆ ที่ได้นำเสนอไว้ข้างต้นเป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้น เป็นเพียงตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าตลอดระยะเวลา ๖๐ ปีที่พระองค์ทรงครองสิริราชสมบัตินั้นพระองค์ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจมากมายเพื่อประโยชน์สุขของพสกนิกร และจากพระราชประสงค์ที่ต้องการให้พสกนิกรของพระองค์มีความเป็นอยู่ที่ดีมีความสุข โดยไม่ทรงคำนึงถึงความสุขส่วน

พระองค์นี้เองทำให้ประชาชนคนไทยรักและเทิดทูนพระองค์ ทำให้พระองค์ทรงสถิตอยู่ในใจ
ประชากรชาวไทย

อย่างไรก็ตาม นอกจากพระราชกรณียกิจด้านต่างๆ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง
ปฏิบัติเพื่อยังประโยชน์แก่พสกนิกรโดยมิทรงย่อท้อเหน็ดเหนื่อยแล้วนั้น อีกเหตุผลหนึ่งที่น่าจะเป็น
คำตอบว่าเพราะเหตุใดคนไทยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสถิตอยู่ในใจของปวงประชานั้น
คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นที่พึ่งและทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของปวงชนชาวไทย
กล่าวคือ คราใดที่ประเทศชาติต้องประสบภาวะวิกฤตต่างๆ พระองค์จะทรงเข้ามาช่วยแก้ปัญหา
พระราชทานคำแนะนำและความช่วยเหลือต่างๆ เพื่อนำพาประเทศชาติให้พ้นวิกฤตนั้นไปด้วยดี
ตัวอย่างที่สำคัญ เช่น

เมื่อเดือนกันยายน พุทธศักราช ๒๕๓๘ กรุงเทพมหานครและภาคกลางได้ประสบอุทกภัย
ครั้งใหญ่ ส่งผลให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงกว่าอุทกภัยครั้งใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลเสียหาย
ต่อเศรษฐกิจของประเทศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งทรงหายจากพระอาการประชวรได้ไม่
นานทรงตระหนักถึงผลกระทบอันเกิดจากเหตุอุทกภัยครั้งนี้ พระองค์ทรงเป็นผู้นำในการแก้ไข
มหันตภัยครั้งนี้โดยทรงเรียกประชุมองคมนตรีคนสำคัญ ผู้รอบรู้ทางด้านวิศวกรรมและการพัฒนา
แหล่งน้ำ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ชั้นสูงซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบต่อการป้องกันอุทกภัย พระองค์ได้มี
พระราชดำริเกี่ยวกับการแก้ไขและป้องกันอุทกภัยแผนใหม่โดยทรงให้ผันน้ำที่ไหลมาท่วม
กรุงเทพฯ ออกจากทุ่งรังสิตไปลงทะเลทางตะวันออก ส่งผลให้ปัญหาอุทกภัยครั้งนี้คลี่คลายอย่าง
รวดเร็ว

เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๔๐ ได้เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอย่างรุนแรงก่อให้เกิดผลกระทบ
ตามมาหลายด้าน เช่น ระบบการเงินขาดสภาพคล่อง ธุรกิจต่างๆ ประสบภาวะขาดทุนต้องลด
จำนวนพนักงานหรือปิดกิจการเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ประชาชนจำนวนมากว่างงาน ท่ามกลาง
วิกฤตเศรษฐกิจ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีกระแสพระราชดำรัสเกี่ยวกับภาวะเศรษฐกิจของ
ประเทศไทยเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ มีใจความตอนหนึ่งว่า

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

...ความจริงเคยพูดเสมอในที่ประชุมอย่างนี้ว่า การจะเป็นเสือนั้นมันไม่
สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพอมือพอกิน และมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมือพอกิน
แบบพอมือพอกิน หมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ให้มีพอกเพียงกับตัวเอง... ความ
พอกเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้อง
ทอผ้าใส่ให้ตัวเองสำหรับครอบครัวอย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือใน
อำเภอจะต้องมีความพอกเพียงพอสสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความ
ต้องการก็ขายได้... ถ้าสามารถเปลี่ยนให้กลับเป็นเศรษฐกิจแบบพอกเพียงไม่ต้อง
ทั้งหมด แม้จะไม่ถึงครึ่ง อาจจะเป็นเศษหนึ่งในส่วนสี่ ก็สามารถที่จะอยู่ได้ การ

แก้ไขจะต้องใช้เวลา ไม่ใช่ง่าย ๆ โดยมากคนก็ใจร้อน เพราะเดือดร้อน แต่ว่าถ้า
ทำตั้งแต่เดือวันนี้ก็จะสามารถที่จะแก้ไขได้ (วรมุข อุยณกร ๒๕๔๔: ๔๔ - ๔๕)

พระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงนี้เปี่ยมไปด้วยความรู้ ปรัชญา ข้อคิดต่างๆ มากมาย
และเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยฟื้นฟูวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจครั้งนี้และทำให้คนไทยเปลี่ยนมา
ดำเนินชีวิตในทางที่ถูกต้องเหมาะสม คือ การมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างพอเพียงท่ามกลางกระแส
บริโกลนนิยมที่แพร่ไปทั่วโลก

เหตุการณ์สำคัญอีกเหตุการณ์หนึ่งคือ เมื่อปลายปี พุทธศักราช ๒๕๔๗ ที่ผ่านมามีเกิด
เหตุการณ์ธรณีพิบัติภัยในจังหวัดชายฝั่งทะเลอันดามัน ๖ จังหวัด เหตุการณ์ครั้งนี้ได้ก่อให้เกิดความ
สูญเสียต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ความสูญเสียของประชาชนที่ประสบภัยพิบัติครั้งนี้ยาก
ที่จะหาสิ่งใดมาทดแทน ได้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงความสูญเสียของพสกนิกร
ของพระองค์ พระองค์จึงพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์แก่มูลนิธิราชประชานุเคราะห์
เพื่อนำไปฟื้นฟูท้องถิ่นและช่วยเหลือผู้ประสบเหตุครั้งนี้ก่อนผู้ใด

พระราชกรณียกิจและพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตามที่ได้กล่าว
มาแล้วข้างต้นคงจะเป็นคำตอบได้เป็นอย่างดี เพราะเหตุใดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรง
เป็นที่รักและสถิตอยู่ในใจพสกนิกรชาวไทยเสมอมาเป็นเวลาถึง ๖๐ ปี เวลา ๖๐ ปีอาจเป็นเวลาที่ยาวนานพอที่จะทำให้สิ่งต่างๆ เปลี่ยนแปลงไป แต่สิ่งหนึ่งที่ไม่เคยเปลี่ยนไปเลย คือ น้ำพระทัยและ
พระมหากรุณาธิคุณขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีต่ออาณาประชาราษฎร์ เวลา ๖๐
ปีช่างเป็นเวลาที่ยาวนานเสียเหลือเกิน คงไม่มีผู้ใดแล้วในโลกนี้ที่จะต้องเหน็ดเหนื่อยสร้าง
ประโยชน์สุขให้แก่ผู้อื่นโดยมิได้นึกถึงประโยชน์ส่วนตนเลยเป็นเวลายาวนานถึงเพียงนี้ นอกจาก
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช พระผู้ทรงเปรียบประดุจ “ร่มฉัตร” ปกเกล้า
ปกกระหม่อมพสกนิกร พระผู้สถิตสถิตในดวงใจพสกนิกรไม่เคยเลื่อน

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นายอัสณี พูลรัมย์

นิสิตชั้นปีที่ ๑ คณะอักษรศาสตร์

เลขประจำตัวนิสิต ๔๘๔ ๐๒๕๔๕ ๒๒

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

ประชาสัมพันธ์, กรม. พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ:

ฝ่ายการพิมพ์และเผยแพร่ กรมประชาสัมพันธ์, ๒๕๔๗.

พรพรรณ ชารานูมาศ. บารมีพระมหากษัตริย์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: กิตติวรรณ, ๒๕๓๐.

พระกฤษฎีกา อภิวัตน์ (สร้อยประดิษฐ์). พระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ พระราชธรรม

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช. [ม.ป.ท.], ๒๕๓๕

วรนุช อุษณกร. ในหลวงผู้ทรงพระอัจฉริยภาพ. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๔.

วารี อัมไพวรรณ. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในหลวงของเรา.

กรุงเทพฯ: กัทรินทร์, ๒๕๓๗.

วิชาการ, กรม. หนังสือเรียนภาษาไทย ท ๕๐๔ ชุด วรรณสารวิทัศน์ เล่ม ๔ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕.

พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๖๐ ปี ปกเกล้าชาวไทย พระสถิตสนิทินดวงใจพสกนิกร

“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” คือพระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ที่พระราชทานแก่มหาสมาคมในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ ซึ่งหากนับจากวันที่พระองค์เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ ๙ แห่งราชวงศ์จักรี คือเมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๓ จนถึงปัจจุบัน ก็นับเป็นระยะเวลากว่า ๕๕ ปีมาแล้ว ที่พระองค์ทรงปกครองประเทศด้วยพระบารมีและพระปรีชาสามารถอันยากที่จะหาผู้ใดเสมอเหมือน ยังความร่วมมือเข้ามาสู่พสกนิกรชาวไทยทั้งมวล พระราชกรณียกิจและพระราชจริยาวัตรอันเปี่ยมไปด้วยพระเมตตาที่ทรงกระทำเพื่อสร้างสรรค์ความเจริญให้เกิดขึ้นบนผืนแผ่นดินไทย เป็นเครื่องพิสูจน์ชั้นเยี่ยมที่ทำให้ชาวไทยและชาวโลกได้ประจักษ์ชัดซึ่งตรงมั่นอยู่ในหัวใจ ว่าพระองค์มิได้กระทำสิ่งใดบกพร่องไปจากพระราชปณิธานที่ทรงตั้งไว้อย่างแน่นอนเลยแม้แต่น้อย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรง “...ครองแผ่นดินโดยธรรม...” ตามสัจยาริษฐานที่ตั้งไว้ได้อย่างสมบูรณ์ พระองค์ทรงผนวชเป็นภิกษุในบวรพุทธศาสนาเมื่อมีพระชนมพรรษาได้ ๒๘ พรรษา เพื่อศึกษาหลักธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอันประกอบด้วยเหตุผลและสังขธรรม กรันทรงลาสิกขาบทกลับมาครองราชสมบัติ พระองค์ก็ทรงประพฤติตนตามหลักธรรมอันควรแก่ความเป็นกษัตริย์ทุกประการ ที่สำคัญคือ ทศพิธราชธรรม อันเป็นหลักในการปกครองบ้านเมืองให้สงบสุขร่มเย็น ซึ่งเห็นได้ว่าทรงมีคุณธรรมข้อนี้อย่างครบถ้วน ได้แก่ การที่ทรงให้ความรักความห่วงใยความเอาใจใส่ หรือพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อนำไปบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่พสกนิกร การตั้งอยู่ในศีลธรรมโดยมีพระราชจริยาวัตรเป็นแบบอย่างความประพฤติที่ดีแก่ราษฎร การเสียดสละความสุขส่วนพระองค์เพื่อสร้างความสุขให้แก่ทวยราษฎร์ การปกครองประเทศและปฏิบัติพระราชภารกิจด้วยความซื่อสัตย์สุจริต การเป็นผู้มีอัธยาศัยอ่อนโยนทั้งต่อผู้อาวุโส ผู้เสมอชั้นและผู้ต่ำกว่า การเป็นผู้มีความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจต่าง ๆ การมีความอดกลั้นต่อความโกรธที่เกิดขึ้นในพระราชหฤทัย การปกครองประชาชนด้วยความไม่เบียดเบียน การมีความอดทนที่จะปฏิบัติพระราชภารกิจให้สำเร็จดังพระราชประสงค์แม้จะยากลำบาก พระวรกายสักเพ็ชใจ และทรงรักษาความยุติธรรมตามแบบแผนของกฎหมายอย่างเคร่งครัด เป็นต้น นอกจากทรงประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแล้วยังทรงสั่งสอนให้ผู้อื่นปฏิบัติตามด้วย ดังเช่นในพระราชดำรัสที่ทรงพระราชทานแก่มหาสมาคม ณ พระที่นั่งกาญจนาภิเษก เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๕ ว่า “...ในโอกาสพิเศษนี้ ข้าพเจ้าจึงขอให้ท่านทั้งหลายในมหาสมาคมนี้ ตลอดจนประชาชนชาวไทยถ้วนหน้า ได้ตั้งความคิดจิตใจแน่วแน่ หนักแน่นอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต และความขยันหมั่นเพียร ความเพียรที่ถูกต้องเป็นธรรม และพึงประสงค์นั้น ความเพียรที่จะกำจัดความเสื่อมให้หมดไป และระวังป้องกันมิให้เกิดขึ้นใหม่อย่างหนึ่ง กับความเพียรที่จะสร้างสรรค์ความดีความเจริญให้บังเกิดขึ้น และ

ระวังรักษามิให้เสื่อมสิ้นไปอย่างหนึ่ง ความเพียรทั้งสองประการนี้ เป็นอุปการะอย่างสำคัญแก่การปฏิบัติตน ปฏิบัติงาน ถ้าทุกคนในชาติจะได้ตั้งตนตั้งใจอยู่ในความเพียรดังกล่าว ประโยชน์และความสุข ก็จะบังเกิดขึ้น พร้อมทั้งแก่ส่วนตัวและส่วนรวม ประเทศชาติของเราก็จะสามารถรักษาความเป็นปึกคั่นมั่นคงกับพัฒนาให้เจริญรุดหน้าไปดังปรารถนา...” นอกจากนี้ยังทรงยึดหลักราชกรณยานวัตรคือธรรมเนียมอันเป็นแนวทางให้แก่พระมหากษัตริย์ในการประพฤติตน และปฏิบัติตามหลักจักรวรรดิวัตรที่ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์ ด้วยเหตุที่ทรงปฏิบัติตามหลักธรรมเหล่านี้ อยู่เสมอมิได้ขาด ทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้มีพระราชจริยาวัตรและพระราชอัธยาศัยที่งามพร้อม อีกทั้งทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจได้อย่างเหมาะสม เห็นได้ชัดว่าพระองค์เป็นกษัตริย์ผู้ “ทรงธรรม” ที่มีความประพฤติ “เป็นธรรม” อย่างแท้จริง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ทรงอุทิศพระองค์ประกอบพระราชกรณียกิจ นานัปการ “...เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” อันเป็นที่รักยิ่งของพระองค์ ทรงปกครองบ้านเมือง “โดยธรรม” ตามหลักธรรมที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น นำพาประเทศชาติให้รอดพ้นภัยพิบัติทั้งปวงมาได้โดยตลอด แม้ประเทศไทยจะมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีนายกรัฐมนตรีนับเป็นผู้นำในการ “ปกครอง” บริหารประเทศอยู่แล้ว แต่ความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ต่อสังคมไทย แทบมิได้ลดน้อยลงไปกว่าเมื่อครั้งที่ใช้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เลย เพราะพระองค์ทรงเป็นผู้ “ปกเกล้า” ชาวไทย ทรงเป็นศูนย์รวมแห่งพลังน้ำใจและความเคารพรักของพสกนิกร ในยามที่ประเทศไทยประสบวิกฤตการณ์ทางการเมือง พระองค์ก็ทรงเป็นหลักยึดที่แข็งแกร่งซึ่งช่วยไม่ให้สังคมไทยตกอยู่ในหายนะมากจนเกินกว่าที่จะแก้ไขได้ ดังเช่นกรณีเหตุการณ์วันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ อันเป็น “วันมหาวิปโยค” ของชาวไทย ที่คนไทยต้องมาเข่นฆ่ากันเองจนเกิดการหลังเลือดขลิบแผ่นดิน เพราะปัญหาความขัดแย้งไม่พอใจกันในเรื่องการเมืองการปกครอง ที่ต่างฝ่ายต่างไม่ยอมมารวมมือตกลงหาทางแก้ปัญหาด้วยกันโดยสันติวิธี แต่ด้วยพระราชดำรัสเพียงไม่กี่คำที่เชื่อมไปด้วยพระเมตตาและเดชพระบารมีของพระองค์ กลับสามารถยุติสถานการณ์ที่รุนแรงได้ในพริบตา อย่างที่ทุกคนทราบกันดีว่าหากมิใช่เพราะ “ในหลวง” แล้ว ปรากฏการณ์อันน่าอัศจรรย์เช่นนี้จะไม่มีทางเกิดขึ้นได้เลย ในเหตุการณ์ร้ายแรงคราวอื่น ๆ เช่น เหตุการณ์วันที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ หรือ เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พระองค์ก็ยังทรงเป็นหยาดน้ำทิพย์ใสเย็นที่ช่วยดับความร้อนระอุของแผ่นดินไทยจากไฟร้ายทางการเมืองได้อย่างสงบราบคาบทุกครั้ง ส่วนในยามที่บ้านเมืองเป็นปรกติ พระองค์ก็ทรงพยายามส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทยให้แข็งแกร่ง เป็นประชาธิปไตยแบบ “เต็มใบ” ที่สมบูรณ์ เพื่อมิให้ประเทศตกอยู่ในสภาพอภิชนาธิปไตยหรือคณาธิปไตยแบบที่เคยเป็นมา ทรงดำเนินพระราชกรณียกิจในด้านต่าง ๆ ไปพร้อมๆ กัน เพื่อให้การพัฒนาประชาธิปไตยมีประสิทธิภาพสูงสุด ได้แก่ ด้านสังคมที่ทรงสร้างสรรค์และส่งเสริมวิถีชีวิตตามแนวทางประชาธิปไตย อาทิ การเคารพในสิทธิพื้นฐานของกันและกัน การสร้างความเท่าเทียมกันให้เกิดขึ้นกับคนทุกหมู่เหล่า เหตุที่ทรงให้ความสำคัญกับด้านนี้มาก เพราะทรงตระหนักว่าการจะพัฒนาประเทศให้ได้ผลดีนั้น ไม่ว่าจะ เป็นในเรื่องใดนั้นต้องเริ่มจากการ

พัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีคุณลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาในด้านนั้น ๆ เสียก่อน เช่นเดียวกับแนวทางในการพัฒนาการเมืองการปกครองของไทย หากประชาชนของประเทศเป็นผู้ที่มีจิตใจกว้างขวาง รักการแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลและยินดียอมรับคำวิพากษ์วิจารณ์อันเป็นหัวใจของประชาธิปไตยแล้ว ประเทศไทยก็จะเป็นเมืองประชาธิปไตยที่แท้จริงและยั่งยืน

ความเป็นอยู่และการทำมาหาเลี้ยงชีพของพสกนิกร เป็นเรื่องที่ทรงเอาพระทัยใส่มากเป็นอันดับต้น ๆ บรรดาพระราชกรณียกิจทั้งปวงที่ทรงอุทิศพระวรกายและพระราชหฤทัยกระทำ ล้วนมีวัตถุประสงค์หลักก็เพื่อให้ราษฎรของพระองค์มีกินมีใช้อย่างพอเพียง มีคุณภาพชีวิตที่ดี เพราะเรื่องของการปากท้องเป็นปัจจัยหลักที่กำหนดความทุกข์ความสุขของราษฎร ทรงตระหนักดีว่าขณะที่คนจำนวนน้อยในสังคมเมืองมีความเป็นอยู่ที่ดี มีเงินทองมากพอที่จะจับจ่ายใช้สอยซื้อหาเครื่องอุปโภคบริโภคและเครื่องอำนวยความสะดวกมาปรนเปรอความต้องการ ได้อย่างเหลือเฟือ ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ โดยเฉพาะในเขตชนบทยังมีความเป็นอยู่ที่อัตคัดขาดแคลนในทุก ๆ ด้าน ไม่มีแม้แต่ปัจจัยสี่ที่จะตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตน พระองค์จึงมีพระราชปณิธานแน่วแน่ในอันที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎรเหล่านี้ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยเน้นความพออยู่พอกิน สามารถเลี้ยงตนเองได้ และมีความสุขทั้งทางกายและทางใจพอสมควร ซึ่งสิ่งนี้คือหัวใจที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาประเทศ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การพัฒนาที่ดีนั้นต้องเริ่มจากการพัฒนา “คน” เสียก่อน ความมั่นคงของประเทศอย่างแท้จริงจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยอาศัยความมั่นคงของประชาชน คึงพระราชดำริที่ทรงให้ไว้ว่า “...การพัฒนาชนบทเป็นงานที่สำคัญ เป็นงานที่ยาก เป็นงานที่จะต้องทำด้วยความสามารถ คือทั้งความเฉลียวฉลาด ทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ ประชาชนส่วนรวมหรือประชาชนทั้งหมดนั้นคือ ชาติ เราจึงต้องปฏิบัติให้ชาติคือให้ประชาชนโดยส่วนรวมมีความมั่นคง เพื่อเราจะได้อยู่ได้...” นั่นก็คือหากประชาชนมีความกินดีอยู่ดี เป็นรากฐานในการดำรงชีวิต รวมถึงการได้รับการบริการและการดูแลสุขภาพใจใส่จากภาครัฐอย่างทั่วถึงแล้ว ย่อมมีแต่ความสมัครสมานสามัคคีเป็นใจเดียวกัน ไม่เกิดความแตกแยก ร้าวรานในประเทศ การแทรกซึมหรือบ่อนทำลายจากกลุ่มผู้ไม่หวังดีก็จะไร้ผลโดยสิ้นเชิง ปัญหาความไม่สงบต่าง ๆ ก็จะไม่เกิด จึงเป็นวิธีการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุแบบตัดไฟต้นลม นับได้ว่าพระองค์เป็นผู้มีสายพระเนตรยาวไกลสุดประมาณ มีพระอัจฉริยภาพทางความคิดที่ล้ำลึกสุดหยั่งยิ่งกว่ามหาสมุทรใด ๆ

ด้านการพัฒนาความเป็นอยู่ของราษฎรนั้น ทรงเน้นพัฒนาด้านการเกษตรเป็นหลัก เพราะประชากรส่วนใหญ่ของประเทศจำนวนประมาณสองในสามยังล่องประจบอาชีพทางเกษตรกรรม เหมือนที่เคยเป็นมาตั้งแต่ครั้งอดีต ทรงเล็งเห็นความสำคัญของการเกษตรว่าเป็นอาชีพหลักที่เปรียบเสมือนเส้นโลหิตใหญ่ที่หล่อเลี้ยงคนทั้งประเทศเพราะเป็นแหล่งผลิตปัจจัยพื้นฐานต่าง ๆ ความเจริญทางเศรษฐกิจของประเทศไทยจึงนับได้ว่ามีที่มาจากภาคเกษตรกรรมเป็นสำคัญ ดังได้มีพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในปีพ.ศ. ๒๕๐๗ ว่า “...เศรษฐกิจของเราขึ้นอยู่กับภาคเกษตรมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว รายได้ของประเทศที่ได้มาสร้างเศรษฐกิจด้านต่าง ๆ เป็นรายได้จากเกษตรกรเป็นส่วนใหญ่ จึงอาจกล่าวได้ว่า ความเจริญของประเทศต้องอาศัย

ความเจริญของการเกษตรเป็นสำคัญ..." ด้วยเหตุดังกล่าวพระองค์จึงได้พระราชทาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งเป็นโครงการที่ทรงวางแผนและเสนอแนะให้รัฐบาลร่วมดำเนินการเพื่อพัฒนาการเกษตรในชนบท กระจายอยู่ในทั่วทุกหนทุกแห่งของประเทศ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของราษฎรในด้านต่าง ๆ อาทิ ปัญหาการขาดแคลนที่ดินและสภาพที่ดินทำกินไม่เหมาะกับการเกษตร ก็ทรงจัดตั้งโครงการพัฒนาที่ดินตามพระราชประสงค์ โดยปฏิรูปและพัฒนาที่ดินที่รกร้างว่างเปล่าให้กลายเป็นผืนดินที่อุดมสมบูรณ์แล้วนำมาจัดสรรให้แก่ราษฎรเพื่อให้มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ส่วนปัญหาการขาดแคลนน้ำสำหรับการเกษตรและการบริโภค พระองค์ก็ทรงมีพระราชดำริจัดตั้งโครงการฝนเทียมเพื่อแก้ปัญหาฝนทิ้งช่วง มีโครงการสร้างเขื่อนและโครงการแก้มลิงเพื่อกักเก็บน้ำที่มีอยู่แล้วเอาไว้ใช้ในฤดูแล้ง ตั้งมูลนิธิวิจัยพัฒนาเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำและระบบชลประทาน หรือกรณีปัญหาป่าไม้อันเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารถูกทำลาย พระองค์ก็ทรงวางแผนการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากโปรดให้ตั้งโครงการหลวงพัฒนาภาคเหนือ โครงการหลวงพัฒนาชาวเขา โครงการเกษตรที่ราบสูง โครงการปลูกพืชเมืองหนาว ฯลฯ เพื่อให้ผู้ที่เคยปลูกฝิ่นและทำไร่เลื่อนลอยได้มีอาชีพใหม่ที่สุจริต มีรายได้พอเลี้ยงตัว และไม่ต้องโยกย้ายหาที่ทำกินที่อุดมสมบูรณ์โดยการแผ้วถางป่าไปเรื่อย ๆ ซึ่งนับเป็นการแก้ปัญหาที่ครอบคลุมได้ทั้งปัญหาอาชีพทำกิน ปัญหาการขาดแคลนที่ดิน ปัญหายาเสพติด และปัญหาสิ่งแวดล้อมไปในคราวเดียวกัน จากนั้นจึงเพิ่มพื้นที่ป่าด้วยโครงการปลูกป่าทดแทน เหล่านี้เป็นต้น ไม่เพียงแต่การรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วเท่านั้น พระองค์ยังทรงแก้ปัญหาเชิงรุกด้วยการพัฒนาองค์ความรู้ทางการเกษตร โดยการจัดตั้ง โครงการสวนพระองค์สวนจิตรลดา ขึ้น เพื่อเป็นแหล่งศึกษาทดลองงานทางด้านเกษตรทั้งในพระราชวังสวนจิตรลดาและนอกพระราชวัง และนำผลการศึกษาดูงานที่ได้นั้น ไปถ่ายทอดให้เกษตรกร ได้มีความรู้ความเข้าใจในวิธีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการสมัยใหม่ หรือแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงบวกกับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ที่ทรงพระราชทานแก่ประชาชนในคราวที่ประเทศไทยเผชิญกับภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจก็แสดงให้เห็นแล้วว่าสามารถใช้แก้ปัญหาของประเทศได้ผลจริง แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพของพระองค์ที่สามารถทำเรื่องที่ย่างยากสลับซับซ้อนให้กลายเป็นเรื่องง่ายได้เสมอ โดยใช้หลักการธรรมดา ๆ แนวคิดและ โครงการเหล่านี้ล้วนได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานของรัฐและองค์กรต่าง ๆ เป็นอย่างดี เพราะพระองค์เองทรงให้ความช่วยเหลือดูแลโครงการต่าง ๆ หมั่นเวียนกันไป ไม่มีทอดทิ้ง ทำให้ทุกโครงการดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ราษฎร ได้มีที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน มีฐานะทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ก็ด้วยการทุ่มเทกำลังพระวรกาย พระสติปัญญา มาช่วยพัฒนาการเกษตรให้เจริญก้าวหน้าเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป เหล่าพสกนิกรจึงพร้อมใจกันถวายพระราชสมัญญานามแก่พระองค์ว่า "กษัตริย์เกษตร" ผู้เป็นที่เคารพรักเทิดทูนของทุกคน

การศึกษาก็เป็นพระราชภารกิจอีกด้านที่ทรงให้ความสำคัญมาก เพราะการศึกษาช่วยสร้างคนให้มีคุณภาพ ทั้งในด้านความรู้ ความคิด และมโนสำนึก ซึ่งประชากรที่มีคุณภาพคือทรัพยากรที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้ประเทศเจริญรุ่งเรืองอย่างรวดเร็วและมั่นคงอย่างถาวร พระองค์ทรงสนับสนุนการศึกษา

ให้แก่ประชาชนทั้งประเทศอย่างทั่วถึงกัน พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อตั้งเป็นกองทุนการศึกษาขึ้นในทุก ๆ ระดับ เช่น มูลนิธิ “ภูมิพล” สำหรับนักศึกษาที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ มูลนิธิ “อานันทมหิดล” และทุนเล่าเรียนหลวง สำหรับผู้สำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษาในสาขาวิชาต่าง ๆ ไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมต่อในต่างประเทศ โดยไม่มีข้อผูกพันใด ๆ จัดตั้งกองทุนนวกฤษ์ เพื่อก่อสร้าง โรงเรียนตามวัดในชนบททุกระดับ ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเป็นการสงเคราะห์เด็กยากจนและกำพร้าให้มีที่เรียน ทุนการศึกษาสงเคราะห์ในมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ สำหรับเยาวชนที่ประสบสาธารณภัยหรือได้รับความเดือดร้อนที่ทางหน่วยงานอื่นอาจเข้าไปช่วยเหลือไม่ได้ เป็นต้น ทรงพัฒนาการศึกษาในระบบโรงเรียนด้วยการพระราชทานพระราชดำริให้สร้าง โรงเรียนต่าง ๆ ขึ้นและทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ทรงพัฒนาการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนให้แก่ราษฎรในพื้นที่ยากจนและทุรกันดารด้วยการ โปรดฯ ให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในทั้งสี่ภาคของประเทศไทย นอกจากนี้ยังทรงริเริ่มโครงการสาธิตเกษตรไทยสำหรับเยาวชน เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนได้รับความรู้ที่เหมาะสมกับวัย อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษา อีกทั้งทรงสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมหรือนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยเสด็จๆ ไปเป็นองค์ประธานในงานและพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา อยู่เสมอ

งานด้านสังคมสงเคราะห์ต่าง ๆ ที่ยังประโยชน์ให้แก่ประชาชน พระองค์ก็ทรงเอาพระทัยใส่มิได้ขาดคบกพร่องเพื่อความสุขอันสมบูรณ์เต็มที่แก่พสกนิกรทั้งปวง เช่น ด้านสาธารณสุข ด้วยทรงตระหนักดีว่า “สุขภาพที่ดีมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์” พระองค์จึงทรงปรับปรุงกิจการของสถานภาพไทยจนรุ่งเรืองสามารถรองรับผู้คนได้เป็นจำนวนมาก หรือการจัดตั้งโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านการแพทย์เพื่อรักษาพยาบาลคนไข้ในพระบรมราชานุเคราะห์และคนไข้ทั่วไปในพื้นที่ที่เสด็จฯ ไปเยี่ยมเยียน หรือในด้านการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ทหาร ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติหน้าที่ป้องกันประเทศ โดยเสด็จฯ ไปเยี่ยมเยียนและปลอบขวัญด้วยพระองค์เอง ยามที่ผู้กล้าเหล่านี้เจ็บป่วย ทูพลาฬพ หรือ เสียชีวิต ก็ทรงให้สวัสดิการ ดูแลช่วยเหลือเป็นอย่างดีรวมถึงครอบครัวด้วย พระราชภารกิจเหล่านี้ล้วนช่วยนำความร่มเย็นมาสู่ไทยทั้งชาติ เป็นผลให้ประเทศไทยสงบสุข เป็นชาติที่มั่นคงมาจนทุกวันนี้

พระปรีชาสามารถและพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น เรียกได้ว่าทรงมีรอบด้าน ไม่เฉพาะแต่ในด้านการปฏิบัติพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์เท่านั้น ศาสตร์และศิลป์ด้านอื่น ๆ ก็ทรงมีความรอบรู้เชี่ยวชาญแทบจะครบทุกสาขา เช่น ทรงสนพระทัยในการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทั้งในเรื่องการสื่อสาร โทรคมนาคม คอมพิวเตอร์ ฯลฯ ทรงสามารถประดิษฐ์กังหันน้ำชัยพัฒนาที่ช่วยบำบัดน้ำเสียได้เป็นผลสำเร็จ พระอัจฉริยภาพทางด้านภาษาก็เห็นได้ชัดจากการพระราชทานพระราชดำรัสที่มีความเพียบพร้อมไปด้วยความงามทางภาษาอันเรียบง่ายแต่ได้ใจความชัดเจนตรงประเด็น หรือการที่ทรงมีงานพระราชนิพนธ์แปลออกมาหลายเล่มทั้งที่แปลจาก

ภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยและจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ ส่วนด้านศิลปกรรมนั้นทรงมีความสนพระทัยที่หลากหลายทั้งงานจิตรกรรม หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพถ่าย และด้านดนตรี ที่ทรงเป็นทั้งนักดนตรีและนักประพันธ์เพลง พระอัจฉริยภาพเหล่านี้ แสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงเกิดมาเพื่อจะเป็น “ยอดคน” อย่างแท้จริง แม้จะมีพระราชภารกิจมากมาย แต่พระองค์ก็สามารถหาเวลาให้กับการศึกษาหาความรู้ในเรื่องที่เป็นความสนพระทัยส่วนพระองค์ได้เสมอ โดยมีได้ทำให้การประกอบพระราชภารกิจหลักบกพร่องไปเลยแม้แต่น้อย ตรงกันข้ามกลับเป็นผลดีเสียอีก เมื่อทรงมีความรอบรู้ในหลาย ๆ ด้าน เวลาที่พระราชปฏิสันถารไม่ว่ากับผู้ใด ก็ทรงเข้าอกเข้าใจได้ดีและตามความคิดของอีกฝ่ายได้ทัน เป็นผลให้ทรงเข้าไป “นั่ง” อยู่ในใจของคนทุกกลุ่มทุกหมู่เหล่า ไม่ว่าคนในแวดวงสาขาอาชีพใดก็อยากจะเข้ามาทำงานรับใช้สนองได้เบื้องพระยุคลบาทแทบทั้งสิ้น

พระราชกรณียกิจและพระราชจริยาวัตรที่ทรงบำเพ็ญมาตลอดรัชสมัยของพระองค์ ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า พระองค์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นที่เคารพศรัทธาของปวงประชาราษฎร์อย่างแท้จริง ด้วยเหตุที่พระองค์มีเคยทอดทิ้งพสกนิกรผู้ยากไร้ที่รอคอยความช่วยเหลือแม้ว่าจะอยู่ห่างไกลจนเกือบสุดเขตแผ่นดิน พระองค์เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนและทรงสดับรับฟังปัญหาพร้อมทั้งหาทางช่วยเหลืออยู่เสมอ ไม่ว่าหนทางนั้นจะทุรกันดารสักเพียงใดก็มีเคยคำนึงถึงความยากลำบากพระวรกาย ทรงทนร้อนแรมตรากตรำไปร่วมทุกข์ร่วมสุขกับพสกนิกรที่ทรงรักและห่วงใยคุณบุตรในอุทรจนทั่วทุกหัวระแหง จนมีคำกล่าวที่ว่า ไม่มีผืนดินใดในราชอาณาจักรไทยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิเคยย่างพระบาทไปถึง ดินทุกก้อนล้วนเคยได้รับความชุ่มเย็นจากหยาดพระเสโทที่เปี่ยมไปด้วยพระเมตตาของพระองค์ อันเปรียบประดุจหยาดน้ำฝนทิพย์ที่ประพรมลงมาจากรวงสวรรค์ ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจเลยหากจะกล่าวในทางกลับกันว่า ไม่มีแห่งหนตำบลใดในประเทศไทยที่จะปราศจากเสียดซึ่งความรักและความจงรักภักดีที่ประชาชนชาวไทยถวายแด่พระองค์ เห็นได้จากไม่ว่าจะเสด็จพระราชดำเนินไป ณ ที่ใด เวลาใด จะเป็นยามที่แสงแดดแผดกล้าสุดที่จะทนหรือค่ำมืดดึกดั้นสักเพียงไหน ประชาชนที่รู้ข่าวก็จะหลั่งไหลกันมาคอยเฝ้ารับเสด็จอย่างคับคั่ง มาชื่นชมพระบารมีที่มากพันรำพัน พระองค์เองก็ทรงให้ความใกล้ชิดสนิทสนมกับราษฎรอย่างมิได้ถือพระองค์ว่าเป็นถึงเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน กลับทรงมีพระราชปฏิสันถารได้ถามทุกข์สุขของราษฎรอย่างเป็นกันเอง ทรงเอาพระทัยใส่ต่อความเป็นอยู่ของไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินอย่างมากจนยากที่จะหาประมุขของชาติใดในโลกปฏิบัติได้เช่นพระองค์ ดังเช่นที่มีผู้กล่าวว่า พระองค์เป็นกษัตริย์ที่ทรงงานหนักมากอยู่ตลอด ทรงเสียสละเพื่อความสุขของพสกนิกรอย่างแท้จริง น้ำพระราชหฤทัยที่สุดประเสริฐและพระราชจริยาวัตรที่งดงามสมควรแก่ความเป็นชาติดิยชาตินี้ ล้วนประทับตราตรึงอยู่ในหัวใจทุกดวงของพสกนิกรชาวไทย

จากยุวกษัตริย์ในพระชนมพรรษา ๑๘ พรรษา สู่การครองราชย์ครบ ๒๕ ปี “รัชกาลิเชก” สู่วโรภาสที่ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ครองราชย์ได้ยาวนานที่สุด “รัชกาลิเชก” ถึงมหามงคลสมัยที่ทรงครองราชย์สมบัติได้ถึง ๕๐ ปี “กาญจนภิเษก” ณ วันนี้ อีกไม่นานที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช “พระภัทรมหาราช” ของชาวไทย จะทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกที่

ครองราชย์ได้ยาวนานถึง ๖๐ ปี พสกนิกรชาวไทยทั้งมวลได้ประจักษ์แล้วถึงพระมหากรุณาธิคุณอันล้นพ้นที่ปกเกล้าเหนือหัวดังฉัตรแก้วที่คอยคุ้มครองคุ้มภัย ทวยราษฎร์ทั้งปวงจักไม่มีวันลืมเลือน จักรำลึกให้ตริ่แน่นดุจจำหลักไว้บนแผ่นผิวนองหัวใจ ไม่ว่าจะอีกกี่ร้อยกี่พันปีผ่านไป พระองค์ก็จะทรงสถิตสถิตอยู่ในดวงใจของพสกนิกรไทยชั่ววันรันดร์

พระบารมีปกพื้นธรณินทร์

พระอัจฉริยภาพเกริกไกรก้องโลกา

วโรกาส “พัชราภิเษก” ศรี

พระกรุณาธิคุณยังตระหนักใน

พระเมตตาปกดินทุกหย่อมหญ้า

อธิคุณก้องนภาสุราลัย

ครองราชย์ครบหกสิบปีดิถีให้

สถิตอยู่ ณ ดวงใจไทยชั่วกัลป์

นางสาววรรณภา สรรพสิทธิ์ 4740207022

นิสิตชั้นปีที่ 2 คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โทร. 06-7062049, 036-201021

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หนังสืออ่านประกอบ

กรองแก้ว นูระกะกิจ. พ่อหลวง...ของคนไทย. กรุงเทพมหานคร: ไทยประกันชีวิต, 2539.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. เรียงความฉบับที่ได้รับรางวัลทุนภูมิพล. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2510.

ทองคำ ศรีโยธิน และสมคิด ลวางกูร. หยุด...ความเลว...ที่ไล่ล่าคุณ. กรุงเทพมหานคร: โปร-วิชั่น

เอนเตอร์เทนเมนต์, [ม.ป.ป.]

พรพรรณ ชารานูมาศ. บารมีพระมากพันรำพัน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กิตติวรรณ

ปีนเกล้า, 2530.

มนูญ มุกข์ประดิษฐ์. ประทีปแห่งแผ่นดิน. กรุงเทพมหานคร: ปิยะทรัพย์การพิมพ์ (1989), [ม.ป.ป.]

วรนุช อุษณกร. ในหลวงผู้ทรงพระอัจฉริยภาพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2544.

สมใจ บุญอุรพิภิญโญ. พระมหากษัตริย์ไทย เล่ม 3. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์

ไทยวัฒนาพานิช, 2532.

สุเมธ ตันติเวชกุล. ใต้เบื้องพระยุคลบาท. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2546.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เรียงความ เรื่อง
"60 ปี ปกเกล้าชาวไทย พระสถิตสถินทในดวงใจพสกนิกร"

โดย

นางเพียงเพ็ญ จิรัชัย

นิสิตระดับคุณวุฒิปริญญาตรี สาขาวิชาบริหารการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เรียงความ เรื่อง

"60 ปี ปกเกล้าชาวไทย พระสถิตินิทนในดวงใจพสกนิกร"

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช พระมหากษัตริย์ที่ทั่วโลกยกย่องว่าทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทำงานหนักที่สุดในโลก พระองค์เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พุทธศักราช 2489 และได้เสด็จเข้าสู่พระราชพิธีบรมราชาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์โดยสมบูรณ์ตามโบราณราชประเพณี เมื่อวันศุกร์ที่ 5 พฤษภาคม พุทธศักราช 2493 เสด็จประพาสยุโรป " พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศร รามาธิบดี จักรีนฤพดินทร์ สยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร " พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระปฐมบรมราชโองการว่า "เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม" นับเป็นพระราชเสาวนีย์ที่ได้ทรงยึดมั่นและทรงปฏิบัติติดต่อกันนับแต่บัดนั้นตราบจนปัจจุบัน ทั้งยังทรงยึดถือ "ธรรม" ดังกล่าวเป็นหลักในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจตลอดมาจนเป็นผลให้เกิดความมั่นคงของประเทศและความอยู่รอดปลอดภัยของพสกนิกรชาวไทย

ตลอดระยะเวลาอันยาวนานที่ผ่านมามีถึง 60 ปีแห่งการครองราชย์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนิน ไปเยี่ยมเยียนดูแลทุกข์สุขของราษฎรทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ทั้งที่เป็นทางการและส่วนพระองค์ ไม่ว่าจะที่แห่งนั้นจะเป็นชนบทที่ห่างไกลเพียงใด มีการคมนาคมไม่สะดวก เป็นป่าเขาหรือเป็นดินแดนที่แห้งแล้งทุรกันดาร พระองค์มิได้ทรงย่อท้อแต่อย่างใด แต่ยังทรงบากบั่นปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้วยพระราชหฤทัยที่มุ่งมั่นบรรเทาความทุกข์ยากของพสกนิกรจนอาจกล่าวได้ว่า "ไม่มีพื้นที่แห่งใดเลยในประเทศไทย ที่พระองค์ไม่เคยเสด็จพระราชดำเนินไปถึง" หากคิดคำนวณกันเป็นระยะทางแล้ว พระองค์เสด็จพระราชดำเนินมาหลายหมื่นหลายแสนกิโลเมตร นานนับ 60 ปี เพื่อพสกนิกรของพระองค์ ดังที่มีการจดบันทึกไว้ว่า ในแต่ละปีพระองค์ต้องเสด็จออกปฏิบัติพระราชกรณียกิจ ประมาณ 500 - 600 ครั้ง และเสด็จพระราชดำเนินไปในท้องที่ภูมิภาคต่างๆของประเทศรวมเป็นระยะทางประมาณ 25,000 - 30,000 กิโลเมตร

จากการเสด็จออกเยี่ยมราษฎรด้วยพระองค์เองทำให้ทรงทราบปัญหาในเรื่องความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพของราษฎรในภูมิภาคต่างๆ ได้ทอดพระเนตรเห็นความเดือดร้อนทุกข์ยากซึ่งยังมีอยู่ทั่วไป แตกต่างกันไปตามท้องถิ่น มีทั้งเจ็บป่วย ขาดที่อยู่อาศัย ไม่มีที่ดินทำกิน การประกอบอาชีพต่างๆ โดยเฉพาะด้านการเกษตรได้ผลผลิตไม่เพียงพอต่อการบริโภค ขาดแคลนอาหารและเครื่องอุปโภคบริโภค ทั้งยังขาดโอกาสในการที่จะพัฒนา ปรับปรุงและแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เป็นสาเหตุหลักของความทุกข์ยากด้วยตนเองได้ ซึ่งยังไม่มี การช่วยเหลือแนะนำและแก้ไขทั้งระยะสั้นและระยะยาวไปถึงราษฎรเหล่านั้น พระองค์จึงทรงศึกษาไตร่ตรองให้รอบรู้อย่างกว้างขวาง ลึกซึ้ง เพื่อจะได้พระราชทานแนวทางแก้ไขความทุกข์ยากอย่างเหมาะสม โดยทรงพัฒนาปรับปรุงต่างๆ

ด้านไปพร้อมๆกัน ทั้งทางด้านสาธารณสุข ด้านชลประทาน ด้านการพัฒนาที่ดินทำกิน ด้านเกษตรกรรมและอาชีพเสริมอื่นๆ อีกหลายด้าน ทรงพระราชทานพระราชดำริต่างๆก่อให้เกิดเป็นโครงการพัฒนาและช่วยเหลือพสกนิกรของพระองค์ โดยให้มีความเหมาะสมกับปัญหาและพื้นที่ ซึ่งเป็นที่มาของโครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ปัจจุบันมีอยู่มากกว่า 2,000 โครงการ โครงการที่ก่อประโยชน์ต่อความผาสุกของอาณาประชาราษฎร์เหล่านั้น แบ่งออกเป็น 4 ประเภทด้วยกัน คือ

โครงการตามพระราชประสงค์ เป็นโครงการที่ทรงศึกษาและทดลองปฏิบัติเป็นการส่วนพระองค์ ทรงศึกษาและหารือกับผู้เชี่ยวชาญในวงงาน ทรงแสวงหาวิธีทดลองปฏิบัติ ทรงพัฒนาและส่งเสริม แก้ไขคัดแปลงวิธีการเป็นระยะเวลาหนึ่งเพื่อคุณแก่ผลผลิตในพระราชฐานและนอกพระราชฐาน ทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการดำเนินงานทดลองเพื่อแสวงหาแนวทางและวิธีปฏิบัติที่ดี เมื่อโครงการนั้นได้ผลดีเป็นประโยชน์แก่ราษฎรอย่างแท้จริงแล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รัฐบาลได้เข้ามาร่วมสนับสนุนงานในภายหลัง

โครงการหลวง เป็นโครงการที่ทรงเจาะจงดำเนินการและพัฒนาบำรุงรักษาต้นน้ำลำธารบริเวณป่าเขาทางภาคเหนือ เพื่อบรรเทาอุทกภัยในพื้นที่ตอนล่างและการมีน้ำใช้ในฤดูแล้ง อีกทั้งฟื้นฟูพื้นที่บนคอยต่างๆ โดยพัฒนาชาวเขาให้อยู่ดีกินดี เลิกการปลูกฝิ่น เลิกการตัดไม้ทำลายป่า ทำไร่เลื่อนลอยและเลิกการค้าของเถื่อนผิดกฎหมาย ทรงพัฒนาช่วยเหลือให้ปลูกพืชหมุนเวียนที่มีคุณค่าสูง ปลูกข้าวไร่และเลี้ยงสัตว์ไว้เพื่อบริโภค ส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจทั้งไม้ดอกและไม้ผลจนมีอาชีพที่มั่นคง ซึ่งความสำเร็จที่เกิดขึ้น ทำให้โครงการหลวง ได้รับรางวัลแมกไซไซ ในฐานะองค์กรดีเด่น สาขาส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ ประจำปี 2531

โครงการในพระบรมราชานุเคราะห์ เป็นโครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานชื่อแนะนำและแนวพระราชดำริให้เอกชนรับไปดำเนินการและรับผิดชอบด้านกำลังทรัพย์ กำลังปัญญา และบุคลากร ตลอดจนติดตามผลงานด้วยตนเอง เช่น โครงการสาธารณูปโภคไทยสำหรับเยาวชน

โครงการตามพระราชดำริ เป็นโครงการที่ทรงวางแผนพัฒนา ทรงเสนอแนะให้รัฐบาลร่วมดำเนินการ โดยครอบคลุมการพัฒนาในหลายสาขา อาทิ

ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำและชลประทาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพบว่าพื้นที่เกษตรกรรมหลายแห่งขาดแคลนน้ำที่จะใช้ในการเพาะปลูก อุปโภคและบริโภค ในขณะที่บางแห่งกลับมีน้ำท่วมทำให้พืชผลได้รับความเสียหาย จึงทรงจัดหาแหล่งน้ำ และการชลประทานให้แก่ราษฎร ดังปรากฏในการดำเนินงาน โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกและอุปโภคบริโภค โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการรักษาดินน้ำลำธาร โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการผลิตไฟฟ้าในชนบทที่ห่างไกล โครงการระบายน้ำออกจากพื้นที่ลุ่มเพื่อประโยชน์ในการเพาะปลูก และโครงการป้องกันและบรรเทาอุทกภัย

ด้านการปฏิรูปและพัฒนาที่ดินเพื่อการเกษตร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นว่าเกษตรกรซึ่งเป็นราษฎรส่วนใหญ่ของประเทศมีปัญหาในเรื่องที่ดินทำกิน จึงทรงพระราชทานพระราชดำริให้จัดทำโครงการพัฒนาที่ดินขึ้น เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดินและการใช้ประโยชน์จากที่ดินให้ได้ผลคุ้มค่าที่สุด โดยการพัฒนาที่ดินที่รกร้างว่างเปล่าหมดสภาพจากการเป็นป่าสงวนแห่งชาติแล้วให้กลายเป็นที่ดินที่อุดมสมบูรณ์ แล้วนำมาจัดสรรให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินในรูปของสหกรณ์ สมาชิกของสหกรณ์มีสิทธิทำกินในที่ดินตลอดชั่วลูกหลาน แต่ไม่มีสิทธิที่จะนำไปขาย นอกจากนี้ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง "โครงการศูนย์การศึกษาพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ" เพื่อทำการศึกษาวางวิธีพัฒนาที่ดินทำกินของเกษตรกรให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตลอดจนการปลูกหญ้าแฝกตามแนวไหล่เขา คันดิน ริมแหล่งน้ำต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาการชะล้างพังทลายของหน้าดิน

ด้านเกษตรกรรม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมุ่งเน้นที่จะแนะนำให้เกษตรกรทำเกษตรกรรมโดยใช้หลักวิชาการที่ถูกต้อง จึงทรงริเริ่มโครงการสวนพระองค์สวนจิตรลดา สร้างบางส่วนของพระตำหนักจิตรลดารัตนบุรีเป็นสถานทดลองและศึกษาทางด้านการเกษตรและการเลี้ยงสัตว์ ทรงศึกษาค้นคว้าวิจัยและทดลองปฏิบัติเพื่อแสวงหาแนวทางที่ให้ผลดีที่สุดมาแก้ปัญหาที่เกษตรกรประสบอยู่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นหนักด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ปัจจัยทางการเกษตรและวัสดุที่เหลือใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ทรงแนะนำให้ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับเกษตรกรแต่ละท้องถิ่น โดยให้พึ่งพาเทคโนโลยีจากต่างประเทศให้น้อยที่สุด

ด้านการสังคมสงเคราะห์ งานสังคมสงเคราะห์เป็นพระราชกรณียกิจที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานแก่ราษฎรผู้ยากไร้ ไม่สามารถช่วยตนเองได้ ให้มีความสุขทั้งทางกายและทางจิตใจ ให้ได้มีปัจจัยอันจำเป็นแก่การดำรงชีวิต คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย การบำบัดโรคภัยไข้เจ็บ และการได้รับการศึกษาอบรมตามควร นอกจากนี้ยังทรงรับองค์การการกุศลต่างๆ ไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ตลอดจนทรงก่อตั้งมูลนิธิวิจัยพัฒนา เพื่อพัฒนาและสงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชน ซึ่งกิจกรรมการพัฒนาของมูลนิธิจะไม่ซ้ำซ้อนกับแผนงานหรือโครงการของรัฐ แต่จะเข้าไปในลักษณะของการสนับสนุนและสอดคล้องกันเพื่อให้โครงการต่างๆ มีความสมบูรณ์และสามารถดำเนินการได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

ด้านการแพทย์และสาธารณสุข ในการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรตามท้องที่ต่างๆ ทรงพบว่ามียาขาดเป็นจำนวนมากที่ยังไม่ได้รับการดูแลรักษาในเรื่องความเจ็บป่วย ซึ่งทรงถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ ด้วยทรงมีพระราชดำริว่า " ถ้าคนเรามีสุขภาพเสื่อมโทรมก็จะไม่สามารถพัฒนาชาติได้ เพราะทรัพยากรที่สำคัญของประเทศชาติก็คือ พลเมืองนั่นเอง" ในการเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมราษฎรทุกครั้ง จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีคณะแพทย์ที่ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาจากโรงพยาบาลต่างๆ โดยเสด็จพระราชดำเนินไปในขบวนอย่างใกล้ชิด พร้อม

ด้วยเวชภัณฑ์ และเครื่องมือแพทย์ครบครัน พร้อมทั้งจะให้การรักษาพยาบาลราษฎร ผู้ป่วยไข้ได้ทันที โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่ประการใด นอกจากนี้ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งหน่วยแพทย์พระราชทาน โครงการแพทย์หลวงเคลื่อนที่พระราชทาน โครงการแพทย์พิเศษตามพระราชประสงค์ หน่วยทันตกรรมเคลื่อนที่พระราชทาน เป็นต้น เพื่อช่วยบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บ และบรรเทาความเดือดร้อนของราษฎรตามหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลออกไป

ด้านการศึกษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักดีว่า การพัฒนาการศึกษาของเยาวชนนั้นเป็นพื้นฐานที่สำคัญของประเทศชาติ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นทุนริเริ่มในการจัดสร้างโรงเรียน ทรงก่อตั้งกองทุนนวกฤษ์เพื่อสนับสนุนเด็กที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ตลอดจนโปรดเกล้าฯ จัดตั้งมูลนิธิธานันทมหิดลให้เป็นทุนสำหรับการศึกษาในแขนงวิชาต่างๆ เพื่อให้เด็กศึกษาได้มีทุนออกไปศึกษา หาความรู้ต่อในวิชาการชั้นสูงในประเทศต่างๆ โดยไม่มีเงื่อนไขข้อผูกพันแต่ประการใด เพื่อที่จะได้นำความรู้ต่างๆ กลับมาใช้พัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

การดำเนินการในโครงการต่างๆ ดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญต่อบังคับหลักต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง 5 ประการในการพัฒนาอย่างครบวงจร ได้แก่ **น้ำ** ที่ดินทำกิน ทุน ความรู้และเทคโนโลยี และการตลาด โดยมีแนวทางการพัฒนาที่เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน และสามารถพึ่งตนเองได้ ทรงให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัด และสมเหตุสมผล ส่งเสริมให้ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ง่าย ต้นทุนต่ำ และใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายของการพัฒนา คือมวลชนยากไร้ชาวชนบท ซึ่งไม่สามารถซื้อหาเทคโนโลยีสมัยใหม่ราคาสูงได้ ก็เลือกใช้เทคโนโลยีและวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น โดยใช้ความคิดและนวัตกรรมที่สร้างสรรค์ เช่น หลู้แปง ผักคอบชวา ทฤษฎีใหม่ โครงการแก้มลิง เป็นต้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเน้นการให้ความรู้ การถ่ายทอดเทคโนโลยีและการขยายผล โดยการนำความรู้ไปถึงท้องถิ่นและสาธิตให้เห็นในรูปแบบที่เป็นรูปธรรม เข้าใจง่าย ก่อให้เกิดการจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาขึ้นในทุกภูมิภาคและเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้าไปศึกษา ทั้งนี้เพื่อพัฒนาส่งเสริมให้ราษฎรเหล่านั้นเพิ่มขีดความสามารถเพื่อช่วยตนเองและพึ่งตนเองได้ โดยแนวพระราชดำริในการพัฒนาประเทศจะมีหลักสำคัญ 3 ประการ คือ

ประการที่หนึ่ง การพึ่งตนเอง ทรงเน้นการพัฒนาที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งให้แก่ทุกชุมชนในลักษณะการพึ่งตนเอง ทรงใช้คำว่า "ระเบิดจากข้างใน" กล่าวคือเป็นการทำให้ชุมชนแข็งแรงก่อน แล้วค่อยขยายออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่เป็นการเอาความเจริญจากสังคมภายนอกเข้าไปในขณะที่ชุมชนยังไม่มีโอกาสเตรียมตัว ดังเช่น การสร้างความแข็งแรงให้ชุมชนในโครงสร้างพื้นฐานคือ แหล่งน้ำ และแหล่งอาหารจากน้ำ

ประการที่สอง การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า โครงการของพระองค์เป็นโครงการที่มุ่งช่วยเหลือแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่ประชาชนประสบอยู่ โดยมุ่งแก้ไขปัญหาในจุดที่มีความต้องการแก้ไขอย่างเร่งด่วนก่อน

ประการที่สาม การส่งเสริมความรู้สมัยใหม่และการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม พระองค์ทรงเห็นว่าสิ่งที่ราษฎรในชนบทส่วนใหญ่ยังขาดแคลน คือ เรื่องความรู้ในการทำมาหากิน รวมถึงการทำการเกษตร โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งในเรื่องนี้จึงทรงเน้นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีความ "ตัวอย่างของความสำเร็จ" ในเรื่องของการพึ่งตนเอง เพื่อให้ราษฎรได้เข้าใจอย่างเป็นรูปธรรม

จากพระราชกรณียกิจที่มีอยู่มาช้านานนี้การพระราชกรณียกิจที่สำคัญอันควรแก่การหยิบยกมากล่าวถึง คือ พระราชกรณียกิจที่แสดงถึงพระปรีชาสามารถและพระราชวิริยะอุสาหะจนบังเกิดผลและคุณค่าอันนับต่อการดำรงชีวิตที่อยู่สืบมาของราษฎรในภาพรวมทั้งประเทศ ทำให้ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศเป็นแผ่นดินที่ ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว น้ำรินดินดี มีฝนช่วยดับร้อนทุกข์เข็ญ อาทิ

พระราชกรณียกิจเกี่ยวกับการประมง

จากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปในท้องที่ต่างๆ ในชนบท ทรงพบว่าปัญหาสำคัญที่ชาวชนบทส่วนใหญ่มีเหมือนกัน คือ ปัญหาความยากจนและความล่าช้าทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีผลต่อเนื่องไปถึงความเสื่อมโทรมในคุณภาพชีวิตและเป็นปัญหาที่ต่อเนื่องเป็นเวลานาน การฟื้นฟูให้ราษฎรในชนบทเหล่านั้นมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ประการแรกนั้น ต้องแก้ปัญหากพื้นฐานของชีวิต คือ เรื่องปากท้อง โดยเฉพาะให้มีอาหารการกินเหมาะสม เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย ประชาชนในชนบทยังขาดสารอาหาร โปรตีนซึ่งจำเป็นต่อการเจริญเติบโตของร่างกาย สารอาหาร โปรตีนที่มีอยู่ในเนื้อสัตว์ต่างๆ ส่วนใหญ่มีราคาแพง ปลาจึงเป็นแหล่งอาหาร โปรตีนที่เหมาะสม และพอจะซื้อหาหรือจับมาบริโภคได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้ทรงศึกษา และทดลองเพาะขยายพันธุ์ปลา เพื่อพระราชทานพันธุ์ปลานั้นแก่ประชาชนสำหรับนำไปเลี้ยงหรือนำไปเพาะขยายพันธุ์เป็นอาชีพ พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับการประมงนับว่าสำคัญยิ่งและอำนวยประโยชน์ต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในการมีแหล่งอาหาร โปรตีนที่ดีในทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ

พระราชกรณียกิจด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ

พระราชกรณียกิจที่เกี่ยวข้องกับการจัดหาพัฒนาแหล่งน้ำและจัดการน้ำเพื่อให้มีน้ำใช้สำหรับการเกษตรกรรม อุปโภคบริโภค และอื่นๆ โดยเน้นในเรื่องน้ำเพื่อการเพาะปลูก รวมถึงงานระบายน้ำและป้องกันน้ำท่วมหรือบรรเทาอุทกภัยด้วยนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเอาพระราชหฤทัยใส่ในเรื่องน้ำเป็นอย่างยิ่ง โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่เกี่ยวกับเรื่องของการกักเก็บน้ำและการพัฒนาแหล่งน้ำ มีถึง 1 ใน 3 ของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริทั้งหมด โครงการสำคัญ อาทิ โครงการพัฒนาแหล่งน้ำฝัดดิน ได้แก่ งานอ่างเก็บน้ำ งานฝายทดน้ำ งานขุด

ลอกหนองบึง และงานสระเก็บน้ำประจำไร่นา พระราชกรณียกิจในงานป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วม ได้แก่ การก่อสร้างคันกันน้ำ การก่อสร้างทางผันน้ำ การปรับปรุงสภาพลำน้ำ การก่อสร้างเขื่อนกักเก็บน้ำ และการระบายน้ำออกจากพื้นที่ลุ่มน้ำ เป็นต้น ด้วยพระปรีชาสามารถในเรื่องการจัดการทรัพยากรน้ำ ในปีพุทธศักราช 2539 รัฐบาลและประชาชนชาวไทยทั้งปวงน้อมเกล้าฯ น้อมกระหม่อมถวายพระราชสมัญญาแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า "พระบิดาแห่งการจัดการทรัพยากรน้ำ"

โครงการในพระราชดำริ "ฝนหลวง"

ด้วยพระอัจฉริยภาพและสายพระเนตรที่ยาวไกล เมื่อปี พ.ศ. 2498 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำริที่จะค้นหาวิธีทำให้เกิดฝนนอกเหนือจากที่เป็นอยู่ตามธรรมชาติ โดยจะทรงนำทรัพยากร รวมทั้งศักยภาพการเกิดฝนในเขตร้อนของประเทศไทยที่เป็นอยู่ ผสมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ พระองค์ทรงศึกษาถึงสภาพน้ำในบรรยากาศในรูปของความชื้นหรือไอน้ำที่มีตามธรรมชาติแล้ว ทรงเล็งเห็นว่าประเทศไทยน่าจะมีโอกาสจัดการทรัพยากรน้ำในบรรยากาศ ในช่วงเวลาที่สภาพความชื้นในบรรยากาศมีความเหมาะสม ทำให้ฝนตกนอกเหนือจากการตกของฝนปกติตามฤดูกาลได้ เพื่อแก้ไขปัญหาคาขาดแคลนน้ำในภาวะวิกฤติได้อย่างเหมาะสม พระองค์ได้พระราชทานพระราชดำริแก่นักวิชาการและเจ้าหน้าที่กระทรวงเกษตร ให้ค้นคว้าเทคนิควิชาการในการดัดแปลงสภาพไอน้ำในอากาศให้เกิดเมฆ แล้วเร่งให้กลุ่มเมฆมีการรวมตัวกันแน่นขึ้น จนเกิดฝนตกในช่วงเวลาที่ต้องการ มีการทดลองบินทำฝนเพื่อการศึกษาวิจัยหากรรมวิธีที่เหมาะสมร่วมกับการปฏิบัติช่วยเหลือราษฎรท้องที่ที่ขาดแคลนน้ำควบคู่ไปด้วย โดยเริ่มมีการทดลองทำฝนหลวงครั้งแรกที่อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ในปีพุทธศักราช 2512 โครงการฝนหลวงได้ช่วยให้พื้นที่เพาะปลูกพ้นจากความเสียหายจากภัยแล้งได้หลายด้านไร ซึ่งผลสำเร็จจากโครงการทำให้องค์การอุทกนิคมวิทยาโลกแห่งสหประชาชาติ ได้มอบหมายให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางกิจกรรมการทำฝนในเขตร้อนของภูมิภาคอาเซียน โครงการในพระราชดำริ "ฝนหลวง" ได้มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการแก้ไขวิกฤติการณ์ขาดแคลนน้ำที่เกิดขึ้นตามภูมิภาคต่างๆ ของประเทศได้เป็นอย่างดี และยังมีวันปัญหาที่เกิดจากสภาพแวดล้อมของโลกเปลี่ยนแปลงไป จะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น โครงการในพระราชดำริ "ฝนหลวง" ของในหลวงของเรา จะช่วยดับทุกข์เชิญให้แผ่นดินได้ทราบนานเท่านั้น

ทฤษฎีใหม่ : การจัดการน้ำและที่ดินเพื่อการเกษตร

สภาวะการขาดแคลนน้ำเป็นปัญหาสำคัญของการทำการเกษตรในประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่ยังต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ความไม่แน่นอนของฝน เช่น ภาวะฝนแล้งหรือฝนทิ้งช่วงซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำ ทำให้ความเสียหายต่อข้าวและพืชผลต่างๆ ก่อให้เกิดปัญหาและความเดือดร้อนแก่เกษตรกรอยู่เสมอ ในการช่วยเหลือราษฎรในพื้นที่แห้งแล้งซึ่งมีปัญหาคาขาดแคลนน้ำสำหรับการเกษตร พระองค์ได้คิดค้น "ทฤษฎีใหม่" ซึ่งเป็นทฤษฎีแห่งการจัดการน้ำและที่ดิน เพื่อสนับสนุนการเกษตรในเขตพื้นที่แห้งแล้งซึ่งอาศัยแต่เพียงน้ำฝนในการทำการเกษตร

"หลักสำคัญคือว่า ต้องมีน้ำบริโภค น้ำใช้ น้ำเพื่อการเพาะปลูก เพราะชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำ คนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้ ไม่มีไฟฟ้าคนอยู่ได้ แต่ถ้ามีไฟฟ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้" (พระราชดำรัส, 17 มีนาคม 2529)

พระราชดำรัสข้างต้นแสดงให้เห็นถึงแนวคิดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงยึดเป็นหลักในการให้ความช่วยเหลือพสกนิกรในชนบท อันเป็นพื้นฐานในการคิดค้น "ทฤษฎีใหม่" ซึ่งเป็นการ"ปฏิบัติเพื่อหาน้ำให้แก่ราษฎร" (พระราชดำรัส, 4 ธันวาคม 2538)

แนวปฏิบัติพื้นฐานของทฤษฎีใหม่ คือ จัดการให้น้ำสำหรับใช้ในการเกษตร โดยการขุดสระในพื้นที่ของเกษตรกร และการจัดแบ่งพื้นที่ออกเป็นพื้นที่แหล่งน้ำ พื้นที่ทำการเกษตรและที่อยู่อาศัย และพื้นที่บริการต่างๆ ในสัดส่วนที่เหมาะสม เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ จะมีการกักเก็บน้ำและทำการเกษตรแบบผสมผสาน ทั้งปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรน้ำ ที่ดิน และแรงงานอย่างมีประสิทธิภาพ

พระราชกรณียกิจในการส่งเสริม ปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ

โดยที่ทรงเล็งเห็นว่า สภาพแวดล้อมของประเทศไทยและของโลก นับวันจะเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็วจนเกิดภาวะแวดล้อมเป็นพิษ เมื่อสภาพแวดล้อมเป็นพิษ มนุษย์ก็อยู่ไม่ได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงริเริ่ม โครงการหลายโครงการเพื่อให้สิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาพที่ดี โดยทรงพยายามให้มนุษย์ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม แต่ให้รักษาสภาพแวดล้อม ดังเช่น โครงการหลวงพัฒนาชาวเขา โครงการอนุรักษ์ป่าไม้ต้นน้ำลำธาร โครงการปลูกป่าทดแทน เป็นต้น ในเรื่องของปัญหาน้ำเน่าเสีย โดยเฉพาะในเขตเมืองใหญ่ๆ เช่น กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ทรงดำริให้ใช้วิธี "น้ำดีไล่น้ำเสีย" ด้วยการเปิดรับน้ำที่มีคุณภาพดีจากแม่น้ำเจ้าพระยาเข้ามาผลักดันน้ำเสียในคลองต่างๆ ในเขตกรุงเทพมหานครให้ไหลลงสู่ทะเล เพื่อเป็นการเจือจางความเน่าเสียของน้ำให้เบาบางลง การแก้ไขและบำบัดน้ำเสียตามแหล่งชุมชนต่างๆ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย คือ มูลนิธิชัยพัฒนา ในการบำบัดน้ำเสียโดยใช้เครื่องกลเติมอากาศแบบทุ่นลอย "กังหันน้ำชัยพัฒนา" ควบคู่กับวิธีทางธรรมชาติโดยใช้พืชน้ำ เช่น ผักตบชวา มาเป็นตัวดูดซับกักเก็บและสิ่งสกปรก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยในเรื่องพลังงาน เนื่องจากทรงตระหนักดีว่าแหล่งพลังงานบนโลกมีจำนวนจำกัด ประกอบกับประเทศไทยไม่มีแหล่งพลังงานเอง จึงได้ทรงริเริ่มเป็นแบบอย่างในการจัดหาพลังงานทดแทนจากธรรมชาติ เช่นพลังงานจากลมและน้ำ หรือจากวัสดุเหลือใช้ เช่น การสร้างกังหันลมไว้ตามพระตำหนักหลายแห่งเพื่อนำพลังงานลมมาใช้ การนำก๊าซชีวภาพมาประยุกต์ใช้ และการนำวัสดุเหลือใช้ในการเกษตร เช่น แกลบ ชานอ้อย เปลือกส้ม และผักตบชวา มาอัดทำเป็นแท่งเชื้อเพลิงสำหรับใช้เป็นพลังงานเพื่อลดปัญหาขยะที่กำลังทวีความรุนแรงขึ้น รวมไปถึงโครงการค้นคว้าทดลองผลิตก๊าซเชื้อเพลิงเหลว โดยทรงให้นำน้ำอ้อยมากลั่นผสมรวมกับแอลกอฮอล์เพื่อผลิตเป็น

ก๊าซโซซอส์ รวมทั้งการศึกษาวิจัยผลิตภัณฑ์น้ำมันไบโอดีเซล เพื่อใช้ทดแทนน้ำมันปิโตรเลียมที่ต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศจำนวนมาก

ด้วยพระมหากรุณาธิคุณอย่างเหลือล้นของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงประกอบพระราชกรณียกิจนานัปการอันล้วนแล้วแต่ยังความผาสุก ความอยู่ดีกินดีให้กับปวงอาณาประชาราษฎร์ จนมีอาภรณ์แก้วได้หมดสิ้นนี้ มิได้จดจารึก เทิดทูน บูชากันแต่เพียงปวงชนชาวไทยเท่านั้น หากแต่ทั่วโลกต่างยกย่องพระองค์ว่าเป็น ยอดพระมหากษัตริย์ของโลก THE KING OF THE KINGS ซึ่งมีอาจมีใครเสมอเหมือนได้ พระองค์ทรงใช้หลักวิชาการในการพัฒนา มุ่งเน้นการศึกษาวิจัย เพื่อให้การพัฒนาต่างๆบังเกิดผล และทรงเอาพระทัยใส่ต่อการพัฒนาทุกด้าน ทั้งการพัฒนาคน พัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาสังคม ตลอดจนการพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับความต้องการและความจำเป็นของคนในชาติ การพัฒนาขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้ทรงละทิ้งหรือแปลกแยกกับธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ แต่หากทรงพึ่งพาอาศัยเกื้อกูล ผสานเป็นหนึ่งกับธรรมชาติ รวมไปถึงการคืนธรรมชาติให้กับโลก ซึ่งพระองค์ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจทั้งปวงนี้เพื่อประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า โดยไม่ทรงเลือกว่าจะเป็นพื้นที่ใด มีเชื้อชาติ ศาสนา หรือเผ่าพันธุ์ใด ด้วยพระราชปณิธานมุ่งมั่นที่จะปลดปล่อยความทุกข์ยากของราษฎร ด้วยพระสติปัญญา ความเสียสละ และอุทิศพระวรกายตรากตรำทำงานหนักโดยมิได้ทรงย่อท้อ เหนื่อยหน่ายแต่ประการใด ตลอดระยะเวลายาวนานแห่งการครองราชย์ ด้วยพระปรีชาสามารถและพระราชวิริยะอุตสาหะในการที่จะยังประโยชน์อันนำความผาสุกมาสู่ประชาชนเพื่อการช่วยเหลือบรรเทาปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรตลอดมา ทั้งยังทรงเป็นแบบอย่างของแนวทางการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยทรงยึดถือในเรื่อง ความประหยัด ยืนอยู่บนขาของตนเอง และมีเมตตา ตามคำสอนของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราชแห่งการครองราชย์ พระราชกรณียกิจทั้งปวงจึงเป็นเครื่องยืนยันถึงพระราชดำริอันเป็นสัจวาจาต่อปวงชนชาวไทยที่ว่า "เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม" ได้เป็นอย่างดี 60 ปีแห่งการเป็นพระมหากษัตริย์ที่ครองราชย์นานที่สุด 60 ปี แห่งการเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงงานหนักที่สุด จึงถือเป็น " 60 ปี ปกเกล้าชาวไทย พระสถิตสนธิทิวดวงใจพลสถนิกร " ที่สนธิทิวแนบแน่นอยู่ในมโนสำนึกของปวงชนชาวไทยในพระมหากรุณาธิคุณอันล้นพ้นเหลือคณานับ คราบนานเท่านั้น

สงวนลิขสิทธิ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

หนังสือ

คณะทำงานโครงการพัฒนาตามพระราชดำริ พระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช. (หนังสือปกน้ำเงิน เล่ม 2) กรุงเทพมหานคร, 2530.

ชวลีพร ศุสุวรรณ. พระราชประวัติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช (รัชกาลที่ 9). กรุงเทพมหานคร : บริษัทอักษราพัฒนา จำกัด. 2548.

ทบวงมหาวิทยาลัย. เอกษัตริย์อัจฉริยะ. หนังสือเฉลิมพระเกียรติ ทบวงมหาวิทยาลัยร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชนจัดพิมพ์เนื่องในมหามงคลสมัยฉลองสิริราชสมบัติ ครบ 50 ปี พุทธศักราช 2539

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ. "จากฟ้า...สู่ดิน." เล่ม 7. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ฉลองรัตน์, 2535.

หนังสือธรรมทาน. กษัตริย์ยอดกตัญญู. คัดลอกมาจากหนังสือเรื่อง พุศคความชั่วที่ไล่ล่าตัวคุณของพันเอก (พิเศษ) ทองคำ

บทความจากเว็บไซต์

ทฤษฎีใหม่. บทความจาก www.kanohanapisek.or.th/articles/new-theory.th.html

พระราชกรณียกิจ. บทความจาก www.sudyord.com/eccoerce/king-2002/splight/work1.htm

พระราชกรณียกิจ. บทความจาก www.sudyord.com/ecommerce/king-2002/theworldone/king/work.html

พระราชกรณียกิจ. บทความจาก www.sudyord.com/ecommerce/king-2002/asure/activity.htm

พระราชกรณียกิจ. บทความจาก web.ku.ac.th/king72/2542-09/res05.html

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เรียงความรางวัลเงินทูนภูมิพล

“๖๐ ปี ปกเกล้าชาวไทย พระสถิตสถิตในดวงใจพสกนิกร”

โดย นางสาว สุธารี อาทรธุระสุข

ชั้นปีที่ ๔ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“๖๐ ปี ปกเกล้าชาวไทย พระสถิตินิทในดวงใจพสกนิกร”

ณ ดินแดนแห่งเสรีภาพและภราดรภาพ รัฐแมสซาชูเซตส์ ประเทศสหรัฐอเมริกา ในวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๐ นับเป็นวันมหาศกฤกษ์มงคลแห่งชาติไทยอย่างใหญ่หลวง เนื่องจากเป็นวันพระบรมราชสมภพขององค์กษัตริย์ผู้ประเสริฐสถาพรสูงสุดในดวงใจของเหล่าพสกนิกรชาวไทย คือพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า “ภูมิพลอดุลยเดช” หรือ “ผู้ทรงกำลังอำนาจไม่มีอะไรเทียมในแผ่นดิน” โดยการพระราชทานพระนามจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสมือนทรงทอดพระเนตรเห็นนิมิตการณ์ในภายภาคหน้าว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่เป็นกำลังสำคัญในการนำพาประเทศไทยและราษฎรไปสู่ความร่มเย็นเป็นสุขตลอดรัชสมัยของพระองค์ โดยมีอำนาจใดมาเทียบเทียบได้ นับตั้งแต่วันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๕ เป็นต้นมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงเสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติสืบราชสันตติวงศ์ เป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๘ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ในวันพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ทรงรับพระสุพรรณบัฏเฉลิมพระปรมาภิไธยว่า “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศร รามาธิบดี จักรีนฤพดินทร์ สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร” พระมหากษัตริย์แห่งประเทศไทย และทรงตั้งพระราชสัตยาธิษฐานในการที่จะทรงเป็นผู้ปกปักอารักขาอาณาประชาราษฎร์ให้ร่มเย็นเป็นสุข พร้อมทั้งพระราชทานพระปฐมบรมราชโองการว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” พระราชปณิธานอันมุ่งมั่นนี้ยังกึกก้องกังวาลอยู่ในใจพสกนิกรชาวไทยตลอดมาถึงพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นนับอนกอนันต์หาที่สุดมิได้

ตลอดระยะเวลาอันยาวนาน ๖๐ ปี ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงเสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติเป็นมิ่งขวัญกษัตริย์ปกเกล้าปกกระหม่อมเหล่าปวงชนชาวไทย พระองค์ท่านทรงดำรงตนอย่างสมบูรณ์งดงาม ตามครรลองประเพณีของกษัตริย์ภายใต้ศัพทราชธรรมจริยาเปี่ยมด้วยพระมหากรุณาธิคุณต่อไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ตลอดมาหาผู้ใดเสมอเหมือน ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขอันเปรียบดังการช่วยชุบชีวิตและสร้างโอกาสให้ราษฎรในท้องถิ่นทุรกันดารทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ

ในการหนึ่ง เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จนิวัติพระนครครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๘๑ พระองค์ทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงพระสหายเก่าเมื่อครั้งยังทรงศึกษาวิชาการอยู่ ณ ยุโรปตอนหนึ่งว่า “...เมื่อข้าพเจ้าเป็นนักเรียนอยู่ในยุโรป ข้าพเจ้าไม่เคยตระหนักว่าประเทศของข้าพเจ้าคืออะไร และเกี่ยวข้องกับข้าพเจ้าแค่ไหน ไม่ทราบทราบจนกระทั่งข้าพเจ้าได้เรียนรู้ที่จะรักประชาชนของข้าพเจ้า เมื่อได้ติดต่อกับเขเหล่านั้น ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าสำนึกในความรักอันมีค่าของข้าพเจ้าไม่เป็น โรคคิดถึงบ้านที่จริงจึงอะไรนัก แต่ข้าพเจ้าได้เรียนรู้โดยการทำงานที่นี้ว่าที่ของข้าพเจ้าในโลกนี้คือการที่ได้อยู่ท่ามกลางประชาชนของข้าพเจ้า นั่นคือ คนไทย ทั้งปวง...” ความ

ตามพระราชหัตถเลขาตั้งกล่าวแสดงให้เห็นถึงความผูกพันอันแน่นแฟ้น ระหว่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและเหล่าทวยราษฎร์ ที่เปี่ยมไปด้วยความอนาทรห่วงใยในสองพสกนิกรคูดังต่อไปนี้ หัวที่มีความปรารถนาดีไม่มีที่สิ้นสุดต่อลูกข้าลูกแผ่นดิน

ความตอนหนึ่งจากบทพระราชนิพนธ์"เมื่อข้าพเจ้าจากสยามสู่สวิสเซอร์แลนด์" ซึ่งทรงพระราชนิพนธ์ไว้เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ในระหว่างการเดินทางไปทรงศึกษาต่อที่ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ ว่า "...ถึงวัดเบญจมบพิตรรถแล้วรีบขึ้น ได้บ้าง ตามทางที่ผ่านมาได้ยินเสียงใครคนหนึ่งร้องขึ้นมาดังกๆ ว่า "อย่าละทิ้งประชาชน" อยากร้องบอกเขาลงไปว่า "ถ้าประชาชนไม่ทิ้งข้าพเจ้าแล้วข้าพเจ้าจะละทิ้ง ได้อย่างไร" แต่ถ่วงเร็วและเลยไปไกลเสียแล้ว..." นั้นมิใช่พระราชดำรัสที่เลื่อนลอยไร้ความหมายแต่อย่างใด เพราะตั้งแต่ที่พระองค์ทรงขึ้นครองสิริราชสมบัติจวบจนปัจจุบัน พระองค์ทรงประกอบพระราชกรณียกิจเป็นอนเอนอนันต์นานัปการ สร้างคุณประโยชน์มหาศาลเพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของพสกนิกรทั่วพระราชอาณาจักรอย่างมิเคยทอดทิ้ง โดยทรงถือเอาทุกข์สุขของพสกนิกรเป็นทุกข์สุขของพระองค์เองแม้ในท้องถิ่นทุรกันดารห่างไกล พระเมตตาบารมียังแผ่ไพศาลไปถึง เป็นที่กล่าวขวัญกันว่า ในปีหนึ่งๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอุทิศเวลาถึงสองร้อยวัน โดยประมาณในการทรงงานตราครุฑพระวรกาย เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนเพื่อทรงรับรู้อาพาของพสกนิกรด้วยพระเนตรพระกรรณของพระองค์เอง และทอดพระเนตรกิจการในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่างๆ ทั้งโครงการด้านการพัฒนาแหล่งน้ำและการชลประทาน โครงการปลูกป่าทดแทนโครงการด้านการเกษตร ประมง ปศุสัตว์ และการส่งเสริมอาชีพ เป็นต้น

แม้ในยามบ้านเมืองมีปัญหาระส่ำระสายถึงทรงพระราชทานพระบรมราโชวาทและทรงเตือนสติเร่งประสานรอยร้าวในหมู่คนและยึดเหนี่ยวรวงชนชาวไทยให้ตั้งมั่นอยู่ในความสามัคคี เพื่อดำรงอธิปไตยของชาติบ้านเมืองแสดงให้เห็นถึงบทบาทที่สำคัญยิ่งของพระองค์ในการแก้ไขวิกฤตการณ์ร้ายแรงของชาติให้ผ่านพ้นไปด้วยดี เป็นที่ประจักษ์ต่อสายตาอาณาประชาราษฎร์ตลอดมาว่าพระองค์ทรงรักษาสัจวาจาที่ให้ไว้อย่างสมบูรณ์ มิขาดคบกพร่อง ทรงอภิบาลตน อภิบาลคน และอภิบาลงานได้อย่างพิพัฒน์อัครรรยยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์พระองค์ใดในโลก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีพระราชดำรัสถึงพระบิดาของพระองค์ว่า "...ตั้งแต่เกิดมาข้าพเจ้าได้ก็เห็นทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงคิดหาวิธีการต่างๆ ที่จะยกฐานะความเป็นอยู่ของคนไทยให้ดีขึ้น..."

จากการที่พระองค์มีพระราชปณิธานอันแน่วแน่ที่จะปลดเปลื้องความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาราษฎร์ และขจัดอุปสรรคต่างๆ ที่เป็นตัวขัดขวางการพัฒนาประเทศ ให้ประชาชนมีความพออยู่ พอกิน สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยสนองความต้องการขั้นพื้นฐานเป็นหลัก และถือคุณสังคมส่วนรวมได้ในท้ายที่สุด พระราชกรณียกิจของพระองค์เริ่มต้นจากการเสด็จพระราช

ดำเนินเยี่ยมเยียนราษฎรทั่วทุกหนแห่ง โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลยากที่การพัฒนาของส่วนกลางจะเข้าถึงจนทำให้เกิดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินับร้อยนับพันโครงการ ซึ่งล้วนแต่สร้างโอกาส และยกระดับคุณภาพชีวิตของเหล่าพสกนิกรให้ร่วมเย็นเป็นสุข ทรงเป็นพระมหากษัตริย์นักพัฒนามาตลอดพระชนม์ชีพ พระองค์ทรงศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่ถูกต้องจากการสำรวจภูมิประเทศ ทรัพยากร และความเป็นอยู่ของประชาชนในแต่ละภูมิภาคอย่างใกล้ชิดด้วยพระองค์เอง จนทราบถึงความเดือดร้อนและปัญหาต่างๆที่ราษฎรประสบอย่างแท้จริง เพื่อจะได้แสวงหาแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมกับแต่ละท้องถิ่นต่อไป โดยพระองค์ทรงวางแผนการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนและประเทศชาติด้วยพระปรีชาญาณอันสุขุมคัมภีรภาพ และความรอบรู้ลึกซึ้งกว้างขวางทั้งในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติอย่างเป็นลำดับไปตามความจำเป็นและตรรกวิทยา การพัฒนาของพระองค์จึงมิใช่การพัฒนาแบบโคตเคียวเพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่เป็นการพัฒนาอย่างบูรณาการผสมผสาน โดยคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ คือ นิสัยใจคอและความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับการพัฒนาว่า “การพัฒนา ก็คือ การให้ความสะดวกและให้ความก้าวหน้าแก่ประชาชนที่ไม่มีโอกาสที่จะช่วยตนเองได้”

หลักสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรในชนบท คือการส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็ง ยืนหยัดได้ด้วยตนเอง ซึ่งทรงเรียกว่า การระเบิดจากข้างใน คือการพัฒนาในลักษณะที่มุ่งเตรียมประชาชนให้พร้อมต่อความเจริญและการติดต่อสัมพันธ์กับสังคมภายนอกอย่างเป็นขั้นตอน โดยการสร้างเสริมสิ่งที่ชุมชนขาดแคลนและมีความต้องการเป็นสำคัญ รวมทั้งการสนับสนุนให้ประชาชนรู้จักรวมตัวกันเป็นสหกรณ์เพื่อแก้ปัญหาภายในชุมชนหรือเพื่อทำมาหากินร่วมกัน ซึ่งการพัฒนาในลักษณะนี้จะส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกหรือพึ่งพาน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

ในเบื้องต้น ทรงพบว่าราษฎรส่วนใหญ่ในประเทศ โดยเฉพาะในชนบทยังขาดแคลนบริการด้านสาธารณสุขขั้นมูลฐานเป็นอย่างมาก การกระจายบริการด้านสาธารณสุขของรัฐในการรักษาพยาบาล การป้องกันโรคติดต่อและการส่งเสริมสุขภาพอนามัยยังมีได้แพร่หลายเจกเช่นในปัจจุบัน พระราชกรณียกิจแรกเริ่มที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปฏิบัติเมื่อเสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติแล้วจึงหนีไม่พ้น การสงเคราะห์ประชาชนด้านสาธารณสุข เนื่องจากพระองค์ทรงตระหนักว่าการที่ประชาชนมีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง ย่อมนำไปสู่การมีสุขภาพจิตที่ดี ก่อให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และส่งผลให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีตามไปด้วย ท้ายที่สุดความมั่นคงของชาติก็จะเกิดขึ้น ดังตอนหนึ่งของพระราชดำริที่ว่า “...การรักษาความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกายเป็นปัจจัยของเศรษฐกิจที่ดี และสังคมที่มั่นคงเพราะร่างกายที่แข็งแรงนั้น โดยปกติจะอำนวยความสะดวกให้สุขภาพจิตใจสมบูรณ์ด้วย และเมื่อมีสุขภาพสมบูรณ์ดีพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจแล้ว ย่อมมีกำลังทำประโยชน์ สร้างสรรเศรษฐกิจและสังคมของบ้านเมื่อได้เต็มที่...”

โครงการหน่วยแพทย์พระราชทานหรือหน่วยแพทย์เคลื่อนที่จึงได้ถือกำเนิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ และได้ขยายขอบข่ายออกไปอย่างกว้างขวางตามการเสด็จแปรพระราชฐานไปเยี่ยมเยียนประชาชนตามท้องที่ต่างๆ การบำบัดรักษาจากคณะแพทย์พระราชทานและการอบรมหมอหมู่บ้านภายใต้โครงการดังกล่าวนี้ได้นำไปสู่ การให้โอกาสราษฎรส่วนใหญ่ที่มีฐานะยากจนและอยู่ในพื้นที่ห่างไกล ได้รับการรักษาสุขภาพพลานามัยอย่างถูกต้อง พ้นจากโรคภัยไข้เจ็บที่รุมเร้า มีความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพของตนเองให้แข็งแรง เป็นประชากรที่มีคุณภาพ มีพลังกายพลังใจที่จะประกอบอาชีพสร้างสรรความเจริญทางสังคมและเศรษฐกิจแก่ประเทศชาติสืบไป

ความห่วงใยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพสกนิกร ลำดับถัดมาได้แก่ เรื่องการศึกษา พระองค์ทรงมีพระราชปณิธานว่า คน คือทรัพยากรที่มีค่าสูงสุดในบรรดาทรัพยากรทั้งหลายต่อการพัฒนาประเทศ และการให้การศึกษาที่เป็นปัจจัยอันสำคัญยิ่งในการสร้างคนที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งพาตนเองและสร้างรักษาบ้านเมืองให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนได้ พระองค์มิเพียงแต่มุ่งให้การศึกษาและให้ความรู้ทางสติปัญญาเท่านั้น แต่ยังทรงส่งเสริมให้บุคคลใฝ่เรียนใฝ่รู้ตลอดชีวิต และใฝ่ในคุณธรรมที่ดึงมาจากคำสอนทางพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่นๆ ที่แต่ละบุคคลนับถือ กล่าวคือ ให้เรียนรู้หลักศาสนาควบคู่ไปกับการศึกษาวิชาการด้วย เพื่อยกระดับจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว พระองค์ทรงตระหนักดีว่า เพียงลำพังแต่การให้การศึกษาอย่างเดียว นั้น มีอาจสร้างคนที่มีคุณธรรม เปรียบพร้อมไปด้วยคุณภาพครบครันได้ แต่จะต้องส่งเสริมให้เป็นผู้ที่ทั้งเก่ง ทั้งดี ด้วยคุณธรรม ศีลธรรมจรรยา อันจะยังประโยชน์มาสู่ตนเองและสังคมส่วนรวม จึงจะถือว่าเป็นการสร้างคนที่มีคุณค่าอย่างแท้จริง ดังจะเห็นได้จากพระบรมราโชวาทด้านการศึกษามางตอนที่ได้พระราชทานแก่คณะครูและนักเรียน ณ ศาลาศิลาถิตยเมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ ว่า

"...การศึกษาเป็นปัจจัยในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติและคุณธรรมของบุคคล สังคมและบ้านเมืองใด ให้การศึกษาที่ดีแก่เยาวชน ได้อย่างครบถ้วนพอเหมาะกันทุก ๆ ด้าน สังคมและบ้านเมืองนั้นก็จะมีพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งสามารถธำรงรักษาความเจริญมั่นคงของประเทศชาติไว้และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปได้ตลอด"

จากพระราชดำริที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาดังกล่าว ประกอบกับสายพระเนตรที่ยาวไกลมองเห็นประโยชน์คุณูปการของการศึกษาต่อการสร้างคน ส่งผลให้เกิดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเกี่ยวกับการศึกษาขึ้นมากมายในทุกระดับ ที่ส่งเสริมให้เยาวชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เด็กเล็กก่อนวัยเรียน ไปจนถึงระดับมหาวิทยาลัยและการฝึกอาชีพ ขยายออกไปทั่วประเทศ โดยเฉพาะในชนบทห่างไกล ที่ราษฎรมีฐานะยากจนและขาดความรู้ในการประกอบอาชีพ ก็ทรงมีพระบรมราชานุเคราะห์ให้จัดตั้งโรงเรียนและศูนย์พัฒนาการศึกษาต่างๆ เช่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจน โรงเรียนร่มเกล้าเพื่อช่วยเหลือประชาชนในการประถมศึกษา โรงเรียนชาวเขาและประชาชนไกลโพรคมนาคม โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สำหรับบุตรหลานผู้ประสบสาธารณภัยต่างๆ ทรงตั้งโครงการศูนย์ศึกษาเพื่อพัฒนา อันมี

วัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาความเป็นอยู่ และการประกอบอาชีพของราษฎรในชนบทอาทิสุนย์ศึกษาเพื่อพัฒนาเขาหินซ้อน จ.ฉะเชิงเทรา เป็นต้น ทรงพระราชทานอุปการะการเรียน เสื้อผ้าแก่นักเรียน และเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ครู ทรงส่งเสริมการจัดตั้งและดำเนินกิจการสำหรับเด็กพิการทุกประเภททั้งในด้านรัฐบาล องค์กรและสมาคมภาคเอกชน ทรงพระราชทานความช่วยเหลือในเรื่องของทุนการศึกษา และรางวัลต่างๆแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา อาทิตุนอานันท์มหิตล ทุนเล่าเรียนหลวง เป็นต้น นอกจากนี้พระองค์ยังทรงให้ความสำคัญกับการศึกษานอกโรงเรียน โดยทรงจัดตั้งโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองต่อไป

เมื่อพระองค์ทรงวินิจฉัยเชี่ยวชาญด้านสุขภาพพลานามัยและการศึกษาอันเป็นรากฐานที่ดีต่อการพัฒนาในด้านอื่นๆแล้ว พระองค์ได้พบว่าการสาธารณสุขปโภคขั้นพื้นฐานของประชาชนอาทิตี แหล่งน้ำ และเส้นทางคมนาคมในชนบทยังไม่เพียงพอต่อการอุปโภคใช้สอยและประกอบอาชีพเกษตรกรรมของราษฎรอย่างถ้วนทั่ว พระราชกรณียกิจของพระองค์ประการต่อมาจึงเป็นด้านวิศวกรรมชลประทาน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดหาพัฒนาแหล่งน้ำและการจัดการน้ำเพื่อใช้สำหรับการเกษตรกรรม อุปโภคบริโภค รวมถึงการระบายน้ำและป้องกันน้ำท่วมหรือบรรเทาอุทกภัยอีกด้วย

"หลักสำคัญว่า ต้องมีน้ำบริโภคน้ำใช้ น้ำเพื่อการเพาะปลูก เพราะว่าชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้" พระราชดำรินี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญและคุณประโยชน์ของน้ำต่อสรรพชีวิตทั้งหลาย พระองค์ทรงหาวิธีการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกและการชลประทานที่เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศ สภาพแหล่งน้ำตามธรรมชาติในแต่ละพื้นที่ และการประสานประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจและสังคมภายในท้องถิ่น ทรงพัฒนาบริหารทรัพยากรน้ำอย่างชาญฉลาด ในพื้นที่ทุรกันดารที่ต้องพึ่งพาอาศัยน้ำฝน ทรงให้ดำเนินการก่อสร้างแหล่งน้ำขนาดเล็กและขนาดกลาง เช่น อ่างเก็บน้ำ และฝายทดน้ำที่สามารถสร้างเสร็จภายในระยะเวลาอันสั้นและสามารถช่วยเหลือราษฎรในท้องถิ่นทุรกันดารได้อย่างรวดเร็ว ส่วนในพื้นที่ลุ่มมีน้ำแข่งขังตลอดปี มีปริมาณกรดสูง และเป็นดินพรุ ไม่เหมาะกับการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในภาคใต้ ก็ได้พระราชทานพระราชดำริให้ระบายน้ำออกสู่ทะเล ทำให้ราษฎรสามารถเข้าไปปรับปรุงบำรุงดินเพื่อเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์เมื่อน้ำแห้งลงได้ ส่งผลให้พื้นที่แห้งแล้งพลิกฟื้นเป็นอุดมสมบูรณ์ด้วยน้ำตลอดปี ช่วยให้เกษตรกรมีผลผลิตและรายได้มากขึ้นและสม่ำเสมอ

เมื่อถึงคราวน้ำแล้งโครงการฝนหลวงของพระองค์นั่นเองที่ทำให้อ่างเก็บน้ำและเขื่อนมีปริมาณน้ำเพิ่มขึ้น สามารถนำไปใช้ในการชลประทานและการผลิตไฟฟ้า ช่วยทำนุบำรุงป่าไม้และต้นน้ำลำธาร รวมทั้งในบางช่วงฤดูกาลยังช่วยลดการเกิดไฟป่าด้วย นอกจากนี้ยังบรรเทาผลกระทบของสิ่งแวดล้อม เช่น น้ำเน่าในแม่น้ำลำคลอง การระบาดของศัตรูพืชบางชนิด เช่น เพลี้ยดักแด้บนป่าทังเก่า เป็นต้น หากเกิดปัญหาอุทกภัย ก็ทรงใช้การชลประทานเข้าแก้ไขบรรเทาทุกข์ยากของราษฎรอย่างทันท่วงที ทรงเสด็จฯไปทอดพระเนตรสภาพความเสียหายและสอบถามถึงความ

เดือนร้อนในพื้นที่ที่ประสบอุทกภัยด้วยพระองค์เอง และพระราชทานแนวพระราชดำริในการแก้ไขวิกฤตการณ์จนผ่านพ้นไปด้วยดี เช่น ทรงให้ขยายแหล่งรับน้ำบริเวณปากอ่าวไทยให้มากขึ้นก่อนสูบน้ำลงทะเล เพื่อเป็นที่เก็บกักน้ำรอการระบายออกเมื่อน้ำลง โครงการนี้เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในนาม “โครงการแก้มลิง” ซึ่งได้บรรเทาความเสียหายจากอุทกภัยและช่วยเหลือประชาชนผู้เดือดร้อนมากมาย

นอกจากพระราชดำริในการพัฒนาบริหารน้ำเพื่อใช้สอยแล้ว พระองค์ยังมีพระราชดำริในการบำบัดรักษาน้ำเน่าเสียด้วย โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร พระองค์ได้ใช้พระอัจฉริยภาพด้านการช่างและวิศวกรรมและพระวิริยะอันสูงส่งประดิษฐ์ กังหันน้ำชัยพัฒนา ซึ่งเป็นเครื่องกลเติมอากาศแบบทุ่นลอย สามารถเพิ่มปริมาณออกซิเจนในน้ำเพื่อแก้ไขปัญหาน้ำเสีย ประกอบไปกับการใช้ผักตบชวาในการบำบัดคุณภาพของน้ำ อันเป็นการแก้ปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติแก้ธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่เพิ่มมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันได้มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ได้นำเอาสิ่งประดิษฐ์ของพระองค์ไปใช้ในการบำบัดน้ำเสียตามชุมชนต่างๆอย่างแพร่หลาย

“ความเจริญของประเทศ ต้องอาศัยความเจริญของภาคเกษตรเป็นสำคัญ” คือแนวพระราชดำริที่มีต่อการพัฒนาด้านการเกษตรอันเปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ของชาติที่มีจุดหมายในตัวเอง หากแต่ยังมีความสำคัญต่อความเจริญแขนงอื่นของประเทศ พระองค์มีพระราชประสงค์ให้เกษตรกรสามารถยืนอยู่ได้ด้วยตนเองและพึ่งพาปัจจัยภายนอกน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทรงพระราชทานวิถีทางดำรงชีพแบบ “เศรษฐกิจพอเพียง” ให้ประชาชนมีความ พออยู่ พอกิน สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคงและถาวร โดยเฉพาะเกษตรกรควรปลูกข้าวเป็นหลักใหญ่ และไม่ควรพึ่งพาการเพาะปลูกเพียงอย่างเดียว เพราะมีความเสี่ยงจากความไม่แน่นอนของธรรมชาติและความแปรปรวนของตลาด จึงต้องมีอาชีพอื่นรองรับนอกเหนือจากการเกษตร เช่น การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน ดำเนินการโดยมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถทรงรับสนองพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการสร้างงาน สร้างอาชีพให้เกษตรกรเพื่อมาเสริมรายได้หลักอีกทางหนึ่ง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบว่าเกษตรกรยังมีปัญหาขาดแคลนที่ดินทำกินอีกประการหนึ่ง จึงทรงพระราชทาน ทฤษฎีใหม่ ในการจัดสรรและปฏิรูปที่ดินทำกินซึ่งได้คิดค้นด้วยพระองค์เองมาประยุกต์ดัดแปลง ให้เกิดการเกษตรแบบผสมผสาน(Integrated farming system) เป็นไร่นาสวนผสม มีการเพาะปลูกควบคู่ไปกับการเลี้ยงสัตว์ และการประมง อันเป็นการใช้ทรัพยากรน้ำ ที่ดิน และแรงงาน ให้ได้ประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต นอกจากนี้ ทรงมีพระราชดำริในการส่งเสริมความรู้ทางการเกษตรและการใช้เทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่ ที่มีความเรียบง่ายและพิสูจน์แล้วว่าได้ผลในทางปฏิบัติ จึงทรงจัดตั้ง “ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ให้เป็นเสมือน “พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มี

ชีวิต” และเป็น “ตัวอย่างของความสำเริง” ในการพึ่งพาตนเอง เพื่อให้ความรู้และฝึกอบรมราษฎรในด้านต่างๆ อาทิ การเกษตร การประมง การอุตสาหกรรมในครัวเรือน และหัตถกรรม เป็นต้น เสมือนเป็นการให้วิชาความรู้ในการประกอบอาชีพ สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนตามอัธยาศัย สมดังพระราชปณิธานว่า “เราไม่ควรให้ปลาแก่เขา แต่ควรจะให้เบ็ดตกปลาและสอนพวกเขาให้รู้จักวิธีตกปลาจะดีกว่า”

จากพระราชดำรัสที่ว่า “...ภูเขาต้องมีป่า อย่างนั้นเมื่คฝนลงมาแล้วจะชะดินลงมาเร็ว ทำให้ไหลตามน้ำไป ไปทำความเสียหายดินหมดจากภูเขาเพราะไหลตามสายน้ำไป ก็เป็นหลักของป่าไม้ เรื่องการอนุรักษ์ดินและเป็นหลักของชลประทานที่ว่าถ้าเราไม่รักษาป่าไม้ข้างบนจะทำให้เตือคร่อนตลอดตั้งแต่ดินภูเขาจะหมดไปกระทั่งการที่จะมีตะกอนลงมาในเขื่อนมีตะกอนลงมาในแม่น้ำทำให้น้ำท่วม...” แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาเพื่อประโยชน์สุขของพลสกนิกรในด้านต่างๆของพระองค์ทรงคำนึงถึงการรักษาความสมดุลของธรรมชาติไปพร้อมกันด้วย รวมทั้งส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สอดคล้องกับความสัมพันธของป่าไม้ น้ำ และดิน ซึ่งมีความโยงใยและส่งผลกระทบต่อกันอย่างเสียมิได้ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน ทรงพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับประโยชน์ของหญ้าแฝกในการป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน และรักษาความอุดมสมบูรณ์ชั้นของหน้าดินไว้ โดยใช้ขั้นตอนที่ประหยัดเรียบง่าย ไม่ต้องให้การดูแลมากนัก เมื่อดินอุดมสมบูรณ์และแข็งแรงแล้ว ป่าและน้ำก็จะฟื้นฟูขึ้นเป็นลำดับเช่นกัน

ด้วยสายพระเนตรที่ยาวไกล เล็งเห็นความสำคัญของการเกื้อกูลกันระหว่างป่าไม้และมนุษย์ ทรงเห็นว่าป่าไม้เป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธารในการอุปโภคบริโภคและการเกษตร เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าน้อยใหญ่ ทั้งยังเป็นระบบนิเวศที่หลากหลายและสมบูรณ์ที่สุด หากขาดป่าไม้ย่อมจะทำให้เกิดปัญหาฝุ่นแล้ง อุทกภัย และสภาพอากาศแปรปรวนเดือดร้อนกันไปทั่วทุกหย่อมหญ้า พระองค์จึงมีพระราชดำริให้มีการฟื้นฟูป่าไม้และปลูกป่าทดแทนจำนวนมากมายทั่วประเทศ ส่งผลให้ปริมาณป่าไม้เพิ่มขึ้น ราษฎรมีแหล่งทำมาหากิน เก็บผลผลิตจากป่า สร้างความรู้สึกรักผูกพันระหว่างชุมชนกับป่าว่าต่างจะต้องพึ่งพาอาศัยกันและกันอย่างยั่งยืน

มิใช่แต่การเสริมธุรกิจและสังคมเท่านั้นที่พออยู่หัวทรงยื่นพระหัตถ์เข้าไปช่วยเหลือ แม้ในเรื่องศิลปวัฒนธรรมประจำชาติก็ทรงมิได้ละเว้น พระองค์ทรงส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม และประเพณีดีโบราณ เช่นพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ซึ่งโปรดให้รื้อฟื้นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ โดยทรงปลูกข้าวพระราชทานเพื่อเป็นสิริมงคลและเป็นมิ่งขวัญในการประกอบอาชีพทำนาของกสิกรไทยทั้งหลาย และทรงโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูพิธีเสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค อันเป็นการสืบทอดพระราชประเพณีและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ นอกจากนี้ยังทรงประดิษฐ์คิดค้นตัวอักษรเทวนาครี อักษรภาษาสันสกฤตจากโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ซึ่งถือเป็นการอนุรักษ์อักษรโบราณมิให้สูญหายไปอย่างน่าเสียดายยิ่ง

สัญลักษณ์ของชาติอีกประการหนึ่งคือศาสนา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ทรงดำรงฐานะเป็นพุทธมามกะ และอัครศาสนูปถัมภ์ ทรงมีพระราชศรัทธาในบวรพุทธศาสนา ได้เคยเสด็จออกผนวช และศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มาตลอดจนเข้าพระราชหฤทัยอย่างลึกซึ้งและทรงน้อมนำมาปฏิบัติพระองค์จนแตกฉาน พระองค์ทรงอุปถัมภ์ศาสนาอื่นๆอย่างทั่วถึง ดังจะเห็นได้จาก ทรงเสด็จเยือนพระสันตะปาปาฮอร์นที่ ๒๑ ประมุขของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ อันยังความประทับใจและความปลาบปลื้มมาสู่ชาวคาทอลิกไทยยิ่งนัก และ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้แปลคัมภีร์อัลกุรอานเป็นภาษาไทย เพื่อให้คนในชาติได้มีโอกาสศึกษาคำสอนของศาสนาอิสลาม เป็นต้น การที่พระองค์ทรงอุปถัมภ์ทุกศาสนาอย่างเสมอกันเช่นนี้ ทำให้ศาสนิกชนของศาสนาต่างๆ ไม่รู้สึกว่าตนเองเป็นชนกลุ่มน้อยหรือถูกแบ่งแยกจากคนไทยด้วยกันเองแต่อย่างใด

โครงการพระราชดำริมากมายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวล้วนแล้วแต่มีส่วนสำคัญในการช่วยฝ่ายบริหารในการพัฒนาประเทศ กล่าวได้ว่าช่วงเวลาแห่งการครองราชย์ของพระองค์คือ ช่วงเวลาแห่งการปฏิบัติพระราชกรณียกิจเพื่อความร่มเย็นเป็นสุขของประเทศชาติและประชาชนอย่างแท้จริง ทรงมีพระราชจริยวัตรงดงาม และมีคุณธรรม ควรแก่การเลื่อมใสศรัทธาและดำเนินรอยตามเบื้องยุคลบาท ดุจดั่งรัศมีและหลักชัยของปวงประชา การครองแผ่นดินโดยธรรมของพระองค์จึงยังประโยชน์สุขมาสู่มหาชนชาวสยาม สมดังพระราชปณิธานอย่างมีต้องสงสัย หลายครั้งที่การแก้ไขปัญหาของราษฎรทำให้พระองค์หนักพระราชหฤทัย แต่ก็มิทรงหวั่นไหว เพราะถือเอาความรักในแผ่นดินและพสกนิกรเป็นที่ตั้ง ดังกระแสรับสั่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กับ พลตรี หม่อมอมรวงศ์วิจิตร ปราโมช ที่ว่า "ความจริงมันน่าท้อลอยหรือก บางเรื่องมันน่าท้อลอย แต่ว่ามันท้อไม่ได้ เพราะเดิมพันมันสูงเหลือเกิน เดิมพันคือบ้าน คือเมือง คือความสุขของคนไทยทั่วประเทศ อันนี้ท้อไม่ได้"

ภาพของพระมหากษัตริย์ในฐานะเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินที่ทรงพระบุญญาธิการ มีพระบารมีเหนือเกล้าเหนือหัวสุดประมาณ ไพบูลย์ไปด้วยศถาบรรดาศักดิ์และรัตนสมบัติมหาศาล เสวยสุขอยู่ในพระมหาราชวังอันโอ่อ่าแวดล้อมไปด้วยข้าราชการทั้งหลาย ช่างขัดกับภาพในความทรงจำของปวงชนชาวไทยที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้พระวรกายเปี่ยมขลุ่ยไปด้วยพระเสโท ก้มลงขึ้นพระหัตถ์ให้ราษฎรสัมผัส โดยมีได้ถือพระองค์ และสอบถามทุกข์สุขของอาณาประชาราษฎร์ด้วยพระพักตร์ที่เปี่ยมไปด้วยพระมหากรุณาธิคุณและความปรารถนาดีอันเนื่องด้วยหากมิใช่ด้วยพระองค์มีพระราชหฤทัยมุ่งมั่นที่จะอุทิศพระวรกายเพื่ออภิบาลอาณาประชาราษฎร์ให้ร่มเย็นเป็นสุขภายใต้พระบรมโพธิสมภารอย่างแท้จริงแล้วก็คงจะไม่มีพระราชกรณียกิจหรือโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริมากมายเช่นในปัจจุบัน และ พสกนิกรชาวไทยคงไม่อาจมีคุณภาพชีวิตที่สมบูรณ์พูนสุข กอปรเป็นชาติที่มีพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจและตั้งมั่นอยู่ได้ยาวนานถึงเพียงนี้เป็นแน่

นางสาวสุธารี อาทรรุระสุข

บรรณานุกรม

คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ , สำนักงาน . ๕๐ ปี
แห่งการพัฒนาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
: บริษัทโอเอสพรีนติ้งเฮาส์ จำกัด , ๒๕๓๘

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี , สำนักงาน . ในหลวงกับ
การศึกษาไทยห้าทศวรรษสิริราชสมบัติ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด ,
๒๕๔๐

ท่านผู้หญิงเคนหลง สนิทวงศ์ ณ อยุธยา . ทำเป็นธรรม : สำนักพิมพ์ อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์
พับลิชชิ่งจำกัด(มหาชน) , ๒๕๒๔

แรงงานและสวัสดิการสังคม , กระทรวง , กรมการจัดหางาน . ในหลวงทรงส่งเสริมการมีงานทำ
, ๒๕๓๕

สำนักพิมพ์ข้างทอง . เสด็จสู่อิศูรย์สวรรค์ : บริษัทเทพรัตน์ พับลิชชิ่งกรุ๊ป , ๒๕๓๕

ศึกษานิการ , กระทรวง , กรมวิชาการ . ๕ ถ้อยคำให้ : โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา ,
๒๕๓๕

สำรวจและโครงการบรรเทาการจรรตามพระราชดำริ , กรม . เข้าแผ่นดิน : บริษัทออฟเซท
เพรส จำกัด , ๒๕๓๘

คณะกรรมการจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว . นบองค์ภูบดี “ภูมิ
พล” : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ๒๕๓๑

สถาบันวิทยบริการ

© Copyright 2005 Sutharee Arthornthurasuk

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เรียงความทุนภูมิพล

ประจำปีการศึกษา 2548

โดย

นายวันฉัตร ทิมसार

นิสิตคณะแพทยศาสตร์ชั้นปีที่ 4

รหัสประจำตัว 453 51515 30

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เนื่องในมหามงคลสมัยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ทรงปกเกล้าสยามรัฐสีมาอาณาจักรถวัลยถึง ๖๐ พรรษาในพุทธศักราช ๒๕๔๕ นี้ ได้ยังความปลื้มปิติโสมนัสเป็นล้นพ้นแก่เหล่าบรรดาพสกนิกรชาวไทย ในการที่พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ ที่ทรงครองสิริราชสมบัติยาวนานกว่าบุรพกษัตริย์ทุกพระองค์ในประวัติศาสตร์ชาติไทย และยิ่งถือว่ายาวนานที่สุดในบรรดา ๒๕ ประเทศทั่วโลก ซึ่งปกครองโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข นับเป็นสิริมงคลอันสูงสุดอย่างมิเคยปรากฏมาแต่อดีตกาล

พระมหากษัตริย์คุณของพระองค์ปรากฏชัดจากพระราชกรณียกิจนานัปการซึ่งทรงบำเพ็ญด้วยพระวิริยะอุตสาหะเพื่อสยามประเทศมาตลอดหกทศวรรษแห่งรัชสมัย ทรงต่อสู้กับความลำบากยากจน ความเจ็บไข้ได้ป่วย และความด้อยการศึกษาหาความรู้ของประชากรราษฎร โดยเฉพาะอย่างยิ่งของผู้ที่อยู่ห่างไกลความเจริญอย่างไม่ทรงเห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยพระวรกาย พระราชกรณียกิจดังกล่าวจึงเป็นการยืนยันพระปฐมบรมราชโองการในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกที่ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนสยาม”

เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติองค์มหาราชผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ปวงชนชาวไทยควรมีความเข้าใจและตระหนักซึ่งถึงพระราชกรณียกิจด้านต่างๆ ของพระองค์ด้วยแนวทางที่ถูกต้อง มิใช่สักแต่พร่ำพรรณนาสรรเสริญพระองค์จากสายตาที่ขุ่นมัว โดยมีได้ใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นแจ้งแทงตลอดว่า พระราชกรณียกิจนั้นๆ มีกำเนิดเกิดขึ้นเนื่องจากสาเหตุอันใด มีลำดับขั้นของวิวัฒนาการอย่างไร และผลเบื้องสุดได้ก่อประโยชน์ประการใดแก่ราษฎรบ้าง ด้วยว่าหากมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแล้ว ความรู้ความเข้าใจดังกล่าวย่อมเป็นเสมือนเข็มทิศสำหรับชี้นำเรา ในทางที่จะดำเนินการพัฒนาตนเองและพัฒนาประเทศชาติตามรอยพระยุคลบาทต่อไป

ในฐานะที่สถาบันกษัตริย์อันยังคงอยู่เป็นสถาบันหลักของไทยมาตั้งแต่ยุคสมัยที่เริ่ม “สร้างบ้านแปงเมือง” จนถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขในปัจจุบัน เพื่อความเข้าใจที่ดียิ่งขึ้น เราควรทราบโดยสังเขปถึงวิวัฒนาการทางการเมืองการปกครองไทย ตามบริบทของสังคมในแต่ละยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงและคลี่คลายตามเหตุปัจจัยอันหลากหลาย ซึ่งเป็นการศึกษาสถาบันกษัตริย์ในแบบองค์รวม โดยเน้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนเป็นหลัก

พระมหากษัตริย์ คนไทย และสังคมไทย เป็นสิ่งที่เกี่ยวพันและดำรงอยู่คู่กันมาเป็นเวลาช้านาน ในช่วงเวลากว่า ๗๐๐ ปี ความเป็นไทยได้ยืนยงผ่านยุคสมัยมา ๓ ราชอาณาจักร คือ สุโขทัย อโยธยา และรัตนโกสินทร์ โดยเริ่มแรกในอาณาจักรสุโขทัย ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับผู้ปกครองเป็นไปอย่างบุตรกับหัวหน้าครอบครัวใหญ่ คือ “พ่อขุน” จากศิลาจารึกทำให้เรารู้ว่า “ไพร่ฟ้าหน้าใส” ที่ “เจ็บท้อง ข้องใจ” สามารถสันกระดิ่งเพื่อร้องทุกข์ต่อ “พ่อขุน” ได้โดยตรง ซึ่งความใกล้ชิดผูกพันดังกล่าวผสมผสานด้วยอิทธิพลของพุทธศาสนาในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ทำให้เกิดคติ “ธรรมราชา” ซึ่งนำไปสู่ความเป็นเอกภาพ ความสงบสุขและความเจริญของอาณาจักรสุโขทัย ต่อมาเมื่อแกนอำนาจถูกถ่ายโอนไปที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง คือ ราชอาณาจักรอโยธยา พระมหากษัตริย์ทรงได้รับการยกย่องสูงขึ้นไปอีก จนกระทั่งทรงมีพระราชสถานะเป็นสมมติเทพ ทรงเป็น “เทวราชา” ในหมู่ประชากรราษฎรตามความเชื่อของขอม แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็มีความแตกต่างทางด้านคุณลักษณะเท่านั้น เพราะพระราชภาระที่มีต่อประชาชนไม่ได้ผิดแผกจากเดิมแต่อย่างใด คือการทรงเป็นผู้ให้ความคุ้มครองปลอดภัยแก่ประชากรราษฎร ต่อสู้ต่อต้านอริราชปัจเจกมิตรเพื่อปกป้องเอกราช ชีวิต และ

ทรัพย์สินให้แก่ราษฎร จวบจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ซึ่งจากการหล่อหลอมด้วยสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่หลากหลาย โดยเฉพาะเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองในพ.ศ. ๒๔๗๕ ทำให้บทบาทและหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ในยุคนี้มีเอกลักษณ์เฉพาะ ดังที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “มีการผสมผสานออกมาได้อย่างพอเหมาะพองาม...ที่ทำให้พระมหากษัตริย์ไทยปัจจุบัน ไม่เป็นเทวดาอย่างเขมร และขณะเดียวกันก็ไม่เป็นคนธรรมดาอย่างสุโขทัย แต่มีลักษณะปานกลางอย่างที่เราเห็นกันอยู่ทุกวันนี้...” นั่นคือเป็นที่เคารพเทิดทูน แต่ไม่ถึงกับห่างไกลประชาชนนั่นเอง

แม้ว่าข้อจำกัดที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ จะทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงไร้ซึ่งสิทธิธรรมในการปกครองประเทศโดยตรง ดังพระมหากษัตริย์ไทยในอดีต แต่พระองค์ก็ทรงปกเกล้าสยามรัฐด้วยพระราชธรรมอันประเสริฐยิ่งเสมอมา โดยสิ่งที่ทำให้ประชาชนรักและเทิดทูนพระองค์มิได้เกิดจากพระราชอำนาจจากการที่ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ แต่ความรักดังกล่าวนี้เกิดจากพระราชกรณียกิจนานัปการ ที่ทรงบำเพ็ญเพื่อประชาชนด้วยน้ำพระราชหฤทัยที่บริสุทธิ์นับแต่ต้นรัชสมัย

เนื้อหาต่อไปนี้จะไขข้อคำถามทั้งหมด ซึ่งปวงชนชาวไทยอาจจะพบคำตอบนั้นอยู่ในใจแล้วก็ได้ ต่อประเด็นที่ว่า เหตุใดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงสามารถทำให้สถาบันกษัตริย์เป็นสัญลักษณ์แห่งผืนแผ่นดินไทย เป็นสถาบันหลักที่คนไทยสามารถยึดเป็นที่พึ่งทางกาย ที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และเป็นสถาบันที่สร้างความสงบสุขร่มเย็นและเจริญรุ่งเรืองให้กับสยามประเทศมาอย่างยั่งยืนนาน

ในช่วงเวลาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติ ประเทศไทยตกอยู่ในภาวะที่เกิดความผกผันไม่แน่นอนทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ เริ่มต้นจาก เมื่อเกิดเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ.๒๔๗๕ ประเทศถูกครอบงำด้วยระบอบ “อำมาตยาธิปไตย” ซึ่งอำนาจทางการเมืองการปกครองได้ตกไปอยู่ในมือของกลุ่มผู้ที่ก่อการปฏิวัติ มิได้เป็นของประชาชนอย่างแท้จริง เป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ ต่อมา ในช่วงมหาสงครามโลกครั้งที่สอง เกิดภาวะข้าวยากหมากแพงในประเทศ ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ที่สรีรภาพของมหาชนเริ่มเกิดขึ้นมาใหม่อีกครั้ง แต่รัชกาลของพระองค์ก็ท้อถอยลงในช่วงเวลาเพียง ๕ ปี เนื่องจากเกิดเหตุการณ์มหาวิปโยค เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเสด็จสวรรคตอย่างกะทันหัน เมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๙๕ ส่งผลให้ประชาชนชาวไทยตกอยู่ในภาวะตระหนกเลิขวัญอย่างหนัก ผู้คนล้วนรู้สึกถึงความไม่แน่นอน ไร้ที่ยึดเหนี่ยว อ้างว้าง และหมองเศร้า แต่สยามรัฐก็ไม่อาจขาดพระประมุขได้ รัฐบาลในขณะนั้นจึงต้องกราบทูลอัญเชิญสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดชขึ้นครองสิริราชสมบัติ ณ วันเดียวกัน เป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๙ โดยลำดับในพระบรมราชจักรีวงศ์ เฉลิมพระปรมาภิไธยว่า “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร์ สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร”

จะเห็นได้ว่าการเสด็จขึ้นครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเป็นไปอย่างปัจจุบันทันด่วน ไม่ได้ทรงมีโอกาสเตรียมพระองค์ไว้ล่วงหน้า ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา แผนการดำเนินพระชนม์ชีพ หรือความพร้อมทางพระวรกายและพระราชหฤทัย แม้ภายหลังครองราชย์แล้ว ยังทรงต้องเปลี่ยนแผนการศึกษาไปสู่สายรัฐประศาสนศาสตร์ เพื่อเอื้อต่อการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะพระประมุขของพระองค์ แต่ผลจากการที่ทรงดำรงพระชนม์ชีพส่วนใหญ่ในต่างแดน ผวนวกกับการเป็นพระมหากษัตริย์ในระยะที่ระบอบประชาธิปไตย

เพิ่งเริ่มต้นซึ่งชาติต้องเผชิญวิกฤตการณ์การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลและปฏิวัติรัฐประหารหลายครั้ง ทั้งยังทรงต้อง
ประทับประคองบ้านเมืองให้ผ่านพ้นช่วงสงครามเย็นที่ลัทธิคอมมิวนิสต์พยายามแพร่เข้าสู่ประเทศไทย ทำให้
ต้องทรงงานอย่างหนัก เนื่องด้วยทรงตระหนักว่าพระองค์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจที่จะสมานสามัคคีปวงชนชาว
ไทยทั้งชาติได้แต่เพียงพระองค์เดียว ซึ่งปัจจัยต่างๆเหล่านี้ทำให้สามารถประมวลภาพได้ชัดเจนยิ่งว่า การเสด็จ
ขึ้นครองราชย์และเส้นทางปฏิบัติพระราชภารกิจในฐานะพระเจ้าอยู่หัวของพระองค์ มิได้โรยไว้ด้วยกลีบ
กุหลาบอันสวยสดงดงามแต่ประการใด

ในระยะแรกของรัชสมัย พระราชภารกิจที่สำคัญยิ่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวคือการเรียก
ขวัญและกำลังใจของประชาชนทั้งชาติกลับมาดังเดิม ในบันทึกประจำวันที่ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ เมื่อเสด็จ
พระราชดำเนินกลับไปศึกษาต่อ ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ภายหลังเสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว มีเหตุการณ์ตอน
หนึ่งที่ทรงเล่าว่า “...ถึงวัดเบญจมบพิตร รถมล่นเร็วขึ้นบ้าง ตามทางที่ผ่าน ได้ยินเสียงใครคนหนึ่งร้องดังๆว่า
‘อย่าละทิ้งประชาชน’ อยากจะร้องบอกเขาลงไปว่า ถ้าประชาชนไม่ ‘ทิ้ง’ ข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าจะ ‘ละทิ้ง’ ได้
อย่างไร” ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดถึงสภาพจิตใจที่ระลึกรสชาติเสียขวัญของราษฎรในช่วงเวลา
นั้น ซึ่งหวาดกลัวต่อการสูญเสียองค์พระมหากษัตริย์ ที่ทรงเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจของพวกเขา แต่อีกด้าน
หนึ่งก็สะท้อนพระราชปณิธานอันมั่นคงไม่แปรเปลี่ยนมาแต่เมื่อครั้งยังทรงเป็นยุวกษัตริย์ ที่จะทรงอยู่เคียงข้าง
ประชาชนของพระองค์ตลอดเวลาไม่ว่าจะสุขหรือทุกข์ ซึ่งกาลเวลาสามารถเป็นเครื่องพิสูจน์พระราชปณิธาน
ดังกล่าวได้ดีที่สุด เพราะถ้าไม่นับคราวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดสะพานมิตรภาพไทย-ลาวแล้ว
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ไม่ได้เสด็จพระราชดำเนินไปต่างประเทศอีกเลย นับตั้งแต่พ.ศ.๒๕๑๐ ทั้งนี้ก็
เพื่อทรงทุ่มเทเวลาทั้งหมด เพื่อปิดเป่าทุกขรื้อนของพสกนิกรไทยเป็นหลักนั่นเอง

เพื่อเป็นการลดช่องว่างระหว่างสถาบันกษัตริย์กับประชาชน พระองค์ทรงทุ่มเทพระปรีชาสามารถ
ทั้งในศาสตร์และศิลป์ ตลอดจนพระราชกรณียกิจทุกๆด้านที่จะ “เข้าถึงจิตใจประชาชน” การสร้างภาพยนตร์ส่วน
พระองค์ หรือการจัดตั้งสถานีวิทยุ อ.ส.พระราชวังดุสิตขึ้นในปี พ.ศ.๒๔๘๔ ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นเพื่อเป็นการ
ปลอบขวัญและจรรโลงใจให้แก่พสกนิกรในยามวิกฤต โดยเฉพาะการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนราษฎรทุก
ภูมิภาคทั่วราชอาณาจักรของพระองค์ระหว่างพ.ศ. ๒๔๘๖-๒๕๐๒ ทำให้ทรงรับทราบปัญหาที่แท้จริงถึงต้นเหตุ
และทรงหาทางแก้ไขได้อย่างถูกต้อง นับเป็นจุดสำคัญของการสานสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่าง “ในหลวง” กับปวง
ประชา และยังผลให้มีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อดับทุกข์ร้อนชาวชนบท
ห่างไกล ซึ่งค่อนข้างแตกต่างจากช่วงก่อนหน้านี้ คือ ช่วง พ.ศ.๒๔๘๕ ที่พระราชกรณียกิจส่วนใหญ่มีลักษณะ
เป็นงานพัฒนาสังคม เช่น งานสังคมสงเคราะห์ กิจกรรมรณรงค์หาทุนสร้างอาคารพยาบาลตามสถานพยาบาล
ต่างๆ ฯลฯ นอกจากนี้ เพื่อเป็นการเอื้อต่อพระราชประสงค์ที่จะทรงใกล้ชิดราษฎร ทำให้เกิดการสร้างพระ
ตำหนักที่ประทับเป็นพระราชฐานต่างจังหวัดในทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ อาทิ พระตำหนักภูพิงค์ราชนิเวศน์
จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.๒๕๐๔ พระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ จังหวัดนราธิวาส พ.ศ.๒๕๑๖ และตำหนักภูพาน
ราชนิเวศน์จังหวัด สกลนคร พ.ศ.๒๕๑๘ ซึ่งนอกเหนือจากจุดมุ่งหมายเพื่อความใกล้ชิดประชาชนตามภูมิภาค
ต่างๆแล้ว การมีพระราชฐานที่ประทับในภูมิภาคดังกล่าว ยังแฝงอยู่ด้วยพระบรมราโชบายอันลึกซึ้งซึ่งที่จะสร้างความ
อบอุ่นใจให้ราษฎรตระหนักถึงความเอาใจใส่ใกล้ชิด ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีต่อคนแม้จะอยู่ในถิ่นที่
ทุรกันดาร โดยเฉพาะในช่วงที่ประเทศต้องเผชิญกับปัญหาการคุกคามของความขัดแย้งด้านลัทธิอุดมการณ์การ

ปกครอง ซึ่งเมื่อผู้สื่อข่าวจากต่างประเทศขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตสัมภาษณ์ โดยกราบบังคมทูลถามว่า ที่เสด็จพระราชดำเนินออกไปในที่ต่างๆและมีพระราชดำริเป็นเหตุให้มีโครงการต่างๆเกิดขึ้นนั้นทรงหวังจะทำให้ คอมมิวนิสต์น้อยลงหรือ ทรงมีพระราชดำริสัจใจความว่า มิได้สนพระราชหฤทัยว่าคอมมิวนิสต์จะน้อยลงหรือไม่ แต่ทรงหวังว่าจะทำให้ประชาชนหิวน้อยลงเพียงเท่านั้น

ความอดอยากยากจน จัดเป็นอีกหนึ่งปัญหาเรื้อรังในสังคมไทย ซึ่งทำให้เกิดวงจรอุบาทว์ คือ โง่-จน-เจ็บ อันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศเรื่อยมา โคลงโลกันติได้กล่าวมาแต่โบราณว่า “ฟ้าเป็นกำลังของนก อุกก เป็นกำลังของปลา พระราชาเป็นกำลังของคนยากไร้...” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเองก็ทรงตระหนักถึงพระราชภาระในเรื่องนี้ และเนื่องจากพระองค์ทรงเข้าพระราชหฤทัยดีว่าราษฎรส่วนใหญ่ของประเทศ ยากจนด้วย ปัญหาทางภาคเกษตรกรรม ทำให้ทรงริเริ่มก่อตั้ง โครงการส่วนพระองค์ จัดทำการสาธิตแบบอย่างต่างๆขึ้นมา บริเวณภายในสวนจิตรลดา เพื่อเป็นตัวอย่างเผยแพร่การดำเนินการทางเกษตรกรรมสู่เกษตรกรและหน่วยงานต่างๆทั่วไป เช่น โครงการป่าไม้สาธิต โครงการนาข้าวทดลอง โรงโคนมสวนจิตรลดา ฯลฯ ซึ่งส่งผลให้พระราชวังในแผ่นดินของพระองค์ อันเป็นศูนย์รวมพระราชอำนาจแห่ง “สมมติเทพ” ตั้งแต่โบราณกาล ได้กลายรูปมาเป็นศูนย์รวมแห่งการพัฒนาของประเทศในปัจจุบัน ทั้งยังทรงก่อตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริกระจายอยู่ในภูมิภาคต่างๆถึง ๖ ศูนย์ เพื่อเป็นศูนย์การศึกษาหาวิธีพัฒนาที่เหมาะสม และเป็น ส่วนกลางสำหรับหน่วยงานราชการต่างๆ ในความร่วมมือกันศึกษา ค้นคว้า ทดลองทางวิชาการ แสวงหารูปแบบวิธีการ ผสมผสานการทำการเกษตรที่เหมาะสม แล้วเผยแพร่สู่เกษตรกรเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองในบริเวณชุมชนใกล้เคียงต่อไป

การช่วยเหลือราษฎรผู้ยากไร้อีกรูปแบบหนึ่งที่สำคัญ ได้แก่ โครงการเนื่องในพระราชดำริ ที่สามารถแบ่งออกโดยสังเขปได้เป็น ๔ ประการ คือ โครงการตามพระราชประสงค์ โครงการหลวง โครงการตามพระราชดำริ และโครงการในพระบรมราชานุเคราะห์ ซึ่งมีจำนวนกว่า ๓,๐๐๐ โครงการทั่วประเทศ โดยโครงการเหล่านี้ล้วนเกิดจากการที่ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลตามท้องถิ่นต่างๆด้วยพระองค์เอง จนเคยมีผู้คิดคำนวณเป็นตัวเลขว่า ระยะเวลาทั้งหมดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิน ไปตามท้องถิ่นต่างๆทั่วประเทศนั้น รวมกันได้กว่า ๓๐,๐๐๐ ไมล์ต่อปี ซึ่งหากเราคอยติดตามการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจของพระองค์อย่างต่อเนื่อง ก็จะเข้าใจว่าตัวเลขดังกล่าวมิได้มากเกินจริงไปเลย ดังพระบรมฉายาลักษณ์ในพระราชอิริยาบถต่างๆ ซึ่งนอกจากสิ่งของเครื่องใช้ติดพระองค์ที่เราจะเห็นจกนุ่นตาเสมอ ก็คือ กล้องถ่ายรูป แผนที่ ดินสอชนิดมียางลบ และเครื่องมือมือถือ ยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่สามารถเห็นร่วมอยู่ด้วย แม้มิใช่อุปกรณ์เครื่องมือของพระองค์ ก็คือ พระเสโทที่ไหลหลังอาบพระพักตร์ ซึ่งแสดงถึงพระวิริยะอุตสาหะตรากตรำพระวรกาย เมื่อเสด็จพระราชดำเนิน ไปในสภาพร้อน แดดและเหนื่อยากเพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้พสกนิกรที่อยู่ห่างไกลของพระองค์

โครงการเนื่องในพระราชดำริแม้จะมีจำนวนมากก็จริง แต่โครงการที่พระองค์ทรงให้ความสำคัญเป็นพิเศษคือ โครงการที่เกี่ยวกับการพัฒนาดิน น้ำและป่าไม้ เนื่องจากพระองค์ทรงเชื่อมั่นในคุณค่าของทรัพยากรเหล่านี้ที่มีต่อการเกษตรและการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งปวง เพราะดิน น้ำและป่าไม้ ล้วนเป็นปัจจัยเบื้องต้นของการผลิตต่อยอดอื่นๆ การพัฒนาดังกล่าวจึงเป็นการมุ่งให้เกษตรกรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศพอมีพอกิน พึ่งตนเองได้ก่อน แล้วการพัฒนาส่วนอื่นก็จะตามมาอย่างได้ผล ดังที่ทรงเรียกว่า “การระเบิดจากข้างใน” ซึ่งทรงอธิบายว่า “การพัฒนาประเทศต้องทำเป็นลำดับขั้นก่อน ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกินพอใช้ ของประชาชนส่วน

ใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการเพื่อให้พื้นฐานมั่นคง พร้อมพอสมควร และปฏิบัติได้แล้ว ค่อยเสริมความเจริญ และฐานะเศรษฐกิจ ชั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับ...” โดยปัจจัยพื้นฐานที่ทรงมุ่งเน้นในการพัฒนามากที่สุดก็คือ แหล่งน้ำ ซึ่งจาก “...หลักสำคัญว่า ต้องมีน้ำบริโภค น้ำใช้น้ำเพื่อการเพาะปลูก เพราะว่าชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้ ...” ทำให้เกิดโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขึ้นมากมายไม่ว่าจะเป็นเขื่อนกักเก็บน้ำ โครงการฝนหลวง การพัฒนาแหล่งน้ำผิวดิน การแก้ไขปัญหาน้ำท่วม น้ำเสีย หรือการแก้ไขปัญหาคาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรด้วย “ทฤษฎีใหม่” ฯลฯ และหากพิจารณาให้ดีสิ่งเหล่านี้ล้วนโยงไปถึงแนวความคิดแบบ Small is beautiful ของพระองค์ ที่เน้นในการบรรลุเป้าหมายเรื่อง “พอมีพอกิน...อัฐมของตัวเองได้...ให้มีพอเพียงกับตัวเอง” เป็นอันดับแรก ซึ่งเป็นสาระหลักแห่งปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ตามแนวทางมัชฌิมาปฏิปทาแห่งพระพุทธศาสนา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้พระราชทานแนวพระราชดำรินี้สู่สาธารณชนอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรก เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๑๗ คือ ตั้งแต่เมื่อ ๒๓ ปี ก่อนที่จะเกิดวิกฤตเศรษฐกิจครั้งใหญ่ในประเทศไทยปี พ.ศ. ๒๕๔๐ นั่นเอง

วิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อปีพ.ศ.๒๕๔๐ ทำให้เศรษฐกิจของชาติตกต่ำอย่างรุนแรง ส่งผลกระทบต่อประชาชนชาวไทยเป็นวงกว้าง ธุรกิจหลายแขนงต้องปิดกิจการหรือลดขนาดลง มีการลดเงินเดือนหรือสวัสดิการไปจนถึงเลิกจ้างพนักงาน และเมื่อถึงเดือนมีนาคม พ.ศ.๒๕๔๒ มีคนตกงานไปแล้วกว่า ๒ ล้านคน ท่ามกลางกระแสคลื่นแห่งความท้อแท้ระส่ำระสาย ชาวไทยทั้งมวลต่างได้ข้อคิดและแนวทางจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่มีใจความว่าควรปรับเปลี่ยนทัศนคติในการทำมาหากิน การค้า และการบริโภคให้มีส่วนหนึ่งเป็นแบบ “พอเพียง” การลด ละ เลิก “วัฒนธรรมการบริโภคที่ไร้สาระและบ้าคลั่ง” ส่งเสริมการมัธยัสถ์อดออม สร้างความมั่นคงในชุมชนกับความมั่นคงของจิตใจที่จะไม่เอาर्डเอาเปรียบกัน ให้รู้จักเกื้อกูลกัน รู้จักให้และสงเคราะห์กัน ประสามประโยชน์กัน ฯลฯ แม้ว่าอาจเป็นการยากลำบากสำหรับสังคมบริโภคนิยมอย่างไทยในปัจจุบัน ที่จะปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวของพระองค์ แต่อย่างน้อยสิ่งเหล่านี้ก็เปรียบเสมือนการกระตุ้นเตือนให้ต้องคิดว่า สังคมที่ระบบเศรษฐกิจถูกกำกับด้วยทุน-เงิน-ความเอาर्डเอาเปรียบ-ปลาใหญ่กินปลาเล็ก ฯลฯ ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตที่งดงามของไทยอย่างไรบ้าง ซึ่งคงจะไม่สายเกินไปที่ทุกฝ่ายจะนำเอาปรัชญาแห่งความพอเพียงดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการปรับเปลี่ยนตนเองและสังคมต่อไป

ในปรัชญาการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น ทรัพยากรมนุษย์เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ทรงให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากระบบเศรษฐกิจปัจจุบันเน้นแต่เรื่องของทุนเรื่องของเงินเรื่องของกำไรจนกระทั่งสูญเสียสิ่งที่มีคุณค่าของชีวิต เช่น จริยธรรมและวิถีไทยอันดีงามไปหมด การให้การศึกษาและปลูกฝังแนวความคิดที่ถูกค้องจึงเป็นการแก้ไขปัญหาคาดแคลนเหตุที่คิดที่สุด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราโชบายที่จะจัดตั้ง “โรงเรียนวัด” ขึ้นเพื่อให้มีการอบรมสั่งสอนศีลธรรมจรรยาโดยพระภิกษุสงฆ์ควบคู่ไปกับการให้การเรียนการสอน เพื่อ “...จะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการศึกษาและชีวิตของคนที่มีมากขึ้นให้กลับมาเป็นอย่างเดิม เหมือนอย่างของเก่าโบราณเรา คือให้รู้สึกว่โรงเรียนก็คือวัด วัดก็คือโรงเรียน ก็จะทำให้บ้านเมืองมีอนุชนที่มีความสามารถทางวิชาการ และมีจิตใจเป็นพลเมืองดีต่อไป จะช่วยให้ส่วนรวมสามารถที่จะดำเนินต่อไป...” ซึ่งนอกจากการจัดตั้งโรงเรียนดังกล่าวแล้ว พระองค์ทรงสนับสนุนการศึกษาอีกมากมายหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการก่อตั้งโรงเรียนในเขตชนบทห่างไกล การพระราชทานทุนการศึกษาแก่ผู้ที่มีสติปัญญาและยากจน การจัดตั้งโครงการตามพระราชประสงค์เพื่อการศึกษา นอกโรงเรียน โครงการสารานุกรม

ไทยสำหรับเขาวชน ฯลฯ ทั้งหลายทั้งมวลล้วนแล้วแต่เกิดขึ้น เพื่อเอื้อต่อการเพิ่มศักยภาพของคนให้เป็นจุดศูนย์กลางแห่งการพัฒนาโดยแท้ เป็นการวางรากฐานการพัฒนาจากทรัพยากรมนุษย์อันมีค่า เพื่อความเจริญที่มั่นคงและยั่งยืนของชาติบ้านเมืองต่อไปในภายภาคหน้า

นอกจากปัญหาความอึมทึ่มทึองและการพัฒนาการศึกษาของพสกนิกรแล้ว การจรจรโลงจิตใจและสร้างคววมสามัคคีของคนในชาติ ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัย ด้วยจิตวิทยาทางการปกครองอันเป็นเลิศของพระองค์ ทรงมีพระราชดำริให้ฟื้นฟูพระราชพิธีต่างๆขึ้นมาใหม่ เช่น พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญในปีพ.ศ.๒๕๐๓ เพื่อเป็นขวัญกำลังใจแก่เกษตรกรพร้อมทั้งเป็นการส่งเสริมเกษตรกรรมอันเป็นอาชีพหลักของไทยมาแต่อดีตกาล และยังทรงฟื้นฟูพระราชพิธีถวายผ้าพระกฐินโดยกระบวนพยุหยาตราชลมารค ในพ.ศ.๒๕๐๒ และพระราชพิธีเสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนพยุหยาตราสถลมารค ในปี พ.ศ.๒๕๐๖ ซึ่งเป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ประชาชนในเอกลักษณ์ความเป็นอารยะของชาติที่เจริญรุ่งเรืองด้วยขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม และช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจคนในชาติโดยผสมผสานความรู้สึกร่วมแห่งความเป็นไทยให้บังเกิดขึ้นโดยถ้วนทั่วในจิตสำนึกของปวงชน

จากพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระปฐมบรมกษัตริย์แห่งมหจักรีบรมราชวงศ์ ที่ว่า “ตั้งใจจะอุปถัมภก ยอภกพระพุทธศาสนา” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงสืบสานพระราชปณิธานดังกล่าวได้อย่างสมบูรณ์ยิ่ง โดยนอกจากจะทรงเป็นพุทธมามกะตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้แล้ว พระองค์ยังทรงเข้าพระราชหฤทัยอย่างแท้จริงในธรรมะของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และทรงน้อมนำธรรมะนั้นมาเป็นพระราชจริยาวัตรอย่างสม่ำเสมอมิได้วัน ทรงกอปรด้วยคุณธรรมอันพระมหากษัตริย์พึงมีอย่างครบถ้วนไม่ว่าจะเป็นทศพิธราชธรรม ราชสังคหวัตถุ ๔ และจักรวรรดิวัตรธรรม ๑๒ ประการ โดยเหตุการณ์ที่เป็นการแสดงออกถึงพระราชศรัทธาสูงสุดในพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ก็คือ การเสด็จออกทรงผนวชในพุทธศาสนา เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๕๕ ยิ่งกว่านั้นยังทรงมีพระมหากษัตริย์คุณ ทรงนำพุทธธรรมมาประศาสน์สั่งสอนข้าราชการตลอดจนอาณาประชาราษฎร์ในโอกาสต่างๆอย่างแนบเนียนและแบบคาย ไม่ว่าจะผ่านงานพิธีการพระราชทานปริญญาบัตร วโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา หรือการพระราชทานธรรมะแก่ทวยราษฎร์ผ่านพระอภินิหารทางศิลปะของพระองค์ อันได้แก่พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหานก ซึ่งมีแก่นสาระว่า ความเพียรที่บริสุทธิ์เป็นคุณธรรมที่สำคัญที่ต้องรื้อฟื้นขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต นั่นเอง

พระราชจริยาวัตร พระราชกรณียกิจทั้งดงามและกอปรด้วยประโยชน์ทั้งหลายเหล่านี้ ล้วนมีรากฐานมาจาก การที่สมเด็จพระบรมราชชนนีทรงพระอภิบาลและทรงอนุศาสน์สั่งสอนมาแต่พระองค์เดียว ตั้งแต่ที่ทรงพระเยาว์ อย่างเช่น การที่ทรงได้รับการปลูกฝังให้ “คิดดิน” ดังพระนาม “ภูมิพล” เป็นต้น ซึ่งอย่างไรก็ตาม แม้เมื่อสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนกสวรรคต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระชนมายุเพียง ๑ พรรษา กับอีก ๕ เดือน แต่ก็มีผู้ยืนยันว่าพระอุปนิสัยและแนวพระราชดำริของสมเด็จพระบรมราชชนกและสมเด็จพระบรมราชชนนีคล้ายคลึงกันมาก โดยที่สมเด็จพระบรมราชชนกทรงยึดหลักอุดมการณ์ที่ว่า “ประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์เป็นกิจที่หนึ่ง ผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่สอง” ซึ่งพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น ก็สอดคล้องเข้ากันกับอุดมการณ์ของสมเด็จพระบรมราชชนกได้เป็นอย่างดี

นอกจากพระองค์จะทรงเป็นพุทธมามกะแล้ว รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับยังได้บัญญัติว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก ซึ่งบทบัญญัติเช่นนี้ อาจเห็นว่าเป็นการลิดรอน สิทธิเสรีภาพขององค์พระมหากษัตริย์ในการนับถือศาสนา แต่หากพิจารณาให้ถ่องแท้ด้วยปัญญาแล้วจะพบว่า นับเป็นการเหมาะสมแล้วที่พระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะ เพราะนอกจากพุทธศาสนาจะเป็นศาสนาที่มีผู้ ศรัทธาซึบคือเป็นจำนวนมากที่สุดในประเทศไทยแล้ว บทบัญญัติทางพุทธศาสนาเองก็ไม่ได้ห้ามพุทธศาสนิกชน ในการที่จะอุปถัมภ์ศาสนาอื่นอย่างเช่นบางศาสนาที่มีกฎข้อห้ามระบุไว้อย่างชัดเจน ทำให้พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวทรงสามารถเข้าถึงจิตวิญญาณประชาชนชาวไทยได้ทุกหมู่ความเชื่อและชนบประเพณี นับเป็นการ หลอมรวมปวงชนชาวไทยทั้งชาติเข้ามาอยู่ใต้ร่มพระบารมี ไม่จำแนกกำเนิดหรือเชื้อชาติสายพันธุ์ และ ก่อให้เกิดความสามัคคีปรองดองกัน ในหมู่ชาวไทย ดังเช่น การที่พระองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณแก่ผู้นับถือ ศาสนาอิสลามในประเทศไทยอย่างล้นพ้น ได้เสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมเยียนมัสยิดและพี่น้องชาวมุสลิมใน ต่างจังหวัดหลายครั้งหลายหน ได้พระราชทานพระคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมด้วยคำแปลภาษาไทยให้แก่ชุมชน มุสลิมต่างๆ ทั้งยังทรงศึกษาพระคัมภีร์อัลกุรอานอย่างลึกซึ้งเพื่อเป็นการสะดวกในการจะเข้าถึงแก่นจิตใจของ ชาวมุสลิมทั้งหมด หรือการที่ทรงอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ ไม่ว่าโดยการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็นประธาน ในพิธีการต่างๆ ที่องค์การทางศาสนานั้นกราบบังคมทูลเชิญเสด็จพระราชดำเนิน ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ สนับสนุนกิจการสาธารณประโยชน์ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาลที่องค์การทางศาสนาดำเนินการอยู่ ฯลฯ

สำหรับบทบาทของพระองค์ทางด้านการเมืองการปกครองนั้น เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระประมุขของประเทศภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาช้านาน ทำให้ ทรงเป็นผู้เดียวที่มีโอกาสเฝ้าดูการบริหารแผ่นดินมาถนัดกว่านักการเมืองหรือผู้นำทหารที่ต่างผลัดเปลี่ยนหมุนเวียน กันมาปกครองประเทศอย่างไม่หยุดนิ่ง จนกระทั่งอาจกล่าวได้ว่า ไม่มีผู้อื่นใดในประเทศจะมีความรอบรู้หรือ ล่วงรู้ได้ทัดเทียมพระองค์ ซึ่งก็ทรงเปิดโอกาสให้ผู้นำทางการเมืองเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเพื่อกราบทูล รายงานและขอรับพระราชทานคำปรึกษาหารือทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการอยู่เสมอ ทั้งยังทรงใช้ พระราชอำนาจโดยโบราณราชประเพณีทั้ง ๓ ประการ คือพระราชอำนาจที่จะทรงได้รับการปรึกษา ทรง สนับสนุนให้กำลังใจ และทรงดักเตือน อย่างพอเหมาะพอควรตลอดมา นับเป็นหนึ่งการส่งเสริมการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยของพระองค์ที่ทรงประสิทธิภาพยิ่ง

แม้พระราชกรณียกิจด้านต่างๆ ของพระองค์ยังมีอีกมากมาย จนสุดที่จะพรรณนาให้หมดสิ้น ณ ที่นี้ แต่สิ่งที่ พอลจะบอกเล่าบรรยายได้ ก็คือ ในจำนวนปีที่เพิ่มขึ้นของรัชสมัย ความรักและความเทิดทูนที่พสกนิกรชาวไทยมี ต่อ “ในหลวง” มีแต่จะเพิ่มทวีขึ้นอย่างไม่เสื่อมคลาย พระองค์ทรงเป็นคู “พ่อของแผ่นดิน” ที่คอยสอดส่องดูแล “ลูกๆ” ด้วยความห่วงใย คอยสั่งสอนตักเตือนเมื่อเกิดพลังพลาด และในยามเมื่อเกิดปัญหาที่แก้ไม่ตกก็พร้อมอยู่ เสมอที่จะยื่นทั้งสองมือและสองแขนเข้ามาประคองค้ำจุนไม่ให้ลูกต้องบาดเจ็บหรือเป็นอันตราย เช่น เมื่อเกิดภัย พิบัติจากธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นอุทกภัย วาตภัย หรือภัยแล้ง ความช่วยเหลือจากพระองค์จะถูกส่งไปบรรเทาความ ทุกข์ยากของผู้ประสบภัยอย่างทันทั่วถึง ก่อนความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นๆ แทบทุกครั้งตั้งทรงเนรมิต และ จะทรงติดตามสถานการณ์ภัยพิบัตินั้นๆ อย่างใกล้ชิดด้วยความห่วงใย จนกว่าทุกสิ่งจะกลับมาเป็นปกติสุข เรียบร้อยดังเดิม คูจ “ความทุกข์ของประชาชน เป็นความทุกข์ของพระองค์เอง” หรือ ในภาวะวิกฤตของชาติ ที่คน ไทยต่างมุ่งหมายจะทำลายล้างกันเอง ดังเหตุการณ์ “วันมหาวิปโยค” ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ และ เหตุการณ์

เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ เมื่อนิสิตนักศึกษาประชาชนหมดความเชื่อถือและเสื่อมศรัทธาในความชอบธรรมของรัฐบาลอย่างรุนแรง ทำให้เกิดการเดินขบวนประท้วงและการเผชิญหน้าระหว่างกลุ่ม ต่อมาสถานการณ์ได้บานปลายจนกระทั่งเกิดการจลาจลและเสียเลือดเนื้อขึ้น แม้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงดำรงอยู่ในฐานะเป็นกลางทางการเมือง แต่เมื่อเหตุการณ์รุนแรงถึงที่สุดก็ทรงตัดสินพระราชหฤทัยเข้ายุติเหตุการณ์นั้นด้วยพระองค์เอง โดยเพียงแต่ทรงมีพระราชกระแส ที่เป็นการเตือนสติแก่ทุกฝ่ายให้คำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติบ้านเมืองเป็นหลัก ก็ทำให้ความรุนแรงที่ดำเนินอยู่ยุติลง บ้านเมืองจึงเกิดความสงบอย่างรวดเร็วเพราะพระบารมีโดยแท้

สิ่งเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงพระราชอำนาจที่เกิดขึ้นจริงเฉพาะพระองค์ เป็นพระราชอำนาจอันชอบธรรมที่ปวงประชาร่วมใจกันน้อมเกล้าฯถวายด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และพระองค์ก็ทรงนำพระราชอำนาจนั้นมาใช้ เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติบ้านเมืองและมหาชนชาวไทยอย่างพอเหมาะพอดีตามควรแก่สถานการณ์ ทรงเป็นคังนายทำผู้บังคับทางเสียเรือ คือ พระราชอำนาจ เพื่อนำรัฐนาวิให้สามารถลวงพ้นวิกฤตการณ์สำคัญๆมาได้อย่างตลอดรอดฝั่ง และเจริญรุดหน้าสู่ปัจจุบันสมัยได้อย่างต่อเนื่อง มั่นคง และมีศักดิ์ศรี

ระยะเวลา ๖๐ ปีที่ผ่านมา หากเป็นช่วงอายุของผู้คนทั่วไป ย่อมถือว่ายาวนานเพียงพอแล้ว สำหรับการปลดเกษียณตัวเองออกจากหน้าที่การงานอันยุ่งเหยิง เพื่อหยุดพักผ่อนทั้งร่างกายและจิตใจ แล้วใช้เวลาเท่าที่เหลืออยู่ของชีวิตอย่างมีความสุขตามอัธยาศัย แต่สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เวลา ๖๐ ปีดังกล่าว กลับเป็นระยะเวลาที่พระองค์ได้ทรงงานเพื่อราษฎรมาโดยตลอด แม้จะไม่มีแห่งหนตำบลใดที่พระองค์ไม่เคยย่างพระบาทไปถึง แต่วิเวกแห่งการที่จะทรงยุติการเสด็จรอนแรมด้วยน้ำพระราชหฤทัยประดุจสายน้ำทิพย์ ไปในถิ่นทุรกันดารห่างไกล เพื่อรับรู้สารทุกข์สุขดิบของราษฎรยังไม่มีที่ท่าว่าจะเลิกรา และเท่าที่พรรณนามาทั้งหมดนั้น ยังมีพระราชกรณียกิจที่ทรงบำเพ็ญเพื่อประโยชน์สุขแห่งปวงชนชาวไทยอีกนับเอนกประการที่ไม่ได้กล่าวถึงไว้ ฉะนั้นจึงไม่เป็นการนำพิศวงแต่อย่างใด ที่พระองค์จะได้รับเคารพบูชาจากมหาชนทั้งประเทศ และได้รับการยกย่องชื่นชมจากนานาประชาคม โลกกว่า ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงงานหนักที่สุดในโลก

เป็นกุศลผลบุญยิ่งนักแล้วของชาวไทย ที่ได้เกิดมาอยู่ภายใต้ร่มพระบรมโพธิสมภารของพระผู้ “ครองแผ่นดินโดยธรรม” ๗ ผู้สถิตสนิทในดวงใจพสกนิกรไทยทั่วหล้าพระองค์นี้ สมควรที่ปวงประชาทั้งผองจะแสดงความจงรักภักดีต่อพระองค์ ด้วยการน้อมนำเอาพระราชจริยวัตรที่งดงาม และพระราชดำรัสที่เป็นคุณประโยชน์มาประยุกต์ใช้ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและประเทศชาติสืบไป

ท้ายที่สุดนี้ เพื่อเป็นการยืนยันถึงความรักอันยิ่งใหญ่ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงมีต่อปวงชนชาวไทย จึงขออัญเชิญพระราชหัตถเลขาถึงพระสหายเก่าเมื่อครั้งยังทรงศึกษาอยู่ ณ ต่างประเทศ ภายหลังเสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติแล้ว ซึ่งแสดงให้เห็นซึ่งถึงน้ำพระราชหฤทัยอันบริสุทธิ์ ที่ทรงมิให้พสกนิกรอย่างต่อเนืองและแน่นแฟ้นมาตั้งแต่แรกเริ่มรัชสมัย และจะเป็นน้ำพระราชหฤทัยที่จะคงยั่งยืนอยู่ในใจทวยราษฎรไปตราบชั่ววันรันดร

“...ข้าพเจ้าได้เรียนรู้ที่จะรักประชาชนของข้าพเจ้าเมื่อได้ติดต่อกับเขาเหล่านั้น ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าสำนึกในความรักที่มีค่ายิ่ง ข้าพเจ้าไม่เป็นโรคคิดถึงบ้านที่จริงจังอะไรนัก แต่ข้าพเจ้าได้เรียนรู้โดยการทำงานที่นี้ว่า ที่ของข้าพเจ้าในโลกนี้ก็คือ การได้อยู่ท่ามกลางประชาชนของข้าพเจ้า นั่นคือคนไทยทั้งปวง”

ของทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน

บรรณานุกรม

คณะอนุกรรมการฝ่ายเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ในคณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์การจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๒. พระเจ้าแผ่นดิน. กรุงเทพฯ : หจก.เปเปอร์ เฮาส์, ๒๕๕๓.

ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อรุณยา. เป็นศิระเพราะพระบริบาล. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๕.

ปรีชา ช้างขวัญยืน. ธรรมรัฐ-ธรรมราชา. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

มัญญ มุขประติฐ์. ประทีปแห่งแผ่นดิน. กรุงเทพฯ : อารอักษร, ๒๕๕๔.

สุเมธ ดันติเวชกุล. ได้เบื้องพระยุคลบาท. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๔.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๖๐ ปี ปกเกล้าชาวไทย พระสถิตินิทนดวงใจพสกนิกร

พระปฐมบรมราชโองการในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกที่ว่า “**ราชอาณาจักรแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม**” นั้นยังกึกก้องอยู่ในใจของพสกนิกรชาวไทยทั้งมวล และตลอดระยะเวลาอันยาวนานที่ผ่านมาถึง ๖๐ ปี นับแต่ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยสิริราชสมบัติ เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๙ นั้น ชาวไทยถ้วนหน้าต่างก็ได้ตระหนักแน่ชัดแล้วว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้ทรงยึดมั่นในพระบรมราชปณิธานที่ให้ไว้กับประชาชนชาวไทยอย่างแน่วแน่มั่นคง พระองค์ทรงเป็นทั้งพระผู้รู้แจ้ง พระผู้รู้ประพฤติ และพระผู้รู้แสดง ทำให้อาณาประชาราษฎร์ได้เรียนรู้ และดำเนินตามรอยพระยุคลบาทจากพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่และพระราชจริยวัตรอันงดงาม เป็นเหตุให้บังเกิดความเจริญรุ่งเรืองในทุกภูมิภาคของประเทศไทย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมุ่งมั่นพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรเป็นหลักโดยมิได้ทรงคำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา ทรงพระอุทิศสละเสด็จพระราชดำเนินไปทุกหนทุกแห่ง ไม่ว่าดินแดนแห่งนั้นจะทุรกันดาร แร้นแค้น หรือห่างไกลเพียงใด จนอาจกล่าวได้ว่า ไม่มีสิ้นคิดใดในพระราชอาณาจักรที่พระองค์ท่านไม่เคยเหยียบย่างพระบาทไปถึง ภาพคุ้นตาที่เห็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทูลพระวรกายประทับนั่งลงกับพื้นดินที่เต็มไปด้วยฝุ่นละออง แวดล้อมด้วยผู้คนมากมายทั้งคณะผู้ตามเสด็จ เจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งชาวบ้านที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอย่างมีศรัทธาวันละนับหมื่นนับแสน เพื่อตรัสถามทุกข์สุขราษฎรนั้น เป็นภาพที่งดงามที่ก่อให้เกิดความสะเทือนอารมณ์ และความปีติตื่นตื้นใจเป็นอย่างยิ่ง นับวันความปีติปลาบปลื้มตลอดจนความจงรักภักดีก็ยิ่งนับเนื่องทวีคูณ ด้วยชาวไทยทั้งมวลต่างประจักษ์แน่แก่ใจว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของคนทรงรับพระราชภารกิจที่หนักหน่วงยิ่ง ทรงอุทิศทั้งกำลังพระวรกาย กำลังพระสติปัญญา ตลอดจนพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้ให้มีฐานะและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

จากการเสด็จออกเยี่ยมเยียนราษฎรด้วยพระองค์เอง ทำให้ทรงทราบปัญหาเกี่ยวกับความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพของราษฎร ซึ่งเป็นปัญหาในหลายๆด้าน เช่น ด้านแหล่งน้ำ เกษตรกรรม ที่ดินทำกิน การศึกษา การแพทย์และสาธารณสุข ทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมพสกนิกรทั่วทุกภูมิภาคนี้เปรียบประดุจดังการสร้าง “**พระคลังข้อมูลด้านการพัฒนา**” ในอันที่จะใช้ในการวางแผนพัฒนาประเทศ ด้วย

ทรงคำนึงด้วยพระเมตตาธรรมว่า “หากพลภิกษุของพระองค์สามารถพึ่งตนเองได้แล้ว ก็จะมี
ส่วนช่วยเหลือสร้างประเทศโดยส่วนรวมได้ในที่สุด”

พระราชกรณียกิจแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้ประสิทธิเป็นคุณอัน
ไพศาลแห่งทวยราษฎร์นั้นมือเนกน่านปการ ครอบคลุมทั้งด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้าน
การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และด้านการพัฒนาประเทศ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญกับเรื่องสุขภาพอนามัยของ
ประชาชนมาเป็นลำดับแรก เพราะทรงมีพระราชดำริว่า “การรักษาความสมบูรณ์แข็งแรงของ
ร่างกายเป็นปัจจัยของเศรษฐกิจที่ดีและสังคมที่มั่นคง เพราะร่างกายที่แข็งแรงนั้นโดยปกติจะ
อำนวยผลให้จิตใจสมบูรณ์ด้วย และเมื่อมีสุขภาพสมบูรณ์ดีพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจแล้ว ย่อมมี
กำลังทำประโยชน์สร้างสรรค์เศรษฐกิจและสังคมของบ้านเมืองได้เต็มที่ ทั้งไม่เป็นภาระแก่สังคม
ด้วย คือเป็นแต่ผู้สร้างมิใช่ผู้ส่งความเจริญ” และจากการที่ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยม
ราษฎรในชนบทตามภูมิภาคต่างๆทั่วประเทศนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทอดพระเนตร
เห็นว่าราษฎรเป็นจำนวนมากขาดการดูแลเอาใจใส่ในเรื่องการรักษาสุขภาพอนามัยเท่าที่ควรจะเป็น
ดังนั้น ในพุทธศักราช ๒๕๑๐ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดตั้งโครงการ
หน่วยแพทย์พระราชทานขึ้น เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎร ณ สถานที่ใด ก็โปรด
เกล้าฯ ให้หน่วยแพทย์พระราชทานตามเสด็จไปรักษาพยาบาลราษฎรผู้เจ็บป่วยด้วยทุกครั้ง หน่วย
แพทย์พระราชทานนี้เป็นการช่วยบรรเทาปัญหาด้านสุขภาพอนามัยให้แก่ราษฎรผู้เจ็บป่วยที่อาศัยอยู่
ในพื้นที่ชนบทห่างไกล ซึ่งส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดล้วนยากจน ขาดความรู้ขั้นพื้นฐานด้านการ
สาธารณสุขที่จะดูแลรักษาตัวเอง ดังนั้น การที่มีหน่วยแพทย์พระราชทานออกไปช่วยดูแล
บำบัดรักษาราษฎรที่เจ็บป่วยอย่างถูกต้อง โดยราษฎรไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล
จึงเป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่ราษฎรผู้เจ็บป่วยอย่างหาที่สุดมิได้ และจากจำนวนตัวเลขที่ปรากฏใน
แต่ละปีจะมีราษฎรที่เจ็บป่วยมาขอรับการรักษาพยาบาลเพิ่มมากขึ้นทุกปี โครงการที่เป็น
พระราชดำริด้านการแพทย์และการสาธารณสุขจึงได้ขยายขอบข่ายออกไปอย่างกว้างขวาง และใน
ระยะต่อมา ก็ได้มีคณะของหน่วยแพทย์อาสาของพระราชทานตามเสด็จ ไปสมทบช่วยเหลือด้านการ
รักษาพยาบาลให้แก่ราษฎรอีกทางหนึ่ง ซึ่งเป็นผลดีต่อสุขภาพอนามัยของราษฎร ที่มีแพทย์
อาสาเข้ามาช่วยในการรักษาพยาบาลเพิ่มขึ้น ซึ่งตรงกับพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวที่จะให้ราษฎรในชนบทห่างไกล ได้รับการดูแลในเรื่องสุขภาพอนามัยอย่างถูกต้องและให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นมา

พระราชกรณียกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่งในอันที่จะช่วยพัฒนาพลเมืองให้มีคุณภาพเพื่อจักได้พัฒนาบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมนานาประเทศที่ได้มีการพัฒนาแล้ว คือ พระราชกรณียกิจในด้านการศึกษา เพราะการศึกษาถือเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาในทุกด้าน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญกับการศึกษาในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระดับสามัญ ระดับอุดมศึกษา การศึกษาสำหรับผู้ที่มีความรู้ความสามารถ หรือแม้แต่ผู้ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชทานพระราชทรัพย์จัดตั้งมูลนิธิอานันทมหิดล เพื่อให้ให้นักศึกษาได้มีทุนออกไปศึกษาหาความรู้ในวิชาการชั้นสูงในประเทศต่างๆ โดยไม่มีเงื่อนไขข้อผูกพันแต่ประการใด เพื่อที่จะได้นำความรู้ใหม่ๆ กลับมาใช้พัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป อีกทั้งยังทรงก่อตั้งกองทุนนวกฤษ์ในมูลนิธิช่วยนักเรียนที่ขาดแคลนในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อช่วยให้นักเรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์มีโอกาสเข้ารับการศึกษาในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา ทั้งยังพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นทุนริเริ่มในการก่อสร้างโรงเรียนตามวัดในชนบทสำหรับที่จะสงเคราะห์เด็กยากจนและกำพร้าให้ได้มีสถานที่สำหรับศึกษาเล่าเรียน โดยอาราธนาพระภิกษุเป็นครูสอนในวิชาสามัญต่างๆ ที่ไม่ได้ขัดต่อพระธรรมวินัย ตลอดจนช่วยอบรมศีลธรรมแก่เด็กนักเรียน ทั้งนี้เป็นพระราชประสงค์ที่จะให้เด็กนักเรียนได้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการศึกษาควบคู่กันไป อันจะทำให้เยาวชนของชาติ นอกจากจะมีความรู้ด้านวิชาการแล้ว ยังจะทำให้มีจิตใจที่ดี ที่ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม เพื่อที่จะได้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติต่อไปในอนาคต โรงเรียนร่มเกล้า ก็เป็นสถานศึกษาในระดับมัธยมศึกษาในหลายจังหวัดที่เกิดขึ้นจากพระราชดำริที่จะให้ทหารที่ออกไปปฏิบัติภารกิจในท้องที่ทุรกันดาร ได้ทำประโยชน์ต่อชุมชน และมีส่วนช่วยเหลือประชาชนในด้านการศึกษาตามโอกาสอันควร โดยพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้ทหารจัดสร้างโรงเรียนขึ้นในจังหวัดนครพนม จังหวัดสกลนคร จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น เพื่อช่วยบรรเทาปัญหาการขาดแคลนสถานศึกษาสำหรับเยาวชน และยังเป็นส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าหน้าที่ทหารที่ไปปฏิบัติภารกิจในพื้นที่นั้นๆ กับราษฎรเจ้าของท้องที่อีกประการหนึ่งด้วย ซึ่งในการดำเนินงานจัดสร้างโรงเรียน ทางฝ่ายทหารได้ติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและฝ่ายศึกษาธิการ เพื่อเลือกสถานที่ตั้งโรงเรียนที่เหมาะสมกับความจำเป็นที่สุด ซึ่งปรากฏว่าราษฎรในท้องที่ที่มีการสร้างโรงเรียน ได้พากันร่วมอุทิศแรงกายช่วยในการก่อสร้าง ตลอดจนอุทิศทุนทรัพย์สมทบเป็นทุนในการจัดซื้ออุปกรณ์ต่างๆ ที่จะนำไปใช้ในการก่อสร้างโรงเรียน เพื่อเป็นการ โดยเสด็จพระราชกุศลด้วย และเมื่อการก่อสร้างโรงเรียนแล้วเสร็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดโรงเรียนเหล่านั้น พร้อมทั้ง

พระราชทานนามว่า โรงเรียนร่มเกล้า ซึ่งในปัจจุบันมีทั้งโรงเรียนระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา

นอกจากนี้ยังทรงมีพระราชดำริให้ดำเนินการจัดทำสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน ขึ้น สารานุกรมชุดนี้มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากสารานุกรมชุดอื่นๆ ที่ได้เคยจัดพิมพ์มาแล้ว กล่าวคือ เป็นสารานุกรมอนุกรมประสงคฺ์ที่บรรจุเรื่องราวต่างๆ ที่เป็นสาระไว้ครบทุกแขนงวิชา โดยจัดแบ่งเนื้อหาของแต่ละเรื่องออกเป็นสามระดับ เพื่อที่จะให้เยาวชนแต่ละรุ่น ตลอดจนผู้ใหญ่ที่มีความสนใจสามารถที่จะศึกษาค้นคว้าหาความรู้ได้ตามความเหมาะสมของพื้นฐานความรู้ของแต่ละคน โดยมีวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละสาขาวิชาการ อุทิศเวลาและความรู้ เพื่อสนองพระราชดำริ โดยร่วมกันเขียนเรื่องต่างๆ ขึ้น แบ่งออกเป็น ๔ สาขาวิชา คือ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ การจัดทำสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น สอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาในปัจจุบันที่ต้องการให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ผู้เรียนสามารถที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ความถนัด ศักยภาพ ความต้องการและโอกาสต่างๆ

นอกจากพระราชกรณียกิจด้านการแพทย์ สาธารณสุข และการศึกษาแล้ว พระราชกรณียกิจด้านสังคมสงเคราะห์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ยิ่งใหญ่อจนสุดที่จะพรรณนาได้ กล่าวได้ว่าเมื่อเกิดความทุกข์แก่ราษฎรทีใด ก็จะพบเห็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ ที่นั้น พระองค์ไม่เคยที่จะทรงทอดทิ้งราษฎรผู้ประสบภัยหรือประสบความทุกข์ยากให้ต้องอยู่เดียวดาย ในการพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณด้านสังคมสงเคราะห์นั้น พระองค์ทรงตั้งมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ เพื่อเป็นมูลนิธิศูนย์กลางในการให้ความช่วยเหลือ ไม่ว่าจะภัยพิบัติจะเกิด ณ ภูมิภาคใดของประเทศไทย เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ก็พร้อมอยู่ตลอดเวลาที่จะนำพระมหากรุณาธิคุณ พระเมตตาคุณ ไปสู่บรรดาผู้ที่กำลังเดือดร้อนเพราะประสบสาธารณภัยเหล่านั้น

อนึ่ง พระราชกรณียกิจที่สำคัญยิ่งที่ถึงความร่วมมือเป็นผาสุกมาสู่ประชาชนโดยถ้วนหน้ากันในทุกภาคของประเทศไทย คือ พระราชกรณียกิจในด้านการพัฒนาการเกษตร จากการศึกษาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปในที่ต่างๆ ก็ทรงเห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่ผูกพันกับเรื่องของ การเกษตร ประชาชนประมาณร้อยละ ๘๐ อยู่ในสาขาเกษตรกรรม และส่วนมากเป็นชาวไร่ชาวนาที่ยากจน ฉะนั้นจึงทรงเน้นการแก้ปัญหาในด้านเกษตรกรรมเพื่อที่จะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทำการศึกษาปัญหา ค้นคว้า ทดลองและวิจัยหาพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ต่างๆ ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่นั้น ซึ่งส่วนใหญ่ดำเนินการอยู่ในศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และนำผลสำเร็จจาก

การศึกษาทดลองไปด้วยทอดสู่ประชาชนด้วยการฝึกอบรมให้เกษตรกรมีความรู้ในวิชาการเกษตร
 แผนใหม่ โดยเกษตรกรทั่วไปสามารถนำความรู้ดังกล่าวไปดำเนินการเองได้ เพราะมีขั้นตอนที่
 ชัดเจน และใช้เทคโนโลยีที่เรียบง่ายไม่สลับซับซ้อน อีกทั้งยังสอดคล้องกับสภาพสังคมและ
 สภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย

เทคนิควิธีการในการพัฒนาการเกษตรของพระองค์อีกประการหนึ่งคือ การที่
 ทรงใช้ประโยชน์จากธรรมชาติให้มากที่สุด เช่น การใช้ที่ดินที่ทิ้งไว้เปล่าๆ ให้เป็นประโยชน์
 หรือการมองหาประโยชน์จากธรรมชาติในสิ่งที่ผู้อื่นนึกไม่ถึง การมุ่งใช้ประโยชน์จากธรรมชาติยัง
 มีลักษณะสอดคล้องกับวิธีการที่สำคัญของพระองค์อีกประการหนึ่ง คือ การประหยัด ทรงเน้น
 ความจำเป็นที่จะลดค่าใช้จ่ายในการทำมาหาเงินของเกษตรกรลงให้เหลือน้อยที่สุด โดยอาศัย
 ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญ วิธีการของพระองค์มีตั้งแต่การสนับสนุนให้เกษตรกรใช้โค
 กระบือในการทำนามากกว่าให้ใช้เครื่องจักร ให้มีการปลูกพืชหมุนเวียนโดยเฉพาะพืชตระกูลถั่ว
 เพื่อลดค่าใช้จ่ายเรื่องปุ๋ย หรือกรณีที่เป็นต้องไร่ปุ๋ย ก็ทรงสนับสนุนให้เกษตรกรใช้ปุ๋ย
 ธรรมชาติแทนปุ๋ยเคมีซึ่งมีราคาแพง และมีผลกระทบต่อสภาพและคุณภาพของดินในระยะยาว
 ทำให้ราษฎรได้อยู่ในชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีและมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นซึ่งเป็นหลักการ
 สำคัญของ "การเกษตรแบบยั่งยืน"

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในด้านการเกษตรที่กระจายอยู่ทั่วประเทศนั้น
 ได้ส่งผลโดยตรงต่อความกินดีอยู่ดีของเกษตรกรเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นโครงการที่มุ่ง
 แก้ปัญหาหลักด้านการพัฒนาการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้เกษตรกรได้มีโอกาสมากขึ้นใน
 การเข้าถึงแหล่งความรู้ในด้านเทคนิค และวิชาการเกษตรสมัยใหม่ ซึ่งแต่เดิมเกษตรกรไม่เคยมี
 โอกาสเช่นนี้มาก่อน รวมทั้งยังได้มีโอกาสเรียนรู้และเห็นตัวอย่างของความสำเร็จของการผลิตใน
 พื้นที่ต่าง ๆ และสามารถนำไปปรับใช้ในการเพาะปลูกของตนเองอย่างได้ผล ความเจริญของ
 เกษตรกร และภาคเกษตรกรรมนี้ มิใช่มีจุดหมายในตัวเองเท่านั้น หากแต่ยังมีความหมายต่อ
 ความเจริญของภาคเศรษฐกิจแขนงอื่น และของประเทศชาติโดยรวมด้วย

พระราชกรณียกิจอีกประการหนึ่งที่มีความสำคัญและจะเว้นกล่าวเสียมิได้ คือ
 พระราชกรณียกิจเกี่ยวกับน้ำ น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญในชีวิตของมนุษย์ และม
 ความสำคัญเป็นพิเศษในประเทศที่ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพทางด้านเกษตรกรรมเฉกเช่นประเทศ
 ไทย ความมากไปหรือน้อยไปของน้ำเป็นปัจจัยประการสำคัญในการกำหนดผลผลิตทางการเกษตร
 และสภาพเศรษฐกิจของเกษตรกร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงตระหนักถึงความสำคัญ
 ของน้ำ ดังที่ทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับ "น้ำ" ที่มีต่อ "ชีวิต" ว่า "...หลักสำคัญว่า ต้องมีน้ำ

บริโภค น้ำใช้ น้ำเพื่อการเพาะปลูก เพราะว่าชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้ ไม่มีไฟฟ้าคนอยู่ได้ แต่ถ้ามีไฟฟ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้...” จากพระราชดำรัสนี้ โครงการต่างๆตามพระราชดำริเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำจึงเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก อาทิ เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำบริโภคและน้ำเพื่อการเกษตรนั้น ทรงมีพระราชดำริให้กรมชลประทาน จัดสร้างเขื่อน อ่างเก็บน้ำ รวมทั้งพัฒนาแหล่งน้ำตามธรรมชาติ ถ้าปีไหนน้ำแล้งก็จะทรงโปรดให้ทำฝนหลวง นอกจากนี้แล้งยังมีปัญหาน้ำท่วม น้ำขัง และน้ำเน่าเสีย น้ำท่วมขังจะส่งผลให้ใช้พื้นที่ทำการเกษตรไม่ได้ ทำลายแหล่งอาหารของคนในชาติและของโลก ทำลายทรัพย์สินและจิตใจของผู้ประสบภัย ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวม ในการแก้ปัญหาด้านนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาพระราชทานพระราชดำริให้หน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการแก้ไขป้องกัน หรือช่วยบรรเทาให้ น้ำที่มีระดับสูงในฤดูน้ำหลาก ไหลบ่าเข้าท่วมทำ ความเสียหายแก่พื้นที่เพาะปลูกหรือที่อยู่อาศัยของชุมชน ตลอดจนระบายน้ำออกจากพื้นที่ราบลุ่ม หรือพื้นที่ที่มีน้ำท่วมขังเป็นประจำจนทำประ โยชน์เพาะปลูกมิได้ ทั้งนี้โดยให้ใช้วิธีการที่เหมาะสม แก่สภาพของแต่ละท้องที่ ส่วนการแก้ปัญหาน้ำเน่าเสียนั้น ทรงมีพระราชดำริให้ใช้วิธีตาม ธรรมชาติ เช่น ใช้พืชน้ำกรองความสกปรกทำเสีย หรือใช้แสงแดดบำบัด เป็นต้น นอกจากนี้ เมื่อปัญหาน้ำเน่าเสียทวีความรุนแรงถึงขั้นวิกฤต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงประดิษฐ์ เครื่องกลเติมอากาศ “กังหันน้ำชัยพัฒนา” ขึ้น ซึ่งนอกจากจะมีประ โยชน์ในการบำบัดน้ำเสียแล้ว ยังสามารถใช้ประ โยชน์ในด้านการเกษตร เช่น ให้เพิ่มปริมาณออกซิเจนในบ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ต่างๆ ได้อีกด้วย

จึงเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยงานพัฒนาทุกสาขาที่ เกี่ยวข้องกับชีวิตของประชาชน โดยทรงยึดหลักการและแนวทางปฏิบัติที่สะท้อนให้เห็นถึงพระ ปรินิชาญาณที่ลึกซึ้งยิ่ง ปัจจุบันนี้ โครงการพระราชดำริมีจำนวนมากครอบคลุมการพัฒนา หลายประเภทหลายสาขา เช่น ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำและการชลประทาน การเกษตร การ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดและพัฒนาที่ดิน การส่งเสริมอาชีพ การแพทย์และ สาธารณสุข การศึกษาวิจัย การคมนาคมสื่อสารและเทคโนโลยี และการส่งเสริมต่างๆ เป็น ต้น

พระราชกรณียกิจทั้งปวงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบำเพ็ญตลอด ระยะเวลา ๖๐ ปี ล้วนแต่เพื่อประ โยชน์สูงสุดของประชาราษฎร์ทั้งสิ้น เพราะทรงตระหนักอยู่ใน พระราชหฤทัยเสมอว่า “ความทุกข์ของประชาชนคือทุกข์ของพระองค์” ดังนั้นจึงไม่น่าเป็นที่ กังขาเลยว่า เหตุใดประเทศไทยจึงดำรงคงอยู่สถิตสถาพร และมีความเจริญก้าวหน้ามาจนทุกวันนี้

ด้วยพระราชวิริยะอุตสาหะอันแรงกล้า พระขันติธรรมอันสูงล้ำ และพระเมตตา
 บารมีอันหาที่สุคติได้ ประชาชนคนไทยทุกหมู่เหล่าจึงสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างลึกซึ้ง
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนไทยทั้งประเทศ โดยแท้

“พระบารมีแผ่ปกป้อง	นคร
เหล่าพสกนิกร	อุ้นเกล้า
ค้ำชนกอาทร	รักษ์บุศร
คังครอบคร้วอยู่เหี้ย	เพื่อผู้มสุขเกษม”

(พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี)

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

การประชุมสัมมนาทางวิชาการเฉลิมพระเกียรติ ๗๒ พรรษา ครุภาษาไทยของแผ่นดิน : พระอัจฉริยภาพทางภาษาไทยในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (๒๕๔๒ : สถาบันราชภัฏนครสวรรค์). ครุภาษาไทยของแผ่นดิน : พระอัจฉริยภาพทางภาษาไทยในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว : การประชุมสัมมนาทางวิชาการเฉลิมพระเกียรติ ๗๒ พรรษา สถาบันราชภัฏนครสวรรค์ ๔-๘ สิงหาคม ๒๕๔๒. นครสวรรค์ : สถาบันราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๔๒.

กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ, คุณหญิง. ชีวิตและทรัพย์สินของแผ่นดินใต้เบื้องพระยุคลบาท. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๐.

เกนหลง สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, ท่านผู้หญิง. ทำเป็นธรรม. กรุงเทพฯ : มูลนิธิกเวทิน, ๒๕๔๒.

ไกรยุทธ ชีรดา คีนันท์. แนวพระราชดำริด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยศึกษา จุฬาฯ, ๒๕๓๑.

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. พระธรรมนิกราชของชาวไทย. กรุงเทพฯ : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๓๑.

จิระนันท์ พิตรปรีชา. รัก สามัคคี. กรุงเทพฯ : ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน). ๒๕๔๐.

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. และบริษัทไทยธุรกิจเกษตร. ทวยราษฎร์รักบาทแม่ ยิ่งด้วยปีดุรงค์. กรุงเทพฯ : ธนาคาร : สหกรณ์ : บริษัท, ๒๕๓๕.

“ภูมิพล” ภูวนาล ธรรมนิกราชบูชา กาญจนานิเทศ”. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช, ๒๕๓๕.

มหาวิทยาลัย, ทบวง. จดหมายเหตุดำเนินการประกาศศุภคติเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว : ในวโรกาสที่สถาบันอุดมศึกษา ขอพระราชทานขุดเกล้าฯ ถวายปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (พฤษภาคม ๒๕๓๓-มกราคม ๒๕๓๕). กรุงเทพฯ : คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี : ทบวงมหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม. กรุงเทพฯ : คู่แข่งธุรกิจ, ๒๕๓๕.

เลขานุการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศ, สำนักงาน. พระราชอัจฉริยภาพของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ. กรุงเทพฯ:สำนักงาน
เลขานุการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ, ๒๕๓๘.
อังฉรา จิระศักดิ์ระวี. เสด็จสู่ไอศูรย์ศวรรษยศ. กรุงเทพฯ: ช้างทอง, ๒๕๑๘.

อิเล็กทรอนิกส์

เครือข่ายกาญจนาภิเษก. พระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
มหาราช. แหล่งที่มา : [http://kanchanapisek.or.th/activities/
index.th.html](http://kanchanapisek.or.th/activities/index.th.html) [๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๘].

พระราชกรณียกิจ. แหล่งที่มา : [http://www.thaisnews.com/thaimain/th/
monarchy/activity.html](http://www.thaisnews.com/thaimain/th/monarchy/activity.html) [๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๘].

พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. แหล่งที่มา : [http://
kmitnb05.kmitnb.ac.th/~at36312/king2.html](http://kmitnb05.kmitnb.ac.th/~at36312/king2.html) [๒๕ พฤศจิกายน
๒๕๔๘].

มูลนิธิ ๕ ธันวาคมหาราช. พระราชกรณียกิจ. แหล่งที่มา : [http://www.belovedking.
com/thai/obligation-thai.html](http://www.belovedking.com/thai/obligation-thai.html) [๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๘].

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นางสาวยาภา ลีวีเจริญชัย

เลขประจำตัว ๔๕๘ ๐๒๐๐๘ ๒๒

นิสิตระดับมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์

๖๐ ปี ปกเกล้าชาวไทย พระสถิตสนธิในดวงใจพสกนิกร

ยिनพระเกียรติเกริกฟ้า	แดนไตร*
ธ สถิตในดวงใจ	ราษฎร์ถ้วน
ฟ้างโพธิ์แผ่กิ่งใบ	ปกเกล้า
ข้าบาทสืบสุขล้วน	ได้ร่วมพระบารมี

ปฐมวโรกาสเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช องค์พระมหากษัตริย์ลำดับที่ ๙ แห่งราชวงศ์จักรี เสด็จเถลิงถวัลยสิริราชสมบัติเป็นพระประมุขแห่งแผ่นดินสยาม ณ วันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๙ ยังความปลาบปลื้มเปรมปิติเป็นล้นพ้นในดวงใจปวงพสกนิกรชาวไทย พระองค์เปรียบเสมือนต้นโพธิ์ทองที่แผ่ร่มเงาพระบารมี สร้างความร่วมมือเป็นสุขทั่วผืนแผ่นดินไทย ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของอาณาประชาราษฎร์ทุกหมู่เหล่า ตลอดระยะเวลาแห่งการครองสิริราชสมบัติ พระองค์อุทิศพระวรกาย พระราชหฤทัย และพระสติปัญญา ทรงอุปถัมภ์ประโยชน์อนันต์ให้บังเกิดแก่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน สมดังพระราชปณิธานที่ทรงกล่าวไว้ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” นับแต่บัดนั้น จวบจนกระทั่งปัจจุบัน เวลาเป็นเครื่องพิสูจน์แก่ปวงชนชาวไทยแล้วว่า องค์สมเด็จพระภัทร-มหาราชได้ทรงบรรลุล่วงซึ่งพระราชปณิธาน

เนื่องในศุภวโรกาสมงคลสมัย ๖๐ ปีแห่งการครองสิริราชสมบัติที่จะบริบูรณ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๙ มีสิ่งหนึ่งที่ทวยราษฎร์จะเทิดพระเกียรติองค์พระปิยราชได้ คือ การระลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณที่ได้ปฏิบัติพระราชกรณียกิจใหญ่ไยขนานนัปการเพื่อบำบัดทุกข์ผดุงสุขแก่ปวงประชานันนำมาซึ่งความสงบสุขและชื่นฉ่ำในดวงจิตยามที่ได้บอกเล่าถึง

พระราชกรณียกิจที่องค์พระปิยราชบรมได้ทรงบำเพ็ญตลอดระยะเวลาแห่งการครองสิริราชสมบัตินับเนื่องจากอดีตมาจนกระทั่งปัจจุบันมีมากพันสุดที่จะพริ้วพรรณนาให้ประจักษ์ในพระมหากษัตริย์คุณซึ่งล้วนบันลือความสมบูรณ์พูนสุขแก่พสกนิกรในพระองค์ ในกาลนี้ใคร่ขอพระราชทานอัญเชิญพระราชกรณียกิจที่สำคัญเพียงบางประการมาแสดงไว้เพื่อให้เป็นที่ประจักษ์

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มต้นบทบาทของพระองค์ในฐานะพระประมุขแห่งปวงชนชาวไทย พระราชกรณียกิจที่สำคัญประการหนึ่งคือ การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนมิตรประเทศตามคำกราบบังคมทูลเชิญ ทั้งในทวีปเอเชีย ยุโรป และอเมริกาเหนือ การนี้พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งทั้งในฐานะพระมหากษัตริย์และทูตราชทางวัฒนธรรมเพื่อทรงเจริญสัมพันธไมตรีกับบรรดามิตรประเทศให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น และเป็นภัทโรกาสที่จะได้แนะนำประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในสังคมการเมืองระหว่างประเทศ ตลอดจนเป็นวโรกาสที่จะทรงประสานความร่วมมือระหว่างประเทศทั้งทางด้านการทูต การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ฯลฯ อันยังประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติสืบมา

หลังจากปีพุทธศักราช ๒๕๑๐ เป็นต้นมา พระองค์มิได้เสด็จเยือนต่างประเทศอีกเลย ทั้งนี้เพราะมีพระราชภารกิจมากมายในประเทศ อย่างไรก็ตามหากประมุขหรือผู้นำประเทศใดกราบบังคมทูลเชิญเสด็จฯไปเยี่ยมเยือน พระองค์จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้พระราชโอรสหรือพระราชธิดาเสด็จฯเป็นผู้แทนพระองค์เพื่อนำความรู้และวิทยาการต่างๆมาพัฒนาประเทศต่อไป ถึงแม้พระองค์จะไม่ได้เสด็จเยือนต่างประเทศแต่ยังปฏิบัติพระราชกรณียกิจในฐานะองค์พระประมุขด้วยการต้อนรับราชอาคันตุกะตลอดจนบรรดาทูตานุทูตที่เข้าเฝ้าฯถวายสาส์นตราตั้งเมื่อเข้ามารับตำแหน่งในประเทศไทยอยู่เนืองนิตย์

ดังที่กล่าวไว้แล้ว ณ ข้างต้นว่าพระองค์มีพระราชภารกิจมากมายในประเทศ พระราชกรณียกิจที่สำคัญยิ่งประการต่อมาที่จะกล่าวถึงคือ **พระราชกรณียกิจด้านการส่งเสริมการเกษตรและการพัฒนาปฏิรูปที่ดิน**

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักดีว่า ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงมีพระราชดำริที่จะทำนุบำรุงเกษตรกรรมและเกษตรกรทุกสาขาทุกระดับพร้อมๆกันเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพสูงโดยไม่พลาญต้นทุนทรัพยากร ทำให้เกษตรกรมีผลผลิตเพียงพอต่อการยังชีพรวมทั้งจำหน่ายได้ในราคาดี ส่งผลต่อความเป็นอยู่ที่มีมั่นคงและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชาติ ด้วยเหตุนี้โครงการตามพระราชดำริที่เกี่ยวกับการพัฒนาการเกษตรจึงเกิดขึ้นมากมาย ที่สำคัญมีดังนี้ **โครงการหลวงพัฒนาภาคเหนือ** เกิดขึ้นเพื่อหยุดยั้งการทำลายป่าและต้นน้ำลำธาร ยับยั้งการปลูกฝิ่น และยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวไทยภูเขา โดยทรงแนะนำให้ปลูกพืชแบบขั้นบันไดและปลูกพืชชนิดอื่นที่ทำรายได้ดีทดแทนฝิ่น **โครงการฝนหลวง** เพื่อช่วยเหลือพื้นที่เพาะปลูกจากภัยแล้ง **โครงการธนาคารข้าว** เป็นหลักประกันว่าราษฎรจะมีข้าวสำหรับบริโภคและเพาะปลูกยามขาดแคลน **โครงการธนาคารโค-กระบือ** เพื่อให้บริการโค กระบือ แก่สมาชิกนำไปผสมพันธุ์หรือใช้งานในไร่นา **โครงการสหกรณ์** เพื่อป้องกันพ่อค้าคนกลางเอาเปรียบ ทั้งยังฝึกให้เกษตรกรรู้จักทำงานเป็นกลุ่มและหาตลาดที่สามารถจำหน่ายสินค้าได้ในราคายุติธรรม แนวพระราชดำริที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งคือ **“เศรษฐกิจแบบพอเพียง”** เป็นแนวคิดที่ต้องการให้เกษตรกรพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญ โดยให้มีการจัดสรรที่ดินเพื่อเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ไว้ยังชีพและจำหน่ายผลผลิตที่เกินความต้องการ แนวพระราชดำรินี้สามารถช่วยเหลือเกษตรกรทั้งในยามปกติและโดยเฉพาะในยามที่เศรษฐกิจระดับมหัพภาคมีความผันผวนไม่แน่นอน นอกจากนี้แล้วยังมีโครงการในพระราชดำรินี้อีกมากมาย อาทิ โครงการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยคอก-ปุ๋ยหมัก โครงการประมงแพร่พันธุ์ปลา โครงการไร่นาผสมผสาน โครงการเลี้ยงแพะและแกะภาคใต้ เป็นต้น

การพัฒนาและปฏิรูปที่ดิน เป็นแนวพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมุ่งแก้ไขปัญหากเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ที่ดินและเน้นการใช้ประโยชน์จากผืนดินให้คุ้มค่าที่สุด ด้วยเหตุนี้จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้จัดการพัฒนาที่ดินรกร้างว่างเปล่าและเสื่อมสภาพทำให้กลายเป็นผืนดินที่เหมาะสมสำหรับการเพาะปลูก โดยทรงให้จัดสรรที่ดินดังกล่าวในรูปแบบสหกรณ์เพื่อให้

เกษตรกรเข้าไปประกอบอาชีพ ตัวอย่างเช่น โครงการพัฒนาที่ดินตามพระราชประสงค์หุบกะพง จังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีโครงการปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการชะล้างหน้าดิน ฯลฯ

หากจะกล่าวถึงพระราชกรณียกิจด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยและเอาพระทัยใส่เป็นพิเศษ กิจการด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจึงปรากฏอยู่ทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดการปัญหาเรื่องน้ำซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิต โครงการพัฒนาแหล่งน้ำตามพระราชดำริจึงเกิดขึ้นมาโดยสามารถจำแนกเป็นประเภทต่างๆตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ โครงการพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่อการเพาะปลูกและอุปโภคบริโภค ๑ เพื่อการเก็บรักษาดินน้ำลำธาร ๑ เพื่อการผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ ๑ เพื่อการระบายน้ำออกจากพื้นที่ลุ่ม ๑ (ทำให้ได้พื้นที่เพาะปลูกเพิ่มมากขึ้น) และเพื่อการบรรเทาอุทกภัยอีก ๑ นอกจากนี้พระองค์ยังทรงออกแบบสร้าง “กั้นน้ำชัยพัฒนา” ใช้ในโครงการบำบัดน้ำเสียของชุมชนในกรุงเทพมหานครอีกด้วย ส่วนด้านการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศ พระองค์มีพระราชดำรัสให้แสวงหาพันธุ์พืชที่คายก๊าซออกซิเจนในปริมาณสูงมาปลูกรวมทั้งพยายามให้ทุกคนหลีกเลี่ยงการเผาผลาญเชื้อเพลิง ทางด้านการอนุรักษ์ป่าไม้และสัตว์ป่า ทรงแนะนำให้ปลูกป่าทดแทนเพื่อยังประโยชน์แก่สัตว์ป่าที่จะมีบ้านหลังใหญ่อันอุดมสมบูรณ์อยู่อาศัย

จากพระราชกรณียกิจที่กล่าวมาแล้ว ณ ข้างต้นจะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์ให้พสกนิกรของพระองค์รู้จักใช้ชีวิตแบบพอเพียงและพึ่งพาเกื้อหนุนกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติให้ได้มากที่สุด ส่วนพระราชกรณียกิจที่จะกล่าวต่อไปคือด้านสังคมสงเคราะห์ การแพทย์ สาธารณสุข และการอนามัย

“ถ้าคนเรามีสุขภาพเสื่อมโทรม ก็ไม่สามารถพัฒนาชาติได้ เพราะทรัพยากรที่สำคัญของประเทศไทย ก็คือพลเมืองนั่นเอง” จากพระราชดำรัสนี้แสดงให้เห็นว่าองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงห่วงใยในสุขภาพพลานามัยของราษฎรเป็นอย่างยิ่ง จากการเสด็จเยี่ยมเยียนราษฎรตามท้องที่ต่างๆ ทรงพบว่าราษฎรในหลายแห่งประสบปัญหาโรคภัยไข้เจ็บ เบื้องต้นนั้นทรงแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าโดยมีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แพทย์ประจำพระองค์ตรวจรักษาคนไข้ในหมู่ราษฎรที่มาเฝ้าฯรับเสด็จ แต่ต่อมาทรงพบว่าคนไข้มีจำนวนมาก จึงมีพระราชดำริหาหน่วยงานมารับผิดชอบเพิ่มเติมด้วยเหตุนี้หน่วยงานต่างๆ ทางด้านนี้จึงถือกำเนิดขึ้นมาหลาย โครงการ อาทิ หน่วยแพทย์พระราชทาน หน่วยแพทย์เคลื่อนที่ทางน้ำ โครงการแพทย์หู คอ จมูก และภูมิแพ้พระราชทาน หน่วยทันตกรรมเคลื่อนที่ โครงการอบรมหมอหมู่บ้านในพระราชประสงค์ นอกเหนือไปจากโครงการดังกล่าวในข้างต้น พระองค์ยังทรงรับโรงพยาบาลต่างๆ ไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ พร้อมทั้งพระราชทานพระราชทรัพย์ในการจัดสร้างศิริรักษาโรคเฉพาะทาง ทั้งในกรุงเทพมหานครและท้องที่ทุรกันดารตามต่างจังหวัด

‘อโรคา พรมา สภา’ เมื่อประชากรมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดีย่อมมีผลต่อการพัฒนาชาติ แต่ทั้งนี้ต้องทำควบคู่ไปพร้อมกับการ ‘พัฒนาคน’ ให้มีความรู้และการศึกษาที่ดี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเล็งเห็นว่าการศึกษเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการพัฒนา
ความรู้ความคิด ความประพฤติ และคุณธรรมของบุคคล หากสังคมใดให้การศึกษที่ดีและครบถ้วน
แก่เยาวชน สังคมนั้นก็จะมีพลเมืองที่มีคุณภาพและสามารถพัฒนาก้าวหน้าต่อไป ด้วยเหตุนี้
พระองค์จึงทรงสนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษานับตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงขั้นสูงสุดด้วยดีเสมอมา
ไม่ว่าจะเป็นการพระราชทานทุนการศึกษาแก่ผู้ที่เรียนดีหรือขาดแคลนทุนทรัพย์ เช่น ทุนนวมฤกษ์
ทุนอานันทมหิดล และทุนภูมิพล นอกจากนี้ยังทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดสร้างโรงเรียนขึ้น อาทิ
โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ สำหรับเด็กไทยภูเขา โรงเรียนร่มเกล้า ตามดินแดนห่างไกล การที่
พระองค์มีพระราชปรารภว่า การเรียนรู้อย่างกว้างขวางเป็นสิ่งที่เกิดคุณประโยชน์แก่ชีวิต หนังสือ
สารานุกรมไทยที่รวบรวมสรรพวิทยาจึงถือกำเนิดขึ้นมา มิเพียงแต่เยาวชนเท่านั้นที่พระองค์เอา
พระราชหฤทัยใส่ หากแต่หมายรวมถึงประชาชนทั่วไป ดังเห็นได้จากการพระราชทานพระราชดำริ
ให้จัดสร้างห้องสมุดประชาชน (ที่เรียกว่า สาธารณมใจ) สำหรับการค้นคว้าข้อมูล โครงการพระ
ดาบส เพื่อฝึกฝนอาชีพช่าง และศูนย์การศึกษาพัฒนาฯ เพื่อเป็นแหล่งอบรมถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน
นอกจากโครงการดังกล่าวมา พระองค์ยังทรงพระกรุณาเสด็จไปพระราชทานปริญญาบัตร
ประกาศนียบัตรและพระบรมราโชวาทแก่ผู้สำเร็จการศึกษา ทั้งนี้เพื่อร่วมแสดงความยินดีกับเหล่า
บัณฑิตที่ประสบความสำเร็จและเป็นกำลังใจแก่ผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ และด้วยเหตุที่พระองค์ทรง
ตระหนักในความสำคัญของครู จึงทรงจัดตั้งมูลนิธิครูอาวุโส รวมทั้งพระราชทานเครื่องหมายเชิด
ชูเกียรติและเงินช่วยเหลือเป็นประจำทุกปี

ไม่ว่าสังคมใดก็ตามจะก้าวหน้าพัฒนาไปได้อ้อมด้วยประชากรมีการศึกษาดี แต่สังคม
ดังกล่าวจะไม่ร่มเย็นผาสุกและยั่งยืนหากคนในสังคมปราศจากคุณธรรมและคุณงามความดี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพุทธมามกะและองค์อัครศาสนูปถัมภกอย่างแท้จริง
พระองค์ปฏิบัติพระราชกรณียกิจทางพระพุทธศาสนาด้วยพระราชศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัย
เห็นได้จากที่ทรงออกผนวชในพระบวรพุทธศาสนาและปฏิบัติพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวข้องกับพุทธ
ศาสนาเรื่อยมา อาทิ การเสด็จไปบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือ
วันคล้ายวันพระบรมราชสมภพ ทรงบูรณปฏิสังขรณ์พระอุโบสถและพระอารามหลวง พระราช
ทานพระบรมราชานุญาตให้ประชาชนหลวงทุกปี ทรงส่งเสริมและเอาพระราชหฤทัยใส่พระภิกษุผู้
ประพฤติดี มีพระบรมราชโองการให้มีการส่งคายนาตรวจชำระพระไตรปิฎก เป็นต้น

ในฐานะที่เป็นเอกองค์อัครศาสนูปถัมภก พระองค์ได้เสด็จไปทรงร่วมพิธีหรือพระราช
ทานพระราชทรัพย์ทำนุบำรุงศาสนาอื่นๆในประเทศไทยด้วยดีเสมอมา และมีพระราชกระแสรับสั่ง
เกี่ยวกับความสมานฉันท์ในเรื่องความแตกต่างทางศาสนาว่า

“... แม้จะถือศาสนาต่างกัน ก็มีสมานฉันท์ที่จะร่วมกันโดยพร้อมเพรียงได้ นับว่าเป็นการดีมาก
และเป็นการแสดงให้เห็นว่าเมืองไทยเรานี้มีเสรีภาพในทางความคิดอย่างเต็มที่... ศาสนาต่างกัน อาจ
มีแนวทางต่างกัน อย่าทำให้ความแตกต่างในแนวทางนี้มาทำให้เกิดอุปสรรค...”

จากกระแสพระราชดำรัสข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงเคารพเรื่องสิทธิเสรีภาพทางความคิด ทรงยอมรับในความแตกต่างทางศาสนาและประสงค์ให้เกิดความปรองดองภายในชาติ ความเป็นชาติที่มีอารยธรรมมีสิ่งหนึ่งที่สะท้อนออกมาได้นั้นคือศิลป วัฒนธรรม และประเพณี

ความภาคภูมิใจพระราชหฤทัยในมรดกอารยธรรมไทยมีอย่างเปี่ยมล้นในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงส่งเสริมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และทรงเป็นเอตทัคคะทางศิลปหลายแขนงประจักษ์แจ้งได้จากพระราชกรณียกิจหลายประการ ได้แก่ ทรงอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุของชาติ เพราะทรงถือว่า “... เรื่องโบราณสถานนั้นเป็นเกียรติของชาติ อัฐเก่าๆ แผ่นเดียวก็มีค่า ควรจะช่วยกันรักษาไว้ ถ้าเราขาดสุโขทัย อุทยาน และกรุงเทพแล้ว ประเทศไทยก็ไม่มีความหมาย” นับเป็นการเตือนสติให้ตระหนักหวงแหนรักษามรดกของชาติได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังทรงให้หรือฟื้นฟูและสนับสนุนโบราณประเพณีให้คงอยู่ อาทิ พระราชพิธีพืชมงคลและจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ประเพณีแข่งเรือยาว เป็นต้น ส่วนพระปรีชาสามารถทางด้านศิลปะนั้นหาที่เปรียบได้ยาก ดังเห็นได้จาก พระอัจฉริยภาพทางด้านดุริยางคศิลป์ และด้านทัศนศิลป์ พระองค์สามารถทรงเครื่องดนตรีได้หลากหลายชนิด ทั้งยังพระราชนิพนธ์บทเพลงด้วยพระองค์เองถึง ๔๓ บทเพลง นอกจากนี้พระองค์โปรดการถ่ายภาพโดยเฉพาะในขณะเสด็จฯเยี่ยมเยียนราษฎร อันยังประโยชน์อย่างยิ่งในการแก้ไขปัญหา พระองค์โปรดงานจิตรกรรมยิ่ง ทรงวาดทั้งภาพเหมือนจริง ภาพคตินิยม ภาพนามธรรมมากกว่า ๑๐๐ รูป ด้านประติมากรรม ทรงปั้นและแก้ไขพระพุทธรูป อาทิ หลวงพ่อจิตรลดา พระกริ่ง ภ.ป.ร. เป็นต้น นอกจากนี้พระองค์ยังทรงพระราชนิพนธ์และแปลหนังสือ ได้แก่ นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ ติโต พระมหาชนก คุณทองแดง กล่าวคือ นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ เป็นตัวอย่างของบุคคลที่มีความกล้าหาญเสียสละอุทิศชีวิตเพื่อความถูกต้อง ยุติธรรม เสรีภาพ และสันติภาพ โดยมีหวังลาภยศสรรเสริญหรือหวังให้ใครรับรู้ ติโต เป็นเรื่องของชายผู้มีความสามารถมากเป็นทั้งผู้นำทางทหาร เสนาธิการ และนักการเมืองที่ขอดเยี่ยม สามารถรักษาเอกราชของชาติ สร้างความเป็นปึกแผ่น ให้สิทธิประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน และปกครองกระจายอำนาจอย่างแท้จริง พระมหาชนก เป็นตัวแทนของผู้กระทำความเพียร คุณทองแดง กล่าวถึงความฉลาดแสนรู้ และกตัญญูของสุนัขที่ทรงเลี้ยง พระราชนิพนธ์เหล่านี้ต่างเสนอเนื้อหา แก่มุมแนวคิดเชิงสั่งสอนที่เหมาะสมกับทุกยุคสมัย จะทวีประโยชน์อย่างยิ่งหากพสกนิกรได้เบี่ยงพระบุคลบาทนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต

ชาติไทยของเรานั้นยังยืนดำรงอยู่ได้ด้วยมีผู้พิทักษ์ปกป้องรักษา ส่วนหนึ่งนั้นเป็นผลมาจากการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มภาคภูมิของเหล่า ทหาร ตำรวจ อาสาสมัคร และกลุ่มลูกเสือชาวบ้าน

ในฐานะจอมทัพไทย พระองค์ปฏิบัติพระราชกรณียกิจทั้งในยามสงบ และยามศึกสงคราม โดยมีทรงห่วงเกรงภัย ด้วยทรงตระหนักในความสำคัญของเหล่าทหาร ตำรวจที่กำลังปฏิบัติหน้าที่ปกป้องเอกราชและอธิปไตยของชาติ พระองค์เสด็จฯไปทรงเยี่ยมเยียนเป็นมิชชันนารีกำลังใจแก่เหล่าทหารหาญ พร้อมทั้งพระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคและเวชภัณฑ์ต่างๆ รวมทั้งพระราชทาน

คำแนะนำด้านอาชญาวิทยาที่ก่อให้เกิดการปรับปรุงทั้งยุทธวิธีการรบและตัวอาชญาวิทยาทั้งหมดนี้เพื่อประสิทธิภาพการใช้งานและลดการสูญเสีย หากมีทหารได้รับบาดเจ็บ พิการ หรือเสียชีวิต พระองค์มิได้ทรงละเลยแต่อย่างใด หากแต่ทรงห่วงใยยิ่งเห็นได้จากที่ทรงพระราชทานทุนทรัพย์แก่ครอบครัว ให้มีการฟื้นฟูร่างกาย ผูกมัดอาชีพเลี้ยงตัว และพระราชทานเพลิงศพกรณีทหารเสียชีวิตภายในชาตินั้นตำรวจทำหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชน และยังมีลูกเสือชาวบ้านที่ร่วมใจพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญมั่นคง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นประโยชน์ดังกล่าว จึงทรงรับกิจการลูกเสือชาวบ้านมาไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์รวมทั้งพระราชทานสิ่งของที่จำเป็น

ประเทศไทยผ่านวิกฤตการณ์ต่างๆมากมายมาได้ด้วยพระบารมี พระองค์ทรงอยู่เคียงข้างประชาชนชาวไทยเสมอมา ทรงใช้หลักธรรมปกครองแผ่นดินสร้างคุณูปภาพให้เกิดขึ้นในสังคม

พระราชกรณียกิจทางด้านการเมืองการปกครองและการกฎหมาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำรงพระองค์อยู่เหนือการเมืองด้วยความเป็นกลางอย่างเที่ยงแท้ ทรงมั่นคงในจริยธรรมและราชনীติธรรมอันมีศัพทราชาธรรม จักรวรรดิวัตร สังคหวัตถุ อยู่เป็นนิตย์ พระองค์ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติผ่านทางรัฐสภา อำนวยการบริหารผ่านทางคณะรัฐมนตรี และอำนาจตุลาการผ่านทางศาล เมื่อถึงวโรกาสที่เหมาะสมพระองค์จะมีพระบรมราโชวาทแก่ข้าราชการและนักการเมืองทุกฝ่ายให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นธรรมเพื่อประโยชน์ของชาติและที่สำคัญพระองค์ทรงปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีเสมอมา นอกจากนี้ยังทรงเป็นนักประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ด้วยทรงเข้าใจและตระหนักในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างเห็นได้ชัด ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า “ประชาธิปไตยไม่ได้อยู่ที่รัฐธรรมนูญ หากอยู่ที่ประชาชนจะต้องไปใช้สิทธิของตนเอง” ทางด้านการกฎหมาย บรรดาตัวบทกฎหมายที่ลงพระปรมาภิไธยประกาศใช้ ยังความร่มเย็นผาสุกแก่อาณาประชาราษฎร์สืบมาแม้กระนั้นก็ยังทรงห่วงใยราษฎรที่อยู่ห่างไกลซึ่งไม่รู้กฎหมายดีพอ พระองค์จึงทรงฝากเรื่องนี้ไปยังข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมให้ได้ตระหนักและให้เมตตาต่อราษฎรดังกล่าวด้วย

การเล่นกีฬา มีประโยชน์อันเนืองนิตย์ นอกจากจะเสริมสร้างสมรรถภาพทางกาย ยังเป็นการผ่อนคลายและฝึกให้เคารพกฎกติกา รวมทั้งเป็นการฝึกฝนการทำงานและประสานงานกันเป็นกลุ่ม

ความสนพระราชหฤทัยด้านการกีฬาในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีอยู่เต็มเปี่ยม พระองค์มิเพียงแต่ทรงสนับสนุนส่งเสริมเท่านั้นหากยังทรงเข้าร่วมแข่งขันอย่างจริงจัง ดังจะเห็นได้จากที่ทรงได้รับรางวัลชนะเลิศจากการแข่งขันเรือใบในกีฬาแหลมทอง ครั้งที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๑๐) ที่ยังความภาคภูมิใจแก่ชาวไทยและเป็นการเผยแพร่พระเกียรติคุณไปไกลทั่วโลก นอกจากนี้แล้ว พระองค์ทรงให้ความสำคัญกับการแข่งขันกีฬาแห่งชาติโดยทรงจุดไฟพระฤกษ์พระราชทานพร้อมกับพระบรมราโชวาทไปยังนักกีฬาที่เข้าร่วมการแข่งขัน เมื่อใดที่นักกีฬาไทยมีโอกาสเดินทางไปแข่งขันยังต่างประเทศก็โปรดเกล้าฯ ให้เข้าเฝ้าฯ อย่างใกล้ชิด และทรงอำนวยการให้พร้อมทั้งเน้นย้ำให้เล่นให้ดีที่สุดแต่อย่าลืมสิ่งที่สำคัญคือความมีน้ำใจเป็นนักกีฬาไม่ว่าผลจะออกมาแพ้หรือชนะก็ตามแต่สิ่งที่ได้ปรากฏแก่สาธารณชนนั้นเป็นการสะท้อนภาพลักษณ์ของประเทศชาติ

ด้วยประโยชน์และความสำคัญอย่างยิ่งยวดของการกีฬา พระองค์จึงทรงรับสมาคมกีฬาต่างๆ ในประเทศไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์เป็นจำนวนมาก และยังทรงยกมาตรฐานกีฬาไทยโดยทรงริเริ่มให้มีการแข่งขันฟุตบอลระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อชิงถ้วยพระราชทาน 'คิงส์คัพ' เป็นประจำทุกปี

การพัฒนาประเทศให้เจริญรุดหน้าส่วนหนึ่งจำเป็นต้องอาศัยความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาเสริม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสังเกตเห็นความสำคัญของการยกระดับคุณภาพชีวิตราษฎร จึงเกิดแนวทางการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากมาย แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ทรงคำนึงถึงความเหมาะสม และมีให้กระทบต่อสภาพภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นเป็นสำคัญเช่น การปรับปรุงพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ เพื่อเพิ่มคุณภาพและผลผลิต งานด้านวิศวกรรมชลประทาน เพื่อลดปัญหาการขาดแคลนน้ำ นอกจากนี้ยังทรงส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรตั้งอุตสาหกรรมการผลิตขนาดเล็กครบวงจรเพื่อการอุปโภคบริโภคภายในท้องถิ่น ทั้งยังทรงใช้ประโยชน์จากสรรพวิทยาการเพื่อทำให้การบำบัดน้ำเสียพระราชกรณียกิจเป็นผลสำเร็จมากขึ้น อาทิ การใช้ภาพถ่ายทางอากาศดำเนินการพร้อมกับการสำรวจและวางแผนการใช้ที่ดินและแหล่งน้ำ ทรงใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยมีการพัฒนาระบบวิทยุสื่อสารรวมทั้งออกแบบสร้างสายอากาศย่านความถี่สูงเพื่อประสานงานแก้ไขปัญหาสาธารณภัย รวมทั้งทรงตั้งสถาบันวิทยุ.ศ. เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงพระองค์สะดวกขึ้น ทำให้ทรงทราบปัญหาและแก้ไขได้ตรงจุด ตลอดจนทรงตั้งโครงการศึกษาสายสามัญแบบทางไกลผ่านดาวเทียม เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์เรียนรู้ที่มีคุณภาพ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาใดๆก็ตาม พระองค์จะทรงศึกษาข้อมูลอย่างถี่ถ้วนก่อนที่จะมีการวิจัย ทดลอง ทดสอบ และใช้งานจริงทั้งนี้เพื่อประโยชน์สุขสูงสุดแห่งปวงชนชาวไทย

นอกเหนือจากพระศกนิกษของพระองค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังเอาพระราชหฤทัยใส่ทำนุบำรุงพระบรมวงศานุวงศ์ด้วยพระราชหฤทัยที่เปี่ยมไปความรักและพระมหากรุณาธิคุณเสมอมา

ในฐานะพระราชโอรสที่พึงปฏิบัติต่อพระบรมราชชนนี พระองค์ทรงกตัญญู รั้งใช้ใกล้ชิดยึดถือพระบรมราชชนนีเป็นสรณะและที่สำคัญพระองค์มิเคยลืมตัว ในฐานะพระสวามี พระองค์ทรงร่วมทุกข์ร่วมสุขปฏิบัติพระราชกรณียกิจเคียงคู่กับสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสมอมา ทรงให้ความรักความห่วงหาอาทร และทรงสั่งสอนสมเด็จพระนางเจ้ามาตลอดถึงพระราชกรณียกิจที่ควรบำเพ็ญ ในฐานะพระราชบิดาทรงสั่งสอนพระราชโอรสและพระราชธิดาสมแก่พระราชฐานะทุกประการซึ่งทุกพระองค์ล้วนมีสติปัญญาล้ำเลิศ มีพระราชจริยาวัตรงดงาม และที่สำคัญทุกพระองค์ ล้วนมีพระราชหฤทัยมุ่งขวนขวายบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเพื่อประชาชนและประเทศชาติ ช่วยแบ่งเบาพระราชกรณียกิจอันเป็นการสนองพระเดชพระคุณพระราชบิดา

ผลบุญแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงปฏิบัติต่อพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ด้วยดีเสมอมาทำให้ทั้งราชวงศ์เกิดความรักใคร่กลมเกลียวและสามัคคี ร่วมประกอบคุณประโยชน์แก่ประชาชนและชาติบ้านเมืองเป็นอนเนกประการ

ตลอดระยะเวลา ๖๐ ปีแห่งการครองสิริราชสมบัติ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงพากเพียรบำเพ็ญพระราชกรณียกิจ พระราชภารกิจใหญ่น้อยนานัปการ ตลอดจนทรงครองชาติด้วยสิริราชธรรมเพียบพร้อมบริบูรณ์ตลอดมา ยังความร่วมมือเป็นสุขและคุณประโยชน์แก่ประชาชนและประเทศชาติ เป็นที่ประจักษ์แจ้งแก่ปวงชนชาวไทยและบรรดาประเทศใหญ่น้อยทั่วโลก สมดังพระราชปณิธานในพระปฐมบรมราชโองการที่ทรงพระราชทานไว้เมื่อแรกทรงขึ้นครองสิริราชสมบัติบรมราชาภิเษกว่า

“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

นับเป็นบุญกุศลอันยิ่งใหญ่ที่เหล่าข้าพระพุทธเจ้าได้อธิ่อกำเนิดมาบนผืนแผ่นดินไทย ภายใต้พระบรมโพธิสมภารแห่งองค์พระมหากษัตริย์ที่ทรงพระจริยาวัตรงดงาม พระเกียรติคุณยิ่งใหญ่ พระบรมเดชาานุภาพเกรียงไกร และพระบุญญาบารมีแผ่ไพศาลไปทั่วทุกทิศานุทิศ เป็นที่เลื่องลือแซ่ซ้องสรรเสริญอย่างหาที่เปรียบมิได้ ด้วยพระมหากษัตริย์คุณอันประเสริฐที่มีต่อชาติบ้านเมืองและประชาชนชาวไทยอย่างล้นพ้น พระองค์ทรงเป็นมิ่งขวัญหลักชัยและทรงสถิตสถิตในดวงใจพสกนิกรนิกรนิรันดร์ ปวงชนชาวไทยต่างน้อมเกล้าฯเทิดไถ้องค์ราชันไว้สูงสุดเหนือเกล้าเหนือชีวิต สมดังคำประพันธ์วสันตดิถีกลอนที่ ๑๔ ความว่า

สรวมชีพลวช ๖ อภิวัต	วรบาทกษัตริย์ไทย
ที่เกล้าบรรชิตพิไล	ปมีมิจะเทียมทัน
ทรงคุณอนเนกวิริยครา	อริมาสลายสรรพ
อวยเอกราชสุรขันธ์-	ทสิมาสยามอารย์
เมตตานรากรอเนก	อดิเรกสิไพศาล
ทรงพัฒนาอภิตรการ	นฤบาทประสาทไทย
เป็นองค์กษัตริย์วรวีเศษ	ชนะเจต ณ แดนไตร
เลอเลิศประเสริฐอุดมไทย	อภิรมณ์อลังการ
ปราดเป็องกระเดื่องอิสริยยศ	ทิสทศกับูชา
ทอแสงสีแสงพระสุริยา	ฤจะเทียบภะราชัน
ซาบซึ้งหทัยนิกรชน	รดิพันจะรำพัน
ทรงมีมหากรุณาอัน	คจห้วงข โลทร
สร้างสรรค้ประเทศสิริวิไล	ยศไกลอลงกรณ์
จารึกพระคุณจิรวาร	ศิระน้อมตลอดกาลปี

นายดิเรก หงษ์ทอง
 นิสิตคณะอักษรศาสตร์ ชั้นปีที่ ๓
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

พระภิกษุปรัชญา อภิวิโส (สร้อยประคินฐ์), พระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ พระราชธรรม พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช, ธรรมสภา, กรุงเทพฯ : 2539

เอกกษัตริย์อัจฉริยะ, ชวนพิมพ์, กรุงเทพฯ : 2540

พระธรรมมิกราชของชาวไทย, หัดถศิลป์, กรุงเทพฯ : 2530

พเยาว์ ศรีหงส์, เย็นศิระเพราะพระบริบาล, เจริญธรรม, กรุงเทพฯ : 2531

ศึกษาธิการ, กระทรวง, เฉลิมพระเกียรติ, กรุงเทพฯ : 2531

วารี อัมไพรวรรณ, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ... ในหลวงของเรา ...,
เอ. พี. เฟรมเวิร์ค, กรุงเทพฯ : 2537

ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, การใช้ภาษาไทย,

[http:// www.princess-it.org](http://www.princess-it.org)

<http://kanchanapisek.or.th>

* ประพันธ์โดย นายดิเรก หงษ์ทอง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๖๐ ปี ปกเกล้าชาวไทย พระสถิตินิทินดวงใจพสกนิกร

“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” พระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ยังคงตราตรึงอยู่ในหัวใจชนชาวไทยมาตลอดระยะเวลา ๖๐ ปี นับแต่เสด็จขึ้นครองราชย์ตราจนถึงปัจจุบัน ประโยชน์สุขนี้มาจากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงอุทิศและทุ่มเทพระราชกรณียกิจ พระสติปัญญา และพระราชทรัพย์ประกอบพระราชกรณียกิจนับอนันต์ ด้วยพระราชหฤทัยเต็มเปี่ยมไปด้วยพระเมตตาคุณและพระมหากรุณาธิคุณ เพื่อช่วยให้ราษฎรของพระองค์มีความอยู่ดีกินดี ซึ่งก็คือรากฐานของความเจริญรุ่งเรือง มั่นคง เป็นปึกแผ่นของประเทศชาตินั่นเอง

ปีพุทธศักราช ๒๕๔๕ นับเป็นปีที่ ๖๐ แห่งการเฉลิมฉลองวโรกาสสมโภชของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ นับเป็นพระมหากษัตริย์ที่ได้ทรงครองราชสมบัติเป็นเวลายาวนานยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์พระองค์ใดในประวัติศาสตร์ชาติไทย พระองค์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจเพื่อพสกนิกรชาวไทยเสมอมา ทรงมีพระราชหฤทัยมุ่งมั่นที่จะแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนของราษฎร พระองค์มิได้เป็นเพียงพระประมุขของประเทศโดยทางนิติบัญญัติ หรือตามกฎหมายรัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่ทรงระลึกอยู่เสมอว่าพระองค์เป็นคนไทยคนหนึ่งที่จะต้องร่วมทุกข์ร่วมสุขกับคนไทยทุกคนทั่วประเทศ ไม่ว่าเพศ วัย ศาสนา หรืออาชีพใด พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ใกล้ชิดกับราษฎรประจำ “พ่อปกครองลูก” ทรงเริ่มเสด็จฯ เยี่ยมเยียนและพระราชทานความช่วยเหลือแก่ราษฎร ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๘๕ เป็นต้นมา โดยทรงเริ่มต้นจากราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงกับพระราชวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จากนั้นจึงทรงขยายพื้นที่ในการเยี่ยมเยียนไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ โดยเฉพาะในท้องถิ่นทุรกันดาร ทรงใช้เวลาส่วนใหญ่ในแต่ละปีเสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ พระตำหนักตามภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ คือ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ จังหวัดเชียงใหม่ พระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ จังหวัดนราธิวาส พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จังหวัดสกลนคร และแม้ในขณะที่ประทับ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน กรุงเทพมหานคร พระองค์ก็มักจะทรงหาโอกาสเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมเยียนราษฎรในเขตจังหวัดใกล้เคียงอยู่เสมอ จนอาจกล่าวได้ว่า ไม่มีพื้นที่แห่งใดเลยในประเทศไทยที่พระองค์ไม่เคยเสด็จพระราชดำเนินไปถึง เปรียบดังจักรแก้วร่วมเกล้าแก่ราษฎรทั้งหลายทั่วขอบขัณฑสีมา ซึ่งพสกนิกรชาวไทยก็สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเช่นกัน และจากการเสด็จออกเยี่ยมราษฎรด้วยพระองค์เอง ทำให้ทรงทราบปัญหาที่แท้จริงในเรื่องความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพของราษฎร ซึ่งเป็นปัญหาในหลายๆ ด้าน เช่น ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำและชลประทาน ด้านการพัฒนาที่ดิน ด้านเกษตรกรรม ด้านการศึกษาวิจัย ด้านการแพทย์และสาธารณสุข ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ด้านอาชีพเสริม เป็นต้น เหล่านี้คือที่มาของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งปัจจุบันมีมากกว่า ๒,๐๐๐ โครงการ และนับวันก็จะยิ่งขยายกว้างออกไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท ดังนี้

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชประสงค์ เป็นโครงการที่ทรงศึกษา ค้นคว้า วิจัย และทดลองปฏิบัติเป็นการส่วนพระองค์ ทั้งในและนอกเขตพระราชฐาน เพื่อทรงแสวงหาแนวทางและวิธีปฏิบัติที่ให้ผลดีที่สุด โดยทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการดำเนินงานทดลอง จนทรงแม่พระราชหฤทัยว่าโครงการนั้นได้ผลดีเป็นประโยชน์แก่ราษฎรอย่างแท้จริง จากนั้นจึงจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รัฐบาลเข้ามารับช่วงงานต่อไป โครงการประเภทนี้ได้แก่ โครงการทำเชื้อเพลิงแท่งแทนฟืน โครงการนมสดและนมผงอัดเม็ด การทดลองเรื่องข้าวและการทำนาในเขตพระราชวังสวนจิตรลดา เป็นต้น

โครงการหลวง เป็นโครงการที่ทรงเลือกดำเนินการเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่บนดอยต่างๆ ในเขตภาคเหนือที่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร โดยทรงให้มีการพัฒนาอาชีพและชีวิตความเป็นอยู่ให้แก่บรรดาชาวเขา เพื่อจะได้ลดปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า การปลูกฝิ่น การทำไร่เลื่อนลอย การค้าไม้ อารู และของเถื่อนต่างๆ โดยทรงให้ความช่วยเหลือและส่งเสริมให้ชาวเขาปลูกพืชเศรษฐกิจทั้งไม้ดอกและไม้ผลแทนการประกอบอาชีพที่ผิดกฎหมายและทำลายสภาพแวดล้อม จนชาวเขาเกิดความจงรักภักดีและเรียกพระองค์ว่า “พ่อหลวง” และทำให้โครงการของพระองค์ได้รับการเรียกขานว่าเป็น “โครงการหลวง” ตามไปด้วย และในปัจจุบันชาวเขาต่างก็มีอาชีพที่มั่นคงถาวรในพื้นที่การดำเนินงาน ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน แม่ฮ่องสอน และพะเยา ซึ่งความสำเร็จที่เกิดขึ้นนี้ส่งผลให้โครงการหลวงได้รับคัดเลือกให้เป็นองค์กรดีเด่น และได้รับรางวัลแมกไซไซ สาขาการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๑

โครงการในพระบรมราชานุเคราะห์ เป็นโครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแนวพระราชดำริและคำแนะนำให้เอกชนนำไปดำเนินการ และรับผิดชอบในด้านกำลังทรัพย์ กำลังปัญญา และบุคลากร รวมไปถึงการติดตามผลงานด้วยตนเอง เช่น โครงการพัฒนาหมู่บ้านสหกรณ์เนินดินแดง อำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

โครงการตามพระราชดำริ เป็นโครงการที่ทรงวางแผนพัฒนาแล้วจึงทรงเสนอแนะให้รัฐบาลร่วมดำเนินการด้วย มักจะเป็นโครงการขนาดเล็กหรือขนาดกลาง โดยจะทรงเลือกทำเฉพาะพื้นที่ที่มีปัญหาและมีศักยภาพในด้านต่างๆ ที่จะพัฒนาขึ้นมาได้ ที่สำคัญคือจะต้องประหยัดและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อราษฎรที่กำลังรอรับความช่วยเหลือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ทรงโปรดโครงการที่ใหญ่โตสลับซับซ้อนซึ่งต้องใช้เทคโนโลยีที่สูงเกินไป จนขาดความเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง และวิทยาการที่จะทรงนำมาใช้ก็จะต้องไม่ขัดกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตเดิมของคนในท้องถิ่นนั้นๆ พระองค์จะทรงย้ำเสมอว่าพระราชดำริต่างๆ ของพระองค์เป็นเพียงข้อเสนอแนะเท่านั้น หากผู้หรือนักวิชาการเห็นว่าไม่เหมาะสมก็สามารถที่จะทักท้วงแก้ไขได้ตลอดเวลา นอกจากนี้พระองค์จะทรงติดตามผลการดำเนินงานในทุกกระยะว่ามีความก้าวหน้าหรือพบกับปัญหาอุปสรรคอย่างไรบ้าง และจะเสด็จไปทอดพระเนตรเพื่อทรงหาทางแก้ไขอุปสรรคของโครงการทั้งที่อยู่ในระหว่างการดำเนินการหรือที่ได้ดำเนินการเสร็จสิ้นไปแล้วด้วยพระองค์เอง

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่างๆ นี้ครอบคลุมการพัฒนาในหลายสาขา ดังนั้นพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงเกี่ยวข้องกับโครงการในหลายๆ ด้านที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและศีลธรรมของราษฎรให้ดีขึ้น โดยให้ทุกคนอยู่ได้ตามทฤษฎีแห่งความพอเพียงและมีจิตใจอันงดงาม พระราชกรณียกิจในด้านต่างๆ ที่ล้วนแต่นำมาซึ่ง “ประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” มีดังนี้

ด้านเกษตรกรรม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักดีว่าประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงริเริ่มโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร โดยทรงเน้นในเรื่องของการค้นคว้า ทดลอง และวิจัยหาพันธุ์พืชต่างๆ ทั้งพืชเศรษฐกิจ เช่น หม่อนไหม ขางพารา ทั้งพืชเพื่อการปรับปรุงบำรุงดิน และพืชสมุนไพร ตลอดจนการศึกษาเกี่ยวกับแมลงศัตรูพืช รวมทั้งพันธุ์สัตว์ต่างๆ ที่เหมาะสม เช่น โค กระบือ แพะ พันธุ์ปลา และสัตว์ปีกทั้งหลาย เพื่อแนะนำให้เกษตรกรนำไปปฏิบัติได้ โดยใช้เทคโนโลยีที่ไม่สลับซับซ้อนและใช้ต้นทุนไม่สูงเกินไป และที่สำคัญคือ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และเทคนิควิธีการดูแลต่างๆ จะต้องเหมาะสมกับสภาพสังคมและสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย

อย่างไรก็ตามพระองค์มีพระราชประสงค์เป็นประการแรก คือการทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ โดยเฉพาะในด้านอาหารเป็นอันดับแรก ทรงเน้นให้ปลูกข้าวซึ่งเป็นอาหารหลักของคนไทยให้เพียงพอต่อการบริโภคของแต่ละครัวเรือน และหากมีส่วนที่เหลือจากการบริโภคจึงค่อยนำไปจำหน่าย แนวทางที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือการที่ทรงพยายามเน้นมิให้เกษตรกรพึ่งพาอยู่กับพืชเกษตรแต่เพียงอย่างเดียว เพราะจะเกิดความเสียหายได้ง่ายจากความแปรปรวนของตลาดและความไม่แน่นอนของธรรมชาติ ทรงมีพระราชดำริว่าเกษตรกรควรมีรายได้เพิ่มขึ้นนอกเหนือไปจากภาคการเกษตร เช่น การส่งเสริมอุตสาหกรรมในครัวเรือนของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งดำเนินงานสนับสนุนงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นอกจากนี้ในทุกๆ แห่งที่มีโครงการเกี่ยวกับการเกษตร จะทรงมีพระราชดำริให้จัดทำโครงการสหกรณ์ควบคู่ไปด้วย เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงการถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ทั้งยังเป็นการฝึกให้เกษตรกร ได้รู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม และการจัดหาตลาดโดยได้ราคาที่ยุติธรรม

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ในการพัฒนาการเกษตรที่กระจายอยู่ทั่วประเทศนี้ได้ส่งผลโดยตรงต่อความกินดีอยู่ดีของเกษตรกรเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นโครงการที่มุ่งแก้ปัญหาหลักด้านการพัฒนาการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้เกษตรกรได้มีโอกาสในการเข้าถึงแหล่งความรู้ในด้านเทคนิคและวิชาการเกษตรสมัยใหม่มากขึ้น ซึ่งแต่เดิมเกษตรกรไม่เคยมีโอกาสเช่นนี้มาก่อน รวมทั้งยังได้มีโอกาสเรียนรู้และเห็นตัวอย่างความสำเร็จของการผลิตในพื้นที่ต่างๆ จนสามารถนำไปปรับใช้ในการเพาะปลูกของตนเองอย่างได้ผล ความเจริญของเกษตรกรและภาคเกษตรกรรมนี้มิใช่มีจุดหมายในตัวเองเท่านั้น หากแต่ยังมีความหมายต่อความเจริญของภาคเศรษฐกิจแขนงอื่นและของประเทศชาติโดยรวมด้วย

ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาที่มีความสำคัญควบคู่กับไปการพัฒนาความเจริญก้าวหน้า ซึ่งเป็นปัญหาร่วมกันของทุกประเทศ กล่าวคือ การพัฒนาเชิงรุกหน้าปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและภาวะมลพิษก็ยิ่งก่อตัวทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่กำลังประสบกับปัญหาดังกล่าวอยู่ในขณะนี้ เพราะการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงที่ผ่านมาได้นำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์แต่ไม่ได้มีการวางแผนจัดการที่เหมาะสม ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่เหลืออยู่มีสภาพเสื่อมโทรมลง โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริส่วนใหญ่จึงเป็นการช่วยทำนุบำรุง และปรับปรุงสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นในด้านต่างๆ

การอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งน้ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งน้ำเป็นพิเศษ เนื่องจากทรงตระหนักว่าน้ำเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ทรงโปรดให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริตั้งอยู่ที่อำเภอค้อยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับรูปแบบที่เหมาะสมของการพัฒนาพื้นที่ต้นน้ำลำธาร และทำให้เกษตรกรพึ่งตนเองได้โดยไม่ต้องทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยมีการอนุรักษ์ต้นน้ำและพัฒนาป่าไปพร้อมๆ กัน และจะช่วยบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคได้ในที่สุด นอกจากนี้ จากการศึกษาที่พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรสภาพน้ำเน่าเสียในหลายพื้นที่ทั้งในกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และต่างจังหวัด ทำให้ทรงตระหนักถึงปัญหามลพิษจากน้ำเน่าเสียที่มีปริมาณสูงขึ้น พระองค์จึงได้พระราชทานพระราชดำริในการแก้ไขน้ำเสีย ด้วยการพระราชทานแบบเครื่องจักรกลเติมอากาศที่ควมน้ำหนักเบาขึ้นบนทุ่นลอยให้กรมชลประทานนำไปวิจัยและจัดสร้างขึ้น เรียกว่า กังหันน้ำชัยพัฒนา เพื่อใช้ในการบำบัดน้ำเสียที่เกิดจากชุมชนและแหล่งอุตสาหกรรม และหลังจากที่ได้นำไปทดสอบก็ปรากฏผลเป็นที่น่าพอใจ จนได้รับการจดลิขสิทธิ์และการรับรองจากทั่วโลกว่าเป็นเครื่องกลที่มีประสิทธิภาพดีเยี่ยม อีกทั้งยังได้รับการถวายรางวัลเครื่องประดิษฐ์ดีเด่นจากคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ ประจำปี พุทธศักราช ๒๕๓๖

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่อำนวยประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมให้แก่มนุษยชาติ ช่วยควบคุมสภาพดินฟ้าอากาศให้อยู่ในสภาพปกติ รักษาต้นน้ำลำธารพันธุ์พฤษชาติ และสัตว์ป่า อีกทั้งยังเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ป่าไม้เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มนุษย์ได้บริโภคใช้สอย ประกอบอาชีพด้านการทำป่าไม้ เก็บของป่า การอุตสาหกรรม การผลิตไม้แปรรูป และผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปที่ใช้วัตถุดิบจากไม้และของป่า แต่ในปัจจุบันประชากรไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงเป็นแรงผลักดันให้เกิดการบุกรุกทำลายป่าไม้เพื่อบุกเบิกพื้นที่ทำกิน ลักลอบตัดไม้ป้อนโรงงานอุตสาหกรรม และเผาถ่าน นอกจากนี้ การเร่งการดำเนินงานบางโครงการ เช่น การก่อสร้างถนน สร้างเขื่อน ทำให้มีการตัดไม้โดยไม่คำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ส่งผลให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงตามลำดับ บางแห่งอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังส่งผลให้เกิดปัญหาฝนแล้ง น้ำท่วม ดังที่ประเทศไทยประสบอยู่ในขณะนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้า

อยู่หัวทรงเห็นความสำคัญของป่าไม้ พระองค์จึงทรงมีพระราชหฤทัยมุ่งมั่นที่จะแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาป่าไม้ให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ดังเดิม จากแนวพระราชดำริของพระองค์ก่อให้เกิด โครงการพัฒนาและบำรุงป่าไม้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะป่าไม้ที่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารให้คงสภาพเดิม เพื่อป้องกันอุทกภัยต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น เช่น โครงการปลูกป่าทดแทน โครงการพัฒนาพื้นที่ห้วยลาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

ด้านการแพทย์และสาธารณสุข พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญกับงาน สาธารณสุขเป็นอย่างยิ่ง ด้วยทรงมีพระราชดำริว่า "...ถ้าคนเรามีสุขภาพเสื่อมโทรม ก็จะไม่ สามารถพัฒนาชาติได้ เพราะทรัพยากรที่สำคัญของประเทศชาติ ก็คือพลเมืองนั่นเอง..." ดังนั้น การที่ประชาชนมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงจะนำไปสู่สุขภาพจิตที่ดี และส่งผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมคดีตามไปด้วย โดยในขั้นแรกได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แพทย์ประจำพระองค์ และคณะแพทย์ที่ตามเสด็จฯ ตรวจรักษาคณไข้เฉพาะรายในหมู่บ้าน ต่อมาคณไข้ได้เพิ่มจำนวนมาก ขึ้นเป็นลำดับ จึงทรงมีพระราชดำริว่าควรจะมีหน่วยงานรับผิดชอบในด้านนี้เพิ่มขึ้นเพื่อให้การรักษาโรคภัยได้ผลสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้จึงมีสารจัดตั้งโครงการต่างๆ ขึ้น เช่น โครงการหน่วยแพทย์ พระราชทาน เป็นคณะแพทย์ที่ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ออกไปรักษาราษฎรที่เจ็บ ป่วยถึงบ้าน ซึ่งต่อมาหน่วยแพทย์พระราชทานก็ได้รับความช่วยเหลือจากแพทย์ในจังหวัดนั้นๆ ออกร่วมปฏิบัติการด้วย โครงการแพทย์หลวงเคลื่อนที่พระราชทาน เป็นโครงการในขณะเสด็จ แปรพระราชฐานไปยังต่างจังหวัด โดยจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แพทย์หลวงตรวจรักษาคณไข้ ณ บริเวณพระตำหนักที่ประทับ ซึ่งปรากฏว่ามีประชาชนมาขอรับบริการเป็นจำนวนมาก โครงการแพทย์พิเศษตามพระราชประสงค์ เป็นโครงการที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หน่วย ราชการจัดคณะแพทย์หมุนเวียนกันเข้าไปให้บริการตรวจรักษาประชาชนในท้องถิ่นที่ห่างไกล ซึ่ง มีฐานะไม่ดีและมีสถานบริการทางสุขภาพอนามัยอยู่เพียงแห่งเดียว นอกจากนี้ยังมีหน่วยทันตกรรม เคลื่อนที่พระราชทาน โครงการแพทย์ หู คอ จมูกและโรคมุมิแพ้พระราชทาน โครงการอบรมหมอ หมูบ้านในพระราชประสงค์ และโครงการสัลดแพทย์อาสา เป็นต้น

ด้านการศึกษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยเรื่องการศึกษาของประเทศ ทรงเล็งเห็นว่า "...การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ และคุณธรรมของบุคคล หากสังคมและบ้านเมืองใดให้การศึกษาที่ดีแก่เยาวชน ได้อย่างครบถ้วน ใน ทุกๆ ด้านแล้ว สังคมและบ้านเมืองนั้นก็จะมีพลเมืองที่มีคุณภาพ สามารถดำรงรักษาความเจริญ มั่นคงของประเทศชาติไว้และพัฒนาก้าวหน้าต่อไปโดยตลอด..." จากแนวพระราชดำรินี้ทำให้พระ บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเข้าไปมีบทบาทในด้านการศึกษาของเยาวชน โดยเริ่มตั้งแต่เด็กก่อนวัย เรียน และพระองค์ได้เสด็จฯ เยี่ยมโรงเรียนประถมศึกษาที่มีชั้นเด็กเล็กพร้อมกับพระราชทานคำ เน้นนำและพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สนับสนุน สำหรับเด็กในเขตชนบทห่างไกล พระองค์ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นทุนริเริ่มในการก่อสร้าง โรงเรียนตามวัด

ต่างๆ เพื่อเป็นสถานศึกษาของเด็กยากจน แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อาราธนาพระภิกษุที่
จำพรรษาอยู่ที่วัดเหล่านั้นเป็นครูผู้อบรมสั่งสอนทั้งวิชาสามัญและศีลธรรมให้แก่เด็กนักเรียน และ
สำหรับเด็กชาวไทยภูเขาในเขตท้องที่ห่างไกลทางภาคเหนือ ก็มีโอกาสดำเนินพระมหากรุณาธิคุณ
จากพระองค์เช่นกัน โดยพระองค์ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้จัดสร้าง “โรงเรียน
เจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์” เพื่อให้เด็กชาวไทยภูเขาเหล่านั้นได้มีโอกาสเล่าเรียนในระดับประถมศึกษา
สำหรับระดับอุดมศึกษา พระองค์ทรงจัดตั้งทุนมูลนิธิเพื่อพระราชทานแก่นักศึกษาในมหาวิทยาลัย
ต่างๆ ที่มีผลการเรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ และทรงจัดตั้งมูลนิธิอานันทมหิดล เพื่อเป็นทุนการ
ศึกษาที่พระราชทานแก่นักศึกษาในสาขาวิชาการต่างๆ ที่มีผลการเรียนดีเยี่ยม ได้มีโอกาสเดินทางไป
ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในต่างประเทศ และเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วนักเรียนทุนเหล่านี้ล้วนกลับมา
รับราชการและทำประโยชน์ให้สังคมได้เป็นอย่างมาก นอกจากนี้ก็มีโครงการสารานุกรมไทย
สำหรับเยาวชน เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่าประเทศไทยควรมี
หนังสือประเภทสารานุกรมที่เป็นภาษาไทยซึ่งจัดทำโดยคนไทย เพื่อให้เยาวชนที่ได้อ่านเกิดความ
เข้าใจในขั้นพื้นฐานและพัฒนาเป็นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในที่สุด โดยทรงให้เหตุผลในเรื่องนี้ว่า
“...แม้วิชาการต่างๆ จะแยกออกเป็นสาขาวิชาต่างๆ ก็ตาม จะเป็นทางด้านวิทยาศาสตร์หรือด้าน
ศิลปะจะเชื่อมโยงกันหมด ชีวิตของเราต้องโยงกันหมด ทั้งในด้านกฎหมายก็ดี เศรษฐกิจก็ดี
อะไรพวกนี้โยงกันหมด เมื่อโยงกันหมดแล้ว มันเชื่อว่าสารานุกรมนี้อาจจะช่วยให้ชาติรอดพ้นได้
...” สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนจะบรรจุสรรพวิชาการไว้ครบทุกแขนง เมื่อต้องการจะเรียนรู้
เรื่องใดก็สามารถค้นคว้าได้โดยสะดวก นับว่าเป็นหนังสือที่มีประโยชน์เกื้อกูลการศึกษา และ
ประชาชนสามารถเพิ่มพูนความรู้ได้ด้วยตนเอง โดยเฉพาะในยามที่มีปัญหาการขาดแคลนครูและ
สถานที่เล่าเรียน และเพื่อให้ได้ประโยชน์อันกว้างขวางยิ่งขึ้นสารานุกรมไทยได้แบ่ง เป็น ๓ ระดับ
คือ สำหรับให้เด็กรุ่นเล็กอ่านเข้าใจได้ระดับหนึ่ง สำหรับเด็กรุ่นกลางอ่านเข้าใจได้ระดับหนึ่ง และ
สำหรับเด็กรุ่นใหญ่รวมถึงผู้ใหญ่ผู้สนใจให้อ่านเข้าใจได้อีกระดับหนึ่ง เพื่ออำนวยโอกาสให้บิดา
มารดาได้ใช้หนังสือสารานุกรมเป็นโรงเรียนประจำบ้าน เป็นเครื่องมือแนะนำวิชาแก่บุตรธิดา และ
ให้ที่สอนวิชาแก่น้องเป็นลำดับกันลงไป

ด้านการส่งเสริมอาชีพ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริส่วนใหญ่เมื่อได้ดำเนินการจน
บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการแล้ว ก็จะทำให้เกิดการส่งเสริมอาชีพแก่ราษฎรในพื้นที่ใกล้เคียง
โดยเฉพาะศูนย์ศึกษาการพัฒนาทั้งหลาย ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือให้มีการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง
วิจัย เพื่อแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนาด้านต่างๆ ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และการประ
กอบอาชีพของราษฎรที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคนั้นๆ เพื่อให้ราษฎรสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างจริงจัง
ส่วนโครงการประเภทการส่งเสริมอาชีพโดยตรงก็มีจำนวนมาก เพื่อเป็นการช่วยเหลือให้ราษฎร
สามารถพึ่งตนเองได้ เช่น โครงการฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรในหมู่บ้านรอบศูนย์
ศึกษาการพัฒนา โครงการศิลปาชีพพิเศษทั่วประเทศ โครงการส่งเสริมอุตสาหกรรมน้ำมันปาล์ม

ขนาดเล็ก โครงการศูนย์บริการพัฒนาขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ผลบ้านไร่ จังหวัดเชียงใหม่ และโครงการอื่นๆ อีกมากมาย ผลสุดท้ายของโครงการเหล่านี้ก็เพื่อให้ราษฎรที่อยู่ในเป้าหมายของโครงการสามารถที่จะนำความรู้ไปประกอบอาชีพจนทำให้เกิดรายได้แก่ครอบครัว

ด้านสวัสดิการสังคม โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านสวัสดิการสังคมเป็นโครงการเพื่อช่วยเหลือราษฎรให้มีที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน และได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่เป็นในการดำรงชีวิต เช่น แหล่งน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภค บริโภค เพื่อให้มาตรฐานความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น พอกอยู่พอกิน และดำรงชีวิตด้วยความผาสุก ตัวอย่างของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านสวัสดิการสังคม เช่น โครงการหัวของคตอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งลักษณะงานเป็นการสำรวจแบ่งแปลงที่อยู่อาศัยและพื้นที่การเกษตรให้ราษฎรในพื้นที่ พร้อมกับจัดระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานและระบบการศึกษา

ด้านศาสนา ในฐานะที่ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกและทรงเป็นพุทธมามกะ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จออกผนวชเช่นเดียวกับผู้ชายชาวพุทธส่วนใหญ่ และจากการที่ได้ทรงพระราชทานพระบรมราชนุญาตให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จออกผนวชเช่นกัน ล้วนเป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างสมบูรณ์ยิ่ง และพระราชปณิธานที่จะทรงดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของไทยนี้ไว้ให้ยั่งยืนสืบไป สำหรับพระราชกรณียกิจอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาซึ่งได้ทรงถือปฏิบัติอยู่เป็นนิจเสมอมา เช่น การเสด็จฯ ไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา อาทิ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา การเสด็จฯ ถวายผ้าพระกฐินตามวัดต่างๆ ทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด การเสด็จฯ ไปตามคำกราบบังคมทูลเชิญเพื่อไปทรงประกอบพิธีต่างๆ ทางศาสนา การพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ปฏิสังขรณ์บำรุงวัดและปูชนียสถานทางศาสนา และทรงอุปสมบทนาคหลวงทุกปี นอกจากนี้พระองค์ยังได้พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์แก่ศาสนาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนาซิกข์ ด้วยทรงมีพระราชดำริว่า "...แม้จะนับถือศาสนาต่างๆ กัน ก็มีสมานฉันท์ที่จะร่วมกันโดยพร้อมเพรียงได้ นับว่าเป็นการดีมาก และเป็นการแสดงให้เห็นว่าเมืองไทยนี้เรามีเสรีภาพในทางความคิดอย่างเต็มที่ เมื่อมีเสรีภาพทางความคิดและความนับถือเต็มที่เช่นนี้ เราจึงจะต้องรักษาไว้ด้วยความหวงแหนอย่างที่สุด... ..ศาสนาต่างกันอาจมีแนวทางต่างกัน อย่าให้ความแตกต่างในแนวทางนี้ทำให้เกิดอุปสรรค เพราะว่าอุปสรรคในการทะเลาะเบาะแว้งระหว่างศาสนาว่าด้วยวิธีการนั้น บางทีก็พูดกันได้ว่าเป็นการดิ่งลงนรก..."

ด้านศิลปะ ประเพณี และวัฒนธรรม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงได้รับการยกย่องจากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๒๕ ให้ทรงเป็นองค์อัครศิลปินแห่งชาติ ด้วยต่างเห็นพ้องต้องกันว่าทรงเป็นเอตทัคคะในศิลปะหลายแขนง งานศิลป์ที่ทรงสร้างสรรค์ล้วนเป็นที่ประจักษ์ชัดแก่พสกนิกรชาวไทยและชาวโลก เช่น ด้านดุริยางคศิลป์ พระองค์ได้พระราชนิพนธ์เพลงรวมทั้งสิ้น ๔๓ เพลง ซึ่งเป็นเพลงที่ส่งเสริมความสามัคคี ส่งเสริมให้รักชาติ

เพลงเกี่ยวกับความรัก เพลงประจำมหาวิทยาลัย และเพลงที่ใช้บรรเลงในพระราชพิธีสำคัญของชาติ ด้านทัศนศิลป์ พระองค์ทรงโปรดการถ่ายภาพเป็นอย่างมาก และยังสามารถใช้ประโยชน์จากการถ่ายภาพนี้ในการเก็บข้อมูล เพื่อนำมาใช้ในโครงการต่างๆ ดำเนินพระราชกรณียกิจช่วยเหลือพสกนิกรมาโดยตลอด ด้านวรรณศิลป์ ด้วยทรงมีพระปรีชาสามารถในการใช้ภาษาทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ พระองค์จึงทรงพระราชนิพนธ์หนังสือ บทความ และทรงแปลสารคดีที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ การทหาร และชีวประวัติบุคคล เช่น นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ ตีโต อีกทั้งทรงหยิบยกเรื่องในชาดกมาพระราชนิพนธ์คือเรื่องพระมหาชนก ยิ่งไปกว่านั้น พระองค์ยังทรงเป็นองค์บรมราชูปถัมภ์แก่การศิลป์ทุกสาขา ทรงรับสมาคมที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปะไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์หลายสมาคม ขณะเดียวกันก็ทรงพยายามที่จะอนุรักษ์ไว้ซึ่งประเพณีวัฒนธรรมอันดีงาม เพื่อเป็นแบบอย่างให้อนุชนรุ่นหลังได้ธำรงไว้สืบไป เช่น พระองค์ทรงถือปฏิบัติตามแบบแผนที่มีมาแต่ครั้งโบราณกาล โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รื้อฟื้นพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญขึ้นมาใหม่ จากที่เคยถือปฏิบัติมาในสมัยรัชกาลที่ ๕ และพระองค์จะเสด็จฯ ไปในการพระราชพิธีต่างๆ เช่น พระราชพิธีฉัตรมงคล พระราชพิธีเนื่องในเทศกาลเข้าพรรษา เป็นต้น ทุกครั้งเสมอมามิได้ขาด

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระผู้ทรงเปรียบเสมือนดวงตะวันที่ทำให้แสงสว่างแห่งความหวังและพลังแห่งชีวิต ทรงเปรียบเสมือนดวงจันทร์ในคืนวันเพ็ญที่ให้ ความร่มเย็นเป็นสุขทั่วทุกแห่งหน พระราชกรณียกิจอันยิ่งใหญ่ตลอดระยะเวลา ๖๐ ปี ทำให้พสกนิกรชาวไทยทั้งปวงได้ตระหนักว่าพระองค์ทรงครองแผ่นดินโดยธรรมสมดังพระราชปณิธานโดยแท้ พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงยึดมั่นในทศพิธราชธรรมและมีได้ทรงเหน็ดเหนื่อยในการพระราชทานความช่วยเหลือ บำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่พสกนิกรของพระองค์แต่อย่างใด ด้วยพระเมตตาและพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อราษฎรของพระองค์เป็นล้นพ้นหาที่สุดมิได้นี้ ประชาชนชาวไทยจึงได้พร้อมใจกันน้อมเกล้าฯ น้อมกระหม่อมถวายพระราชสมัญญามหาราช “สมเด็จพระภูมิพลมหาราช” และ “พระภัทรมหาราช” แด่ในหลวงผู้เป็นที่รักยิ่งของเรา

สถิตยสถานวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภูมิพลอดุลยเดชเจ้า	จอมสยาม
คือพระราชบรมนาม	นั่นแล้ว
โสมนัสทัพยาาม	ยินยศ สยามแล
สยามรัฐเจริญอรรดแก้ว	แจ่มพร้อมพระคุณครัน
อันพระองค์ทรงตั้งถ้อย	เทิดปฏิญญาญาณเทอญ
ห้องพระโรงธารยิน	สยบไต้
“เราจะครองแผ่นดิน	โดยชอบ ธรรมแล
เพื่อประ โยชน์สุขให้	ชาติเชื้อชาวสยาม”

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. เฉลิมพระเกียรติ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๑.
ธนาภิต. พระราชประวัติ ๙ รัชกาล และพระบรมราชินี. กรุงเทพมหานคร: สุริยาสาสน์, ๒๕๔๒.
วาริ อัมไพวรรณ. พระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช...ในหลวงของเรา... กรุงเทพมหานคร: เอ.พี.เฟรมเวิร์ค, ๒๕๓๖.

น.ส.ปณิตา จิตมั่ง

๔๗๔ ๐๑๒๓๘ ๒๒

นิสิตชั้นปีที่ ๒ คณะอักษรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

60 ปี ปกเกล้าชาวไทย พระสถิตินิทในดวงใจพสกนิกร

การจะเป็นผู้นำได้นั้น สิ่งแรกที่จะต้องมิในคุณสมบัติของผู้นำ คือการทำให้ผู้ตามยอมรับตนก่อนในเมืองดิน แล้วจึงใช้กลยุทธ์ รวมถึงการบริหารจัดการอีกนานับประการ เพื่อนำกลุ่มหรือองค์กรของตนไปสู่จุดหมาย ซึ่งมีใ้เรื่องง่ายที่จะทำให้สำเร็จได้ และจะยากยิ่งกว่าหากเป็นการนำคนทั้งประเทศ ให้ดำเนินชีวิตไปในแนวทางอันเหมาะสม ให้เกิดความสุขสงบแก่บ้านเมือง ผู้นำในที่นี้จำต้องมีคุณลักษณะพิเศษ คือมีศรัทธาธิษฐานอันแน่วแน่ ดังเช่นที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงมีพระปฐมบรมราชโองการ ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยว่า

“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

พระปฐมบรมราชโองการนี้ยังกังวานในหัวใจของชาวไทยมีรูปลิ่ม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้นำที่มีใจเพียงแต่นำพาประเทศ หรือพสกนิกรสู่ความเจริญรุ่งเรืองเท่านั้น แต่ทรงเป็นผู้นำแห่งจิตใจของมวลประชาที่น้อมใจรวมศูนย์ที่พระองค์ ด้วยความรัก ความศรัทธาที่มีต่อ พ่อหลวง ผู้ทำเพื่อชาวไทยของพระองค์

นับตั้งแต่พระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์จนถึงปัจจุบัน ในยามที่บ้านเมืองสงบร่มเย็น พระองค์ยังคงเห็นแก่ความสุขของราษฎรเป็นสำคัญ มิได้เห็นแก่ความสุขส่วนพระองค์แม้แต่น้อย แต่ทรงมุ่งให้งานสำเร็จลุถึงเพื่อความผาสุกของปวงประชา ทรงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับประชาชน ทุกข์ของประชาชน คือทุกข์ของพระองค์ พระองค์ทรงตรากตรำพระวรกาย ทรงงานเพื่อราษฎรอย่างมิรู้เหน็ดเหนื่อย ทรงศึกษาปัญหาความขาดแคลนขัดข้องต่าง ๆ ด้วยพระองค์เอง อย่างสนพระราชหฤทัย และเสด็จพระราชดำเนินไปทรงพบปะกับพสกนิกรด้วยพระองค์เอง เป้าหมายสำคัญของพระองค์ คือ ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของราษฎร

ด้วยสายพระเนตรอันกว้างไกล และวิสัยทัศน์ที่กว้างขวางของพระองค์ ทำให้ทรงริเริ่มโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อมวลชน และทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจที่เป็นประโยชน์ครอบคลุมในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านการศึกษา ด้านการเมืองการปกครอง ด้านการเกษตร ด้านวิทยาศาสตร์ ด้านการแพทย์ ด้านสาธารณสุข และด้านอื่น ๆ อีกมากมาย พระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในจังหวัดต่าง ๆ เกือบทั่วพระราชอาณาจักร ในการเสด็จเยี่ยมทุกครั้ง ทรงมีพระราชปฏิสันถารกับราษฎรอย่างใกล้ชิด ทรงช่วยเหลือพสกนิกรทุกวิถีทาง และทุกโอกาส ทรงอำนวยความสะดวกแก่พสกนิกรทุกชั้นทุกวัย ด้วยพระองค์เอง พระองค์ทรงศึกษาค้นคว้า และหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพสกนิกรที่อยู่ตามชนบทที่ห่างไกล ทำให้ทรงทราบถึงปัญหาในอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นรากฐานของสังคมไทย ว่ามีสาเหตุ คือการเกษตรของไทยยังอาศัยการผลิตแบบดั้งเดิม มีการเพาะปลูกปีละครั้งโดยอาศัยน้ำฝน ผลผลิต และประสิทธิภาพในการผลิตจึงอยู่ในระดับต่ำ แม้บางพื้นที่จะพอทำการ

ผลิตเพื่อการค้าได้บ้าง แต่เกษตรกรก็ยังขาดการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ขาดความรู้เชิงพาณิชย์ ทำให้ถูกเอารัดเอาเปรียบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงมีพระราชดำริมุ่งแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วน ทรงจัดให้มีโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา เพื่อเป็นแหล่งศึกษาทดลองงานทางด้านการเกษตร เพื่อนำผลการศึกษาดังกล่าวนั้น ไปถ่ายทอดให้เกษตรกรได้มีความรู้ความเข้าใจในวิธีการต่างๆ ในการปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการสมัยใหม่

ในส่วนโครงการหลวงนั้น ได้ดำเนินงานไปอย่างต่อเนื่องจริงจัง จนสามารถหยุดยั้งราษฎรชาวไทยภูเขาไม่ให้ถางป่าทำไร่เลื่อนลอยได้ อันเป็นการสงวนทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้คอนบนของประเทศไว้ได้ส่วนหนึ่ง และผลงานที่สำคัญยิ่งของโครงการหลวง คือการกำจัด การปลูกฝิ่น ไล่โดยสันติวิธี

นอกจากนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังได้ทรงศึกษาค้นคว้า และทดลองเพื่อแก้ไข ปัญหาการขาดแคลนน้ำ และการจัดการเพื่อการเกษตร ทรงพระราชทานชื่อแนวพระราชดำรินี้ ว่า ทฤษฎีใหม่ โดยมีหลักประการสำคัญคือ ให้เกษตรกรรายย่อยที่มีพื้นที่ทำกินจำกัด สามารถเลี้ยงตนเองได้ นับได้ว่าทฤษฎีใหม่เป็นแนวทางการพัฒนาการเกษตรที่มีความเป็นไปได้สูง ในทางปฏิบัติ ไม่ต้องอาศัยเทคนิคที่สลับซับซ้อน และเกษตรกรสามารถนำไปดำเนินการด้วยตนเอง อันจะเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

อีกหนึ่งปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานเกษตรอย่างหนัก คือปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะปัญหาน้ำท่วม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันดำเนินการแก้ไข ป้องกัน หรือบรรเทาปัญหาจากการเกิดน้ำท่วมด้วยวิธีการต่างๆ

ในครั้งที่ประเทศไทยประสบอุทกภัยที่รุนแรงที่สุดในประวัติศาสตร์ของประเทศไทย ราษฎรใน ๖๘ จังหวัด ต้องประสบกับภัยน้ำท่วมเป็นเวลาแรมเดือน ต้องสูญเสียทั้งชีวิต และทรัพย์สินเป็นจำนวนมาก หลังจากสถานการณ์น้ำท่วมครั้งนี้เข้าสู่ภาวะปกติ พื้นที่ราบลุ่มใน ภาคกลางกลับได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงพระราชทานแนวพระราชดำริ เพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วมให้คลี่คลายไปด้วยหลายวิธี ทั้งการสร้าง ทางผันน้ำ โครงการป่าสักชลสิทธิ์ และโครงการแก้มลิง ซึ่งช่วยบรรเทาความเดือดร้อนจาก ภัยน้ำท่วมที่จะเกิดเป็นประจำไปได้มาก ผลที่ตามมา คือสามารถลดความเสียหายไม่ให้กระจาย ในวงกว้าง เป็นการจำกัดพื้นที่ให้แคบลง

นอกจากปัญหาน้ำท่วม มลภาวะที่สำคัญอีกสิ่ง คือ ภาวะน้ำเสีย อันเป็นผลมาจากการ ระบายน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม และบ้านเรือนที่อยู่อาศัยลงสู่แม่น้ำลำคลอง ทำให้พระ บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยในความเดือดร้อนของราษฎร ทั้งในเขตกรุงเทพฯ ปริมาณชล และต่างจังหวัด โดยใน พ.ศ. ๒๕๓๑ พระองค์ได้พระราชทานรูปแบบ และ พระราชดำริแก่กรมชลประทานในการสร้าง และพัฒนาเครื่องต้นแบบ เครื่องกลเติมอากาศที่ผิว น้ำ หมุนช้าแบบทุ่นลอย มีชื่อเรียกกันว่า กังหันน้ำชัยพัฒนา นับว่ากังหันน้ำชัยพัฒนานี้เป็น

ถึงประดิษฐ์ที่แสดงพระอัจฉริยภาพของพระองค์เป็นอย่างสูง และมีประโยชน์ในการช่วยปรับปรุงคุณภาพน้ำ ทำให้น้ำมีออกซิเจนมากขึ้น จนแปรสภาพเป็นน้ำดี เป็นการช่วยลดภาวะน้ำเสียได้เป็นอย่างดี

จากการเสด็จเยี่ยมราษฎรตามท้องถื่นทุรกันดาร ทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพบเห็นปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรอันเนื่องมาจากสภาวะแห้งแล้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงที่ฝนทิ้งช่วง จึงทำให้มีพระราชดำริน่าจะมีผู้ทางคิดค้นหาวิธีการมาช่วย ทำให้เกิดการก่อตัว และรวมตัวของเมฆเพื่อทำให้เกิดฝนได้ จึงได้พระราชทานแนวพระราชดำริโครงการฝนหลวงขึ้น ปัญหาฝนแล้งจึงได้รับการแก้ไขด้วยฝนหลวงเป็นการคืนชีวิตให้กับเกษตรกร ได้ลืมตาอ้าปากได้อีกครั้ง

ในด้านการศึกษานับว่าเป็นรากฐานของการพัฒนาศักยภาพของคนในชาตินั้น นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติตั้งแต่วันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๕ เป็นต้นมา พระองค์ทรงตระหนักพระราชหฤทัยดีว่าประเทศชาติจะเจริญก้าวหน้า เพราะประชาชนในชาติมีการศึกษาดี และผู้ที่จะเป็นหลักในการบริหารประเทศในอนาคต คือเยาวชนที่เป็นนิสิตนักศึกษาในปัจจุบัน จึงทรงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาพลเมืองให้มีคุณภาพ ด้วยการศึกษายิ่ง พระองค์ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเพื่อสนับสนุน และพัฒนาการศึกษาในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการพระราชทานทุนเพื่อการศึกษา หรือการพัฒนากระบวนการศึกษา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการสมัยใหม่ที่เข้ามามีบทบาท และอิทธิพลต่อแนวคิด และการดำเนินชีวิตของประชาชนเป็นอย่างมาก การจะก้าวให้ทันวิวัฒนาการ ความเจริญเหล่านี้ ส่วนหนึ่งก็จำเป็นต้องส่งคนไปศึกษาสูงๆ ในประเทศที่พัฒนาแล้ว เพื่อนำความรู้มาเผยแพร่ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวิทยาการต่างๆ ในประเทศ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เพื่อก่อตั้งกองทุนการศึกษาขึ้น เช่น ทุนภูมิพล ทุนอานันทมหิดล ทุนเล่าเรียนหลวง เป็นต้น

ด้วยเหตุที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยเกี่ยวกับงานด้านการศึกษา ทำให้ทรงเห็นว่าปัญหาที่สำคัญ คือ การขาดแคลนที่เรียนของเยาวชน ซึ่งเป็นผลจากการบริการของรัฐที่ไม่ทั่วถึง พระองค์จึงพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ และพระราชทานพระราชดำริให้สร้างโรงเรียนขึ้นทั่วทุกภูมิภาค

นอกจากนี้ทรงมีพระราชประสงค์ให้จัดทำโครงการเกี่ยวกับการศึกษา เช่น โครงการพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ และยังเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานปริญญาบัตร โดยพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่ผู้สำเร็จการศึกษาเพื่อเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตในฐานะบุคลากรที่เป็นกำลังสำคัญของประเทศต่อไป ที่สำคัญอีกโครงการหนึ่ง คือ โครงการสาธนากรมไทย สำหรับเยาวชน ซึ่งพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น จะบรรลุดรรพวิชากร

อันเป็นสาระไว้ครบทุกแขนง เมื่อมีความต้องการหรือพอใจจะเรียนรู้เรื่องใดก็สามารถค้นหาอ่านได้โดยสะดวก นับว่าเป็นหนังสือที่มีประโยชน์แก่กุลการศึกษามากที่สุด ปัญหาด้วยตนเองของราษฎรอย่างสำคัญ โดยเฉพาะในยามที่มีปัญหาการขาดแคลนครูและสถานที่เล่าเรียน หนังสือสารานุกรมจะช่วยคลี่คลายให้บรรเทาเบาบางลงได้เป็นอย่างดี ชาวชนสามารถหาความรู้ช่วยตนเองได้จากการอ่านหนังสือ และเพื่อให้ได้ประโยชน์อันกว้างขวางยิ่งขึ้น

สำหรับด้านเศรษฐกิจ ในช่วงตั้งแต่กลางปี พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นต้นมา ประเทศไทยประสบกับภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากแนวการดำเนินการทางเศรษฐกิจที่ไม่เหมาะสมกับประเทศในอดีต ทำให้ระบบการเงินขาดสภาพคล่อง เกิดภาวะขาดแคลนเงินตราจนต้องพึ่งพากองทุนการเงินระหว่างประเทศ นับเป็นเหตุการณ์ครั้งรุนแรงที่ประเทศไทยไม่เคยประสบมาก่อน ในยามที่ประเทศชาติเกิดวิกฤตครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีกระแสพระราชดำริเกี่ยวกับแนวคิดทางเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ที่เรียกว่าเศรษฐกิจพอเพียง อันเปรียบได้กับน้ำทิพย์ที่ช่วยฉ่ำโลมจิตใจประชาชน ในยามที่ความทุกข์ร้อนเรื่องภัยของความ เป็นอยู่กำลังมาเยือน

แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงนี้ คือ การใช้ความสามรถของชุมชน เมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่งในการผลิตสินค้า และบริการทุกชนิด เพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่ตนไม่ได้เป็นเจ้าของ นับว่าเป็นแนวคิดอัจฉริยะที่สามารถบรรเทาความเดือดร้อนได้อย่างเร่งด่วน และช่วยปลอบขวัญชาวไทยได้อย่างดียิ่ง โดยกระทรวงมหาดไทยได้น้อมนำแนวพระราชดำริไปปฏิบัติอย่างมีรูปธรรม ด้วยการกำหนดคุณศาสตร์ เพื่อสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง อันเป็นการปูพื้นฐานทางเศรษฐกิจแบบใหม่ที่เหมาะสมกับประเทศไทย

ด้านการเมืองการปกครอง สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันที่จำเป็น และสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างเสถียรภาพทางการเมือง ดังเช่นในเหตุการณ์รุนแรงที่ต้องจารึกไว้ในหน้าประวัติศาสตร์การเมืองของไทย เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ อันเป็นผลมาจากความขัดแย้งระหว่างประชาชนที่ต้องการการมีส่วนร่วมทางการเมือง เกิดการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ เป็นผลให้เกิดการชุมนุมประท้วงกันอย่างกว้างขวาง การต่อสู้ของพลังในระบบราชการ และพลังนอกระบบราชการจึงก่อตัว ผลของการปะทะกันทำให้ประชาชนบาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมาก

จากเหตุการณ์ในครั้งนั้น ประเทศไทยผ่านพ้นวิกฤตการณ์มาได้ก็ด้วยพระปรีชาสามารถ และพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงตัดสินพระทัยลงแก้ไขปัญหาคด้วยพระองค์เอง

พระบรมราชวินิจฉัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สะท้อนถึงแนวคิดอนุรักษ์นิยมของสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่มุ่งเน้นการสร้างวินัย และการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่เชื่อมโยงกับกฎหมาย คำสั่ง และอำนาจหน้าที่ ทรงกล่าวถึงความชอบธรรม ความก้าวหน้า

และความยุติธรรมสำหรับทุกคน ทรงอาศัยพระราชอำนาจทั้งทางกฎหมาย พระราชประเพณี และสังคม ของพระมหากษัตริย์ ในการแก้ปัญหาของบ้านเมือง

ในที่สุด เหตุการณ์จุดเปลี่ยนประวัติศาสตร์ทางการเมืองในสมัยนั้น กลับเข้าสู่ภาวะปกติ และบ้านเมืองก็กลับมาสุขสงบเช่นเดิม

ในด้านวัฒนธรรม ประเพณี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพยายามทุกทางในการที่จะรักษา และส่งเสริมวัฒนธรรมต่างๆ ให้ดำรงอยู่ และในขณะเดียวกันก็ทรงคิดค้นประเพณีที่งามขึ้นมาใหม่ด้วย เพื่อให้ประชาชนมีความภูมิใจในประเทศของตน เช่น พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญในวันพืชมงคลประจำปี พระราชพิธีเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน โดยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค พระราชพิธีเสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค เป็นต้น อีกทั้งประเพณีทั่วไปของประชาชน พระองค์ก็ทรงสนับสนุนให้รักษาไว้ เพื่อสืบทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมสู่ลูกหลานรุ่นต่อไป

พระราชกรณียกิจในด้านการต่างประเทศ การเสด็จประพาสประเทศต่างๆ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นับว่าเป็นพระราชกรณียกิจที่สำคัญอย่างหนึ่ง เพราะนอกจากจะเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างประเทศแล้ว นับเป็นการกระชับสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศให้แน่นแฟ้นมั่นคงขึ้นอีกด้วย ทำให้ไทยเป็นประเทศที่มั่นคงเข้มแข็ง มีพันธมิตรมาก ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการสร้างความสะดวกในสู่ทางการประสานประโยชน์ระหว่างประเทศ อันจะนำมาซึ่งความเจริญ และความสงบร่มเย็นในประเทศนั่นเอง

พระราชกรณียกิจที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปฏิบัติ และเอาพระราชหฤทัยใส่มาโดยตลอดอย่างต่อเนื่องอีกประการหนึ่ง คือพระราชกรณียกิจด้านการแพทย์ และการสาธารณสุข เพราะมีพระราชดำริว่า การรักษาความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกายเป็นปัจจัยของเศรษฐกิจที่ดี และเกิดสังคมที่มั่นคง เพราะร่างกายที่แข็งแรงนั้น โดยปกติจะอำนวยความสะดวกให้สุขภาพของร่างกาย และจิตใจสมบูรณ์ด้วย และเมื่อมีสุขภาพสมบูรณ์ดีพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจแล้ว ย่อมมีกำลังทำประโยชน์สร้างสรรค์เศรษฐกิจและสังคมของบ้านเมือง ได้เต็มที่ ทั้งไม่เป็นภาระแก่สังคมด้วย คือเป็นแต่ผู้สร้างมิใช่ผู้ถ่วงความเจริญ และจากการที่ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในชนบทตามภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทอดพระเนตรเห็นว่าราษฎรเป็นจำนวนมากขาดการดูแลเอาใจใส่ในเรื่องการรักษาสุขภาพอนามัยเท่าที่ควรจะเป็น ดังนั้น ในพุทธศักราช ๒๕๑๐ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดตั้งโครงการหน่วยแพทย์พระราชทานขึ้น เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎร ณ สถานที่ใด ก็โปรดฯ ให้หน่วยแพทย์พระราชทานตามเสด็จไปรักษาพยาบาลราษฎรผู้เจ็บป่วยด้วยทุกครั้ง หน่วยแพทย์พระราชทานนี้เป็นการช่วยบรรเทาปัญหาด้านสุขภาพอนามัยให้แก่ราษฎรผู้เจ็บป่วยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบทห่างไกล ซึ่งส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดล้วนขาดงานขาดความรู้ขั้นพื้นฐานด้านการสาธารณสุขที่จะดูแลรักษาตัวเอง ดังนั้น การที่มีแพทย์

พระราชทานออกไปช่วยดูแลบำบัดรักษาราษฎรที่เจ็บป่วยอย่างถูกต้อง โดยราษฎรไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล จึงเป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่ราษฎรผู้ป่วยอย่างหาที่สุกมิได้ และจากจำนวนตัวเลขที่ปรากฏในแต่ละปีจะมีราษฎรที่เจ็บป่วยมาขอรับการรักษาพยาบาลเพิ่มมากขึ้นทุกปี โครงการที่เป็นพระราชดำริด้านการแพทย์และการสาธารณสุขจึงได้ขยายขอบข่ายออกไปอย่างกว้างขวาง และในระยะต่อมาก็ได้มีคณะของหน่วยแพทย์อาสาพระราชทานตามเสด็จไปสมทบช่วยเหลือด้านการรักษาพยาบาลให้แก่ราษฎรขึ้นอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นผลดีต่อสุขภาพอนามัยของราษฎร ที่มีแพทย์อาสาเข้ามาช่วยในการรักษาพยาบาลเพิ่มขึ้น ซึ่งต้องกับพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่จะให้ราษฎรในชนบทห่างไกลได้รับการดูแลในเรื่องสุขภาพอนามัยอย่างถูกต้องและให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นมา

ในด้านศาสนา นอกจากทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติไทยแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกของทุกศาสนาในไทย พระองค์ได้พระราชทานพระบรมราโชบายแก่ทุกศาสนาอย่างทั่วถึง ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงร่วมงานของศาสนาต่างๆ ตามคำกราบบังคมทูลอัญเชิญเสด็จฯ ไม่ว่าจะเป็นศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนาซิกข์ ฯลฯ และพระองค์ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์บำรุงศาสนาต่าง ๆ ตามสมควร

พระราชกรณียกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ได้พระราชทานพระบรมราโชบายแก่ผู้แทนขององค์กรศาสนาต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการอบรมสั่งสอนประชาชนให้เป็นคนดีตามหลักการแห่งศาสนาของตน

ในฐานะที่ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจทางด้านการป้องกันประเทศอย่างจริงจัง นอกจากการเสด็จพระราชดำเนินตรวจเยี่ยมทหารทุกเหล่าในยามปกติแล้ว ในยามที่ทหาร และตำรวจต้องออกไปปฏิบัติหน้าที่เพื่อปราบปรามอิทธิพลและรักษาความสงบของประเทศชาติตามชายแดนอันทุรกันดาร พระองค์ก็มักจะเสด็จพระราชดำเนินไปเป็นมิ่งขวัญ พระราชทานพระราชดำรัส และพระบรมราโชบายแก่ทหารและตำรวจ ซึ่งเปี่ยมไปด้วยความหมายเพื่อให้เกิดความสามัคคีปรองมอด ความเสียสละ ปลูกใจให้ทหารและตำรวจทั้งมวลเข้มแข็ง ยังผลให้บรรดาทหาร และตำรวจเหล่านี้มีขวัญกำลังใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความบากบั่น ไม่ย่อท้อต่อไป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงประกอบพระราชกรณียกิจเป็นผลให้ประเทศชาติถึงซึ่งความเจริญรุ่งเรือง อาณาประชาราษฎร์ร่มเย็นเป็นสุขกันถ้วนหน้า พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญทุกขบารุงสุขแก่ประชาชนทั่วประเทศ แม้แต่ในดินแดนที่ห่างไกล และทุรกันดาร พระองค์พระราชทานความชื่นมื่นยิ่งกว่าสายฝนที่ชุ่มชื้นแก่ผืนดินที่แห้งแล้ง ดับความทุกข์ร้อนของปวงประชาทั่วถิ่นไทย

คนไทยรักพระองค์ เพราะพระองค์ทรงเป็นศูนย์รวมความภาคภูมิใจของคนไทยทั้งชาติ
ความรัก ความภักดีนี้ ก่อกำเนิดมาจากพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ที่มีต่อพสกนิกร ยากยิ่ง
ที่ผู้ใดจะสามารถปฏิบัติได้เท่าเทียมพระองค์ เราชาวไทยประจักษ์ชัดว่าทรงเป็นสรณะอันร่มเย็น
ของทวยราษฎร์ สถิตย์ในดวงใจของชาวไทยทุกคน

ได้แผ่นดินฟ้าของโลกแผ่นดินนี้มีแห่งหนใดไหมหนอ ที่อยู่เป็นสุขได้ ทั้งกาย ทั้งใจ ดัง
แผ่นดินไทย ที่มีในหลวง ร ผู้เป็นพลังแผ่นดิน ปกปิ่นไทย ขอน้อมรำลึกพระคุณของพระองค์
ท่านที่ทรงรัก และดูแลของไทย ให้สุขได้รับพระบารมี

“ ขอจงทรงพระเจริญ ”

รายการอ้างอิง

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาการเกษตร ไทย.

กรุงเทพ, ๒๕๓๕.

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองศิริราชสมบัติ ครบ ๕๐ ปี. ทวยราษฎร์รักบาทแม้อย่างด้วย
ปีติรงค์.

กรุงเทพ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โอเคีย สแควร์, ๒๕๓๕.

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. พระบิคาของแผ่นดิน. กรุงเทพ, ๒๕๔๐.

๕ ธันวาคม ๒๕๓๕. กรุงเทพ : บริษัท เอ็กเซ็กคิวทีฟ ปรินต์, ๒๕๔๒.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
น.ส. ช่อฟ้า เกตุเรืองโรจน์
คณะอักษรศาสตร์
๔๗๔ ๐๐๔๕๕ ๒๒

๖๐ ปี ปกเกล้าชาวไทย พระสถิตสมิทในดวงใจพสกนิกร

นับแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติภายใต้หน
ปกเกล้ามหาเสวตฉัตร เมื่อวันที่ ๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๙๓ พระมหากษัตริย์คุณของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอันทรงมีต่อประชานันนั้น อาจสรุปดังที่พระองค์ได้ทรงตั้งพระราช
สัตยาธิษฐานในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกว่า “เราจะปกครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่ง
มหาชนชาวสยาม” ย่อมไม่มีผู้ใดปฏิเสธได้ว่า แผ่นดินสยามมีความร่มเย็นเป็นสุขสงบ แต่ก็มีความ
พร้อมเสมอที่จะป้องกันราชอาณาจักรเมื่อมีภัยมาคุกคาม คนไทยรักพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เพราะพระองค์เป็นศูนย์รวมความจงรักภักดีของคนไทยทั้งชาติ ความรักความภักดีนี้ก่อกำเนิดมาจาก
พระมหากษัตริย์คุณของพระองค์ที่ทรงมีต่อพสกนิกร ยกยิ่งที่ผู้ใดจะสามารถปฏิบัติได้เสมอเหมือน
ทรงแสดงให้เป็นที่ประจักษ์ชัดว่าพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ล้วนเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์สุขของอาณา
ประชาราษฎร์อย่างแท้จริง

สมลักษณ์ โตสกุล ได้กล่าวไว้ว่า ความร่มเย็นเป็นสุขของปวงชนชาวไทยที่มีมาช้านานนั้น
เนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ แต่เหตุที่สำคัญมากมีอยู่ ๔ ประการคือ ๑. ความอุดมสมบูรณ์แห่ง
ทรัพยากรธรรมชาติ ๒. ความสามัคคีกลมเกลียวของประชาชน ๓. ความมีพระพุทธศาสนาประจำ
ชาติ ซึ่งทำให้เรามีธรรมะ เช่น ความโอบอ้อมอารี ช่วยเหลืออุดหนุนซึ่งกันและกัน และ ๔. ความมี
องค์พระประมุขเป็นมิ่งขวัญเป็นกำลังใจให้อาณาประชาราษฎร์ รวมพลังพร้อมที่จะเผชิญภัยใด ๆ โดย
ไม่หวั่นไหว

ในยามบ้านเมืองร่มเย็น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชก็ทรงสนพระราชหฤทัย
ในความเป็นอยู่ของราษฎร พระองค์มิได้เห็นแก่ความสุขส่วนพระองค์เนื่องจากทรงเห็นแก่ความสุข
ของประชาชนเป็นสำคัญ ทรงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับประชาชน ทุกข์ของประชาชนก็คือทุกข์ของ
พระองค์ จะเห็นได้ว่า ในปีหนึ่ง ๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้ประทับอยู่ในกรุงเทพมหานคร
นานเท่าใดนักแต่จะเสด็จพระราชดำเนินออกต่างจังหวัดทั้งสิ้น ทิศเหนือทิศใต้ ทิศตะวันออก และ
ต่อไปทิศอื่น ๆ อีกทุกปีมิได้ขาด พระองค์มิได้เสด็จพระราชดำเนินไปเพื่อทรงพักผ่อนแต่อย่างใด กลับ
พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ราษฎรของพระองค์กราบบังคมทูลถึงปัญหาสารพันที่พวกเขา
เผชิญอยู่ โดยมีรัฐบาลและเจ้าหน้าที่รัฐบาลโดยเสด็จ ๆ ด้วย เป็นผลให้เกิดโครงการอันเนื่องมาจาก
พระราชดำริต่าง ๆ ขึ้นเป็นจำนวนมาก การเสด็จ ๆ ไปเยี่ยมราษฎร เสด็จ ๆ ไปทางเครื่องบินบ้าง
เฮลิคอปเตอร์บ้าง หรือโดยรถยนต์ตรวจการ และบางครั้งก็ทรงพระดำเนิน พระองค์ทรงได้ถามทุกข์
สุข และรับฟังเรื่องราวต่าง ๆ จากราษฎร ตลอดจนผู้ที่ยากไร้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวไร่ชาวนา ซึ่งมีอยู่

ประมาณ ๘๐ % ของประชากรทั้งหมด หากมีเหตุเภทภัยหรือทุกข์ร้อนประการใดเกิดแก่ราษฎรของ
พระองค์ แม้จะในแดนทวารวดีก็ตาม เติมน้ำด้วยกษัตริย์นาประการ ก็จะทรงวิริยะอุตสาหะไป
ทรงเยี่ยมเยียน พระราชทานทรัพย์สิน พระราชทานสิ่งของให้พวกเขาเกิดกำลังใจที่จะต่อสู้กับ
ความทุกข์ ขามบ้านเมืองถูกภัยคุกคาม ก็จะทรงฟันฝ่าผองภัยเสด็จ ฯ เยี่ยมเยียน เพื่อเป็นขวัญกำลังใจ
ให้ประชาชนในที่นั้น สมดังข้อเขียนของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช มีความตอนหนึ่งว่า “...เท่าที่หม
ทราบ ไม่มีอะไรจะทำให้ทั้งสองพระองค์ สำราญพระราชหฤทัยไปกว่าการที่ได้ทรงพบปะราษฎรของ
พระองค์ แม้จะใกล้หรือไกลก็ตามที ตามที่มีคำพังเพยแต่ก่อนว่า รัชกาลที่ ๑ โปรดทหาร
รัชกาลที่ ๒ โปรดควีและศิลปิน รัชกาลที่ ๓ โปรดช่างก่อสร้าง (วัด) ผมกล้าต่อให้ได้ว่ารัชกาลที่ ๕
นี่โปรดราษฎร และคนที่เข้าเฝ้าใกล้ชิดที่สุดเสมอไปก็คือราษฎร ไม่ใช่ใครอื่นที่ไหนเลย...”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในจังหวัดต่าง ๆ ทว่า
พระราชอาณาจักร ซึ่งยังไม่เคยมีพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์ใดได้ทรงปฏิบัติมาก่อน ในการเสด็จ
เยี่ยมราษฎรทุกครั้งจะทรงมีพระราชปฏิสันถารกับราษฎรอย่างใกล้ชิด ทรงบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้พสก
นิกรทุกวิถีทางและในทุกโอกาส ทั้งด้านการแพทย์ การเกษตร การศึกษาและการอาชีพ ทรงริเริ่ม
จัดตั้งมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ขึ้นด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ มีรับสั่งให้ทางราชการและผู้มี
หน้าที่เกี่ยวข้องออกดำเนินการช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่าง ๆ โดยเร่งด่วน เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปยังที่
เกิดเหตุแล้วก็ทรงอำนวยการในการบรรเทาทุกข์ด้วยพระองค์เองอย่างใกล้ชิด และเมื่อทรงว่างจากพระ
ราชการกิจก็จะเสด็จไปเยี่ยมเยียนและพระราชทานพระบรมราโชวาทอบรมสั่งสอนประชาชนอยู่เสมอ
พระองค์ทรงศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลที่แท้จริงเกี่ยวกับพสกนิกรที่อยู่ตามชนบทที่ห่างไกล ทรงทราบ
ปัญหาของประชากรในชนบทที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่ยังยากจนและขาดความรู้ ขาดปัจจัย
และที่ดินที่จะทำมาหากิน ขาดแคลนน้ำ ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ประชาชนขาดการศึกษา และ
บริการด้านสาธารณสุขจึงทำให้โรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน ทรงตั้งพระราชหฤทัยมั่นว่าจะแก้ปัญหาและ
พร้อมจะร่วมทุกข์ร่วมสุขกับราษฎรของพระองค์ จึงได้ทรงพยายามเน้นการพัฒนาให้คนพอมีพอกิน
ตลอดเวลา และทรงแนะนำให้เจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่โดยตรงในการพัฒนาชนบทรีบไปดำเนินการ

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจะมุ่งแก้ไขปัญหาเร่งด่วน และจำเป็นต้องแก้ไขอย่าง
แท้จริง โดยพระองค์ทรงใช้หลักจิตวิทยาเข้าร่วมด้วยเพื่อให้ได้ผลดีที่สุด พื้นที่ใดเหมาะที่จะได้รับการ
พัฒนา พระองค์จะทรงพิจารณาจากสภาพภูมิประเทศ ตามสังคมวิทยา ภูมิศาสตร์ความกระตือรือร้น
และอุปนิสัยใจคอของคนก่อนเป็นประการสำคัญ การที่พระองค์เสด็จ ฯ ไปเยี่ยมเยียนราษฎรในพื้นที่
ต่าง ๆ ทำให้พระองค์ทรงทราบความต้องการที่แท้จริงของราษฎร พระองค์จะทรงริเริ่มสิ่งใหม่ในการ
แก้ปัญหา โดยใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการศึกษาค้นคว้าทดลอง จนแน่พระทัยว่าจะเป็น

ประโยชน์อย่างแท้จริงแล้ว จึงจะพระราชทานไปปฏิบัติต่อในส่วนของภาคประชาชน เช่น การจัดทำ การทดลองต่าง ๆ ขึ้นในสวนจิตรลดา ซึ่งมีทั้งโครงการเกษตรกรรม มีแปลงยางนา นาข้าวทดลอง โดยพระองค์ทรงทำการวิจัยเรื่องข้าวขึ้น ทรงคัดเลือกข้าวพันธุ์ และทรงอำนวยความสะดวกเหล่านั้น ด้วยพระองค์เอง หลังจากเก็บเกี่ยวแล้ว พระองค์ก็ทรงพระราชทานพันธุ์ข้าวเหล่านั้นไปยังชวาทั่วประเทศ เมื่อปรากฏว่าท้องที่ใดทำนาล้มเหลวไม่ได้ผล พระองค์ก็จะเสด็จ ฯ ไปทรงทอดพระเนตรเพื่อ หาทางแก้ไข พร้อมทั้งทรงให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ และจะทรงติดตามดูผลเพื่อให้แก่พระราช หลุยกว่าปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น ได้แก้ไขปรับปรุงจน ได้ผลสำเร็จดีแล้ว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงใกล้ชิดและเป็นกันเองกับประชาชนของพระองค์เป็นอย่างมาก เพราะทรงตระหนักพระราชหลุยกว่า ความใกล้ชิดระหว่างพระองค์ท่านและประชาชน ย่อมนำมาซึ่งสันติสุขและความเข้าใจซึ่งกันและกัน ประเทศชาติ จะดำรงอยู่ได้ก็ด้วยความสามัคคีของคนในชาติ องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดก็คือ การที่ประชาชน ทั้งหลายทั้งปวงมีที่พึ่งยึดเหนี่ยวและที่รวมน้ำใจมั่นคงคือ พระมหากษัตริย์ไทยนั่นเอง ในยามสงบทั้ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ต่างก็ทรงบำเพ็ญพระราช กรณียกิจให้คนไทยเกิดความรู้สึกรักชาติรักบ้านเมือง ประชาชนต่างก็ยึดเอาพระบารมีแห่งพระเจ้า แผ่นดินเป็นที่พึ่ง ทำให้เกิดความอบอุ่นใจ ทั้งในยามสงบและยามที่บ้านเมืองตกอยู่ในภาวะไม่ปกติ

คุณประโยชน์ของโครงการต่าง ๆ ที่ทรงริเริ่มสอดคล้องกับความสำคัญของปัญหาทาง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย โดยจะเห็นได้ว่าโครงการส่วนใหญ่มุ่งแก้ปัญหาเกษตรกรรมตรง กับข้อเท็จจริงแห่งวิวัฒนาการทางเศรษฐกิจของไทยด้วย เพราะร้อยละ ๘๐ ของประชาชนไทย ประกอบอาชีพเกษตรกรรมในชนบท เขาเหล่านั้นส่วนมากเป็นชาวไร่ชาวนาที่ยากจน และอยู่ในสภาพ ที่ต้องการเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ จึงทรงมุ่งมั่นที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา เหล่านั้น ซึ่งอยู่ในสภาพล้าหลัง ไม่มีที่ทำกินของตนเองจำเป็นต้องกู้หนี้ยืมสินผู้อื่นให้มีสภาพที่จะ พึ่งตนเองได้และมีฐานะมั่นคงในที่สุด ด้วยทรงเห็นว่าประเทศไทยจะต้องเป็นประเทศเกษตรกรรม ต่อไปในอนาคตนั่นเอง หากทรงทำได้สำเร็จทั่วประเทศ ก็จะทำให้เศรษฐกิจไทยมั่นคงขึ้น โดย ส่วนรวม ดังพระบรมราโชวาท ที่ว่า “... อันประเทศเรานั้น เป็นที่รู้จักกันอยู่ทั่วไปแล้วว่า อุดมด้วย ทรัพยากรในดินสิ้นในน้ำเพียงไร ฉะนั้นถ้าได้ร่วมมือร่วมใจช่วยกัน นำทรัพยากรเหล่านั้นขึ้นมาใช้ให้ถูกต้อง ตามหลักวิชาการก็จะเป็นผลส่งเสริมทวีความมั่นคงของบ้านเมืองได้อีกเป็นอันมาก ขอบรรดาท่านที่ได้ สำเร็จการศึกษา จงพยายามใช้ความรู้ที่ได้ศึกษามาแล้ว และช่วยกันเผยแพร่วิทยาการตามแบบที่ท่าน ได้ศึกษามานั้น ให้เป็นคุณประ โยชน์แก่ประชาชนผู้ดำเนินอาชีพในการกสิกรรม อันเป็นประหนึ่ง กระดูกสันหลังของประเทศ...”

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น ได้เริ่มต้นขึ้นมาอย่างจริงจัง เนื่องจากประชาชนร้องขอขึ้นมาเป็นลักษณะของการถวายฎีกาขึ้นบ้าง หรือกราบบังคมทูลในระหว่างที่เสด็จ ฯ ไปทรงเยี่ยมเยียนราษฎรบ้าง หรือจะในลักษณะของหน่วยราชการเอง คือกราบบังคมทูลพระองค์ท่านขอเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และลักษณะสุดท้ายเป็นพระราชดำริที่มาจากพระองค์ โดยตรงแต่จะไม่ซ้ำซ้อนกับงานในหน้าที่ของรัฐบาลจากการเสด็จพระราชดำเนินทรงเยือนประชาชนทั่วประเทศได้ทรงเห็นถึงสภาวะของประชาชนหรือพื้นที่บางประเภทที่รัฐบาลเข้าไม่ถึงหรือมองไม่เห็น อาทิเช่น พื้นที่พรุที่มีน้ำขังน้ำท่วมตลอดเวลาเป็นแสน ๆ ไร่ ทางนราธิวาส และปัตตานี หรือการปรับปรุงพื้นที่แห้งแล้งด้วยระบบชลประทานขนาดเล็ก เช่น ที่หุบกระพง ที่ชะอำ และที่ต่าง ๆ ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งการทำไร่เลื่อนลอยของชาวเขา เป็นต้น

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ครอบคลุมทุกสาขางานทั้งทางด้านสังคม ทางด้านศาสนา และทางการแพทย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระองค์ทรงสนพระราชหฤทัยเป็นพิเศษในเรื่องการเกษตร เพราะประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศไทยนั้น มีชีวิตอยู่ด้วยการเกษตร การเกษตรก็ต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องน้ำเป็นหลักสำคัญ พระองค์ทรงทุ่มเททุกสิ่งทุกอย่าง และทรงอุทิศเวลาส่วนพระองค์ให้แก่การศึกษาเรื่องนี้ จนกระทั่งผู้เชี่ยวชาญในเรื่องน้ำถือว่าพระองค์เป็นผู้เชี่ยวชาญเรื่องการพัฒนาแหล่งน้ำผู้หนึ่งในโลก ทรงรอบรู้ไปหมดทุกสิ่ง ดร. สมร ดันติเวชกุล ได้กล่าวว่า “ พระองค์ท่านได้มีพระกระแสรับสั่งว่าประเทศใด ๆ ก็ตามจะร่ำรวยอย่างไร เหมือนประเทศตะวันออกกลางซึ่งมีน้ำมันมากมาย คนมีเงินมหาศาล แต่เขาอาจจะอดตายได้ แต่ประเทศของเราอาจอยู่อย่างยากดีมีเงินอย่างไรนั้น เราจะไม่อดตาย ” เพราะฉะนั้นเรื่องเกษตรกรรมนี้ทรงถือเป็นหลักสำคัญของชีวิตความเป็นอยู่ของประเทศเรา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักพระราชหฤทัยดีว่าประเทศชาติจะเจริญก้าวหน้าก็เพราะชนในชาติมีการศึกษาดี และผู้ที่จะเป็นหลักในการบริหารประเทศในอนาคต ก็คือเยาวชนที่เป็นนิสิตนักศึกษาในปัจจุบัน จึงได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเพื่อความสามัคคีและความสำเร็จของนิสิตนักศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยทุกสถาบัน โดยทักทายกันได้ทรงให้ความสนธิสนม อบรม สั่งสอน และสนับสนุนให้นิสิตนักศึกษาทุกคนบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ ทรงปฏิบัติพระองค์เองเหมือนดังว่านิสิตนักศึกษาเหล่านั้นเป็นพระราชโอรส พระราชธิดาของพระองค์ พระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่นิสิตนักศึกษาสถาบันต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ยืนยันได้ถึงพระจริยวัตรที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปฏิบัติเมื่ออยู่ท่ามกลางนิสิตนักศึกษาได้อย่างเด่นชัดว่า ทรงเปี่ยมด้วยพระมหากรุณาธิคุณ และทรงรอบรู้ในเหตุการณ์บ้านเมืองของพระองค์ทุกอย่างเป็นอย่างดี พระราชดำริสหลาย ๆ เรื่อง ทำให้คนไทยเกิดความภาคภูมิใจที่เมืองไทยเรามีพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นนักประชาธิปไตยที่แท้จริง ทรงมีความรู้ความเชี่ยวชาญเป็นอย่างยิ่ง ทั้งในด้านอักษรศาสตร์ ภาษาศาสตร์

ตลอดจนจิตวิทยา และวิชาการหนังสือพิมพ์ ทั้งได้ทรงสดับตรับฟังเหตุการณ์ความเคลื่อนไหว และการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมืองทุกหน่วยงานเพื่อทรงหาทางผ่อนผันและแก้ไขให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขของอาณาประชาราษฎร์ พระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่นิสิตนักศึกษาแต่ละสถาบันก็แตกต่างกันออกไป เช่น ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จะทรงรับสั่งถึงเรื่องราวเกี่ยวกับบ้านเมืองเป็นสิ่งสำคัญ ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ก็รับสั่งเกี่ยวกับเรื่องที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้จะเป็นครู แม้สถาบันใดมีเรื่องราวการแตกความสามัคคีกัน ก็ทรงเน้นหนักถึงเรื่องของความสามัคคี เป็นพระบรมราโชวาทสั่งสอนแบบพ่อสอนลูกอย่างแท้จริง

นอกจากจะทรงห่วงใยเยาวชนของชาติที่อยู่ภายในประเทศแล้ว เมื่อเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศ ก็มักจะพระราชทานพระบรมราโชวาทเพื่อเป็นการเตือนสตินักเรียนไทยทุกคนที่กำลังศึกษาอยู่ในประเทศนั้น ๆ ให้ตระหนักถึงความเป็นคนไทย ประพฤติปฏิบัติตนให้สมกับเป็นผู้แทนที่ดีของประเทศไทยและคนไทยทั้งชาติ

จากพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่นิสิต นักศึกษา เยาวชนและสมาคมสโมสรต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับการศึกษา และเยาวชนของชาติย่อมแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเพื่อความสามัคคี และความสำนึกของนิสิตนักศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยทุกสถาบัน โดยทัดเทียมกัน ได้ทรงให้ความสนทนอมอบรมสั่งสอน และสนับสนุนให้นิสิตนักศึกษาทุกคนบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ โดยมีได้ถือพระองค์ทรงมีความห่วงใยเยาวชนและการศึกษาของชาติเป็นอย่างยิ่ง นับได้ว่าพระองค์ทรงเป็นหลักชัยแห่งการศึกษาอีกประการหนึ่งด้วย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริอันกล้าเถิด โดยทรงมีพระราชประสงค์ให้จัดทำโครงการเกี่ยวกับการศึกษา เช่น โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โครงการพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ เป็นต้น และยังเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานปริญญาบัตร รวมทั้งอนุปริญญาแก่ผู้สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นประจำทุกปีและเกือบทุกสถาบัน

พระราชกรณียกิจเกี่ยวกับการพระศาสนาของชาติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพุทธมามกะที่สมบูรณ์แบบ พระบรมราชูปถัมภ์ที่พระองค์พระราชทานแก่พระพุทธรูปศาสนานั้น ไม่ใช่เพียงแต่พระราชทรัพย์เท่านั้น พระองค์ได้บำเพ็ญพระราชกรณียกิจ และพระราชจริยาวัตรนานัปการเพื่อบำรุงพระศาสนา ทรงศึกษาและทรงเข้าพระราชหฤทัยในเรื่องของพระพุทธรูปศาสนาอย่างถ่องแท้ พระองค์ได้ทรงผนวช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ ทรงจำพรรษาอยู่ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร การผนวชของพระองค์แม้ว่าระยะเวลาสั้นเพียง ๑๕ วัน เพราะพระองค์

ทรงมีพระราชภารกิจอยู่มากมาย หากแต่พระองค์ก็ทรงนำคุณประโยชน์อันยิ่งใหญ่มาสู่พระบรมพุทธจักร เป็นแบบฉบับที่ดีแก่ชาวไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงวางพระองค์อยู่ในฐานะที่ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกของทุกศาสนาอย่างแท้จริง ทั้งได้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อกิจกรรมในด้านการพระศาสนาของทุกศาสนาและทุกนิกายโดยเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดถึงเสรีภาพในการนับถือศาสนาของไทย เป็นที่เลื่องลือในนานาประเทศว่าเมืองไทยนั้นมีเสรีภาพในการนับถือศาสนาอย่างยิ่ง

ในเชิงศิลปะของชาติ เช่น สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม นาฏศิลป์ ดนตรี เป็นต้นนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยเป็นอย่างมาก ทรงเป็นศิลปินทางดนตรีและทรงเป็นนักจิตรกรรม ทรงได้พระราชทานภาพเขียนฝีพระหัตถ์ไปร่วมในงานแสดงศิลปกรรมแห่งชาติครั้งที่ ๑๔ และงานศิลปกรรมอื่นๆ อีกหลายครั้ง ศิลปินไทยที่มีความสามารถสูง เช่น นายเหม เวชกร พระองค์ก็ได้พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ให้เป็นการส่วนพระองค์

พระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติเพื่อการกีฬาของประเทสนั้น ทำให้การกีฬาทั่วไปของประเทศเจริญรุดหน้ามาก พระองค์เสด็จพระราชดำเนินเป็นประธาน พระราชทานรางวัล พระราชทานพระบรมราโชวาท และพระราชทานกำลังใจแก่บรรดานักกีฬาโดยทั่วไป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระปรีชาสามารถเป็นอย่างสูงในกีฬานานาชนิด ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างที่พระองค์ทรงร่วมแข่งขันกีฬาเรือใบกับนักกีฬาประเทศเพื่อนบ้าน ในการแข่งขันกีฬาแหลมทองแล้วทรงชนะเลิศ เป็นต้น นอกจากนั้นยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับสมาคมกีฬาต่าง ๆ ในประเทศไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์เป็นจำนวนมาก พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้นักกีฬาไทยซึ่งจะเดินทางไปแข่งขันยังต่างประเทศได้เข้าเฝ้าฯ และพระราชทานพระบรมราโชวาทและได้ทรงกำชับเรื่องความไม่ประมาท ซึ่งเป็นหัวใจของการแข่งขันทุกชนิด

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพยายามที่จะรักษา ส่งเสริมวัฒนธรรมต่าง ๆ ให้ดำรงอยู่ และในขณะเดียวกันก็ทรงฟื้นฟูประเพณีที่ดีงามขึ้นมาใหม่ เพื่อให้ประชาชนมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย อาทิเช่น พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญในวันพืชมงคลประจำปี พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระราชพิธีเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน โดยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค พระราชพิธีเสด็จพระราชดำเนิน โดยกระบวนพยุหยาตราทางสถลมารค เป็นต้น อีกทั้งประเพณีทั่วไปของประชาชน พระองค์ก็ทรงสนับสนุนให้รักษาไว้ เช่น ประเพณีรดน้ำดำหัว โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ อนุญาตให้ประชาชนชาวไทย จีน เวียดนาม และชาวเขา เฝ้าฯ ถวายการรดน้ำดำหัว ณ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

พระราชกรณียกิจในด้านการต่างประเทศ การเสด็จประพาสประเทศต่าง ๆ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็นับว่าเป็นพระราชกรณียกิจที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่ง เพราะนอกจากจะเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างประเทศแล้ว ยังเป็นการกระชับสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศให้แน่นแฟ้นมั่นคงขึ้น และเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงของเมืองไทยให้ชาวต่างประเทศได้รู้จักอีกด้วย

ในฐานะทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจทางด้านนี้อย่างแท้จริง นอกจากจะได้เสด็จฯ ตรวจเยี่ยมทหารทุกเหล่าในยามปกติแล้ว ในยามที่ทหารและตำรวจต้องออกไปปฏิบัติหน้าที่เพื่อปราบปรามโจรผู้ร้าย และรักษาความสงบของประเทศชาติอยู่ตามชายแดนอันทุรกันดาร พระองค์ก็มักจะเสด็จพระราชดำเนินไปเป็นมิ่งขวัญ และพระราชทานพระราชดำรัสและพระบรมราโชบายแก่ทหารและตำรวจ ซึ่งเต็มไปด้วยความหมายที่สมานสามัคคีธรรม ความเสียสละ และปลุกใจให้มวลทหารและตำรวจได้ซาบซึ้งในเกียรติ วินัย กล้าหาญ พร้อมทั้งจะสละเลือดเนื้อเพื่อป้องกันอธิปไตยของผืนแผ่นดินไทยทุกเมื่อ ยังผลให้บรรดาทหารและตำรวจเหล่านั้นเกิดขวัญกำลังใจที่ดียิ่ง พระองค์ก็ได้ทรงหว่านเกรงต่อภัยอันตรายและความยากลำบากที่มีอยู่รอบพระวรกาย พระองค์มักตรัสกับผู้ใกล้ชิดเสมอว่า “... เสนเสี้ยสละเลือดเนื้อเพื่อพวกเราอย่างกล้าหาญเราควรจะช่วยเหลือเขาเท่าที่จะทำได้...”

พระองค์ทรงปกครองไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ด้วยหลักทศพิธราชธรรม อาทิ ทาน พระองค์ได้พระราชทานทั้งพระราชทรัพย์ พระกำลัง พระราชดำริแก่พลเรือน สืบ พระองค์ทรงประพฤติพระราชจริยาวัตรในทางพระวรกาย และในทางพระวาจาจนดงามถูกต้องตามพระราชจัตติยะประเพณีบริจาต หรือการเสียสละ พระองค์ทรงเสียสละทั้งพระราชทรัพย์และทั้งเวลาส่วนพระองค์ ชำรงสุจริตธรรม ทรงมีพระราชอัธยาศัยซื่อตรงต่อประเทศชาติ ประชาชนและต่อหลักการแห่งประชาธิปไตย ตลอดจนประเทศต่าง ๆ ที่เป็นมิตรต่อประเทศไทย การมีจิตใจอ่อนโยนไม่ถือพระองค์ ทรงมีสัมมาคารวะอ่อนน้อมต่อผู้ที่เจริญด้วยวัยวุฒิ หรือแก่สมณชีพราหมณ์และทรงมีความอ่อนโยนต่อประชาชนของพระองค์ทุกชนชั้น การปราศจากกิเลสอกุศลทั้งปวง พระองค์ทรงตั้งพระราชหฤทัยที่จะทรงรับภาระต่าง ๆ และทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ด้วยพระวิริยะอุตสาหะให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปโดยมิได้ทรงย่อท้อ ความไม่รู้โกรธ พระองค์ทรงพระกรุณาต่อชนทุกชั้นเสมอกัน และไม่ปรากฏว่าเคยกริ้วโกรธผู้ใดให้เดือดร้อน หรือได้ทรงก่อกวนให้แก่ผู้หนึ่งผู้ใด นอกจากนั้นพระองค์ทรงมีพระขันติธรรมอย่างยอดเยี่ยม ทรงอดทนต่อบุคคล ต่อสถานการณ์ และต่อความผันผวนต่าง ๆ มาได้โดยตลอด ความประพฤติยึดมั่นในสิ่งที่ชอบ พระองค์ไม่เคยประพฤติผิดจากพระราชจริยาวัตรของพระมหากษัตริย์ ทรงยกย่องผู้ที่มีความดีความชอบ ควรแก่ความอุปถัมภ์ยกย่องและทรงปราบคนที่มี ความผิดด้วยความยุติธรรม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงเป็นพระภัทรมหาราช คือมหาราชอันเป็นที่รักของประชาชน พระองค์ทรงรู้สึกอยู่ตลอดเวลาว่าเมื่อประชาชนได้เลือกพระองค์ขึ้นเป็นองค์ประมุขแห่งชาติ ทรงมีพร้อมทุกประการด้วยทรัพย์สินศฤงคาร เกียรติยศนามานาชนิด พระองค์ทรงมีหน้าที่ที่จะตอบแทนความไว้วางใจของประชาชน โดยการอุทิศทุกสิ่งทุกอย่างของพระองค์ เพื่อความอยู่รอดและความอยู่ดีกินดีของประเทศชาติและประชาชน ทรงประกอบพระราชกรณียกิจนานับประการอันเป็นผลให้ประเทศชาติถึงซึ่งความเจริญรุ่งเรืองกว่าสมัยใด อาณาประชาราษฎร์ร่วมเย็นเป็นสุขทั่วหน้ากัน พระองค์ได้ทรงบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชนทั่วประเทศ แม้แต่ในดินแดนที่ห่างไกลและทุรกันดาร พระองค์พระราชทานความชื่นฉ่ำยิ่งกว่าสายฝนที่ให้ความชุ่มชื้นแก่แผ่นดินที่แห้งแล้ง พระราชทานความสุกสว่างยิ่งกว่าแสงอาทิตย์ให้แสงสว่าง และพลังงานซึ่งทำให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ พระราชทานความเย็นชื่นใจยิ่งกว่าแสงจันทร์วันเพ็ญกลางเดือน ๑๒ ที่ส่องแสงสุกสว่างอยู่บนท้องฟ้าอันปราศจากเมฆหมอกซึ่งให้ความร่มเย็นและความสุขใจ พระองค์จึงทรงเป็นศูนย์รวมใจของคนไทยทั้งชาติ ตลอดระยะเวลาจนถึง ๖๐ ปี ที่ทรงครองสิริราชสมบัติ ๖๐ ปีที่พระมหากษัตริย์คุณซึ่งเปรียบประดุจท้องฟ้าอันกว้างใหญ่ไพศาลหาขอบเขตมิได้ปกเกล้าประชาชนชาวไทยก็ได้ทำให้ ณ วันนี้ ชาวไทยถ้วนทุกคนบนพื้นพิภพนี้ตระหนักรู้ว่า “ พระสถิตย์สนิทในดวงใจพสกนิกร ” อย่างแท้จริง

นางสาวมนัสวี พรหมสุทธิรักษ์
เลขประจำตัวนิสิต ๔๗๔ ๐๑๗๐๓ ๒๒
ชั้นปีที่ ๒ คณะอักษรศาสตร์

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หนังสืออ่านประกอบ

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย . พระรุ่มเกล้าของชาวไทย . กรุงเทพฯ ฯ : คำนสุทธาการพิมพ์ , 2539
- จิรภา อ่อนเรือง . พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช 1 (ในหลวงของเรา) . กรุงเทพฯ ฯ :
บำรุงสาส์น , 2539
- ถวัลย์ มาศจรัส . พระองค์คืออักษรศิลป์ . กรุงเทพฯ ฯ : ดินอ้อแถมมี , 2539
- พเยาว์ ศรีหงส์ . เย็นศิระเพราะพระบริบาล . กรุงเทพฯ ฯ : บรรณกิจ , 2539
- พระภิกษุปรัชญา อภิวิโส (สร้อยประดิษฐ์) . พระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ พระราชธรรม
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช . กรุงเทพฯ ฯ : ธรรมสภา , 2539 .
- เพ็ญ พระพิริยะเกินจะรำพัน . กรุงเทพฯ ฯ : ประกายพริ้ว , 2521 .
- มานพ เมฆประยูรทอง . พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับสหประชาชาติ . กรุงเทพฯ ฯ : เทคนิค 19 ,
2540 .
- วรนุช อุณกร . ในหลวงผู้ทรงพระอัจฉริยภาพ . กรุงเทพฯ ฯ : โอเดียนสโตร์ , 2544 .
- วรรณดี สรรพจิต . คำฉันท์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
มหาราช ฉบับชนะการประกวด เรื่อง บารมีพระรุ่มเกล้า . กรุงเทพฯ ฯ : กองวรรณคดีและ
ประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร , 2531 .
- วาริ อัมไพรวรรณ . พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ... ในหลวงของเรา.. กรุงเทพฯ ฯ :
ภัทรินทร์ , 2537 .

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทความวิชาการ

เรื่อง

อยู่อย่างไทย รู้จักใช้ รู้จักออม

จัดทำโดย

นายนิธิตาร

พงศ์ปิยะไพบูลย์

๔๖๔ ๕๕๘๒๐ ๒๕

นายสุกิตติ

เสถียรศักดิ์ ณ อยุธยา

๔๕๔ ๒๔๒๔๐ ๒๖

นางสาวโสภา

สถาพรชัยวัฒน์

๔๓๘ ๕๑๔๔๕ ๒๘

นายอมรศักดิ์

มาลา

๔๖๔ ๕๓๑๘๑ ๒๕

นายอัครราชย์

บุญญาศิริ

๔๖๔ ๕๓๒๔๕ ๒๕

สถาบันวิจัยประชากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒๕
๒๖
๒๗
๒๘
๒๕
๒๖

อยู่อย่างไทย รู้จักใช้ รู้จักออม

นิธิตรา พงศ์ปิยะไพบูลย์

สุกิตติ เสาววงศ์ ณ อยุธยา

โสภา สถาพรชัยวัฒน์

อมรศักดิ์ มาลา

อัครราชย์ บุญญาศิริ

ในกระแสแห่งโลกาภิวัตน์ซึ่งเชื่อมโยงพื้นที่และผู้คนจากส่วนต่างๆ ของโลกในยุคปัจจุบันเข้าหากันมากขึ้นนั้น การดำรงชีวิตของปวงชนให้อยู่ดีมีสุขเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนัก การกินอยู่แม้จะเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่สุดที่มนุษย์ประพฤติปฏิบัติเพื่อความอยู่รอด แต่เมื่อหันซ้ายแลขวาก็ล้วนพบเห็นสิ่งเร้าซึ่งพยายามกระตุ้นให้ปัจเจกชนบริโภคสินค้านานาชนิดอย่างไม่หยุดหย่อน โดยอุบายสวยหรูที่ว่าการบริโภคสินค้าเหล่านั้นจะทำให้ผู้บริโภคมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ได้เข้าใกล้อุดมคติที่ควรจะเป็นกันมากขึ้น ผ่านกลไกที่กระตุ้นให้รู้สึกจำเป็นต้องบริโภคอยู่อย่างสม่ำเสมอ จนดูเหมือนว่าการบริโภคจะเป็นทางออกที่จะช่วยให้ปัจเจกชนได้เติมเต็มชีวิตให้สมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น บ้างก็บริโภคด้วยความจำเป็น บ้างก็เพื่อบำบัดตัวเองจากความเครียดในชีวิตประจำวันอันเกิดจากสภาวะการณ์ที่รุ่มร่าอยู่รอบกาย ข่าวสารอันน่าเศร้าสลดเกี่ยวกับการหลีกหนีโลกอันโหดร้ายซึ่งเต็มไปด้วยพิษเศรษฐกิจ ตลอดจนเรื่องเล่าจากประสบการณ์การเป็นหนี้สินล้นพ้นตัวของประชาชนในระดับต่างๆ ที่ปรากฏตามพื้นที่สื่อต่างๆ ทั้งในยามที่บ้านเมืองประสบปัญหาทางเศรษฐกิจหรือในภาวะปกติก็ตาม ย่อมเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวในการปรับตัวเองให้สามารถอยู่รอดจากความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของไทย ดังนั้น การหันมาทบทวนแนวคิดและแนวปฏิบัติในการดำรงชีวิตของสังคมไทยที่ผ่านมาเพื่อถอดบทเรียนที่มีค่า นั้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

ชาติไทยเป็นชาติหนึ่งที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน สำหรับความหมายของคำว่า “ไทย” นั้น ในทัศนะของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้นิยามไว้อย่างน่าสนใจว่า ไทย ประกอบด้วยคำว่า ไท ที่แปลว่า อิสระ ส่วนตัว บ. ยักษ์ หมายถึงคนเขอะแยะมากมายที่มาาร่วมกันอาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินนี้ พระมหากษัตริย์ไทยแต่โบราณทรงมีความภาคภูมิใจพระทัยที่มีไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินถึง “สิบสองภาษา” การอยู่ร่วมกันแม้แตกต่างกันนี้ถือเป็นลักษณะของการอยู่อย่างไทยที่สำคัญประการหนึ่ง ชาติไทยมีวัฒนธรรมการดำรงชีวิตอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเองสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง ภาพสะท้อนนี้ถูกสั่งสมและถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง บางสิ่งบางอย่างถูกปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับยุคสมัย บ้างถูกผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมของชาติอื่นเป็นวัฒนธรรมใหม่ แต่สิ่งหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นลักษณะที่เด่นชัดของคนไทย ขณะเดียวกันก็ถือเป็นวัฒนธรรมสากลคือรูปแบบชีวิตความเป็นอยู่ที่รู้จักใช้รู้จักออม

การรู้จักใช้นั้น มิได้หมายถึงเพียงการอุปโภคบริโภค หรือการใช้ทรัพยากรอย่าง
ไม่สิ้นเปลืองเท่านั้น หากยังหมายรวมถึงการใช้ไปเพื่อการผลิต ทั้งในขั้นปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และ
ตติยภูมิ การรู้จักใช้ของคนไทยนั้นยังรากลึกลงไปในทุกชนชั้น ตั้งแต่ชนชั้นปกครอง ภาครัฐและ
ภาคเอกชน ตลอดจนประชาชนทั่วไป ขณะที่การรู้จักออมนั้นหมายถึงการจัดสรรรายได้หรือรายรับ
ส่วนหนึ่งเอาไว้ใช้ในอนาคต ทั้งการใช้จ่ายในยามฉุกเฉิน การลงทุนเพื่อแสวงหาผลกำไร หรือการ
ให้เป็นทรัพย์สินมรดกแก่ลูกหลาน แม้ในยามที่ธนาคารและสถาบันการเงินยังไม่แพร่หลายเช่นใน
ปัจจุบัน คนไทยเองก็ใช้วิธีการออมในรูปแบบของการสะสมทุนหรือสินทรัพย์มีค่าต่างๆ ซึ่งถือเป็น
อูบายที่มีความโดดเด่นอีกประการหนึ่ง

สภาพสังคมไทยในอดีตนับตั้งแต่ชุมชนไทยบุพกาลก่อนที่รัฐจะถือกำเนิดขึ้น
จนสมัยสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช ๒๔๗๕ ครอบครัว
มีลักษณะเป็น “ครอบครัวขยาย” กล่าวคือเป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวที่มีสมาชิก
ได้แก่ สามี ภรรยา และบุตรอยู่ร่วมกันกับญาติพี่น้อง เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา เป็นต้น อาจอยู่
ภายใต้หลังคาเดียวกัน หรือเขตบ้านเดียวกัน โดยอาจปลูกบ้านอยู่ใกล้เคียงกัน แม้จะสมรสแล้วก็ตาม
นอกจากนี้ในครอบครัวหนึ่งๆ มักจะมีลูกหลานมากเพื่อประโยชน์ในการช่วยประกอบอาชีพ
วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวไทยส่วนใหญ่จึงมีความเรียบง่ายและมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
เศรษฐกิจไทยมีลักษณะเป็นไปเพื่อการยังชีพ หรือมีลักษณะที่เรียกว่าการทำมาหากิน คือการผลิต
อาหารและสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันอย่างเพียงพอ โดยเป็นการพอเพียงแก่ชุมชนของตน
หรือชุมชนใกล้เคียง

คนไทยยังมีนิสัยประหยัดมัธยัสถ์ ไม่ประมาทในการใช้จ่าย มองการณ์ไกล
คำนึงถึงอนาคต ซึ่งลักษณะเช่นนี้เป็นสิ่งที่คนไทยประพฤติปฏิบัติและสั่งสอนลูกหลานของตนมา
โดยตลอด โดยปลูกฝังค่านิยมการรู้จักใช้และการประหยัดอดออมผ่านทางคำสอน ทั้งที่เป็นบท
ร้อยกรอง ตำนวน สุภาษิต คำพังเพยตลอดจนวรรณกรรม หรือการนำเอาหลักธรรมทางศาสนา
เข้ามาประยุกต์ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนประการหนึ่งคือ สุภาษิตสอนหญิง ที่มีคำสอนหนึ่งกล่าวว่า

“มีสิ่งพึงประจบให้ครบบาท อย่าให้ขาดสิ่งของต้องประสงค์

จงมักน้อยกินน้อยค่อยบรรจง

อย่าจ่ายลงให้มากจะยากนาน

ไม่ควรซื้อคืออย่าไปพิไรซื้อ

ให้เป็นมือเป็นคราวทั้งคาวหวาน

เมื่อพ่อแม่เต่าชรากาล

จงเลี้ยงท่านอย่าให้อดระทดใจ”

การรู้จักใช้รู้จักออมนี้ถือเป็นวิถีปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นบุคคลในระดับใด ทั้งพระบรมวงศานุวงศ์
ข้าราชการ พ่อค้า ตลอดจนประชาชนทั่วไป ดังตัวอย่างครอบครัวของพลตรี หม่อมราชวงศ์ถนัดถน
ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรีที่กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง *โครงการกระดูกในตู้* ว่า

“...แม้เป็นคนที่มีความสามารถทั้งในการบ้านและในทางเก็บหอมรอมริบ รู้จัก
ประหยัดในสิ่งที่ควรและรู้จักใช้ในสิ่งที่ควร เมื่อท่านแรกได้กับท่านพ่อนั้นท่านไปซื้อสวน

ไว้ในคลองบางกอกน้อย และทำสวนเก็บหมากเก็บผลไม้ขายเพื่อหารายได้ช่วยทางครอบครัว เพราะท่านพ่อยังมีเงินเดือนน้อย ต่อมาเมื่อท่านพ่อย้ายไปรับราชการต่างจังหวัด ท่านก็เลิกทำสวนติดตามท่านพ่อไปทุกแห่ง การบ้านเรือนนั้นท่านทำเองเสียเป็นส่วนมาก คือทำครัวตลอดจนทำความสะอาดบ้านช่องและเลี้ยงลูก แม้แต่เมื่อท่านพ่อเป็นพระองค์เจ้ามีตำแหน่งใหญ่โต และที่บ้านมีคนใช้หลายคน ท่านก็ยังทำการบ้านเองอยู่เป็นส่วนมาก ไม่เคยวางมือเลยจนถึงแก่กรรมไป ความมัธยัสถ์ของท่านในทางที่ถูก ประกอบกับการที่ท่านพ่อไม่มีมือบายมุขแต่อย่างใดเลย ทำให้ท่านสามารถเก็บเงินไว้ส่งบุตรชายไปเรียนต่างประเทศได้ถึงสามคนด้วยทุนส่วนตัว ไม่ต้องพึ่งทุนของหลวง และบุตรชายของท่านก็ได้มีวิชาทำการงานเลี้ยงชีพสุจริตมาได้จนถึงบัดนี้...”^๑

คุณลักษณะนี้ยังได้ถ่ายทอดไปถึงบุคคลที่เข้ามาอาศัยพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ทำมาหากินบนผืนแผ่นดินไทยนี้ด้วย ตัวอย่างหนึ่งที่เราได้เห็นชัดถูกนำเสนอผ่านวรรณกรรมเรื่อง *อยู่กับก๋ง* ของหยกบุรพา ที่มีข้อความตอนหนึ่งว่า

“...ในครอบครัวที่มีหลายคนอยู่ด้วยกัน เราจะประหยัดค่ากับข้าวโดยทำอาหารอย่างหนึ่งให้กินกันได้ทุกๆคน และถ้ากินได้หลายมือติดต่อกันยิ่งดี เช่นต้มพะโล้ ต้มผักกับกระดูกหมู หรือไม้กุ่มจับปลายคือใส่ผักหลายชนิด ต้มให้เปื่อยออกรสเค็ม ถ้าหมั่นเติมผักลงไปในหม้อหนึ่งกินได้หลายมือ แม้แต่น้ำของมันร้อนๆราดข้าวก็ยังอร่อย...”^๒

หรืออีกตอนหนึ่งที่ว่า

“...แทบทุกครัวเรือนทำสบู่ใช้กันเอง นับว่าเป็นมรดกตกทอดจากสงครามโลกครั้งที่สองซึ่งเครื่องอุปโภคบริโภคขาดแคลนแทบทุกอย่างต้องทำใช้เองแทนการซื้อ...”^๓

ความโดดเด่นในการรู้จักใช้รู้จักออมยังสะท้อนออกมาในบทบาทของเพศหญิง เนื่องจากในอดีตผู้หญิงจะเป็นผู้ดูแลดูแลกิจการต่างๆ ในบ้าน ขณะที่ฝ่ายชายเป็นผู้ออกไปทำมาหาเลี้ยงครอบครัวนอกบ้าน และการที่ในอดีตครอบครัวของคนไทยมีลักษณะเป็นครอบครัวขยายดังที่กล่าวมาแล้วนั้น การวางแผนในการใช้จ่ายให้มีความคุ้มค่าจึงถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ดังปรากฏในหนังสือเรื่อง *เมื่อคุณตาคุณยายยังเด็ก* ที่ถ่ายทอดเกร็ดน่ารู้ที่น่าสนใจเกี่ยวกับครอบครัวไทยรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ได้กล่าวถึงการดำรงชีวิตของครัวเรือนไทยในสมัยนั้นไว้ว่า

^๑ คีตกฤษดิ์ ปราโมช, พลตรี ม.ร.ว. โครงกระดุกในตู้. กรุงเทพมหานคร : ดอกหญ้า 2000, ๒๕๔๔.

หน้า ๑๐๗-๑๐๘.

^๒ เฉลิมศักดิ์ รัชพลสิน. อยู่กับก๋ง. กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจเทรดดิ้ง, ๒๕๓๘. หน้า ๒๘-๒๙.

^๓ อ่างแก้ว. หน้า ๔๖.

“...คุณป้ากำลังระดมลูกๆ ให้แกะมะขามอยู่ คุณชายจึงเข้าช่วยด้วยช่วยกันแกะเปลือกมะขามและแกะเม็ดออกด้วย เม็ดมะขามมากมายใส่อ่างเอาไว้ต่างหาก มะขามนี้แกะแล้วทำเป็นปิ่นใหญ่ๆ เก็บตุ๋นไว้ทำกับข้าวตลอดทั้งปี เม็ดมะขามก็ไม่ทิ้งเก็บไว้ ถ้าจะกินใบมะขามอ่อนในหน้าที่ไม่ม่มีใบมะขามอ่อน ก็จะเอาเม็ดมะขามนี้มาใส่อ่างคินแล้วรดน้ำ ไม้ ก็วันก็จะมีใบมะขามอ่อนมาทำแกงต้มโคล้งกินได้แล้ว ลูกสาวของคุณป้าคนหนึ่งคุยระหว่างแกะเม็ดมะขามว่า ‘คุณแม่ฉันทำอะไรเองทุกอย่าง ไม่ค่อยได้ซื้อ หน้าที่มีผลไม้อะไรมากๆ ก็จะต้องเก็บตุ๋นไว้เผื่อเวลาหมดหน้าเสมอ มะม่วงมีมากก็ทำมะม่วงกวนเก็บไว้ ที่นี้มีของกินมากมายไม่เคยอดอยาก เพราะคุณแม่มีลูกมากต้องทำอาหารครวละมากมาย และไม่ให้มี

อะไรเหลือเศษได้เลย หน้าแดงโมก็ให้ลูกกินแต่เนื้อแดงโม เปลือกก็เก็บไว้ทำแกงเลียงบ้าง แกงส้มบ้าง บางทีก็ดองให้กินเมื่อต่อไปอีก ‘ไม่ปล่อยอะไรให้เสียเปล่าได้เลย’... แกงมะขามเสร็จแล้วคุณป้าก็เรียกลูกๆ ขึ้นไปข้างบนแล้วส่งกรรไกรกับผ้าขาวมากมายให้ แล้วบอกกับลูกสาวว่า ‘ตัดริมผ้านี้เก็บไว้’ แล้วพี่ก็เอากรรไกรมาตัดริมผ้าขาวตลอดผืนทั้งสองข้างแล้วม้วนๆ เอาไว้เป็นกลุ่ม ขณะที่ตัดผ้าก็ชี้แจงให้ฟังว่า ‘ริมผ้านี้เส้นด้ายเหนียวกว่าเนื้อผ้า เราต้องตัดเก็บไว้ทำด้ายเนาเก็บไว้ใช้ได้นานๆ เเละออกมาที่ละเส้นๆ ไม่ต้องไปซื้อด้ายเย็บผ้ามาเนา เพราะแพงกว่าริมผ้ามาก เศษผ้าทุกชิ้นคุณแม่เก็บไว้หมด...’... เมื่อลากลับแล้วคุณแม่ของคุณชายบอกว่า ‘เห็นไหมเล่าลูกว่าบ้านนี้ เขาเป็นแม่บ้านที่ดียังไงเขาจึงได้มีกินมีใช้สุขสบาย เงินทองไม่รั่วไหล รั่วๆ ที่เดิมไม่ได้เป็นคนมั่งมีมาก่อนเลย ลูกก็มากมาย เอาไว้เป็นตัวอย่างนะ’...”^๔

ผู้หญิงไทยสมัยนั้นยังมีบทบาทสูงในการสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวอีกด้วย หนังสือเมื่อคุณตาคุณยายยังเด็ก ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้อีกเช่นกันว่า

“...ทรัพย์สินจะงอกเงยหรือหมด ไปก็ขึ้นอยู่กับภรรยาผู้เป็นแม่บ้าน...แต่แม่บ้านเหล่านี้นอกจากอยู่บ้านเลี้ยงลูกแล้วก็มักจะทำการค้าขายหรือรับจ้างไปด้วยในตัวเพื่อเพิ่มพูนรายได้ นอกจากเงินเดือนของพ่อบ้านแล้ว แม่บ้านเหล่านี้จะประหยัดรายจ่ายทุกทางทุกอย่างทำเองได้ดีทำไม่หาซื้อคั้นง่าย ๆ แล้วของก็ไม่ค่อยจะมีให้ซื้อกันด้วย บ้านเรือนสมัยก่อนมักตั้งอยู่ริมแม่น้ำ ริมคลองที่มีเรือสัญจรมากหรือบางที่บ้านอยู่ริมถนนก็ตั้งร้านขายข้าวแกง ขายขนมบ้าง รับจ้างต่างๆ หรือเป็นตัวแทนขายส่งสินค้าบ้าง บริเวณบ้านสมัยก่อนกว้างขวางเพราะที่ดินราคาถูก บ้านเรือนตั้งอยู่ห่างกัน จึงมีที่ดินพอที่จะปลูกเครื่องสวนครัวไว้กิน เป็นการทุ่นรายจ่ายไปได้มาก ถ้ามีมากเกินไปใช้สอยก็ขายเอาเงินเสีย

^๔ ทิพย์วาทินี สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. เมื่อคุณตาคุณยายยังเด็ก เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร : สตรีสาร,

บ้าง...บ้านที่มีลูกมากๆ ต้องซื้ออาหาร ของใช้แบบขายส่งเพื่อจะได้ทุนเงิน...ถ้าแม่บ้านมี
วิชาติดตัวมาบ้าง เช่น เย็บปักถักร้อย...ก็มีช่องทางทำมาหากินทั้งนั้น...'^๕

ดังนั้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ทรงตั้ง
โรงเรียนราชกุมารขึ้นในพระบรมมหาราชวัง วิชาที่ชาววังในสมัยที่ผู้หญิงที่จะได้รับการศึกษาต้อง
เข้าไปฝึกหัดในพระบรมมหาราชวังตามตำหนักพระมเหสีต่างๆ พอใจที่จะเรียนกันมาก จึง ได้แก่
วิชาการฝีมือและการครัว

ลักษณะเศรษฐกิจครัวเรือนที่ไทยที่กล่าวมาข้างต้น ถือได้ว่าเป็นมรดกที่ตกทอด
และปรับเปลี่ยนมาจากระบบเศรษฐกิจพอเพียงวิเศษในสมัยบุพกาล ซึ่งสามารถผลิตได้พอเพียงกับ
การบริโภค และมีการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างบ้านหรือชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงและสนิทสนมกัน
บ้าง แต่อาหารและข้าวของเครื่องใช้ส่วนใหญ่ผลิตได้เองในหมู่บ้าน คนไทยทำนา จับปลา เก็บผัก
หักฟืน หาของป่า ทอผ้าใช้เอง สานตะกร้ากระจุง ทำเครื่องมือทางการเกษตรใช้เอง สามารถพึ่งพิง
ตัวเองได้มากและมีความพอเพียงสูง จะเห็นได้ว่าเทคโนโลยีในการผลิตของชุมชนบุพกาลอาศัย
แรงงานเป็นส่วนใหญ่ แรงงานจึงมีความสำคัญมากในชุมชนบุพกาล ดังคำให้ศีลให้พรของชาว
อีสานว่า "อยู่ดีมีแสง"(แรง) ส่วนที่ดินมีความสำคัญไม่มากเท่า เพราะยังมีที่ดินเหลืออยู่อีกมาก ใน
สมัยชุมชนไทยบุพกาล ก่อนที่รัฐจะถือกำเนิดขึ้น ที่ดินทำกินถือเป็นของส่วนรวม เป็นของหมู่บ้าน
ทุกระยะหนึ่งจะมีการแบ่งปันที่ทำกินในหมู่บ้านกันใหม่เพื่อความเท่าเทียมกัน มีสภาผู้เฒ่าคอย
แก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งในหมู่บ้าน ต่อมา เมื่อรัฐศักดิ์กำเนิดขึ้น (เช่น สุโขทัย อยุธยา) รัฐได้อำ
สิทธิการครอบครองที่ดินซ้อนทับ ไปบนหมู่บ้าน คือที่ดินทั้งหมดล้วนเป็นของพระมหากษัตริย์ ทรง
มอบที่ดินให้แก่ข้าราชการไปจับจองทำกินตามศักดินา เชื่อว่าการยอมรับระบบกรรมสิทธิ์เอกชน
มาชัดเจนภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว คือเมื่อรัฐออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการ
เวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พุทธศักราช ๒๔๗๗ ซึ่งไม่มีการอ้างว่าที่ดินเป็นของรัฐหรือของ
พระมหากษัตริย์อีกต่อไป

ระบบศักดินาทำให้หมู่บ้านต้องส่งแรงงานหรือส่วยไปให้รัฐ สิ่งนี้อาจจะเรียกว่า
เป็นการออมภาคบังคับระดับประเทศก็ได้ แต่นั่นทำให้ทุนและแรงงานภายในหมู่บ้านลดน้อยลงไป
ด้วย นอกจากนี้ยังมีการช่วยเหลือทางแรงงานเป็นหมู่คณะ โดยคำที่ใช้เรียกแตกต่างกันไปใน
แต่ละภาค เช่น การลงแขก การเอามือ การขอมือ ซอมือ ซอแรง ความสมัครสมานสามัคคีกันใน
ชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นต่อการทำงานให้ลุล่วง ไม่ว่าจะเป็นงานเพาะปลูก หรืองานประเพณี การรักษา
ความสัมพันธ์อันดีเอาไว้กับเพื่อนบ้านและชุมชนจึงเป็นความสำคัญอันหนึ่งที่คนไทยตระหนักและ
สั่งสอนลูกหลานเสมอมา เช่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การช่วยเหลือเจือจาน การเอาใจเขามาใส่ใจเรา

^๕ ทิพย์วาทินี สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. เมื่อคุณตาคุณยายยังเด็ก เล่ม ๒. กรุงเทพมหานคร : สตรีสาร,

การไม่แสดงความขัดแย้ง โดยเปิดเผย และการเข้าร่วมงานแต่ง งานบวช งานบุญ งานศพ งานเทศกาล ภายในชุมชนเสมอๆ เป็นต้น

หากมองในภาพใหญ่ ยังมีการสร้างความสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ ข้ามหมู่บ้าน เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอีกด้วย ได้แก่ การผูกเสี่ยว ของทางภาคเหนือและภาคอีสาน การมัดเกลือ ของทางภาคใต้ โดยการเชื่อมโยงนี้ไม่ได้มีผลเฉพาะระหว่างคนสองคนเท่านั้น แต่เป็นการเชื่อมระหว่างครอบครัวของทั้งสองฝ่ายด้วย และมักยืนยาวหลายชั่วอายุคน เมื่อชาวบ้านมีปัญหาต้องการความช่วยเหลือ เช่น อาหารขาดแคลน ก็มักไปขอจากครอบครัวที่เป็นเสี่ยวหรือเกลือกกันที่หมู่บ้านข้างๆ

เนื่องจากแรงงานเป็นเรื่องสำคัญ ครอบครัวของคนไทยในสมัยก่อนจึงสืบวงศ์ตระกูลผ่านทางฝ่ายหญิง ชายต้องมานับถือผีบรรพบุรุษของฝ่ายหญิง เพราะหญิงเป็นผู้ตั้งครรภ์คลอดลูก ถือเป็นการผลิตแรงงานชิ้นนั้นเอง นอกจากนี้ คนไทยยังมีการนับญาติเสมือนอีกด้วย เช่น นับถือคนในหมู่บ้านเดียวกันว่าเป็นญาติกัน ช่วยเหลือกิจการกันประจวบญาติของตนเอง ในปัจจุบันนี้ คนไทยยังเรียกผู้อื่นที่ตนเองรู้จักด้วยศัพท์ทางญาติ เช่น ลุง ป้า น้า อา โดยเปรียบเทียบอาวุโสกับพ่อแม่ของตนเอง สิ่งนี้เป็นมรดกที่แสดงให้เห็นถึงความสนิทสนมกลมเกลียวของผู้คนในสังคมไทย

กิจกรรมทางเศรษฐกิจของหมู่บ้านซึ่งเป็นชุมชนหน่วยย่อยที่สุดในประเทศไทย ส่วนใหญ่มีลักษณะดังที่กล่าวมาซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงบรรยายสภาพหมู่บ้านในอีสานเมื่อครั้งเสด็จตรวจราชการมณฑลอุดรและมณฑลอิสานในปีพุทธศักราช ๒๔๔๕ ทำให้มองเห็นภาพได้ชัดเจนขึ้น ดังนี้

“...ตั้งแต่เข้าเขตมณฑลอุดรมา ได้ไปเที่ยวตามหมู่บ้านราษฎรตามทางที่ผ่านมาหลายแห่ง บางแห่งเป็นบ้านใหญ่ตั้งมาช้านานหลายชั่วคน ลองได้ถามถึงประเพณีการสมาคมของชาวบ้านเหล่านี้ ตามที่พวกชาวบ้านชี้แจง ได้ความประหลาดน่าพิศวงอย่าง ๑ คือชาวบ้านเหล่านี้ครั้งหนึ่งมีบ้านอยู่แห่ง ๑ มีเขาริเวณพอกันอยู่และมีขี้ข้าวเก็บไว้พอกินปี ๑ ในลานบ้านปลูกพริก มะเขือ ข่า ตะไคร้ สำหรับต้มแกง นอกบ้านมีสวนผลไม้ เช่น กล้วย อ้อย หนาก มะพร้าวและมีที่ปลูกหม่อนสำหรับเลี้ยงไหม ต่อเขตสวนไปถึงทุ่งนา ต่างมีที่นาและโคกระบือพอทำได้ข้าวกินทุกครัวเรือน ถึงฤดูทำนาก็ช่วยกันทำทั้งชายหญิง เด็ก ผู้ใหญ่ สิ้นฤดูทำนา ผู้ชายไปเที่ยวหาของขาย ผู้หญิงอยู่บ้านเลี้ยงไหมและทอผ้าทำเครื่องนุ่งห่มเสวยอาหารที่เหลือใช้เลี้ยงไก่ แลสุกร ไร่ขาย การกินของชาวบ้านแฉนี้ทำได้เองเกือบไม่ต้องซื้อหาสิ่งอันใด สิ่งที่ต้องซื้อก็คือ เครื่องเหล็ก เช่น จอบ เสียม มีดพรว้า เป็นต้น และเครื่องถ้วยชาม บางทีก็ซื้อด้ายทอผ้า หรือผ้าผืนและของอื่น ๆ ที่ชอบใจซึ่งพ่อค้าหาไปขายเงินทองที่จะใช้ซื้อหาก็กินพอเพียง เพราะมีโคกระบือที่ออกลูกเหลือใช้ แลมีหมูและไก่เลี้ยงไว้ด้วยเสวยอาหารเหลือบริโภค ขายได้เงินซื้อของต้องการได้พอปรารถนา ต่างครัวต่างเป็น

อิสระแก่กัน ไม่มีใครเป็นบ่าว ไม่มีใครเป็นนายใคร ถูกบ้านอยู่ในปกครองของผู้ที่เป็นหัวหน้าครอบครัวของตนแล้วก็มีผู้ใหญ่บ้านแลกำนันต่อขึ้นไปดู ปกครองกันง่ายดาย แต่ว่าทั้งตำบลนั้นจะหาเศรษฐกิจที่มั่งมีเงินแต่ ๒๐๐ บาทขึ้นไปไม่มีเลย คนยากจนถึงต้องเป็นบ่าวคนอื่นก็ไม่มีเลยสักคนเดียว คงอยู่กับมาเช่นนี้นับด้วยร้อยปีแล้ว เพราะเหตุว่าพวกเขาบ้านทำไร่มาหาเลี้ยงตัวได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้เงิน ความรู้สึกต้องการตัวเงินไม่รุนแรง เงินก็ไม่มีอำนาจเหมือนในเมืองที่ว่าเป็นศิวิไลซ์ จึงไม่มีใครมีใครสะสมแต่จะว่ายากจนก็ไม่ได้ เพราะเลี้ยงตัวได้โดยผาสุกไม่อดคัด เมื่อได้ความดังกล่าวมา ได้อธิบายให้หมอบเรดคือกเข้าใจแล้วถามว่าประชุมชนเช่นนี้ฝรั่งจะเห็นว่ามีความสุขหรือความทุกข์ประการใดหมอบเรดคือกเป็นชาวอเมริกันตอบว่า พวกโซเซียลลิสต์ในเมืองฝรั่งที่วุ่นวายกันต่าง ๆ ก็ต้องการจะเป็นอย่างชาวบ้านนี้นั่นเอง ที่แท้สมาคมอย่างพวกโซเซียลลิสต์ต้องการมีอยู่ในเมืองนี้มานานนับด้วยร้อยปีพันปีแล้ว สมกับสุภาษิตที่กล่าวว่า 'ไม่มีอะไรแปลกใหม่ในโลกนี้'...^๖

ครัวเรือนไทยในชุมชนภาคอื่นๆ ก็มีลักษณะเช่นเดียวกันซึ่งผลจากการศึกษาวิจัยอันทรงคุณค่าของศาสตราจารย์ ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง เรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : กระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย เป็นเครื่องชี้ชัดได้เป็นอย่างดี หนังสือ ภูมิปัญญาภาคกลางและภูมิปัญญาทักษิณกล่าวถึงไว้ตามลำดับดังนี้

“...ชาวภาคกลางแม้จะได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคนิควิทยาที่มาจากโลกภายนอกอย่างมากมาย แต่ชาวภาคกลางก็ไม่ได้กระโจนเข้าสู่สังคมนิยมอุตสาหกรรมอย่างสุดตัว เขาลำบาก เขาชะงักงัน ส่วนใหญ่ตกอยู่ใต้อำนาจการครอบงำ แต่เขาก็ดิ้นรนต่อสู้ตามความรู้และสติปัญญาของเขาที่จะยึดมั่นอยู่กับฐานเกษตรกรรมที่เขารู้จักดี และอยู่กับระบบคุณค่าของเขา วิถีชีวิตเรียบง่ายที่ใกล้ชิดธรรมชาติของเขา บนพื้นฐานภูมิปัญญาในการปรับตัวของเขาเอง” คนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในภาคกลางได้เรียนรู้ที่จะปรับตัวกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะเรียนรู้ที่จะใช้สติปัญญาปรับเปลี่ยนเอาทรัพยากรที่มีอยู่โดยธรรมชาติอย่างเหลือเฟือเพื่อกิน ตามที่จะมีความคิดมีฝีมือ และรู้เท่าทันธรรมชาติ...”

^๖ คำทรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ กรมพระยา. เรื่องเที่ยวที่ต่างๆ ภาคที่ ๔ ว่าด้วยเที่ยวมณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดร และมณฑลร้อยเอ็ด. พิมพ์ครั้งที่ ๒, ๒๔๖๖.

หน้า ๑๒-๑๓.

^๗ เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภูมิปัญญาภาคกลาง. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๔๔.

หน้า ๑๒๗.

^๘ เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภูมิปัญญาภาคกลาง. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๔๔.

หน้า ๑๓๐.

ขณะเดียวกัน คนเหล่านี้ยังรักษาแบบแผนชีวิตและธรรมเนียมการบริโภคที่ใช้เงินน้อยที่สุดอย่างเหนียวแน่น ทั้งคนที่ยังอยู่ติดพื้นดินที่ทำนาทำไร่และคนที่อพยพมาหางานทำในเมือง โดยได้อาศัยข้าวที่ญาติพี่น้องปลูกกินเอง ซึ่งหาได้ในราคาต่ำกว่าราคาโรงสีในฤดูฝน ไม่ว่าจะอยู่ที่บ้านอ่างทอง ราชบุรี สุพรรณบุรี สุโขทัย หรือที่อื่นใด เขาจะพากันออกตระเวนหาเห็ด ผักพื้นบ้าน จับปลา ปลูก หอย นอกจากได้ไว้เป็นอาหารแล้ว ถ้าได้มาก ก็เอาไปขายได้เงิน เสริมรายได้อีกด้วย อาหารจำพวก “ผักหญ้า” นี้ ยังมีคุณค่า มีความสำคัญต่อชาวบ้านภาคกลางมาก และยังถือเป็น “ของได้เปล่า” ที่เก็บเกี่ยวเสาะหาเอาจากธรรมชาติ ซึ่งเป็นสมบัติกลาง ชาวบ้านยังคงความรอบรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสรรพคุณของผักพื้นบ้านในทางยาและอาหารอยู่มาก ผักพื้นบ้านภาคกลางดังกล่าวนี้ได้แก่ กระถิน ชะอม ผักบุ้ง แคน ผักกระเฉด ผักตำลึง ผักหวาน ปลีกล้วย หน่อไม้ สะเดา บวบ ฟักทอง ฟักเขียว พริก มะเขือ ถั่วพู เป็นต้น ในสำนึกของชาวบ้าน ของเหล่านี้ไม่ต้องปลูกก็ได้ หาเอา หรือไม่ใครปลูกก็ยังขอกินกันได้ เป็นของมาตามฤดูกาล ค่านิยมในการบริโภค “ของพื้นบ้านตามฤดูกาล” นี้เองคือส่วนสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้านในการดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของตนเอง โดยระบบอาหาร โภชนาการ และยารักษาโรค ที่สั่งสมความรู้ ความเข้าใจไว้ช้านาน และชาวบ้านยังเห็นคุณค่าและยังพึ่งพาอยู่โดยไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายเหมือนชาวเมือง ความจำเป็นคือ ความจน ทำให้เขายังไม่ทิ้งสิ่งเหล่านี้เสียทีเดียว...”

ในภาคใต้ก็เช่นกัน คนไทยพุทธ ไทยมุสลิม คนไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในภาคใต้นานๆ หลายชั่วคน ได้เก็บสะสมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาหารและยาที่เป็นคุณแก่ร่างกายในการกินอยู่ประจำวันโดยการถ่ายทอดบอกกล่าวต่อๆมา และการได้ทดลองกินเองแล้วรู้ว่าดี เริ่มแต่ของกินของใช้ใกล้ตัว ได้แก่ หอม กระเทียม จิง ว่า ตะไคร้ โหระพา สะระแหน่ พริก ถั่ว งา สารพัดที่เป็นของธรรมชาติสามัญสำหรับปรุงอาหาร ล้วนรู้กันทั่วไปว่ามีสรรพคุณทางยาทั้งในเชิงบำบัดและบำรุง ความรู้ความเข้าใจเช่นนี้ขยายขอบเขตกว้างขวางออกไปมากขึ้นๆ สำหรับผู้สนใจ โดยเฉพาะหมอกกลางบ้าน จนมองเห็นพืชพรรณเกือบทั้งหมดมีสรรพคุณเป็นยาไปเสียทั้งสิ้น

นอกจากนั้นการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กันระหว่างคนต่างชาติพันธุ์ เช่น ระหว่างเงาะชาโกลกับคนไทยพุทธหรือไทยมุสลิม ระหว่างคนจีนกับคนไทย ระหว่างคนมลายูกับคนจีน และระหว่างคนไทยภาคใต้กับคนในภาคอื่นๆ ล้วนเป็นการเพิ่มพูนขยายฐานความรู้และประสบการณ์มากขึ้น จนสามารถจัดเป็นองค์ความรู้ ทั้งเป็นศาสตร์ เป็นศิลป์ และเป็น “มายิกขาว” (white magic) เพื่อประโยชน์ของการดำรงอยู่ของชีวิตมนุษย์ สืบมา พัฒนาการเช่นนี้ย่อมมีอยู่ทั่วไป ไม่ว่าที่ใดในประเทศไทยและทุกหนแห่งในโลก

⁶ อ่างแก้ว, หน้า ๑๒๓-๑๒๔.

ต่างกันก็แต่รายละเอียดและวิธีการบริโภคภายใต้กฎธรรมชาติบางอย่าง ในสภาวะความสัมพันธ์ของสรรพชีวิตในระบบนิเวศหนึ่ง ๆ ที่ต้องพึ่งพากันเพื่อการดำรงอยู่อย่างมีสมดุล...^{๑๑}

วิถีชีวิตที่รู้จักใช้รู้จักออมของคนไทย นอกจากจะสะท้อนในมิติทางเศรษฐกิจดังที่กล่าวข้างต้นแล้ว ยังสะท้อนมิติในทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงในมิติทางนิเวศวิทยาอีกด้วย

ในแง่สังคม ชุมชนไทยโบราณมีลักษณะของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความสัมพันธ์เชิงระบบเครือข่าย เช่น การนับถือผู้อาวุโส และเน้นความเสมอภาค ส่วนหนึ่งเป็นเพราะฐานะทางเศรษฐกิจที่มีได้แตกต่างกันมากนัก จึงไม่นำไปสู่การแบ่งแยกฐานะทางสังคม ความสัมพันธ์แบบชนชั้นจึงไม่อาจพัฒนาขึ้นโดยง่าย

ในแง่ของวัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นคำที่มีนิยามหลากหลาย มีความหมายกว้างขวาง สามารถแบ่งประเภทได้ไม่จำกัดตามแต่เกณฑ์ที่จะใช้ ในที่นี้จะแบ่งวัฒนธรรมออกเป็นสองส่วน คือ โลกทัศน์และวิถีชีวิต โลกทัศน์ คือส่วนที่เป็นความคิดความเชื่อของผู้คน เป็นวิธีที่คนมองโลกและสิ่งต่างๆ รอบตัว เช่น มองที่นา เห็นว่าเป็นที่ดินของตนเองสำหรับปลูกข้าวไปขายแลกเงิน หรือเห็นว่าเป็นธรรมชาติที่เกื้อกูลต่อการดำรงชีวิต มีพระแม่ธรณีและพระแม่โพสพสิงสถิตอยู่ เป็นต้น ส่วนวิถีชีวิตคือการกระทำสิ่งต่างๆ ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ โลกทัศน์จะส่งผลต่อวิถีชีวิต กล่าวคือ คิดเช่นไรก็ทำเช่นนั้น เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับพุทธศาสนา พิธีไหว้ครู พิธีกรรมเกี่ยวกับผีในธรรมชาติ อาทิ ผีน้ำ ผีฟ้า ผีป่า ผีเขา เป็นต้น

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มิเสถียรภาพแต่ใช้ว่าจะอยู่นิ่งไม่เปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติโดยผ่านกระบวนการสั่งสม ศึกษา สืบสาน และสร้างสรรค์ สังคมไทยได้รับวัฒนธรรมจากที่ต่างๆ มากมายตั้งแต่อดีต เช่น วัฒนธรรมอินเดีย วัฒนธรรมจีน หรือแม้แต่วัฒนธรรมตะวันตกในปัจจุบัน เมื่อเรารับวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามา จะเกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมก็ออกเงยขึ้นมา แต่ต้องระวังว่าจะออกงามหรือออกย่อย ซึ่งขึ้นอยู่กับการใช้ของผู้คนในสังคม

โลกทัศน์ที่สำคัญและมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนไทยในยุคบุพกาล คือ โลกทัศน์เกี่ยวกับผี คนไทยบุพกาลเชื่อว่าชีวิต สังคม และธรรมชาติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนพึ่งพาอาศัยกัน มนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของจักรวาล ไม่ได้ถือตนว่าเป็นผู้เหนือกว่าหรือมีอำนาจมากกว่า ไม่ได้ถือว่าตนสามารถควบคุมธรรมชาติได้ ทำทิวของคนต่อสรรพสิ่งจึงมีความเคารพยำเกรงและอ่อนน้อมถ่อมตน พยายามรักษาเอกภาพและคุณภาพความสัมพันธ์นี้เพื่อเชื่อมตัวเองเข้ากับจักรวาลและกาลเวลา ผีคือองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของโลกทัศน์อันนี้ ผีคือกฎเกณฑ์และระเบียบแบบแผนของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับชุมชน และคนกับ

^{๑๑} เอกวิทย์ ฌ ถलग. ภูมิปัญญาทักษิณ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๔๔. หน้า ๕๓.

ธรรมชาติ การ “ผิดผี” คือ ผิดกฎเกณฑ์ การ “เสียผี” คือการแก้ไขคืน ผีคือจิตวิญญาณของจักรวาลและสังคม ครอบคลุมมิติต่าง ๆ แห่งชีวิต ผีอยู่ในคน สัตว์ พืช สิ่งของ ซึ่งไม่ได้้อยู่อย่างโดดเดี่ยว หากแต่สัมพันธ์กับจักรวาล หากดูจากพิธีกรรมการสู่ขวัญข้าว สู่ขวัญควาย สู่ขวัญเกวียน ขวัญ และผีมีความหมายอย่างเดียวกัน โลกทัศน์นี้มีลักษณะเป็นองค์รวม สรรพสิ่งสัมพันธ์กันอย่างเป็นองคาพยพ ไม่ได้สัมพันธ์กันอย่างเป็นกลไกตามแบบวิทยาศาสตร์ การทำมาหากิน การจัดระบบสังคม ระบบคุณค่า วิถีชีวิตประจำวันของผู้คน ตั้งแต่เกิดจนถึงตาย ตั้งแต่ต้นปีถึงปลายปี ล้วนเชื่อมโยงเข้าหากัน และมีความสมดุลตลอดเวลา

การทำมาหากินของชาวบ้านพึ่งพาธรรมชาติเป็นสำคัญ แม่ธรณีและแม่โพสพคือผู้ให้อาหารหลัก ผีแดนผีฟ้าให้ฝนและความชุ่มชื้น เจ้าป่าให้ผักหญ้าอาหารและไม้ใช้สอย แม่คงคาให้น้ำหล่อเลี้ยงชีวิตคนพืชสัตว์ วิธีการผลิตเพื่อยังชีพ ไม่ต้องรุกรานธรรมชาติ ข้าวปลาอาหารหามาเพื่อพออยู่พอกิน อยู่ในความดูแลของเจ้าที่เจ้าทาง ผีปู่ย่าและผีบ้าน ผีป่าผืนาผีเขา ชาวบ้านสำนึกในบุญคุณของผีเหล่านี้ จึงตอบแทนด้วยการเคารพกฎเกณฑ์ของผี จัดงานบุญและพิธีกรรมต่าง ๆ ถวาย เป็นเครื่องหมายของความยำเกรงและรู้คุณ

การนับถือผีเป็นสิ่งที่สืบทอดมาแต่เดิม มีอยู่มาก่อนพราหมณ์และพุทธจะเข้ามาในชุมชนไทย ผี จึงเป็น โลกทัศน์ที่กำหนดกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันของผู้คนในชุมชนนุพกาลที่สอดคล้องกับธรรมชาติ เป็นที่มาของพิธีกรรมและประเพณีต่างๆ ทำให้ผู้คนดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นสุข สอดคล้องกับระบบนิเวศตามธรรมชาติ

เมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาจนกลายเป็นศาสนาประจำชาติไทย มีประชากรร้อยละ ๘๕ ของประเทศนับถือ วิถีชีวิตของคนไทยในการรู้จักใช้รู้จักออมจึงได้รับอิทธิพลอย่างมากจากศาสนาพุทธซึ่งมีคำสอนหลายอย่างที่เชื่อมโยงกับความประหยัด ไม่ว่าจะเป็นสัปปุริสธรรม ๗ ที่มีข้อหนึ่งกล่าวถึงเรื่องมัตตัญญูตา หรือการรู้จักประมาณ ซึ่งหมายถึงการรู้จักใช้อย่างพอดี หรือแม้แต่หลักทฤษฎีหมักตลประ โยชน์ที่สอนเรื่องประโยชน์ปัจจุบัน ๔ ประการก็เน้นถึงข้อหนึ่งที่ว่า อารักขสัมปทา นั่นคือการรักษาททรัพย์ที่หามาได้ ใช้จ่ายทรัพย์ไปในทางที่ถูกต้อง รวมถึงพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า “อดดาหิ อดตโน นาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน” ที่สอนให้รู้จักพึ่งพาตนเอง และหากมองให้ลึกซึ้งถึงปัจจุณ โอบาทของพระพุทธองค์ ที่กล่าวถึงการสรุปธรรมลงเป็นหัวข้อเดียวคือความ ไม่ประมาท พระพุทธองค์ได้ทรงเตือนให้รู้จักการไม่ประมาทในการดำรงชีวิต ซึ่งส่วนหนึ่งก็คือการรู้จักใช้รู้จักออม ไม่หาทรัพย์ในทางที่มีถูกมิชอบและไม่ใช้ทรัพย์ไปในทางอันที่จะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ นอกจากศาสนาพุทธแล้ว ศาสนาและความเชื่ออื่นๆ ที่คนไทยนับถือ อาทิ ศาสนาคริสต์ พราหมณ์ อิสลามและซิกข์ล้วนมีหลักคำสอนให้ศาสนิกชนเหล่านั้นรู้จักใช้ โดยใช้จ่ายไปในทางที่ถูกต้องควร มิใช่เพื่อการพนัน ของมึนเมาหรืออบายมุขอื่นๆ นอกจากนี้ยังสอนให้รู้จักการให้และบริจาคซึ่งทำให้สังคมอยู่ได้อย่างสงบสุขด้วยการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

ในแง่ของระบบนิเวศนั้น เนื่องจากวิถีชีวิตดั้งเดิมมีการเก็บเกี่ยวผลผลิตจากธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ประกอบกับความเชื่อทางวัฒนธรรมที่กล่าวมาแล้ว จึงมีความผูกพันใกล้ชิดกับสิ่งแวดล้อมและพยายามแทรกตนเองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติมากกว่าจะเปลี่ยนแปลงธรรมชาติมารับใช้มนุษย์ ฉะนั้นอุตสาหกรรมชาติจึงไม่ถูกกระทบเท่าใดนัก ขณะเดียวกัน การที่ไม่มีแรงจูงใจในเรื่องของความฟุ่มเฟือย ทำให้เกิดความประหยัดในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอีกด้วย

รูปแบบการดำรงชีวิตที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ คนไทยรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป หากเราสังเกตวิถีชีวิตของคนไทย จะเห็นถึงการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมตลอดเวลา โดยเฉพาะในยามวิกฤติจะเห็นเด่นชัดเป็นพิเศษ อาทิ

ในปลายสมัยรัชกาลที่สาม ชนชั้นนำของไทยเริ่มเล็งเห็นอิทธิพลของจักรวรรดินิยมตะวันตกซึ่งค่อยๆ แผ่ขยายอำนาจเข้ามาในภูมิภาคนี้ทีละน้อย ชาติตะวันตกมิได้เข้ามาแต่เรือปืนเท่านั้น หากยังนำเอาเทคโนโลยี โลกทัศน์ และระบบสังคมแบบตะวันตกเข้ามาในภูมิภาคด้วย หากพลิกธนบัตรฉบับละ ๕๐๐ บาท จะพบพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ความว่า “การงานสิ่งใดของเขาคือดี ควรจะเรียนรู้นำเอาไว้ก็เอาอย่างเขา แต่อย่าให้มันถือเลื่อมใสไปทีเดียว” พระราชดำรัสนี้ถือเป็นคำเตือนที่มีค่ายิ่งต่อสังคมไทยในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์สืบมาทุกยุคทุกสมัย

การรู้จักปรับตัวที่เห็นได้ชัดเริ่มต้นขึ้นในภาครัฐ โฉมหน้าการใช้และการออมในภาครัฐได้เปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญเมื่อมีการจัดทำพระราชบัญญัติงบประมาณในปีพุทธศักราช ๒๔๓๓ ซึ่งกำหนดว่าเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติต้องทำงบประมาณการรับจ่ายเงินแผ่นดินในปีหน้า ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในที่ประชุมเสนาบดีไม่เกินวันที่ ๑๕ มีนาคม อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี เสนาบดีบางคนเข้าใจผิดว่าเป็นการเอาอย่างฝรั่งเศสเท่านั้น และบางท่านก็ไม่ได้ใส่ใจทำงบประมาณอย่างจริงจัง ดังนั้นในช่วงนี้ การจัดทำงบประมาณจึงเป็นการแก้ปัญหาการใช้จ่ายเฉพาะหน้ามากกว่าเพื่อการใช้จ่ายในระยะยาว อย่างไรก็ตาม ในช่วง ๕-๖ ปีแรก รัฐบาลยังไม่สามารถจัดทำงบประมาณรายรับรายจ่ายได้แท้จริง จนถึงปีพุทธศักราช ๒๔๔๐ รัฐบาลจึงตั้งงบประมาณนี้ได้ และได้มีการกู้เงินจากต่างประเทศมาเพื่อใช้ในการก่อสร้างทางรถไฟ แม้จะเป็นการใช้จ่ายที่มากกว่ารายรับ แต่ก็ถือเป็นการตัดสินใจที่ถูกต้อง และด้วยสายพระเนตรอันยาวไกลของพระองค์นี่เองที่ทำให้ไทยมีการคมนาคมขนส่งที่สะดวกสบาย ในช่วงปลายรัชสมัย รัฐบาลประสบปัญหาการคลัง ๒ ประการใหญ่ นั่นก็คือ ปัญหาการกู้เงินและภาระจากการจ่ายเงินเดือนข้าราชการที่สูงขึ้น รัฐบาลจึงต้องวางแผนการใช้งบประมาณเสียใหม่ จนทำให้สามารถขนโยบายการคลังแบบอนุรักษนิยมเอาไว้ได้ โดยในปีพุทธศักราช ๒๔๕๓ รัฐบาลมีรายได้จริงมากกว่ารายจ่ายถึงประมาณ ๔.๔๓ ล้านบาทและผลึกส่วนนี้เข้าเก็บไว้เป็นเงินคงคลัง

เมื่อย้อนพิจารณาถึงประเภทการใช้จ่ายในงบประมาณตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๓๕ เป็นต้นมา จะพบว่ารัฐได้ให้ความสำคัญกับการใช้จ่ายเพื่อการป้องกันประเทศตลอดจนการรักษาความสงบภายใน แม้จะดูเป็นเรื่องที่จำเป็นไม่มากนักในปัจจุบัน หากแต่ในขณะนั้นต้องถือว่าการใช้จ่ายส่วนนี้เป็นการรู้จักใช้และจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเมื่อเอาเหตุผลของการแผ่ขยายลัทธิจักรวรรดินิยมโดยชาติตะวันตกเข้ามาพิจารณา ตลอดจนในส่วนของที่เกิดกบฏในหัวเมืองใหญ่ๆ ทั้งกบฏเจ็ดหัวเมือง กบฏผู้มีบุญ และกบฏเงี้ยวเมืองแพร่ การใช้จ่ายเหล่านี้จึงถือเป็นการสร้างความเข้มแข็งแก่กองทัพในการรักษาเอกราชและอธิปไตยของชาติเอาไว้ รายจ่ายอีกส่วนที่ถือว่ามีค่อนข้างสูงมากก็คือรายจ่ายภายในราชสำนัก ซึ่งท้ายที่สุดรัชกาลที่ ๕ ทรงคัดสินพระทัยลดรายจ่ายส่วนนี้ลงกว่าครึ่งในช่วงตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๔๓ สำหรับงบประมาณที่เหลือได้ถูกกระจายไปใช้ในอีก ๓ ส่วนหลักคือ การคมนาคม การเกษตร และการศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากการเกษตรถือเป็นหัวใจหรือแหล่งรายได้สำคัญในการหล่อเลี้ยงประเทศ และการศึกษาก็ถือเป็นการลงทุนในทุนมนุษย์อันไม่สามารถประเมินค่าผลตอบแทนเป็นตัวเงินได้

เมื่อเข้าสู่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นับเป็นช่วงวิกฤติช่วงหนึ่งเนื่องจากประเทศมีรายจ่ายที่สูงกว่ารายรับ โดยตลอด ในการขาดดุลงบประมาณนี้ รัฐต้องนำเอาเงินคงคลังไปชดเชยในส่วนที่ขาด ปัญหาดังกล่าวถึงสมมาจนถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ไทยต้องพบกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกซ้ำเติมเข้าไปอีกประการหนึ่ง อันเป็นผลมาจากสงครามโลกครั้งที่ ๑ ประชาชนไทยต้องประสบกับปัญหาข้าวขาดแคลนแพง รัฐบาลในสมัยนั้นไม่อาจเก็บภาษีได้มากพอ จึงต้องตัดทอนรายจ่ายด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ลดรายจ่ายในพระบรมมหาราชวัง รวมถึงลดจำนวนข้าราชการที่เรียกว่า “ดุลภาพ” โดยตัดทอนยุบกรมกอง ปลดข้าราชการหรือที่เรียกว่าดุล มีข้าราชการจำนวนมากต้องออกจากราชการรับบำนาญตั้งแต่ยังอยู่ในวัยหนุ่ม ตลอดจนปรับลดรายจ่ายส่วนพระองค์ แต่เนื่องจากปัญหาต่างๆ ถูกสั่งสมมาจากปัจจัยภายนอกเป็นสำคัญ ดังนั้นการรู้จักใช้ของภาครัฐจึงไม่อาจที่จะหลีกเลี่ยงวิกฤติในครั้งนี้ได้ แต่ก็ยังช่วยสามารถยืดระยะเวลาและผ่อนคลายนความรุนแรงของปัญหาไปได้ในระดับหนึ่ง และด้วยการดำรงชีวิตของคนไทยในขณะนั้นที่มีการปลูกฝังค่านิยมรู้จักใช้รู้จักออม ทำให้สามารถเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้ เช่น ครอบครัวของเสวกเอกพระยาบำรุงราชบริพาร (เสมียน สุรินทร์เวช) และคุณหญิงอำพัน บำรุงราชบริพารที่ได้รับผลกระทบจากการลดข้าราชการ บุตรชายจะแบกตลาดขนมกล้วย ขนมตาล ขนมใส่ไส้ซึ่งเป็นสินค้าที่ผลิตในครัวเรือน เดินร้องขาย ทุกวันตามตรอกซอกซอยหลังวัดสังเวช วัดสามพระยา และบางลำพูเพื่อช่วยบิดามารดาหารายได้

ในช่วงภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง การใช้จ่ายของภาครัฐ ได้ถูกเปลี่ยนมาอยู่ในมือของฝ่ายบริหารอย่างเต็มรูปแบบ นั่นคือฝ่ายบริหารจะเป็นผู้เสนองบประมาณเพื่อขออนุมัติจากฝ่ายนิติบัญญัติ และมีการปรับปรุงการจัดทำงบประมาณให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

จนทำให้ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ งบประมาณมีลักษณะเกินดุลเกือบทุกปี แต่เมื่อประเทศไทยได้เข้าสู่สงคราม รัฐบาลไทยก็เริ่มขาดดุลงบประมาณอีกครั้งหนึ่ง รัฐบาลได้พยายามแก้ปัญหาโดยออกกฎหมายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจเป็นจำนวนทั้งสิ้น ๓๒๒ ฉบับ เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้สิ้นสุดลง ประเทศไทยเหลือทุนสำรองเงินตราเพียงแหล่งเดียว นั่นก็คือทองคำ ๓๑ ล้านกรัมที่รัฐบาลเก็บไว้ ส่วนทุนสำรองที่ฝากไว้ทั้งที่นิวยอร์ก ญี่ปุ่นและลอนดอน ต่างถูกยึดไปเพื่อชำระดอกเบี้ยและหนี้ต่างประเทศของรัฐบาลไทย ตลอดจนจ่ายเป็นค่าปฏิกรรมสงคราม

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลได้พิจารณาเห็นทางการรู้จักใช้โดยเร่งการส่งออก เพื่อสอดคล้องกับอุปสงค์ที่มีมากขึ้นในช่วงหลังสงคราม และแสวงหารายได้จากกำไรไหลเข้าของเงินทุนจากต่างประเทศ ทั้งในส่วนที่เป็นการลงทุนจากภาคเอกชน เงินจากการเข้ามาตั้งฐานทัพของสหรัฐอเมริกาในไทย ตลอดจนเงินช่วยเหลืออื่นๆจากต่างประเทศ สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นตัวจักรสำคัญในการกระตุ้นเศรษฐกิจไทยให้ขับเคลื่อนและขยายใหญ่ขึ้น นอกเหนือจากนี้รัฐบาลไทยมีนโยบายเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเข้าสู่ระบบทุนนิยม โดยเฉพาะเมื่อมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ ในปีพุทธศักราช ๒๕๐๔ โดยมีจุดประสงค์หลักหลายประการ ซึ่งรวมถึงการแก้ไขปัญหาด้านการคลังของประเทศ ให้มีการใช้จ่ายอย่างรัดกุมและมีทิศทางที่ตรงกับความต้องการในการพัฒนาประเทศ ภายใต้ภาวะเศรษฐกิจต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในช่วงหลังสงคราม รวมไปถึงความจำเป็นในการวางแผนการใช้จ่ายเพื่อการลงทุนในโครงการที่สำคัญเร่งด่วน โดยเฉพาะโครงการที่มีมูลค่าสูง เช่น การขนส่ง ขนประเท พลังงาน จำเป็นต้องจัดสรรโครงการให้มีประสิทธิภาพและความต่อเนื่อง ซึ่งแผนพัฒนาแต่ละแผนนั้นก็มีความแตกต่างกันไป แต่ทุกแผนต่างมีจุดร่วมที่เหมือนกันก็คือ การรู้จักเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดและการส่งเสริมให้เกิดการออมเงินในทุกภาคเศรษฐกิจ โดยในช่วงสามแผนแรกจะเป็นการเน้นไปที่โครงสร้างพื้นฐานของประเทศ ในขณะที่ตามแผนถัดมาจะเน้นไปที่การกระจายรายได้และทรัพยากรเหล่านั้นไปให้ทั่วถึง ลดความเหลื่อมล้ำและช่องว่างระหว่างกลุ่มรายที่แตกต่างกัน ขณะที่ในช่วงแผนฉบับที่ ๗ ได้เน้นไปที่แนวคิดของการใช้และพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งถือเป็นจุดที่สังคมได้เริ่มตระหนักถึงรูปแบบชีวิตวิถีไทยในอดีต ที่มีความร่วมสมัย นำมาปรับหรือประยุกต์ใช้ได้โดยตลอด โดยพัฒนาเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ ควบคู่กับการพัฒนามนุษย์และสิ่งแวดล้อม เป็นที่น่าสังเกตว่าอุดมการณ์ของแผนพัฒนาฉบับแรกๆ ได้มีความแตกต่างกับอุดมคติทางพระพุทธศาสนาอันเป็นฐานของสังคมไทย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้นถึงกับขอความร่วมมือจากคณะสงฆ์ไม่ให้สอนหลักธรรมเรื่องสันโดษ เพราะจะเป็นการขัดขวางไม่เกื้อหนุนต่อนโยบายการพัฒนาประเทศ คำขวัญ “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข” ก็อยู่ในยุคนี้ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยจึงปรับเปลี่ยนไปจากอดีต ระบบเศรษฐกิจแบบใหม่กระตุ้นกิเลสและความโลภให้บริโภคสินค้าใหม่ ๆ มีชีวิตที่ฟุ้งเฟ้อ ต้องการเงินตรามาใช้จ่ายมากขึ้น เกิดค่านิยมใหม่ที่เน้นการแสวงหาวัตถุเพื่อแสดงถึงความมั่งคั่งอันเป็นการยกระดับชั้นในสังคมของตนเอง

สังคมเปลี่ยนมายกย่องบุคคลโดยพิจารณาจากฐานะความร่ำรวยเป็นสำคัญ ชาวนาเริ่มผลิตเพื่อขายมากขึ้น โดยกู้เงินมาลงทุน ปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดเดียวในพื้นที่ต่างๆ เพื่อขายให้ได้เงินเยอะๆ ต้องใส่ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงจำนวนมาก ความสมดุลแห่งความพอเพียงจึงค่อย ๆ สูญเสียไป เมื่อราคาผลผลิตทางการเกษตรในตลาดโลกผันผวน ชาวนาจึงต้องเป็นหนี้เป็นสินและสูญเสียที่ดินให้แก่นายทุนเป็นจำนวนมาก เศรษฐกิจในระดับรากหญ้าที่เคยเข้มแข็งจึงเริ่มอ่อนแอลง

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมิได้มีเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในการบริโภคเท่านั้น หากรวมถึงการเปลี่ยนแปลงในการออมด้วย สถาบันและเครื่องมือการออมต่างๆ ถูกพัฒนาขึ้นอย่างมากมายและรวดเร็ว ธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินอื่นๆ ภาครัฐชาติไทยก่อตั้งขึ้นหลายแห่งเพื่อรองรับกับความต้องการใช้เงินลงทุนที่มากขึ้นเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

โดยเฉพาะการที่เศรษฐกิจไทยต้องพึ่งพาภาคต่างประเทศสูง เมื่อต่างประเทศประสบกับปัญหาเศรษฐกิจ ประเทศไทยย่อมประสบปัญหาตามไปด้วย ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๗ ภาวะตลาดเงินของไทยตึงตัวเพราะอัตราดอกเบี้ยมีระดับสูง เกิดความไม่มั่นใจในเสถียรภาพของสถาบันการเงินสืบเนื่องจากบริษัทเงินทุนและบริษัทเครดิตฟองซิเอร์บางแห่งมีปัญหาการดำเนินงาน มีปัญหาในตลาดเงินนอกระบบจากวงแชร์ต่างๆ ประกอบกับในเดือนพฤษภาคมปีนั้นเกิดสงครามระหว่างอิรักกับอิหร่านส่งผลกระทบต่อราคาน้ำมันเพิ่มสูงขึ้น ประเทศไทยเกิดภาวะขาดดุลการค้า ต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๕๒๘ รัฐบาลไทยจำต้องลดค่าเงินบาทเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดดุลที่เกิดขึ้น อาจนับได้ว่าวิกฤติเศรษฐกิจครั้งนี้เป็นวิกฤติเศรษฐกิจครั้งที่ ๑ ในเศรษฐกิจยุคปัจจุบัน วิธีการดำรงชีวิตของไทยคนในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนไทยในสมัยนั้น แม้มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่การปลูกฝังที่ผ่านมามีได้ยังรากลึกจนเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย เมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจครั้งที่ ๑ ขึ้น คนไทยจึงสามารถผ่านพ้นวิกฤติมาได้ ดังตัวอย่าง เมื่อครั้งบริษัทโตชิบา ไทยแลนด์ จำกัด จำต้องปลดพนักงานออก ท่านผู้หุ้มฉนวนสุริยศักดิ์ ประธานกรรมการบริษัทเซียมบรมลงขาว ไขอาชีพ มาฝึกพนักงานทำกรอบรูปวิทยาศาสตร์ ปาท่องโก๋ เรียนจักสาน เพื่อให้เป็นอาชีพเสริมก่อนจะต้องออกจากงานไป

การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วอันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งการบริโภคและการออมดังกล่าวนี้มีข้อก่อให้เกิดแต่เพียงผลดี หากมีผลเสียเกิดขึ้นมากมายหลายประการ แม้ว่าแผนดังกล่าวจะดูเป็นแนวทางที่ดี แต่อาจประสบกับปัญหาในเชิงปฏิบัติซึ่งมักเป็นปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้ เนื่องจากแม้ไทยจะได้ชื่อว่าเป็นชาติที่ออมมากชาติหนึ่ง โดยเฉพาะช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ ๗ ที่มีอัตราการออมสูงถึงร้อยละ ๓๕ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ แต่การใช้จ่ายเพื่อการลงทุนกลับมีสูงกว่าคือประมาณร้อยละ ๔๑ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ การใช้จ่ายนี้อาจเป็นเพราะว่าเรามองเห็นมูลค่าที่จะได้รับในอนาคตสูงกว่ามูลค่าที่ลงทุนไปในปัจจุบัน ไทยจึงต้องยืมเงินทุนจากต่างประเทศเข้ามาปีแล้วปีเล่า เพื่อสนองความต้องการการลงทุนที่เกินตัวในขณะนั้น ประเด็นที่ควรตระหนักคือเมื่อเรารู้จักออมอยู่แล้ว

แต่แผนการลงทุนสูงกว่าการออม เหตุใดจึงไม่ปรับแผนการลงทุนให้เท่ากับความสามารถในการออมที่ทำได้ ซึ่งน่าจะเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับศักยภาพที่แท้จริงของเรามากกว่า เมื่อไทยหวังพึ่งพิงเงินทุนไหลเข้าในช่วงนี้ ทำให้คนไทยลืมความเป็นวิถีไทยที่แท้จริงไปชั่วระยะหนึ่ง จนเมื่อทุนของไทยเริ่มไหลออกและเริ่มเห็นผลในการส่งออกที่ลดลงทำให้เกิดการขาดดุลบัญชีเดินสะพัด ประกอบกับค่าเงินบาทถูกโจมตีจากนักเก็งกำไรชาวต่างชาติ เจ้าหน้าที่ต่างชาติเรียกคืนหนี้ระยะสั้น จนรัฐบาลไทยต้องประกาศลอยตัวค่าเงินบาท เกิดวิกฤติเศรษฐกิจครั้งที่ ๒ ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๐ ซึ่งนับเป็นครั้งที่รุนแรงที่สุด ฟองสบู่แตก สถาบันการเงินประสบปัญหาขาดเสถียรภาพอย่างรุนแรง จนต้องปิดกิจการ ธุรกิจต่างๆ มีผลดำเนินงานขาดทุนและไม่มีการลงทุนเพิ่ม เศรษฐกิจจำนวนมากต้องล้มละลาย กิจการใหญ่ๆ หลายแห่งต้องเปลี่ยนเจ้าของเป็นชาวต่างชาติ ประชาชนไทยทุกหย่อมหญ้าจึงต่างได้รับผลกระทบ มีคนว่างงานเพิ่มขึ้นมากมาย รายได้และการบริโภคตกต่ำ ส่งผลให้สภาพความเป็นอยู่ของคนไทยประสบกับปัญหาความยากจนอย่างหนักหน่วง แต่เหตุการณ์ครั้งนี้ก็ผ่านพ้นไปได้ โดยการมองย้อนกลับไปหารูปแบบการดำรงชีวิตของคนไทยในอดีต ด้วยเดชพระบารมีแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับ แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเมื่อครั้งพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้คณะบุคคล เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระพรชัยมงคลเนื่องในมหามงคลวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๔๐ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๐ ความสำคัญตอนหนึ่งว่า

“...ความจริงเคยพูดเสมอในที่ประชุมอย่างนี้ว่าการจะเป็นเสือนั้นมันไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพออยู่พอกิน และมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกิน หมายความว่า อุ้มชูตัวเอง ได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง อันนี้เคยบอกว่า ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่ให้ตัวเอง สำหรับครอบครัว อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก อย่างนี้นักเศรษฐกิจต่างๆ ก็มาบอกว่าล้าสมัยจริงอาจจะล้าสมัย เพราะว่าคนอื่นเขาก็ต้องมีการเศรษฐกิจที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียกว่าเป็นเศรษฐกิจการค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจความพอเพียง รู้สึกไม่หรูหรา แต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่าการผลิตที่พอเพียงทำได้...”

แท้ที่จริงแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ทรงเคยพระราชทานแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงไว้ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๑๗ ซึ่งเน้นการพึ่งพาตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พระราชดำรินี้มีความสำคัญตอนหนึ่งว่า

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด

แต่ถูกต้องตามหลักวิชาเมื่อใดพื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้วจึงค่อยสร้าง
ค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้น โดยลำดับต่อไป...”

แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงนี้ สรุปใจความได้ว่าความพอเพียงต้องประกอบไปด้วย
คุณลักษณะที่สำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ (๑) ความพอประมาณ คือความพอดีที่ไม่น้อยและไม่มาก
เกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น (๒) ความมีเหตุผล คือการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของ
ความพอเพียงโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำ
นั้นอย่างรอบคอบและ (๓) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว คือการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการ
เปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น
ในอนาคตทั้งใกล้และไกล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเองยังทรงเป็นแบบอย่างของการดำรงชีวิต
อย่างพอเพียงให้กับราษฎรเสมอมา อีกทั้งทรงปลุกฝังพระราชโอรส และพระราชธิดาทุกพระองค์
ให้มีพระราชหฤทัยใสในการพัฒนาให้ฐานะความเป็นอยู่ของคนไทยให้ดีขึ้น

พระราชดำริเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเปรียบประดุจแสงสว่างจากเปลวเทียนที่
นำทางชีวิตของพสกนิกรชาวไทยไปสู่หนทางแห่งความอยู่รอด แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง
นั้นนับว่าสอดคล้องอย่างยิ่งกับวิถีแห่งความเป็นไทย ภายหลังจากทรงพระกรุณาพระราชทานแนว
พระราชดำริ คนชนบทที่ครั้งหนึ่งอพยพมาอย่างเมืองใหญ่ๆ เพื่อแสวงหาความมั่งคั่งตามแนวคิดทุน
นิยมทยอยกลับบ้านเกิด พวกเขาเหล่านั้น รวมทั้งชาวบ้านที่ยังคงอาศัยอยู่ในชนบทต่างเริ่มทำ
การเกษตรตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงผสมผสานกับแนวพระราชดำริการเกษตรทฤษฎี
ใหม่ซึ่งมีพื้นฐานมาจากเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
พระราชทานเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของราษฎร โดยทรงแบ่งออกเป็น ๓ ขั้น คือ ขั้นที่ ๑
พระราชทานแนวความคิดในการดำรงชีวิตของประชาชน โดยให้เป็นอย่างพอเพียง เลี้ยงตัวเอง
ได้ และมีความสามัคคีกันในห้องถิ่น เช่น การปลูกพืชที่ใช้เป็นอาหารประจำวัน ขั้นที่ ๒ ทรงมุ่งเน้น
การรวมกลุ่มกันของเกษตรกรในรูปของกลุ่มสหกรณ์ เพื่อช่วยเหลือกัน ขั้นที่ ๓ ทรงแนะนำให้มี
การประสานงานระหว่างชุมชนกับภาครัฐกิจ ภาคอุตสาหกรรมซึ่งมีทุน มีเทคโนโลยี การจัดการ
และการตลาด เพื่อจัดตั้งและบริหารกิจการแปรรูปสินค้าในระดับที่สูงขึ้นไป ทฤษฎีใหม่ เป็น
แนวคิดที่ช่วยให้ประชาชนมีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรเพียงพอ โดยการช่วยกันขุดสระน้ำเพื่อเก็บ
น้ำฝนไว้ใช้ในยามขาดแคลน และใช้น้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตามวิถีเกษตรแบบผสมผสาน หรือ
ที่เรียกกันว่า “ไร่นาสวนผสม” เหตุนี้เศรษฐกิจชุมชนอันเป็นรากฐานสำคัญของเศรษฐกิจประเทศมี
ความเข้มแข็งเช่นเดิม

ชาวเมืองเองเริ่มทบทวนการใช้ชีวิต เปลี่ยนแปลงเป้าหมายสูงสุดไปจากการ
แสวงหาการบริโภควัตถุ วลีที่ติดปากกันมากในเวลานั้นคือ “รัดเข็มขัด” ซึ่งหมายถึงการใช้จ่ายอย่าง
ประหยัดมัธยัสถ์ มีความคุ้มค่า และมีการเก็บออมเพื่อความไม่ประมาทในอนาคต ภาครัฐบาลใช้
ความพยายามอย่างยิ่งในการรณรงค์ให้ประชาชนกลับมามีค่านิยมเช่นเดียวกับบรรพบุรุษ โดยได้ยึด

แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๕ เป็นต้นมา ภาคเอกชนก็มีความพยายาม แก้ไขปัญหาของธุรกิจตนเองบนพื้นฐานแนวคิดนี้ เศรษฐกิจไทยจึงสามารถฟื้นฟูกู้ขึ้นมาได้ แม้จะยังไม่เป็นดังเช่นก่อนเกิดวิกฤติ แต่ความเดือดร้อนของประชาชนไทยก็บรรเทาเบาบางลงไปได้มาก

สิ่งที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการทบทวนรูปแบบการดำรงชีวิตของคนไทย ในอดีตที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันสามารถช่วยเหลือชุมชนซึ่งเป็นส่วนย่อยและรากฐานของประเทศ ได้ คือการรวมกลุ่ม “สังฆะสะสมทรัพย์”

กลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์ดำเนินการโดยระดมเงินทุนภายในชุมชนผ่านทางกลุ่มออมทรัพย์ โดยไม่ต้องอาศัยกู้เงินจากธนาคารหรือนายทุนนอกชุมชน ครัวชน ขอดแก่ัวเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงในด้านการสร้างกลุ่มออมทรัพย์ที่ประสบความสำเร็จ เรียกว่ากลุ่มสังฆะออมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิต มีจุดประสงค์ระดมเงินออมเพื่อปล่อยกู้ดอกเบี้ยต่ำ และสร้างสวัสดิการให้แก่สมาชิก โดยรายรับที่ได้จากค่าบำรุง (ใช้แทนคำว่าดอกเบี้ย เพื่อมุสลิมจะสามารถเข้าร่วมได้) จะแบ่งครึ่งหนึ่งเป็นเงินปันผล อีกครึ่งหนึ่งส่งเข้ากองทุนสวัสดิการซึ่งดูแลชีวิตและสุขภาพของสมาชิก ได้แก่ ค่ารักษาพยาบาล และค่าฌาปนกิจศพ ตัวเงินสวัสดิการนี้เองที่ผูกพันสมาชิกไว้กับกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์ ไม่แตกสลายไปเหมือนกับกลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ เกิดเป็นพลังสามัคคีในการสร้างสรรค์กิจกรรมอื่นๆ ของชุมชน ชาวบ้านมีความมั่นใจในการช่วยเหลือตัวเอง ฟังฟังตัวเองโดยไม่ต้องรอรัฐบาลหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาช่วย ตลอดจนการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างชาวบ้านในชุมชน

กลุ่มออมทรัพย์ที่น่าสนใจอีกกลุ่มหนึ่ง คือกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครอบครัวชีวิต ของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต ซึ่งเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการออมเงินของชาวบ้านจาก ๑๐ บาทเป็น ๒๐ ล้านบาท ที่จังหวัดตราด

พระอาจารย์สุบินเรียนรู้และร่วมงามกับครอบครัวอยู่ระยะหนึ่ง ก่อนจะนำแนวคิดไปขยายที่จังหวัดตราด ท่านมีแนวคิดว่าความยากจนเป็นบ่อเกิดของปัญหาต่างๆ จะเทศน์ให้ชาวบ้านเป็นคนดีเพียงไรก็ไม่สำเร็จหากชาวบ้านยังยากจนอยู่ จึงได้แก้ปัญหาโดยการตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อแก้ปัญหาความยากจน พร้อม ๆ กับการเผยแพร่ธรรมะ และพัฒนาไปสู่ด้านอื่น ๆ อีกด้วยชื่อกลุ่มออมทรัพย์ที่มีคำว่า “สังฆะ” นั้น มีความหมายคล้ายคลึงกับ “credit” ในภาษาอังกฤษนั่นเอง พระอาจารย์สุบินเล่าว่า “กลุ่มได้ใช้คำว่าสังฆะ เพราะกินความหมายที่ลึกซึ้งกว่า สังฆะหมายถึงความจริงใจ” สังฆะยังเป็นหนึ่งในขรรษาธรรม ๔ ประการที่ประกอบด้วยสังฆะ ทมะ ขันติ จาคะ หรือ ความสัตย์ซื่อจริงใจ ความข่มใจจากกิเลส ความอดทนต่อความยากลำบาก และความเสียสละ

พระอาจารย์สุบินเริ่มต้นจากความสมัครใจของชาวบ้านในหมู่บ้านนั้นๆ โดยทุกคนที่เข้ากลุ่มต้องถือสังฆะว่า จะส่งเงินออมทรัพย์เข้ากลุ่มทุกเดือน อย่างน้อยรายละ ๑๐ บาทแต่ไม่เกิน ๑๐๐ บาท นำส่งด้วยตนเองทุกเดือนในวันที่กำหนด ในช่วงเช้าอาจมาทำบุญด้วยกันที่วัด ช่วงบ่ายจัดการเรื่องกลุ่มออมทรัพย์ให้เสร็จสิ้นภายในวันเดียว โดยจะรวบรวมเงินออมและค่าบำรุงแล้ว

นำเงินมาปล่อยกู้ทั้งหมด เป็นการประหยัดเวลา และเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้มาพบปะกัน รับฟังปัญหาซึ่งกันและกัน เพื่อช่วยกันแก้ไขให้ลุกลงไปได้ด้วยดี

กลุ่มนี้จะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิตมุ่งแก้ปัญหาโดยใช้หลักธรรมจากพระพุทธศาสนาเป็นแนวทาง โดยเงินที่ชุมชนออมเอาไว้จะนำไปช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนที่สุดก่อน ได้แก่ (๑) กู้เพื่อใช้จ่ายสำหรับคนป่วย เพราะเป็นเรื่องรอไม่ได้ (๒) กู้เพื่อใช้หนี้ นอกกระบบ เพราะผู้กู้ชนิดนี้ถูกบีบบังคับมาก อาจก่ออาชญากรรมได้ (๓) กู้เพื่อการศึกษา เพื่ออนาคตของเด็กๆ (๔) ถ้ายังมีเงินเหลือ แบ่งกันตามความจำเป็น ความเป็นธรรม และความเสมอภาค นอกจากนี้ยังมีเงินทุนสวัสดิการที่หักจากเงินค่าบำรุงและดอกเบี้ยเงินฝากธนาคาร สำหรับช่วยเหลือสมาชิกเสียชีวิต และช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาล และอาจจัดสรรเงินเพื่อกิจกรรมอื่นๆ อีกด้วย เช่น ช่วยเหลือผู้ยากจน ผู้ด้อยโอกาสในชุมชน ผู้สูงอายุ เด็กที่ขาดผู้อุปถัมภ์ เป็นต้น ส่วนที่สำคัญที่สุดคือการประยุกต์หลักธรรมจากพระพุทธศาสนามาใช้ เช่น จาคะ หรือ การเสียสละ จากการที่สมาชิกส่งเงินออมทรัพย์ที่ดี ส่งค่าบำรุงเงินกู้ที่ดี ทำให้เกิดความภาคภูมิใจว่าเงินเหล่านี้ได้ไปช่วยเหลือครอบครัวของเขา ชุมชนของเขา ช่วยเหลือคนที่ตกทุกข์ได้ยาก ถือเป็นการทำบุญ เงินที่รวบรวมไว้ก็ให้เป็นของกองกลางเพื่อพัฒนาชุมชนของเขาเอง

สังคมไทยเราเป็นสังคมที่มีภูมิปัญญาอันสั่งสมนับเนื่องมาแต่ครั้ง โบราณกาล จนบ่มเพาะเป็นวัฒนธรรมไทยให้ลูกหลานได้ภาคภูมิใจในความเป็นไทย เรามีความพอเพียงอยู่แล้ว ตามภูมิปัญญาดั้งเดิม ยามใดที่ต้องประสบปัญหาในการดำรงอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ คนไทยก็สามารถปรับตัวไปตามความเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นที่วาระทศตวรรษวิถีชีวิตได้มา โดยตลอด แต่สังคมไทยของเราในขณะนี้กำลังเผชิญกับความท้าทายในการปรับตัวอีกครั้งอันเนื่องมาจากแรงหมุนเหวี่ยงของกระแสโลกาภิวัตน์ซึ่งนำพาเอากระแสทุนนิยม บริโภคนิยมเข้ามาแทรกซึมอยู่เกือบทุกๆ พื้นที่ในสังคมไทย และทำให้มนต์เสน่ห์ของกรรเป็นอยู่ที่พอเพียงนั้นกำลังจะเลือนหายไป จนถึงช่วงระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา เรากลับพบว่าสิ่งที่สังคม ไทยไหลไปตามกระแสของโลกภายนอกมากเกินไปนั้นเป็นการเดินผิดเส้นทาง เรากลับจะลืมสิ่งที่มีค่าทางด้านจิตใจซึ่งนั่นก็คือการอยู่อย่างไทย การรู้จักใช้ รู้จักออมแบบไทยๆ ที่เคยมีมาแต่ดั้งเดิม ผลจากการหลงลืมสิ่งเหล่านี้ทำให้คนไทยต้องเผชิญกับปัญหาอันเกิดจากการเร่งรัดพัฒนาความเจริญทางวัตถุจนต้องไปกู้หนี้ยืมสิน เป็นผลให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจและถูกลามเป็นปัญหาสังคมซึ่งต้องใช้ระยะเวลาอันยาวนานในการแก้ไข ไม่สามารถดลิตลายให้เห็นผลเป็นรูปธรรมได้ในเวลาอันสั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงสิ่งเหล่านี้ มานาน จึงทรงสอนคนไทยเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืนเมื่อกว่ายี่สิบปีมาแล้ว ทรงเป็นผู้จุดประกายให้เหล่าพสกนิกรไทยได้ตระหนักถึงการมีเศรษฐกิจแบบพอเพียง มิเพียงแต่ทรงสอน พระราชจริยวัตรของพระองค์ได้เป็นแบบอย่างมาตลอดเวลากว่า ๖๐ ปีที่ทรงครองราชย์ หากหม่อมหลวงพสกนิกรทั้งหลายได้น้อมนำพระราชดำริเรื่องความเป็นอยู่ที่พอดี พอเพียงของพระองค์มาปฏิบัติอย่างแท้จริง ต่าง

ฝ่ายต่าง ไม่เบียดเบียน เคารพเอาเปรียบ คดโกงกัน อาศัยอยู่ร่วมกันประดุจมวลหมู่ไม้ในนาพันธุ์ทั่ว
ดินแดนไทยที่แม้จะต่างเหล่าต่างกอพันธุ์แต่ก็เติบโตมาด้วยกันได้อย่างสมัครสมานสามัคคีมีน้ำใจต่อกัน
สังคมไทยเราก็จะเบ่งบานดั่งดอกบัวซึ่งหลุดจากโคลนตมขึ้นมางามสง่าไร้ราคะ เป็นพสกนิกรที่
ดำรงชีพอยู่อย่างพอเพียง มีความสุขทั้งทางกายและใจด้วยความเป็นอยู่ที่พอดี อยู่อย่างไทย รู้จักใช้
รู้จักออม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

- กัลยานี ปฎิมาพรเทพ. ทรูชบ ยอดแก้ว ทรูภูมิปัญญาไทย : นักเศรษฐศาสตร์ชุมชน.
กรุงเทพมหานคร : ต้นอ้อ 1999, ๒๕๔๑.
- ขัตติยา วรรณสุด. “กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรของชีวิต พระอาจารย์สุบิน
ปณีโต จังหวัดตราด” ในสวัสดิการโดยภาคชุมชน (๑) กลุ่มออมทรัพย์, ณรงค์
เพชรประเสริฐ, บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง,
๒๕๔๔.
- กีกฤทธิ ปราโมช, พลตรี ม.ร.ว. โครงการกระดูกในตู้. กรุงเทพมหานคร : ดอกหญ้า 2000, ๒๕๔๔.
- กีกฤทธิ ปราโมช, พลตรี ม.ร.ว. สี่แผ่นดิน. กรุงเทพมหานคร : ดอกหญ้า 2000, ๒๕๔๔.
- จักรมณฑ์ ผาสุกวณิช. ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจไทย, เอกสารประกอบการศึกษาหลักสูตร
การบริหารเศรษฐกิจสาธารณะสำหรับนักบริหารระดับสูง รุ่นที่ ๒.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์,
๒๕๔๐.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม. กรุงเทพมหานคร :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ พรพิไล เลิศวิชา. วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
สร้างสรรค์, ๒๕๓๗.
- เฉลิมศักดิ์ รังคพลิน. อยู่กับก๋ง. กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจเทรคดิง, ๒๕๓๘.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. “บทสังเคราะห์ ๑๑ กรณีศึกษาและรูปแบบความเป็นไปได้ในการจัด
สวัสดิการโดยภาคชุมชน” ในสวัสดิการโดยภาคชุมชน (๑) กลุ่มออมทรัพย์, หน้า ๑๑-๔๒.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง,
๒๕๔๔.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. “กลุ่มออมทรัพย์อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา: กรณีศึกษาบ้านนาหว้า คลอง
เปรี๊ยะ และบ้านน้ำขาว” ในสวัสดิการโดยภาคชุมชน (๑) กลุ่มออมทรัพย์, หน้า ๑๑-๔๒.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง,
๒๕๔๔.
- ทิพย์วาณี สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. เมื่อคุณตาคุณยายยังเด็ก เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร : สตรีสาร,
๒๕๓๐.
- ทิพย์วาณี สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. เมื่อคุณตาคุณยายยังเด็ก เล่ม ๒. กรุงเทพมหานคร : สตรีสาร,
๒๕๓๐.

ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์. พัฒนาการเศรษฐกิจไทย (อัดสำเนา)

นุติตรีทิพ กมลาสน์, ม.ร.ว. จากปลายปากกา ม.ร.ว. นุติตรีทิพ กมลาสน์. กรุงเทพมหานคร : แอน
เน็กซ์ พับบลิกเคชั่น, ๒๕๔๔.

ประเวศ วะสี. พุทธเกษตรกรรมกับสานตีสู่สุขของสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอ
ชาวบ้าน, ๒๕๓๐.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเกอร์. เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ. เชียงใหม่ : ซิลค์
เวอร์ม, ๒๕๔๖.

วันชัย ดันติวิทยาพิทักษ์. “พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ผู้อยู่เบื้องหลังการออมเงินของชาวบ้านจาก ๑๐
บาท เป็น ๒๐ ล้านบาท” ใน Independent, หน้า ๑๓๔-๑๕๕. ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา,
บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : สนพ. openbooks, ๒๕๔๘.

ศิริพงษ์ จันทน์หอม. ดิพอดต่อกดิ่ง. กรุงเทพมหานคร : สยามอินเตอร์บุ๊คส์, ๒๕๔๘.

สมภพ มานะรังสรรค์. แนวโน้มพัฒนาการเศรษฐกิจไทยในช่วงก่อนและหลังปฏิรูปการปกครองใน
รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

สมภพ มานะรังสรรค์. พัฒนาการของภาคการเกษตรและผลกระทบต่อชาวไร่ชาวนาไทยในช่วง
หลังสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒-พ.ศ. ๒๕๓๖. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๔๕.

สาธิต อุทัยศรี, บรรณาธิการ. อนุสรณ์เกษชิน โสภณพิเชิ ป.ช., ป.ม.ในการพระราชทานเพลิงศพ
ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ ๘ เมษายน ๒๕๓๑.
กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๑.

สุพัตรา สุภาพ. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕

สุมิตรา จันท์เงา. ปรัชญาการบริหาร อนุสรณ์ท่านผู้หญิงนิรมล สุริยสัตย์ ป.ช., ป.ม., ท.จ.ว. ในการ
พระราชทานเพลิงศพ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่
๒๑ กรกฎาคม ๒๕๔๕. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๕.

เสรี พงศ์พิศ, บรรณาธิการ. ทิศทางหมู่บ้านไทย. กรุงเทพมหานคร : หมูบ้าน, ๒๕๓๑.

เสรี พงศ์พิศ. “ผี” ในคำ : ร่องรอยความคิด ความเชื่อไทย, หน้า ๖๔-๗๕. สุวรรณา สถาอานันท์,
บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

เสรี สีลาชัย. เศรษฐกิจชาตินิยมในประเทศกำลังพัฒนาและสถานการณ์ในประเทศไทย (อัดสำเนา).

เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภาพรวมภูมิปัญญาไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, ๒๕๔๔.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภูมิปัญญาทักษิณ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, ๒๕๔๔.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภูมิปัญญาภาคกลาง. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, ๒๕๔๔.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภูมิปัญญาอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, ๒๕๔๔.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประกาศ

บทความวิชาการ

ชิงรางวัลทุนภูมิพล

ประจำปีการศึกษา 2548

“อยู่อย่างไทย รู้จักใช้ รู้จักออม”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผู้เขียน

1.นางสาวอริษฐาน เจริญกุล	นิสิตคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์	ชั้นปีที่ 5	4434066625
2.นายจรรีก คงนันทะ	นิสิตคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์	ชั้นปีที่ 5	4434009925
3.นายปวีร์ ธนกาญจน์กุล	นิสิตคณะเกษตรศาสตร์	ชั้นปีที่ 1	4836577733

อยู่อย่างไทย รู้จักใช้ รู้จักออม

บทนำ

วิถีไทยในอดีตของเรานั้นเป็น คนไทยเรามีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ในน้ำมีปลาในนามีข้าว มีชีวิตที่พอเพียง พอกินพอใช้ มีความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน และนี่ก็คือลักษณะของความเป็นไทย ที่ได้สั่งสมกันมาจากประสบการณ์ จากความรู้และความสามารถของบรรพบุรุษและสานต่อไปยังรุ่นลูกหลาน เป็นภูมิปัญญาซึ่งเกิดจากองค์ความรู้อันชาญฉลาดของพื้นถิ่น เกิดความภูมิใจในวัฒนธรรม ในรากฐานความเป็นตัวตนของความเป็นไทย ซึ่งในกระแสสังคมสมัยนี้ เป็นกระแสการล่าอาณานิคม แต่เป็นกระแสนิยมทางเศรษฐกิจ ประเทศของเรากำลังถูกยึดเขี่ยวัฒนธรรมทางตะวันตกอย่างเชยชืดซึ่งมาในรูปแบบของคำว่า การพัฒนา และความเจริญรุ่งเรือง จากประเทศเกษตรกรรมเก่าเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมใหม่ โดยเราลืมนึกถึงรากแห่งวัฒนธรรม ลืมแก่นแท้แห่งความเป็นไทยของเราเอง เดินตามกันฝรั่ง ถือเงินเป็นอำนาจ กลายเป็นพวกบริโภคนิยม ความมีหน้าตาอยู่ที่เงิน แต่ไม่ได้คู่กับความดี ถึงเวลาแล้วที่เรานั้นควรจะหันกลับมาดูถึงแก่นแท้ของเรา โดยในยุคการค้าที่เสรี เราต้องรู้จักเลือกสิ่งที่ดีนำมาภูมิปัญญาไปประยุกต์ให้เหมาะสมกับยุคโลกาภิวัตน์ และสิ่งที่เรานั้นจะนำไปต่อสู้กับยุคโลกาภิวัตน์นี้ก็คือการประหยัด การออม ซึ่งไม่ได้เป็นประโยชน์ต่อตัวเราเองอย่างเดียวยังเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติด้วยดังที่พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ถึงปรัชญาของเศรษฐกิจแบบพอเพียง การพึ่งตนเอง การประหยัด ฉ่ายในสิ่งที่จำเป็น การเดินทางสายกลาง ดังพระราชดำรัสของพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ว่า

“... ในภาวะทางเศรษฐกิจของประเทศที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ ข้าพเจ้าจะใคร่กล่าวถึงความสำคัญของการประหยัด ซึ่งรัฐบาลได้ชวนให้ทุกคนปฏิบัติ คงจะได้ตระหนักอยู่แล้วทั่วกันว่า การใช้จ่ายโดยประหยัดนั้น จะเป็นหลักประกันความสมบูรณ์พูนสุขของผู้ประหยัดเองและครอบครัว ช่วยป้องกันความขาดแคลนในวันข้างหน้า การประหยัดดังกล่าวนี้จะมีผลดีไม่เฉพาะแก่ผู้ประหยัดเท่านั้นยังจะเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติด้วย ทั้งนี้โดยที่ประชาชนแต่ละคนเป็นส่วนประกอบของประเทศชาติฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศชาติก็ขึ้นอยู่กับฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนพลเมือง ถ้าแต่แต่ละคนทำการประหยัดและผลงุนฐานะของตนเองให้มั่นคงแล้ว ก็เท่ากับ ได้มีส่วนช่วยส่งเสริมภาวะทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นส่วนรวม ข้าพเจ้าขอฝากความคิดนี้ไว้เพื่อประกอบคำริชของท่านทั้งหลายต่อไปด้วย...”^๑

เนื่องจากทางกลุ่มผู้เขียนนั้นเห็นว่ากระ ประหยัด การออมนั้น มีได้เป็นแต่เพียงเรื่องทางเศรษฐกิจเท่านั้นแต่มีความเกี่ยวข้องกับศาสตร์ทั้งสามสาขา คือด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ เช่นการออมมิใช่เฉพาะที่เป็นเงินทองแต่การออมนั้นหมายรวมถึงการออมคำพูด ไม่ว่าจะกล่าวหากันไม่เขาะเขี่ยก็เป็นการออมซึ่งน่าใจ การออมเวลาซึ่ง ก็หมายถึงการที่ไม่เสียเวลาไปโดยเปล่า

^๑ กระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย เนื่องในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๐๓

ประโยชน์ พยายามใช้เวลาให้เกิดประโยชน์มากที่สุด การออมทางธรรมชาติก็คือการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุดซึ่งทุกอย่างมีความเชื่อมโยงกับศาสตร์ทั้งสามสาขาทั้งหมด

วิถีไทยในอดีต

ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยในสมัยก่อน เป็นไปอย่างเรียบง่าย ไม่เหลื่อมล้ำต่ำสูง เป็นชีวิตที่สบายอยู่ในความเรียบง่าย ไม่มีความคิดที่จะบำรุงความสุขสบายให้แก่ชีวิตตนเองด้วยความเจริญทางวัตถุธรรม ไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ดังที่ ลาวัลย์ โชตามระ ได้ให้ภาพชีวิตของครอบครัวไทยในอดีตไว้ว่า

“เมื่อก่อนศตวรรษมาแล้วนี้ ไม่ว่าคนชั้นไหน ระดับไหน คุณจะมีการดำเนินชีวิตเหมือนกันหมด ผู้ชายที่เป็นผู้ใหญ่ก็ไปทำมาหาเงิน ผู้หญิงก็ทำงานบ้าน หุงหากรวดถู ซักรีด เลี้ยงเด็ก เรียกว่าผู้ชายเป็นฝ่าย “ทำมา” ผู้หญิงก็ “หากิน” คือหาไปหikin ส่วนเด็กก็เล่นแล้วกิน กินแล้วเล่น ไปเรียนหนังสือ หรือไม่ก็ไปช่วยพ่อแม่ทำโน่นนี่ไปตามเรื่อง”

เนื่องจากสมัยก่อนคนไทยมีลูกมาก พ่อบ้านทำงานคนเดียว แม่บ้านจึงต้องหาทางประหยัด ดังนั้นแทนที่จะซื้อขนมให้ลูกกินก็ทำขนมเสียเอง เหลือจากกินก็นำออกขาย ของใช้เมื่อชำรุดก็ซ่อมแซมด้วยตนเอง ของกินถ้าคิดแปลก ได้ก็คิดแปลก เช่น มะกรูด เอาผิวมาทำเครื่องแกง เนื้อมะกรูดนำมาสระผม ส่วนมะนาวคั้นเอาน้ำแล้วเปลือกก็นำมาดองเค็มทำเป็นอาหารได้ โดยคนไทยในอดีตจะไม่ตระหนี่ แต่ประหยัด ช่างเก็บช่างทำ ซึ่งนอกจากจะช่วยประหยัดรายจ่าย คือ ถึงเวลาจะใช้ก็ไม่ต้องซื้อ รู้จักการสร้างนิสัยไม่สุรุ่ยสุร่าย แสดงให้เห็นถึงคุณสมบัตินิติในอดีตก่อนคนไทย โดยเฉพาะแม่บ้านผู้ซึ่งเป็นผู้ควบคุมดูแลความเป็นอยู่ เป็นผู้รู้จักความประหยัด โดยไม่ตระหนี่ ความประหยัดกับความตระหนี่นั้นไม่เหมือนกัน โดยประหยัดนั้นคือ เวลาควรใช้ก็ต้องใช้ ตระหนี่ คือ เวลาใช้ก็ไม่ใช้ ดังนั้นแม้เราจะประหยัดก็ต้องมีการให้”

คนไทยสมัยก่อนนั้นจะไม่ใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น การท่องเที่ยวและการหาความสุขบันเทิงให้แก่ชีวิตนั้น ก็เป็นไปโดยมิต้องใช้จ่ายเงินทอง แต่ก็มิได้เป็นชีวิตที่เสียบเหงาดังที่พวกเรามักเข้าใจกัน คนไทยในอดีตใช้สิ่งที่เรียกว่า สันทนาการ ในการสร้างความรื่นรมย์ให้แก่ชีวิตได้ตามสถานะความเป็นอยู่และเศรษฐกิจของตน สิ่งบันเทิงในอดีตที่เป็นประเภท ดาตุ พูฟัง นังม นั้น ก็มีได้เป็นสิ่งที่ต้องใช้จ่ายเงินทองมากมายเถกมดั่งเช่นปัจจุบัน การดูหนัง ดูละคร ดูลิเก และงานมหรหรรรมประจำปีพวกงานวัด และงานไหว้ต่างๆ เป็นงานที่สามารถให้ความสนุกตามสมัยนิยมได้ ทั้งยังสามารถก่อให้เกิดความสามานฉันท์ระหว่างชนได้อีกด้วย ความรู้จักคิดรู้จักใช้เป็นสิ่งที่ยอมรับได้ในทุกก้าวอย่างทางความคิดและการกระทำของคนไทยในอดีต ดังที่ ศ.พลายน้อย ได้กล่าวไว้ว่า นิสัยคนไทยแต่ก่อน เรื่องจับจ่ายโดยไม่จำเป็นแล้วเป็นไม่สนใจการท่องเที่ยว ถึงมีเวลาพอจะปลีกตัวได้ก็ไม่อยากไป เพราะเป็นการสิ้นเปลือง แต่ถ้าไม่มีเหตุต้องเสียเงินแล้ว ถึงจะไกล ก็เพียงพยายามไปจนได้ คนไทยชอบไปดูลิเกเที่ยวงานวัดได้

^๒ ลาวัลย์ โชตามระ, ชีวิตชาวกรุงสมัยก่อนศตวรรษมาแล้ว และ ชีวิตชาวกรุงสมัยสงคราม (กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์แพรวพริษา, 2527) หน้า

แม้ต้องเดินข้ามทุ่งเป็นเวลาถึง 2-3 ชั่วโมง พอถึงเลิก กลับมาที่บ้านก็ใกล้สว่าง แต่จะไม่มีใครบอกว่าไกลว่าเมื่อ และ ไม่มีใครซื้ออะไรกิน เพราะจะกินข้าวเย็นมาแต่บ้านแล้ว”

จะเห็นได้ว่าคนไทยนั้นแม้จะให้ความสำคัญต่อการกินอยู่บ้าง แต่ก็มีได้มองว่าเป็นเรื่องที่สำคัญมากจนเกินค่านิยมที่แปรเปลี่ยนไปในปัจจุบัน ซึ่งลาดูแบร์ ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับการกินของคนไทยในอดีตไว้ ดังปรากฏใน บันทึกของลาดูแบร์ว่า

“คนไทยได้ชื่อว่า เป็นผู้ผลิตข้าวและบริโภคข้าวเป็นอาหารหลักมาตั้งแต่สมัยโบราณ อาหารทุกอย่างล้วนเป็นสิ่งที่ได้มาจากธรรมชาติ โดยมีผักผลไม้ให้บริโภคอย่างมากมาย แต่ส่วนใหญ่มิได้ออกมาในรูปของการค้าขาย หากแต่มีไว้กินกันในครอบครัวและแบ่งปันกันในหมู่ญาติมิตรหรือแลกเปลี่ยนกับสิ่งที่ตนไม่มี เรื่องอาหารการกินของคนไทยนี้ ชาวต่างประเทศเกือบทั้งหมดลงความเห็นว่า คนไทยอดออมและไม่พิถีพิถันเรื่องอาหารการกินเลย ยิ่งเมื่อเปรียบเทียบกับชาติตะวันตกซึ่งยึดถือเรื่องการกินเป็นเรื่องสำคัญ”^๕

แม้ชาวไทยจะอดออมและไม่พิถีพิถันให้ความสำคัญด้านการกินมากเทียบเท่ากับชาวตะวันตก แต่ชาวไทยก็มีวิถีแห่งการอาหารและการกินที่น่าชื่นชม คนไทยสามารถคิดสรรและดัดแปลงอาหารได้อย่างน่าทึ่งและชวนชมเชยในภูมิปัญญา โดยเฉพาะการต่อสู้อะไรก็ได้มาซึ่งบางสิ่งบางอย่างที่ไม่อาจซื้อได้ด้วยเงิน เช่น การทำอาหารประเภทเสิร์ฟว่า “เพื่อไว้กินในยามอยาก และการถนอมอาหารด้วยวิธีต่างๆ ไว้กินในยามอยากทั้งจากในเวลาที่อาหารการกินสมบูรณ์จนเหลือเก็บ และการเก็บไว้เพื่อเวลาเดินทาง ทั้งการตากแห้ง ทำเค็ม กวน ฉาบ เชื่อม หรือ ตอง เป็นต้น รวมถึง การปรับตัว เรียนรู้ที่จะเอาตัวรอดในยามสงครามหรือภาวะวิกฤติได้ด้วยการแยกแยะและใช้ประโยชน์จากอาหารที่กินได้และหลีกเลี่ยงสิ่งที่มีพิษ คนไทยรู้จักเอาข้าวติดกันกระทะมาทำเป็นขนมและของว่างทั้งในยามยากและยามสบายได้มากมาย เช่น นางเก็ด ข้าวตังหน้าดั่ง น้ำข้าวตัง หรือข้าวตังเมี่ยงลาว ส่วนข้าวสวยที่เหลือก็นำมาทำเป็นข้าวตากซึ่งสามารถดัดแปลงมาทำเป็นข้าวตุก ขนมไข่จิ้งหรีด ข้าวคั่ว หรือใช้สำหรับหุงเป็นข้าวสวยใหม่อีกครั้งสำหรับการเดินทางไกลหรือในยามสงครามได้โดยง่าย หรือแม้กระทั่งยามยากแค้นถึงที่สุดจนไม่สามารถหาข้าวได้เลยนั้น คนไทยก็ยังสามรถใช้ “ดอกไผ่”^๖ หุงแทนข้าวได้ จนสามารถพ้นวิกฤติมาได้จนถึงปัจจุบัน

คนไทยนั้นเป็นผู้มีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างดีเยี่ยม จนสามารถนำคุณค่าจากธรรมชาติมาใช้ได้จนเกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ทั้งในด้านการกินและการอยู่ โดยในด้านการกินนั้น คนไทยสามารถใช้ประโยชน์จากพืชได้ในทุกๆส่วนนับแต่ ราก ลำต้น ผล ดอก และแม้ในยามอดอยาก ข้าวยากหมากแพง ก็ยังสามารถประยุกต์เอาหัวเผือก หัวมัน และกลอย มาหุงกับข้าวเพื่อให้ได้-

^๕ ศ.พลายน้อย, วันก่อนคืนเก่า (กรุงเทพฯ: บริษัท สดภาพ บุ๊คส์ จำกัด, 2543) หน้า 172.

^๕ ดูเพิ่มเติมใน คนไทยสมัยก่อน หน้า 49.

^๖ อาหารที่ทำที่นิยมเลียนรชาติขึ้นในเวลาของแห่งชาติแคว้น เช่น ไตปลาแสร้งว่า มีการใช้หุงสดเผา แทนไตปลา เป็นต้น

^๖ ดอกไผ่ เมื่อลอกเปลือกออกจะเห็นภายในมีเมล็ดคล้ายข้าว สีเหลืองอมเขียว เรียงเม็ดอัดกันแน่น ใช้หุงกินแทนข้าวได้

ปริมาณมากพออ้อมท้องสำหรับทุกคนในครอบครัวได้ ทั้งในยามขาดไร้ภาชนะก็ยังสามารถเอาพีชมาทำเป็นภาชนะได้อีก เช่น กระตงใบตอง กระถามะพร้าว กระบอกลำไยไผ่ ใบบัว ใบเตย ใบจาก ใบขมิ้น เป็นต้น โดยนอกจากการกินแล้ว วิถีชีวิตและศาสตร์แขนงต่างๆของไทยต่างมีความผูกพันเกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นชาไทย แพทย์แผนไทย สถาปัตยกรรมไทย เครื่องไม้ใช้สอยในชีวิตประจำวัน ทุกอย่างล้วนเป็นการดำรงอยู่ด้วยวิถีจากธรรมชาติที่ผ่านการออกแบบหรือจัดการอย่างเหมาะสม เพื่อความเป็นอยู่อย่างมีความสุขได้วิถีแห่งธรรมชาติ ความคิดเกี่ยวกับการอยู่แบบไทยได้ผ่านกระบวนการจากความไม่รู้ไปสู่การสังเกตจดจำ ลองผิดลองถูก จนเกิดเป็นทฤษฎีและระบบ จนกลายมาเป็นศาสตร์แห่งชีวิตที่น่าชื่นชม อันล้วนแล้วแต่มีเหตุมาจากการที่คนไทยเป็นคนที่รู้จักช่างสังเกตและละเอียดอ่อน ไม่ปล่อยให้สิ่งที่ผ่านตาเป็นเพียงแค่สิ่งผ่านเลยไป

ในขณะที่ด้านการใช้จ่ายกับความเจ็บไข้ได้ป่วย คนไทยก็ได้ใช้ความมีธรรมาภิบาลตามธรรมชาติในการต่อสู้และทดแทนความสามารถของหมอและตำรายาได้ โดยคนไทยใช้การประคบและค้นหาสมุนไพรด้วยตำรับที่ถูกสืบทอดมาจากบรรพบุรุษของแต่ละครัวเรือน และใช้หลักทฤษฎีการบำบัด อันได้แก่ การนวด ในการช่วยบรรเทาอาการต่างๆ ซึ่งการนวดนี้ นอกจากจะช่วยบรรเทาอาการเจ็บป่วยได้แล้ว ยังก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน จนชาวต่างชาติถึงกับชื่นชมในความคิดในการรักษาโรคด้วยวิธีนี้เป็นอย่างยิ่ง

สำหรับที่อยู่อาศัยซึ่งเป็นส่วนสำคัญของวิถีชีวิตนั้น เรือนไทยในอดีต ล้วนได้รับการยกย่องว่ามี การออกแบบที่ลงตัวทั้งในด้านศาสตร์และศิลป์ เป็นบ้านที่ทั้งสวยงาม ให้ความสะดวกสบาย และยังให้ ความเป็นสิริมงคลแก่ผู้อยู่อาศัย เรือนไทยทั้ง เรือนเครื่องสับ^๑ และเรือนเครื่องผูก^๒ ได้รับการออกแบบ ให้เหมาะสมกับดินฟ้าอากาศ และวิถีชีวิตของคนไทย เดิมไปด้วยทั้ง โครงสร้างที่เอนเอียงประ โขชน์และ ความสวยงาม ทั้ง โครงสร้างเรือน ตลอดจนหลังคาทรงสูงลาดชันที่มุงด้วยกระเบื้องดินเผา แผลกคา หรือ จาก ที่สามารถหาได้ง่ายๆจากธรรมชาติ ที่นอกจากจะสามารถระบายน้ำฝนได้อย่างรวดเร็วแล้ว ยังทำให้ ผู้อยู่อาศัยรู้สึกเย็นสบาย ทั้งยังสามารถซ่อมจากด้านในได้ง่าย ทำให้เกิดความสะดวกและประหยัดต่าง จากการซ่อมจากด้านนอกแบบบ้านในปัจจุบันที่ต้องใช้นั่งร้านใหญ่โต นอกจากนี้เรือนไทยยังมีชายคาที่ ทำให้เรือนร่มเย็นสบาย ช่วยกันฝนมิให้แดดเข้าเรือนและหน้าต่าง ช่วยทำให้เรือนไม่คุดก้างต้องเสีย ค่าใช้จ่ายในการซ่อมเร็ว มีบันลัม^๓ และหน้าจั่ว^๔ ที่ให้ทั้งความสวยงามอ่อนช้อยแบบไทย และยังส่งเสริม ความสบายในการอยู่ในเรือนได้เป็นอย่างดี โดยภายในเรือนไทย จะมีการจัดสรรพื้นที่ภายในให้เกิด

^๑ เรือนที่ใช้ไม้ในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ชนิดต่างๆ รวก ถามะลอก ผูกมัดถักพันคานเป็นเรือนด้วยดอกและเส้นหวาย ผ่าเรือนใช้พวกไม้ขัดตะ หรือกรูดจาก เป็นเรือนที่พบได้ตามชนบททั่วไป ดูเพิ่มเติมใน ดาวรัตน์ ชูทรัพย์, “เรือนไทยที่อยู่อาศัยจากภูมิปัญญา” ใน หมั่น ร้อย พัน ผสาน สิ่งดี วัฒนธรรม ประเพณี วิถีไทย (กรุงเทพฯ:บริษัท อาทิตย์คอมมูนิตี้แอนด์ จำกัด, 2545)

^๒ เรือนที่ปลูกสร้างด้วยไม้แก่น (ไม้ที่มีเนื้อแข็ง) ประกอบกันเข้าเป็นเรือนด้วยการเข้าเดือยไม้ และใช้หมุดโลหะยึดตรึงไว้วางจุด เจ้าของ เรือนมักเป็นผู้มีฐานะ

^๓ แผ่นไม้กระดานที่ทาบทองหลังไม้แป้น ปลายล่างงอนขึ้นรับกับเสี้ยนนอกจั่ว

ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่าเหมาะสมกับคนในครอบครัว รวมถึงมีการวางทิศและตำแหน่งอย่างชาญฉลาดที่สามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีในธรรมชาติได้อย่างคุ้มค่าและลงตัว

นอกจากสิ่งที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น คนไทยยังมีวิถีการใช้ในสิ่งที่มองไม่เห็นเป็นรูปธรรมอย่างน่าอัศจรรย์ในอีก 2 ประการคือ การรู้จักใช้เวลา และรู้จักใช้คำพูด โดยคนไทยรู้จักการใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ไม่ให้สูญเปล่าไปเฉยๆ ในยามว่าง นอกจากการพักผ่อนแล้ว คนไทยยังใช้เวลาในการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ที่กลายมาเป็นผลผลิตทางความคิดและภูมิปัญญาได้อย่างน่าชื่นชม รวมถึงรู้จักการปลูกฝังค่านิยมต่างๆ ผ่านกระบวนการความคิดที่จะปลูกเร้าให้ลูกหลานเป็นผู้สำนึกในเรื่องคุณค่าของเวลา และรู้จักการสร้างคุณค่าให้แก่ชีวิตตน ซึ่งรวมไปถึงการให้ความสำคัญกับคำพูด ซึ่งคนไทยได้รับการปลูกฝังในเรื่องการให้ความสำคัญกับคำพูดและให้รู้จักระมัดระวังคำพูด ดังที่ปรากฏในสุภาษิตและคำพังเพยไทยโบราณมากมาย

จากสิ่งต่างๆ ข้างต้น ได้แสดงให้เห็นว่าแท้จริงแล้วด้วยสภาพความจำเป็น และด้วยขอบเขตของสิ่งต่างๆ ในอดีต รวมถึงพื้นฐานนิสัยความคิดแบบไทย ได้ทำให้คนไทยนั้นรู้จักกับคำว่า “ออม” มาเป็นเวลานานแล้ว อันจะเห็นได้จากคำที่คนไทยในอดีตมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่รู้จักการใช้สิ่งต่างๆ ในรอบตัวได้อย่างคุ้มค่า และรู้ถึงวิธีการที่จะอยู่กับสิ่งเหล่านั้น โดยคาดหวัง ไปถึงอนาคต ซึ่งตรงกับความหมายของคำว่าออมที่ถูกประกาศใน ประกาศคณะกรรมกรการวัฒนธรรมแห่งชาติ เรื่อง ค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ.2525 ซึ่งมีใจความต้องการกล่าวถึงค่านิยมที่ดีของคนไทย ที่คนรุ่นหลังพึงปฏิบัติยึดถือเป็นแบบอย่าง โดยมีสาระนิยามของการออมว่า “การออม” คือ การรู้จักถนอม สงวน เก็บงำ เพื่อจะได้มีโอกาสเก็บสะสมให้มากยิ่งขึ้น

การใช้ชีวิตที่มีเอกลักษณ์ได้พัฒนาการจนเกิดเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะที่ทำให้คนไทยสามารถดำรงชีวิตทั้งส่วนตัวและส่วนรวมได้โดยสะดวกสบาย และเกาะกันอยู่ได้เป็นปึกแผ่น วัฒนธรรมดั้งเดิมของคนไทยสอนให้คนไทยช่วยเหลือตัวเอง ซึ่งแสดงผ่านสำนวนต่างๆ เช่น “สร้างเนื้อสร้างตัว” ที่หมายความว่า ถึงแม้จะเริ่มต้นแบบไม่มีอะไร แต่ถ้าหากเรามีความขยันหมั่นเพียรเราก็สามารถประสบความสำเร็จอย่างที่ต้องการได้^{๑๐} ดังในช่วงที่คนไทยต้องเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ใน พ.ศ.2310 ไทยสามารถตั้งคนได้ใหม่ภายหลังและสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ รวมถึงสร้างสิ่งต่างๆ ขึ้นใหม่ได้ภายใต้ภาวะเศรษฐกิจและสังคมที่เสื่อมโทรมในช่วงเริ่มก่อตั้งกรุงธนบุรี จนสามารถกลับมาเป็นฐานพลังใหม่ของประเทศชาติไทยที่เป็นแรงผลักดันและส่งผลให้ราชอาณาจักรไทยกลับไปสู่ความเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่และใหญ่ยิ่งขึ้น ได้สืบมาจนถึงปัจจุบันด้วยระยะเวลาเพียง 15 ปี ซึ่งนอกจากจะเป็นเพราะพระปรีชาญาณของพระเจ้าตากสินมหาราชแล้ว ก็เป็นเพราะความร่วมมือร่วมใจของคนไทยที่ร่วมกันรู้จักออม รู้จักใช้ จนพาบ้านเมืองผ่านพ้นวิกฤติ ก่อร่างสร้างตัวขึ้นมาใหม่ได้

^{๑๐} ชาคริต อาชวบำรุง, เรื่องความทุมภูมิพลประจักษ์ พ.ศ.2540 เรื่อง “ถ้าไทยไม่ช่วยไทย แล้วใครจะมาช่วยเรา” ใน เรื่องความทุมภูมิพลประจักษ์ ฉบับที่ ๑๖ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544) หน้า 152

ภูมิปัญญาไทย

เมื่อย้อนไปวิถีชีวิตของคนไทยในสมัยอดีต ก่อนที่การพัฒนาสมัยใหม่ของรัฐจะเข้าไป จะเห็นว่าชีวิตชาวบ้านอยู่ในธรรมชาติที่สมดุล คือปลาข้าว ปลูกผัก เลี้ยงปลา เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู เลี้ยงวัว เลี้ยงควาย หรือทำอะไรอีกหลายอย่าง อาจจะปลูกพืชสมุนไพร บรรดาสิ่งผลิตเหล่านี้ให้ผลผลิตทำให้เขาพอกิน กินอึดไม่ต้องไปซื้อ ผลิตได้เพียงพอต่อความต้องการพื้นฐาน ชีวิตไม่เดือนร้อน เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ก็ใช้สอยตามสภาพดินฟ้าอากาศ ใช้เสื่อผ้าฝ้ายเพราะเมืองไทยเป็นเมืองร้อน เสื้อผ้าก็ทำมาจากวัสดุที่เป็นธรรมชาติ ทั้ง ปอ ป่าน ฝ้าย เขาเส้น ใยตัวไหมมาเป็นผ้าไหมดังไปทั่วโลก ฝ้าย สร้างที่อยู่อาศัยโดยคำนึงถึงธรรมชาติ ว่าเมืองไทยเป็นเมืองร้อนฝนตกชุก บ้านจึงมีชายคายื่นยาวกันแดดกันฝน หลังคาสูงชันเพื่อการระบายน้ำฝน ยกได้สูงชันกันน้ำท่วม มีชนาใช้พบปะพูดคุยทำบุญเลี้ยงพระ เป็นชนานบ้านงานบุญซึ่งก็เข้ากับวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมของเมืองไทยที่เป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน ทำบุญเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นภูมิปัญญา

ฉะนั้น “ภูมิปัญญา”(Wisdom) นั้นเป็นคำที่ใช้กันมานานแล้ว ส่วนคำว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” (Popular Wisdom) หรือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” (Local Wisdom) หรือ “ภูมิปัญญาไทย” ล้วนเป็นความรู้เกิดจากการสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน เกิดจากการใช้ความรู้ความสามารถในการจัดการกับวิถีชีวิต ประเพณี คือทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง ที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาเป็นสติปัญญาเป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน โดยที่ชาวบ้านสามารถคิดเองทำเองโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหา การดำเนินชีวิตได้ในท้องถิ่น มีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดในทุกสาขาวิชา ไม่แยกเป็นวิชาๆ แบบที่เราเรียน และมีการสืบทอดต่อมายังชนรุ่นหลังเป็นการสืบทอดจากประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางด้านเศรษฐกิจความเป็นอยู่เช่น การประหยัด อุดออม อ่อนน้อม ความเป็นอยู่เกี่ยวกับการศึกษา วัฒนธรรมนั้นจะกลมกลืนเชื่อมโยงกันมีผู้สนใจพูดถึงกันมากขึ้นเมื่อทศวรรษที่ผ่านมาทั้งทางภาครัฐบาล (GO) และองค์กรภาคเอกชน(NGO) การเข้าใจเรื่องภูมิปัญญาของไทยเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เราเข้าใจรากแห่งวัฒนธรรมของเราทำให้เข้าใจภาพรวมของวัฒนธรรมของชาติได้ดังนั้นเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจในเบื้องต้น ในตัวของตัวเอง

ภูมิปัญญาที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ชีวิตทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน เช่น การพออยู่พอกิน การอ่อนน้อมถ่อมตน การอยู่อย่างสมถะ ตัวอย่าง ทฤษฎี เศรษฐกิจแบบพอเพียง เป็นการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนำภูมิปัญญาไทยมาประยุกต์ใช้ในเรื่องของการประหยัด พอเพียง

ภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับเฉพาะด้านต่างๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร ทัศนคติ คติประเพณี และอื่นๆ^{๑๑} ซึ่งเป็นการสะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะที่ใกล้ชิดกัน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลก ความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ที่ร่วมกันในสังคม หรือในชุมชน และ ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลาย ซึ่งทั้งสามลักษณะ

^{๑๑} เสรี พงศ์พิศ. คัมภีร์ภูมิปัญญา. กรุงเทพฯ: เทียนวรรณ, ๒๕๓๕ หน้า 145

นี่คือ สามมิติของเรื่องเดียวกัน คือวิถีชีวิตของชาวบ้าน สะท้อนออกมาถึงภูมิปัญญา ในการดำเนินชีวิต อย่างมีเอกภาพ เหมือนสามมุมของสามเหลี่ยม ภูมิปัญญาจึงเป็นรากฐานการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน^{๑๒}

จากการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วง 2-3ทศวรรษที่ผ่านมาทำให้ปัจจัยภายนอกเข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนอย่างมาก โดยขาดการเชื่อมโยงเทคโนโลยีแผนเก่าที่มีมาแต่อดีต ขาดการปรับปรุงที่เหมาะสมเป็นผลให้วิถีชีวิตชาวบ้านเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเกินไป จนไม่สามารถปรับตัวได้อย่างมีเหตุผลมีความสุขเหมือนในอดีตที่ค่อยๆ สืบทอดเชื่อมโยงภูมิปัญญาต่อกันมาโดยตลอด เป็นผลให้ภูมิปัญญาขาดการยอมรับและถูกทำลายลงจนทำให้ชาวบ้านขาดความมั่นใจในตนเอง ขาดความภูมิใจในการพึ่งตนเองต้องอาศัยปัจจัยจากภายนอกที่ตนเองไม่เข้าใจมาเป็นตัวกำหนด ซึ่งเท่ากับเป็นการสูญเสียขีดวิญญูณบนพื้นฐานที่บรรพบุรุษสั่งสมกันมา และได้ใช้เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตมาโดยตลอด และก้าวเข้าสู่วังวนของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม วัตถุนิยม อย่างสับสนและหลุดลอยจากพื้นฐานความคิด และศักยภาพของตนเองจนถึงขั้นวิกฤติ โดยมุ่งเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การมุ่งมั่นพัฒนาประเทศจากประเทศเกษตรกรรมเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่(NICS) มีโครงการใหญ่โตมากมายเช่น โครงการ MAGA PROJECT การเปิดการค้าเสรี (FTA)^{๑๓}

ซึ่งเป็นการมุ่งพัฒนาประเทศไปในด้านเศรษฐกิจอย่างเดียว ซึ่งส่งผลกระทบต่ออย่างใหญ่หลวงในวิถีชีวิตของคนไทย ดังในบางตัวอย่าง เช่น ชาวบ้านต้องเปลี่ยนวิธีการผลิตแบบพึ่งพาตัวเอง หรือ “เฮ็ดอยู่ เฮ็ดกิน” ที่ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ผสมผสานกันตามความต้องการในการบริโภคของตนเอง มาปลูกพืชเดี่ยวตามความต้องการของตลาด เช่น ปลูกข้าว ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกปอ ปลูกข้าวโพด เพื่อขายตามความต้องการของตลาดกรุงเทพฯ หรือตลาดโลก เมื่อต้องการจะขายให้ได้เงินมากๆ ก็ต้องหาทางเพิ่มผลผลิต โดยการขยายพื้นที่ผลิต(หักล้างล้างป่า) ใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ยาฆ่าแมลง เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องจักรกลต่างๆ

และถ้าหากจะกล่าวถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน ก็มักไม่พื้นที่จะกล่าวถึงรากเหง้า พื้นเพของชาวบ้าน ในอดีตในแง่ที่อยู่เสมอ แต่ในความเป็นจริงไม่ว่าในยุคสมัยใดย่อมมีทั้งจุดที่ดีและไม่ดีปะปนคละเคล้ากันไปเพียงแต่เราพูดถึงจุดดีและแง่ดีเพื่อให้มีการเชื่อมโยงสัมพันธ์ปรับปรุงใช้ในปัจจุบันและอนาคตให้มากขึ้นเป็นสำคัญ คงไม่ชักชวนชาวบ้านกลับไปสู่อุดมคติ หรือพากันพุ่มพวยหาอดีต^{๑๔} เช่น ปราชญ์ชาวบ้านหลายแห่งที่มีการดำเนินในประวัติศาสตร์ในอดีต ศึกษาสถานการณ์ในปัจจุบันสามารถเชื่อมโยงต่อกับรากเหง้าพื้นเพของอดีตตนเองได้อย่างเหมาะสม

ฉะนั้นการถ่ายทอดเชื่อมโยงภูมิปัญญาของชาวบ้านดังกล่าวนับเป็นการแสวงหาของใหม่ในปัจจุบันโดยมีรากเหง้าพื้นเพเดิมที่มั่นคงและมีเอกลักษณ์ ย่อมขยายผลได้ดีกว่าการเริ่มต้นใหม่ทั้งหมด

^{๑๒} เสรี พงศ์พิศ. คืนสู่รากหญ้า. กรุงเทพฯ: เทียนวรรณ, ๒๕๓๘ หน้า 146

^{๑๓} FTA (FREE TRADE AREA) คือ เป็นการเจรจาการค้า เขตการค้าเสรีเช่นเดียวกับองค์การการค้าโลก หรือ WTO (World Trade Organization) คือการลดหรือยกอุปสรรคทางการค้ารูปแบบต่างๆ ให้มากที่สุด แต่ต่างกันตรงที่การเจรจาของ FTA เป็นการเจรจาที่เป็นกลุ่มเล็กๆ หรือเป็นข้อตกลงกันระหว่างสองประเทศเท่านั้น

^{๑๔} เสรี พงศ์พิศ. คืนสู่รากหญ้า. กรุงเทพฯ: เทียนวรรณ, ๒๕๓๘ หน้า 151

โดยขาดฐานรากเหง้าอันมั่นคง เช่นเดียวกับการคิดหาหรือต่อยอด ของต้นไม้ก็ตาม เกษตรกรผู้ชำนาญก็ มักก็มักจะเลือกกล้าต้นที่มีรากเหง้ารากแก้วอันมั่นคงก่อนอันดับแรกเมื่อได้รากแก้วที่มั่นคงแล้วก็สามารถ ต่อยอดคิดหา หรือเสียบกิ่งขยายพันธุ์ใหม่ต่างๆ ได้มากมาย และแข็งแรงดีด้วยเปรียบเสมือนการสืบทอด ภูมิปัญญานั้นเอง

วัฒนธรรมโลกนิยม : วัฒนธรรมไทยที่เปลี่ยนแปลง

จากการติดต่อสื่อสารและการค้าขายระหว่างประเทศนั้น มีมาตั้งแต่ยุคล่าอาณานิคม เรื่อยมา จนถึงยุคปัจจุบัน หรือที่เราเรียกว่า ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) หรือบางคนอาจเรียกว่าเป็นยุค ครอบโลก^{๑๕} หากแต่ว่าการครอบโลกของประเทศมหาอำนาจที่เข้ามานั้น มิได้เข้ามาในรูปแบบของการ ต่อสู้ที่ใช้ทหารเป็นกำลังสำคัญดังเช่นในอดีต หากแต่ว่าการครอบโลกค่อยๆ เป็นไปอย่างแยบยล โดยใช้ เครื่องมือทางการค้า และเศรษฐกิจเข้ามาเป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้ามามีอิทธิพลและมีอำนาจต่อรอง เหนือประเทศที่กำลังพัฒนาต่างๆ **ด้วยระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนี้เองที่เป็นปัจจัยสำคัญให้วัฒนธรรม บริโภคนิยมกลายมาเป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมไทยไปอย่างไม่รู้ตัว**

จะเห็นได้จากการดำรงชีวิตของเราในยุคปัจจุบันนี้นอกจากที่เราใช้เงินเป็นสื่อกลางในการ แลกเปลี่ยนซื้อขายซึ่งกันและกันแล้ว หากแต่ว่าเงินได้กลายมาเป็นเป้าหมายของกิจกรรมและ ความสัมพันธ์ในทุกรูปแบบ ทั้งพ่อ-แม่ กับลูก ครูกับศิษย์ หมอกับคนไข้ ด้วยไม่ว่าเราจะทำอะไร ก็ มักจะใช้เงินเป็นหลัก แทนการพยายามด้วยตนเอง เช่น พ่อแม่ให้เงินแก่ลูก ซื้ของของขวัญมากมายเพียง เพื่อหวังว่าตนเองจะได้รับความรักจากลูกเป็นการตอบแทนเช่นเดียวกับสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง ไป จากสังคมมาตุลักษ์กลายเป็นสังคมปัจเจกชน^{๑๖} ที่ตั้งอยู่บนความฉาบฉวย หรือสังคมบริโภคนิยม ที่ เราค่อยๆ ลดคุณค่าของการอยู่ร่วมกันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยและให้คุณค่าของเงินเสมือนเป็นพระเจ้า

ซึ่งอาจพิจารณาในแง่ของพระพุทธศาสนาได้ว่า มนุษย์แสวงหาที่พึ่งทางจิตใจ และเมื่อเราขาด ศรัทธาท่างไกลพระพุทธศาสนา คนเราจึงหันไปหาวัตถุเพียงเพื่อปรารถนาให้เป็นที่ยึดเหนี่ยว และมอบ ใจไว้กับการบริโภคแทน มองอีกแง่หนึ่งก็คือการที่เราแสวงหาสินค้าแบรนด์เนมต่างมาใช้ ก็เพื่อต้องการ-

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๑๕} การครอบโลก (Globalization) หมายถึง การใช้ความเหนือกว่าของทุน เทคโนโลยี การบริหารจัดการและอิทธิพลทางการเมือง ผ่านกลไกต่างขององค์กรระหว่างประเทศ มาบีบบังคับประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งมีอำนาจต่อรองน้อยกว่าดังองค์ประกอบเงื่อนไข โดยสามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก กรม กมลศรศรกุล. การครอบโลก วิฤตติเศรษฐกิจและทางรอด. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิมิงมิตร, 2541 หน้าที่ 22

^{๑๖} สังคมมาตุลักษ์ คือ สังคมแบบตามานดินที่มีความเป็นอยู่แบบพึ่งพาอาศัยกันและกัน อาศัยอยู่กับธรรมชาติแบบอิงแอบไม่ทำลาย ธรรมชาติ ต่างกับสังคมแบบปัจเจกชน คือ สังคมแบบชิงดีชิงเด่น สังคมที่มนุษย์ถูกรบเร่ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ ใช้เครื่องจักรเข้ามา ผ่อนแรง สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก ดร.ทิพย์สุดา ปทุมานนท์. จิตวิทยาพัฒนาการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

เพิ่มคุณค่าทางสัญลักษณ์ (Symbolic Value) เพื่อเป็นเครื่องยืนยัน “ตัวตน” ที่พึงปรารถนา^{๑๑} ผู้คนส่วนใหญ่ ไม่ได้กินแมคโดนัลด์ เพราะวาร์สอรรอยหรือว่าเพราะคุณค่าทางสารอาหาร หรือเสียเงินจำนวนมากซื้อรองเท้าไนกี้ เพราะว่ามันสบายเท้าและทำให้วิ่งได้เร็วกว่า หากแต่ต้องการเป็นคนรุ่นใหม่ หรือคูปเป็นผู้ชนะดังเช่นพรีเมียร์ลีกที่ฮิมหรืออยู่หน้าร้าน ส่วนมาร์โบโรก็ไม่ขายบุหรี่มากเท่ากับการขายภาพลักษณ์ราชชาตรีและความเป็นอเมริกัน ทั้งที่การสูบบุหรี่นอกจากต้องเสียทรัพย์สินและเสียสุขภาพแล้ว แต่ไม่สำคัญเท่ากับความเชื่อของคนที่สูบบุหรี่แล้วรู้สึกตัวเองเป็น “แมน” หรือภูมิลานอย่างอเมริกัน ส่วนบอดีซ็อบ ผู้ก่อตั้งคืออนิตา ร็อคคิก ย้ำเสมอว่าหัวใจของร้านของเธอไม่ได้อยู่ที่การขายเครื่องสำอาง หากอยู่ที่การเป็นสื่อถ่ายทอดความคิดอันยิ่งใหญ่ (grand idea) อันได้แก่ปรัชญาเกี่ยวกับผู้หญิง สิ่งอวดถ่อมและธุรกิจที่มีศีลธรรม^{๑๒} ในวัยรุ่นชายยอมเสียเงินไม่ว่าทำอะไรก็ตาม เพื่อให้ได้เป็นเจ้าของกางเกงยีนส์ลิวายส์สักตัว ทั้งที่ใส่กางเกงวอร์มไบเบิ้ลสบายกว่าไม่อึดอัด และเช่นเดียวกันกับที่บรรดาสาวๆ หากกระเป๋าแบรนด์เนมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวีดตอง ปราคำ หรือกุซซี่ มาสะพายเพื่อให้ตนเองดูมีรสนิยม เรานิยมชมชอบและจำนงบ้านเพื่อเอาเงินมาคาวนร์รถยนต์ ทั้งๆที่เดินทางด้วยรถไฟฟ้าสะดวกสบายและใช้ระยะเวลาน้อยกว่า และเพื่อสร้างภาพให้ตนเองดูมีสถานะเหนือผู้อื่น เหตุผลเหล่านี้ล้วนมุ่งไปที่วัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นหัวใจวัฒนธรรมการบริโภคนิยมทั้งสิ้น

วัฒนธรรมการบริโภคนิยมนี้ มักก่อให้เกิดลักษณะนิสัยจับจ่ายใช้สอยที่เกินกำลังทรัพย์สินของตนเอง เห็นได้จากการที่นักเรียนนักศึกษาที่ยังอยู่ในวัยเรียน แม้ไม่มีรายได้เป็นของตนเอง แต่ก็ยังคงมีโทรศัพท์รุ่นใหม่ๆ มาใช้เสมอ หรือลักษณะนิสัยการใช้โทรศัพท์ ที่ยึดติดกับความฟุ่มเฟือย ไม่รู้จักพอดี การดูหนังและเที่ยวสถานที่บันเทิงยามค่ำคืนตลอดไปจนการซื้อหาเสื้อผ้าตามสมัยนิยมมาสวมใส่ เพื่อให้ตนเองดูมีระดับมีกลุ่มทางสังคม สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดลักษณะนิสัยการใช้จ่ายเงินอย่างสุรุ่ยสุร่ายอยากมืออยากได้จนก่อให้เกิดเป็นปัญหาสังคมที่ตามมา เช่น ข้าราชการขายตัวแลกเงิน หรือขายยาบ้า ยาไอเป็นเอเจนต์เพื่อต้องการเงินมาปรนเปรอความมาสุขความฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือยของตนเอง และเสพหาความสุขจากเงินโดยมีความคิดที่ว่า ยังมีเงินมากยังมีความสุข^{๑๓}

สถาบันวิทยบริการ

^{๑๑} ด้วยผู้บริโภคจะพยายามที่จะแสวงหาสินค้าต่างๆที่เป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางสัญลักษณ์ โดยใช้หลักความสอดคล้องกับภาพจน์ของตนเอง โดยเลือกใช้แต่ผลิตภัณฑ์ที่เขาเชื่อมั่นว่ามีความสอดคล้องกับ Self Image ของตนเอง ดังผู้บริหาร ก็ักเคยกล่าวไว้ว่า ความสำเร็จของโลโก้ นั้นเป็นเพราะคุณค่าสัญลักษณ์ ยิ่งกว่าคิมผลิตภัณฑ์ สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก ฮอดลีย์ จาตุรงค์กุล และ ดลยา จาตุรงค์กุล. พฤติกรรมผู้บริโภค consumer behavior. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545 หน้า 309 และจาก พระไพศาล วิสาโล. พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤติ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิศตวรรษที่ ๒๑, 2546 หน้า 375

^{๑๒} อ้างอิงจาก พระไพศาล วิสาโล. พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤติ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิศตวรรษที่ ๒๑, 2546 หน้า 135

^{๑๓} จากการศึกษาในสหรัฐอเมริกาพบว่า คนที่ถูกรางวัลลอตเตอรี่ 1,000 คน ในรอบ 10 ปีปรากฏว่ามีเพียงส่วนน้อยที่บอกว่าจะตนเองมีความสุขเพิ่มขึ้นหลังจากที่ได้รับเงินรางวัล ส่วนใหญ่กลับมีความสุขน้อยลงหลังจากที่ได้รับทรัพย์สินสมบัติเพิ่มมากขึ้น อ้างอิงจาก พระไพศาล วิสาโล. พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤติ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิศตวรรษที่ ๒๑, 2546 หน้า 383

ด้วยสภาพเหตุการณ์ต่างๆเหล่านี้ นับวันจักปรากฏให้เห็นเด่นชัดในสังคมไทย จนเป็นที่น่าวิตก ว่า ความเป็นอยู่แบบแคบพอเพียงกับความต้อการนั้นหายไปไหนเสีย และถ้าหากเราไม่เริ่มปลูกฝัง ค่านิยม และนิสัยการออมที่ถูกต้องให้กับลูกหลานของเรา ในวันข้างหน้าประเทศไทยจะต้องเสียเอกราชทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไปอย่างสิ้นเชิง ด้วยเริ่มจากหน่วยเศรษฐกิจที่เล็กที่สุดในสังคม นั่นก็คือ ครอบครัวตลอดจนถึงพวกเราทุกคนรู้จักการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า ให้เกิดประโยชน์ ให้มากที่สุด เท่าที่เราจะทำได้ ด้วยหากออมไม่เพียงแต่เป็นการเก็บเท่านั้น แต่เป็นการสงวนรักษาหรืออนุรักษ์ เพื่อให้เหลือใช้ในวันข้างหน้าอีกด้วย

และนอกจากนี้ การออมมิได้เกี่ยวข้องกับเรื่องของเงินทองหรือเศรษฐกิจเท่านั้น หากการออม นั้นซ่อนอยู่ในการดำเนินชีวิตของเราทุกคน ในการอยู่ ในการกิน ในการนอนดังนั้น หากเริ่มจากการ ออมที่เริ่มจากตัวเราเอง ออมค่าพูดคือพูดเท่าที่จำเป็น พูดในสิ่งที่จำเป็น ประโยชน์ที่เป็นประโยชน์เมื่อใช้โทรศัพท์ เราที่จะเป็นการประหยัดค่าโทรไปได้หลายสตางค์ หักทำบันทึกรายจ่ายเพื่อเป็นการวางแผนการใช้จ่ายเงิน ร่วมกัน ครอบครัวในแต่ละเดือน หรือหากต้องการที่จะใช้รถยนต์ในการเดินทางออกจากบ้าน ควร วางแผนการเดินทางและศึกษาเส้นทางให้ดี ว่าเส้นทางไหนที่มีการจราจรติดขัดก็ควรหลีกเลี่ยง หรือ ควรใช้เส้นทางใดที่ใกล้กว่ากัน หรือว่านัดหมายไปกันเป็นหมู่คณะอาศัยก็อยู่ใกล้กันและกันอีกทั้งเป็น การออมเงินตราของประเทศชาติ และช่วยออมทรัพยากรน้ำมันให้กับโลกได้อีกทาง หันมาให้ ความสำคัญทางด้านจิตใจ มากกว่าการให้คุณค่าทางวัตถุ ตระหนักถึงความสำคัญของการออมตั้งแต่ ระดับบุคคล จนไปถึงระดับประเทศชาติและวางแผนร่วมกันระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนต่อไป

อยู่เพื่ออะไร หากไม่ใช้ หากไม่ออม

การออมในแบบไทยที่แท้จริงแล้วนั้น มีความหมายลึกซึ้งยิ่งกว่าคำว่า การสะสม การประหยัด การมัธยัสถ์ หรือแม้กระทั่งคำว่า การอนุรักษ์ เลยทีเดียว เพราะเนื่องจาก การออมที่แท้จริงนั้น มิได้แค่ หมายถึง การใช้เท่าที่จำเป็นเพียงเท่านั้น หากแต่ยังหมายถึงการเลือกใช้สิ่งต่างๆอย่างเหมาะสมบน จิตสำนึกแห่งความรับผิดชอบ ดังนั้นผู้ที่รู้จักการออมอย่างแท้จริงแล้วนั้น ย่อมจะเป็นผู้ที่มีความคิดที่ กว้างไกล มีความรับผิดชอบ และมีความสามารถในการดำรงชีวิตอยู่บนพื้นฐานแห่งความสุขอย่าง แท้จริงได้

การออมนั้น ถือเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ให้ความครอบคลุมถึงการ ใช้สิ่งต่างๆด้วยความคิด ซึ่งนั่นก็ หมายถึง การออมสามารถเป็นคำที่แทนความหมายในด้านดีของการประหยัด มัธยัสถ์ รู้จักใช้ และรู้จัก สะสม และอนุรักษ์ ได้อย่างครอบคลุมและลึกซึ้ง คำว่า “การออม” ให้ภาพที่ชัดเจนถึงระดับของผู้กระทำ ว่าเป็นในระดับหน่วยที่เล็กสุดอย่างครัวเรือน ซึ่งมีหน่วยสำคัญที่สุดคือตัวของพวกเราทุกคน การออมที่ ดีในปัจจุบัน ได้ มิได้หมายถึงแต่การออมทรัพย์สินหรือสิ่งที่มีมูลค่าชัดเจนเท่านั้น แต่คือการออมทุกสิ่งที่มี ผลต่อความสุขในการดำรงชีวิตของเรา เราต้องรู้จักการออมทรัพยากร ออมค่าพูด ออมน้ำใจ และออม สิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัวเราทั้งหมดทั้ง ในสิ่งที่สัมผัสได้และสิ่งที่ใช้ความรู้สึกสัมผัส เพราะหนึ่งใน เอกลักษณะความคิดในแบบไทยแท้ที่นำชื่นชมนั่นก็คือการที่คนไทยรู้จักพินิจพิจารณาถึงสิ่งต่างๆที่อยู่

รอบตัวอย่างละเอียดและทบทวนความสัมพันธของตัวเองที่มีต่อสิ่งต่างๆอยู่เสมอ ซึ่งนั่นเป็นเหตุผลสำคัญที่ก่อให้เกิดกระบวนการความคิดที่มีเอกลักษณ์จนส่งผลให้เกิดเป็นกระบวนการทัศนและวัฒนธรรมในแบบไทยที่ทำให้คนไทยนับแต่โบราณมาเรียนรู้ที่จะมีความสุขกับสิ่งที่ตนพอมืออยู่ได้อย่างยาวนานและคุ้มค่าแก่ชีวิต

แท้จริงแล้วจิตวิญญาณแห่งความเป็นไทยนั้นยังไม่เคยสูญหายไปไหนดังที่คนมักกล่าวอ้าง หากแต่ความห่วงใยซึ่งกันและกันในฐานะสังคมเป็นดังครอบครัวครอบครัวหนึ่งในสังคมได้ลดน้อยถอยลงไป และมีผลทำให้การเคลื่อนไหวและสืบทอดทางวัฒนธรรมเป็นไปอย่างยากลำบากไปด้วย การแทนที่ของจิตสำนึกในแบบปัจเจกชนที่ทำให้คนนึกถึงการมีความสุขเพื่อตัวเองเพียงชั่วครั้งมากกว่าการใช้เพื่อความสุขที่ส่งต่อถึงกันได้ดังในอดีต ดังนั้นถึงแม้ว่าครอบครัวในปัจจุบันจะยังคงสั่งสอนและให้ค่านิยมที่งดงามในแบบไทยแก่ลูกหลานอยู่จริง แต่ก็ยังเป็นแค่สิ่งที่ส่งผ่านแบบจางจอย ภูมิปัญญาและความงามทางความคิดที่ปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมไทย เมื่อไม่ใช้ เมื่อไม่อม ก็เหมือนสิ่งที่มีสติจืดจางไปเรื่อยๆตามกาลเวลา พอให้เห็นเป็นเค้าจางๆพอให้พูดได้ว่าเรามีเอกลักษณ์จริง

ในยามที่ลำบาก คนไทยยังสามารถนำเอาความสามารถในการรู้จักคิด รู้จักใช้ รู้จักออมมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาได้เสมอ หากแต่น่าเสียดายยิ่งที่สิ่งเหล่านั้นเกิดขึ้นแค่ในบางเวลาเท่านั้น การจะใช้ชีวิตได้มีความสุขในแบบไทยอย่างแท้จริงแล้วนั้น ควรมีสำนึกเรื่องการออมอยู่ตลอดเวลา ในฐานะที่การออมเป็นสิ่งที่จะทำให้ชีวิตมีค่า หากเราได้หยวนหนึ่งแล้วข้อนมองความสุขต่างๆที่ผ่านมานั้น จะพบว่าความสุขที่แท้จริงในการอยู่อย่างไทยนั้นก็คือ การได้อยู่ร่วมกันและได้ชมซึ่งกันและกันในสังคม การออมเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เราๆได้โอกาสมากขึ้นทั้งในปัจจุบันและในอนาคต และเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เรามองเห็นอนาคตที่สดใสได้ด้วยความหวัง ดังนั้นการออมในทุกกระบวนการความคิดด้วยจิตสำนึกแบบไทยเห็นจะเป็นสิ่งสำคัญที่จะสืบต่อความงดมในการเป็นอยู่แบบไทยให้ดำรงอยู่สืบต่อไปได้ในทุกภาวะวิกฤติ

กระบวนการความคิดเกี่ยวกับการใช้ และการออมในแบบไทยได้ถูกนำมาสรุปเป็นแนวคิดต่างๆที่นำขึ้นชมมากมายในวิถีไทยในปัจจุบัน สิ่งเหล่านั้นไม่เพียงแต่ย้ำเตือนให้เราเห็นในคุณค่าของความคิดในแบบที่เป็นไทยเพียงเท่านั้น หากแต่ยังชี้ให้เห็นว่า การที่เราจะหาหนทางที่ทำให้ชีวิตในแบบไทยมีความสุขที่ยาวนานและมั่นคงอย่างไร้กาลเวลาได้นั้น การรู้จักใช้ รู้จักออม เห็นจะเป็นทางเดียวที่จะนำพาเราไปสู่ทางสายนั้นร่วมกันได้ในท้ายที่สุด

อยู่อย่างไทยในยุคโลกาภิวัตน์

ถ้าหากเรามองย้อนกลับไปในอดีต เศรษฐกิจและวิถีชีวิตของคนไทยผูกพัน และตั้งอยู่บนรากฐานชุมชนทางการเกษตรเป็นหลัก เราอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และได้รับประโยชน์จากธรรมชาติในรูปแบบของปัจจัยสี่ บนฐานการผลิตเพื่อยังชีพ แต่ต่อมาหลังจากที่โลกได้พัฒนา เจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น การดำเนินชีวิตและการยังชีพได้ก้าวล้ำขอบเขตแห่งความพอดี พอเพียง ความสอดคล้องในความ-

สมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติไปเสียแล้ว รูปแบบและวิธีการเกษตรกรรมที่คล้อยตามธรรมชาติ ถูกแทนที่ด้วยการผลิตบนพื้นที่กว้างขึ้น ด้วยต้องการผลิตเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการในโลกยุคบริโภคนิยม ในระบบเศรษฐกิจยุคคลื่นลูกที่ 2 ตามทฤษฎีทางเศรษฐกิจของ อัลวิน ทัฟเลอร์ (Alvin Taffler)^{๑๐๐} ที่ว่า “ในการผลิตของคลื่นยุคที่สองนี้ รัฐจะยอมจำนนให้กับผู้ผลิต หรือผู้ประกอบการเพื่อการส่งออก โดยหวังเงินตราจากต่างประเทศเข้ามาชดเชยกับรายจ่ายด้านการสั่งเข้า ทั้งที่จำเป็นและที่ไม่จำเป็น ทั้งที่ฟุ่มเฟือย สูญเปล่า โดยไม่คำนึงถึงค่าใช้จ่ายด้านการฟื้นฟูและแก้ไขสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษ”^{๑๐๑} ด้วยจะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้สภาพสังคมไทย ได้ก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) อย่างรวดเร็ว ซึ่งมีผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจของไทยให้มีการขยายตัวกว้างขวางขึ้น มีการลงทุนข้ามชาติ ก่อให้เกิดการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจกันอย่างรุนแรงและส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชีวิตในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ในครอบครัว การศึกษา การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ซึ่งกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยดังที่กล่าวมาข้างต้น นั่นก็คือวัฒนธรรมบริโภคนิยม ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ ส่งผลให้เกิดสภาพปัญหาทางเศรษฐกิจของประเทศที่รุนแรงมาก ดังเช่นในปี พ.ศ. 2541 ในสมัยของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ที่เราอาจจำได้ดีว่าเป็นยุคที่ฟองสบู่แตก ซึ่งเกิดจากการเคลื่อนย้ายเงินทุนออกนอกประเทศมีการเพิ่มขึ้นของอัตราเงินเฟ้อและอัตราดอกเบี้ยในระดับสูง ขาดสภาพคล่องทางการเงินส่งผลกระทบต่อการผลิตและการลงทุน ค่าเงินบาทลอยตัว หนี้สินการกู้ยืมเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในภาคเอกชนที่มีหนี้สินกว่า เจ็ดหมื่นล้านบาทในช่วงเวลาข้ามคืน เหตุการณ์ในครั้งนั้นนับว่าเป็นวิกฤติที่สร้างความเจ็บปวดให้แก่คนไทยทุกชนชั้น ส่งผลกระทบต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่ลงสู่ประชาชนทุกสาขาอาชีพ

หากแต่ในสภาวะวิกฤติเศรษฐกิจดังกล่าว ยังมีชุมชนที่พึ่งตนเอง ดำรงอยู่ได้โดยรับผลกระทบจากปัญหาภายนอกน้อยที่สุด และพบว่าชุมชนในชนบทจำนวนมากที่ไม่กระทบกระเทือนอะไรเลย หากย้อนไปในอดีต เราจะพบคำตอบ ต่อคำถามที่ว่า “ทำไมทุกครั้งที่เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจเกิดขึ้น วิกฤติปัญหาในบ้านเราจึงไม่รุนแรงจนกระทั่ง เกิดสภาพขาดแคลนอาหาร จนเกิดจลาจลเช่นในประเทศอินโดนีเซีย”

คำตอบที่เราได้จาก การย้อนกลับไปศึกษาประวัติศาสตร์พบว่า สังคมไทยแต่เดิมนั้นมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจแบบ 2 ระบบ ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีโครงสร้างเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง หรือเศรษฐกิจที่มีความหลากหลายทางการเกษตรเป็นฐานรองรับ กับโครงสร้างเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เติบโตจากระบบศักดินาดั้งเดิมและทุนต่างชาติ แม้ว่ารัฐจะเผชิญปัญหานี้สินหนักหนาสาครรจ์เพียงใด

^{๑๐๐} Alvin Taffler ผู้ที่เสนอแนวคิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมมนุษย์ไว้มีปีน 3 ช่วง โดยเรียกแต่ละช่วงว่าคลื่น ด้วยคลื่นลูกที่ 1 คือ คลื่นการเปลี่ยนแปลงของการปฏิวัติการเกษตรกรรม คลื่นลูกที่สอง คือการปฏิวัติอุตสาหกรรม ซึ่งส่งผลต่อตนเองในประเทศที่กำลังพัฒนา และคลื่นลูกที่สาม คือการรวมกลุ่มทางการค้า ระหว่างประเทศอุตสาหกรรมด้วยกัน อย่างเช่นปัจจุบันนี้

^{๑๐๑} สามารถหารายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก กมล กมลระฤก. การครอบงำโลก วิกฤติเศรษฐกิจและทางรอด. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มีงิมิตร, 2541

แต่เศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองยังเป็นฐานรองรับได้ กระทั่งมาถึงวิกฤติเศรษฐกิจในสมัยรัชกาลที่ 6 ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และ วิกฤติใหญ่ในปี พ.ศ.2540 ที่ธนาคารโลก ขอมรับว่า แม้เศรษฐกิจไทยจะประสบภาวะฟองสบู่แตก แต่คนไทยก็ไม่ถึงกับอดตาย เพราะประเทศไทยมีสิ่งที่เรียกว่าตาข่ายนิรภัย (safety net)^{๒๒} คือมีภาคเกษตรกรรมเป็นเหมือนตาข่ายรองรับผู้ตกงานจากภาคอุตสาหกรรมไม่ให้ อดตาย เช่นเดียวกับตาข่ายที่ซึ่งรองรับนักกายกรรมห้อยโหนไม่ให้บาดเจ็บล้มตายในกรณีที่พลัดตกลง มา คนจำนวนมากตกงานจากระบบเศรษฐกิจแบบแข่งขันแต่ก็ไม่อดตายเพราะสามารถกลับไปทำไร่ทำ นาในระบบเศรษฐกิจแบบพอมือพอกิน ชาวนาชาวไร่ยังรับเลี้ยงญาติพี่น้องที่ตกงานเหล่านั้นให้พออยู่พอ กินกันต่อไปได้

ด้วยแม้ว่าภาพรวมของสังคมไทย จะพัฒนาไปเป็นเศรษฐกิจแบบทุนนิยม หากแต่เราลืมนอง ย้อนกลับไปว่ารากเหง้าของเราเป็นเกษตรกรรมอย่างปฏิเสธเสียไม่ได้ เช่นเดียวกับแนวคิด “สวเทสี หรือชุมชนชนาธิปไตย” ของมหาตมะ คานธี^{๒๓} ที่แต่ละหน่วยองค์กรชุมชนย่อยเป็นศูนย์กลางการ พัฒนาแห่งอารยธรรม ซึ่งมีผลในการเปลี่ยนแปลงจากสังคมที่มีเงินตราเป็นเครื่องแลกเปลี่ยน ให้กลาย มาเป็นสังคมที่ไม่มีการซื้อขายหรือการว่าจ้าง เช่น กิจกรรมการลงแขกเกี่ยวข้าว ช่วยกันทำนาทำสวน การปลูกบ้าน สร้างสาธารณสมบัติ หรือการล่าสัตว์ การร่วมกันทำการผลิต แล้วนำมาแบ่งปันกัน การ ร่วมกันรักษาป่า เช่น คอนปู่ตาภาคอีสาน อีกทั้งยังมีกฎแห่งการแบ่งปันกันกิน เช่น สามารถเก็บผลไม้ กินได้โดยไม่ต้องขอต่อเจ้าของ จนเป็นที่รู้กันว่ากล้วยที่สุกคาต้นจะตัด ไปก็ตัดได้ มะพร้าวที่หล่นลงมา ที่โดนใครจะใครเก็บก็เก็บ

สิ่งเหล่านี้เองที่เป็นความเป็นอยู่แบบไทยอย่างแท้จริง เราจะพบว่าชุมชนสมัยก่อนอาศัยอยู่บน ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติที่หลากหลาย แต่ละคนสามารถหากินจากระรมาชาติแบบพึ่งตนเองได้ ดังนั้นเมื่อมาอยู่รวมกัน จึงได้สร้าง กระบวนการเรียนรู้ในวิถีชุมชน เกี่ยวกับการทำมาหากิน สร้างสาย สัมพันธ์กันรุ่นต่อรุ่น กลายเป็นความเป็นอยู่บนพื้นฐานของความมีน้ำใจ หรือเราอาจกล่าวได้ว่า “อยู่อย่างไทยคือการอยู่แบบมีน้ำใจ ฟังพาท้ายกันและกัน” จนสิ่งเหล่านี้กลายมาเป็นประเพณี วิถีชีวิต หรือระเบียบของชุมชนของคนไทยในสมัยก่อน ถ้าหากเรานำเอาแนวทางเหล่านั้นมาใช้ด้วยการออม คือ การใช้จ่ายรู้ค่า การใช้เท่าที่จำเป็นแล้ว... การดำรงอยู่ในชุมชนชนบทก็เท่ากับว่าเป็นการออม ใให้กับประเทศชาติได้ในทางอ้อม ด้วยเนื่องมาจากไม่จำเป็นต้องใช้เงินในระบบ ใช้เพียงแรงกายแรงใจ เท่านั้นในการทำกิจกรรมต่างๆ

^{๒๒} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) พิศทางการศึกษาไทยสามารถศึกษาประกอบเพิ่มเติมได้ที่ www.mcu.ac.th/article/html/way_thaiEdu/conclusion.html

^{๒๓} มหาตมาคานธี ได้เสนอแนวทาง “สวเทสี หรือชุมชนชนาธิปไตย” เอาไว้ โดยมีแนวคิดที่ใช้ฐานวัฒนธรรม(อินเดีย)ในชนบท เป็น ฐานด้านกระแคววัฒนธรรมจากชาติตะวันตก คิวคือว่า ศูนย์กลางแห่งอารยธรรมคือ ชนบท ไร่เมือง และเชื่อมั่นว่า ประเทศ (อินเดีย) เกิด จากการรวมตัวกันขึ้นมาของชุมชนหมู่บ้านที่ปกครองตนเอง ที่สามารถปกครองตัวเอง ฟังพาทนเอง และดำรงอยู่เองได้ ได้ สามารถศึกษา เพิ่มเติมได้จาก ข้อมูลทางบรรณานุกรมของกรมหอสมุดแห่งชาติ. รั่ววิกฤติโลกปี 2000 เศรษฐกิจอินเียนกรุงเทพฯ: โครงการวิจัยธรรม, 2542

นอกจากการวิถีมุขมนตรีที่ช่วยในการรับมือกับสภาพปัญหาทางเศรษฐกิจแล้ว ทางด้านการวางแผนงานระดับชาติ หรือแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ที่ได้กำหนดแนวทางวิสัยทัศน์ของคนไทย พร้อมกับอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาใช้เป็นปรัชญานำทางการพัฒนาประเทศ ด้วยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 9 นี้ มุ่งให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศหลังวิกฤติ ที่เกิดขึ้นเมื่อกลางปี พ.ศ.2540 และสร้างรากฐานการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็ง ยั่งยืน พึ่งตนเองได้ ด้วย ในแผนฉบับนี้กำหนดเรื่องที่ต้องทำเป็นเรื่องเร่งด่วน ประกอบด้วย 3 เรื่องที่สำคัญ คือ

1. การแก้ปัญหาความยากจน เพื่อให้คนยากจนและคนด้อยโอกาสสามารถพึ่งตนเองได้
2. สร้างความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจฐานราก เพื่อช่วยเหลือให้คนส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพราะเศรษฐกิจในระดับฐานราก เป็นปัญหาที่คนส่วนใหญ่ของประเทศประสบอยู่
3. เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เพื่อช่วยสร้างรายได้ของประเทศให้เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะคุณภาพ และทุนทางด้านความรู้และเทคโนโลยีของไทย^{๒๔}

และจากการรณรงค์เรื่องการออม ของฯพณฯท่านนายกรัฐมนตรีพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร “ออมหนึ่งส่วน ใช้สามส่วน มื้อมมไม่มีอด” ด้วยวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ที่ตระหนักเห็นความสำคัญของการออมว่าเงินที่หามาได้ ต้องรู้จักเก็บเพื่อใช้ในวันข้างหน้าในยามจำเป็น เพราะว่ามีปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ เป็นปัญหาระดับประเทศที่ทุกคนต้องร่วมมือกันในการแก้ไข เปลี่ยนแปลงจากวัฒนธรรมบริโภคนิยมที่อยู่เดิม ให้กลายมาเป็นวัฒนธรรมการออมให้เกิดขึ้นในสังคมไทย เพื่อความก้าวหน้า และความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชาติต่อไปแล้ว กอรปกับที่พวกเราคนไทยทุกคนได้เกิดมาใต้ร่มพระบรมโกธิสมภานบารมี ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เราควรตระหนักถึงความสำคัญของการออม และดำเนินตามรอยพระยุคลบาทของพระองค์ในเนื่องของการดำรงชีวิตอยู่บนความพอเพียง ดังเช่นแนวพระราชดำริในเรื่องความเป็นอยู่แบบพอมีพอกินดังที่จะกล่าวต่อไป

สถาบันวิทยบริการ

ตามรอยพระปิตุเรศ

ในช่วงเวลาครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา โลกได้ผันเปลี่ยนอย่างมาก ทั้งในด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมเมืองไทยก็ประสบความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ อย่างมากมายเช่นกัน หากตลอดเวลานี้คนไทยมีศูนย์รวมแห่งชีวิตและวิญญาณอยู่ ณ แห่งเดียวคือองค์พระประมุขของชาติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ไม่เพียงแต่ร่วมทุกข์ร่วมสุขมากับประชาชนของพระองค์ตลอดเวลาห้าสิบปีที่ล่วงผ่าน คนไทยยังตระหนักแน่ในความจริงว่า ทรงเป็นผู้นำ

^{๒๔} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผน 9 ฉบับประชาชน. กรุงเทพฯ: ศรีเมืองการพิมพ์, 2546

ความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ชาติไทย และความสุขมาสู่ประชาชนชาวไทยของพระองค์ทั่วหน้า และคงมีเพียงเมืองไทยเพียงแห่งเดียวในโลกที่องค์พระประมุขมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการพัฒนาความเป็นอยู่และสภาพชีวิตของคนในชาติอย่างแท้จริง ซึ่งตลอดระยะเวลา 59 ปีที่ผ่านมาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแสดงให้เห็นทุกอย่าง ทรงทำหมดทุกอย่าง ทรงคิดหมดทุกอย่าง เพื่อรักษาประเทศนี้ไว้ไม่เพียงการรักษา อย่างเดียว ทรงสอนด้วย ทรงนำด้วย ทรงทำให้ดูด้วยจากพระจริยวัตรของพระองค์

ทรงมีความอ่อนน้อมถ่อมตนและมีความประหยัด จากภาพที่เสด็จเยี่ยมประชาชนนั้นทรงโน้มพระวรกายเข้าหาประชาชน กุ๊กเข้าหาประชาชน ถามทุกข์สุข ปรึกษาหารือกับเขาเป็นชั่วโมงๆบางทีประทับพับเพียบ ประชาชนนั่งพับเพียบ พระองค์ท่านก็ทรงพระวรกายนั่งพับเพียบเสมอบนพื้นเดียวกัน และยังสูงเท่าไรหรือซึ่งต้องลงต่ำมากเท่านั้น เช่นสุภกษิตไทยบอกว่า เหมือนรวงข้าวที่เต็มไปด้วยเมล็ดข้าว นั่นต้องโน้มลงสู่แผ่นดินฉันใดคนก็ต้องเป็นอย่างนั้น ในขณะที่ข้าราชการผู้ใหญ่ นั้นระดับเจ้ากระทรวงเดินลอยไปลอยมาเฉียดหัวประชาชนบ้าน ทรงมีความเรียบง่าย เวลาทรงงานต่างๆ ทรงประทับกับพื้นประทับพับเพียบ พระองค์ทรงประสูติที่ต่างประเทศ แต่มีความเป็นไทย ที่สุดซึ่งวิถีชีวิตไทยก็สอนเรื่องความเรียบง่าย แต่ทุกวันนี้เราละทิ้งวิถีชีวิตความเป็นไทย รากเหง้าพื้นเพ และยังดูถูกด้วยซ้ำ วิ่งตามฝรั่งเฉียดไม่ทันสมัย ไม่เป็นสากลโดยที่ไม่ปรับให้เข้ากับวิถีชีวิตของเรา ในเรื่องการประหยัดทรงมีความเรียบง่าย ตลอดพระบาทเจ้าไปตลอด 59 ปีก็ไม่เคยเปลี่ยนนี้ห้อยเลข ราคาไม่ก็ร้อยบาท นาฬิกาไม่ก็ร้อยในขณะที่เราเดี๋ยวนี้ในตัวไม่มีอะไรเลยต้องพาเฟอร์นิเจอร์มาประดับทำให้ดูมีค่าก็ต้องไปซื้อของแพงๆถ้าไม่มีก็ไปกู้หนี้ยืมสินมาซื้อเพราะฉะนั้นควรจะดูพระเจ้าอยู่หัวเป็นตัวอย่างในเรื่องนี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพึ่งตนเองและส่งเสริมคนดีและคนเก่ง พระองค์ทรงสอนให้รู้จักการอยู่บนขาของตัวเองซึ่งการพึ่งตนเองก็คือเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ซึ่งเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงนี้พระเจ้าอยู่หัวทรงบอกว่าคำที่สำคัญที่สุดในการอธิบายมานี้คือคำว่า “พอ” ทุกคนต้องกำหนดเส้นความพอให้กับตนเองให้ได้ และยึดเหนี่ยวไว้เป็นมาตรฐานของตนเอง ซึ่งเราจะคิดว่าการพอคือการที่ไม่ต้องทำอะไร อยู่อย่างไรก็อยู่อย่างนั้น เราที่คว่ำมันไม่ไถ่ ต้องมีอย่างคนโน้น ต้องมีอย่างคนนี้ ถ้าไม่มีก็กู้หนี้ยืมสินเขามาซื้อ เห็นว่าการพอเพียงมันเขย ไม่ทันสมัย ซึ่งมักเป็นการเข้าใจที่ผิด เศรษฐกิจพอเพียงก็คือการวางเส้นทางชีวิตของตนเอง ตั้งวิถีชีวิตให้เป็นวิถีแบบไทยๆ เป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ธรรมดา เดินสายกลางท่านสอนมาตลอด เพียงแต่เราก็มไป เพราะฉะนั้นการพึ่งตนเองสำคัญที่สุด

ทรงรักประชาชนพระองค์ทรงเป็นห่วงเป็นใยทุกข์สุขของประชาชน ทรงทำทุกอย่างเพื่อให้ประชาชนของพระองค์ มีแต่ความสุข มีความอยู่ดีกินดี เพราะฉะนั้นเราก็ควรที่จะแสดงให้เห็นถึงความจงรักภักดีต่อพระองค์ท่านเพียงแต่เราพยายามทำตามรอยพยุคลบาทที่เป็นประชาชนที่ดีได้มีความเอื้อเพื่อแก่กัน พระเจ้าอยู่หัวยังรับสั่งว่าการที่ประเทศไทยของเรายังอยู่รอดมาได้ก็เพราะคนไทยยังรักกันอยู่ ซึ่งก็คือเรายังช่วยเหลือกันอยู่ ยังเอื้อกันอยู่ เวลาที่มีทุกข์สุขที่ไหนทุกคนยังรวมตัวกันช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่อันเป็นสังคมที่หาไม่ได้ในโลก

พระองค์ทรงสอนการใช้ชีวิตในโลกไว้พรมแดนหรือที่เรานิยมเรียกกันว่าโลกาภิวัตน์ในเบื้องต้นในการทอพระเนตรเห็นสังขรณ์ว่า เศรษฐกิจชนบทเป็นปัญหาพื้นฐานของเศรษฐกิจแห่ง

ประเทศไทย และด้วยพระอัจฉริยภาพในการวิเคราะห์ปัญหา และพระปรีชาสามารถในวิชาการแขนงต่างๆทั้งในด้านวิทยาศาสตร์ และสังคมศาสตร์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกำหนดยุทธศาสตร์ ในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทยแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ โดยลักษณะแรกเป็นการ “สร้างแบบจำลอง” ของเศรษฐกิจไทยที่มีความสอดคล้องกับศักยภาพและสภาพความเป็นจริง เพื่อที่จะได้เห็นถึงจุดแข็ง จุดอ่อน ซึ่งจะนำไปสู่นโยบายและมาตรการที่จำเป็นในการแก้ปัญหา ลักษณะที่ 2 สะท้อนออกมาเป็น “โครงการ” ต่างๆซึ่งเป็นการวิจัยและค้นคว้าทดลอง โครงการที่เป็นมาตรการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม

ในส่วนยุทธศาสตร์ที่เป็นแบบจำลองนั้นทรงให้ความสำคัญเป็นพิเศษหลายเรื่องที่สะท้อนออกมาในรูปการประหัตถ์ทรงเน้น โดยการสร้างโครงสร้างพื้นฐานคือ “ความพหุมี พหุกิน พหุใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน” แล้ว “จึงค่อยเสริมความเจริญ)และฐานเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปเป็นลำดับ”

แนวพระราชดำรินี้ต่อมาได้รู้จักกันในนามทัศน์ “เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งคือแนวทางการพัฒนาที่จะนำความมั่นคง และยั่งยืนมาสู่สังคมไทยซึ่งต้องอยู่บนพื้นฐานของความพอเพียงหมายถึงพหุมีพหุกิน ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ที่เกิดจากการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ ทั้งในระดับบุคคลและระดับประเทศเป็นเบื้องต้นก่อน

ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยซึ่งแนวทางการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางในการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลามุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน โดยประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือเงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วยความรู้รอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้านความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และระมัดระวังในขั้นปฏิบัติเงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ความพอคิด้านจิตใจ โดยการสร้างความพอดินั้น ใจของต้องไม่ไปสุดกู่ด้านใดด้านหนึ่ง ระดับจิตใจจะอยู่ในความพอดี มีความเอื้ออาทรต่อกัน ความพอดิ ด้านจิตใจ ความพอดิในด้านสังคม เนื่องจากเราไม่ได้อยู่สังคมเดียวกัน เราต้องอยู่ร่วมกัน อยู่ในครอบครัวก็มีครอบครัว อยู่ในที่ทำงานก็มีเพื่อนร่วมงานฉะนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างเรากับรอบๆข้างนั้นจะต้องสร้างให้เกิดความพอดิขึ้นมา ความพอดิด้านเศรษฐกิจ อยู่อย่างไรอยู่อย่างนั้น ไม่ต้องกู้หนี้ยืมสินรู้จักการพึ่งตัวเอง ถ้าปลูกผักหลังบ้านก็ปลูกไป มีรถพอที่จะขี่ขนาดไหนก็ขี่ขนาดนั้น ไม่ต้อง

ชวนชวน ซึ่งก็เป็นความพอดีทางเศรษฐกิจ ความพอดีด้านเทคโนโลยี ในประเทศต้องสนใจในเทคโนโลยีด้วย ไปอยู่แบบถ้าหลังก็ไม่ใช่ แต่ก็ต้องเอาเทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับพื้นฐานของประเทศเรา เอาเข้ามาใช้จะได้ค่อยเกิดความเจริญ เติบโตขึ้นเรื่อยๆ อย่างมั่นคงและยั่งยืน ยึดประโยชน์สุขเป็นที่ตั้ง ความพอดีทางด้านทรัพยากรทางธรรมชาติ เช่นการรู้จักการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม และต้องมีการอนุรักษ์ทดแทน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริว่า “เศรษฐกิจธุรกิจแต่อย่างเดียวนั้นไม่สามารถทำให้คนไทยพึ่งตนเองได้ และทรงเห็นว่า เศรษฐกิจพอเพียง มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 25 ของระบบเศรษฐกิจ ประเทศไทยก็จะมีคามมั่นคงในการพัฒนาเศรษฐกิจแล้ว ในแบบจำลองตามพระราชดำรินั้น บทบาทของเทคโนโลยีมีความโดดเด่น โดยการใช้ความรู้ และประสบการณ์ทางวิทยาศาสตร์ในการพัฒนาวิธีการแก้ปัญหาทางเทคนิคต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เช่นในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ” ทฤษฎีใหม่ อันเป็นหลักการหรือแนวทางหรือหลักการในการบริหารจัดการที่ดิน และน้ำเพื่อการเกษตรในในที่ดินขนาดเล็ก

“ทฤษฎีใหม่” แบ่งเป็นสามขั้นคือ ขั้นแรก เป็นการช่วยเหลือเป็นการช่วยเหลือให้เกษตรกรให้รู้จักการผลิตแบบพอเพียงเพื่อให้เลี้ยงตัวเองได้ในระดับประหยัด ขั้นที่สอง การให้เกษตรกรรวมตัวกันเป็นกลุ่มสหกรณ์โดยร่วมมือกับส่วนราชการ ภาคเอกชนและมูลนิธิต่างๆร่วมคิดร่วมทำและประสานงานเพื่อมุ่งพัฒนาสู่การเกษตรที่ยั่งยืนขั้นที่สามเป็นการเป็นการพัฒนาที่สูงกว่าความพออยู่พอกิน หรือเกษตรกรมั่งคั่ง โดยชุมชนต้องร่วมมือกับแหล่งเงินทุน แหล่งพลังงาน เพื่อจัดตั้งและและบริหารจัดการการแปรรูปสินค้า

หลักการของสหกรณ์ตามพระราชประสงค์นั้นประกอบด้วย การรวมกลุ่มบุคคลที่ประกอบอาชีพอย่างเดียวกันและมีคุณสมบัติที่เหมาะสม การอาศัยหลักการพึ่งตนเองเป็นที่ตั้งอบรมสมาชิกให้เข้าใจถึงหลักการสหกรณ์และวัตถุประสงค์สำคัญคือ ร่วมกันประกอบการเศรษฐกิจเพื่อส่งเสริมฐานะทางเศรษฐกิจของสมาชิกรวมรวมผลผลิตของสมาชิกออกจำหน่ายคงจะเห็นจากพระราชดำรัสว่า “...การสหกรณ์นี้ทำเข้าใจดีแล้วก็เห็นได้ว่าเป็นวิธีการเดียวที่จะทำให้มีความเจริญก้าวหน้าของประเทศได้ และต้องเข้าใจว่าเป็นสหกรณ์ที่เรียกว่าเป็นสหกรณ์แบบเสรี คือแต่ละคนต้องมีวินัยจริง ที่ว่าไม่อยู่ในบังคับของใครเลย อยู่ในบังคับของวินัยที่ตัวเองต้องเป็นผู้รับรอง ไม่ใช่สหกรณ์แบบที่วินัยเป็นข้อบังคับที่มาจากที่อื่น...”

แบบจำลองทางเศรษฐกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นแบบจำลองที่แสดงสภาพความเป็นเศรษฐกิจไทยและความเป็นตัวตนของคนไทยมีการประยุกต์จากวิถีชีวิต และมรดกทางภูมิปัญญาที่สืบทอดมาเป็นร้อยปีทำให้เกิดทฤษฎีพอเพียง ซึ่งไม่มีในตำราไหนในโลก แต่เกิดจากพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยวัตถุประสงค์หลักก็คือ ความสุขสมบูรณ์ตามอัธยาศัยของประชาชนส่วนใหญ่และความสงบสุขแห่งสังคมดังพระราชดำรัสว่า

“..เมืองไทยอยู่แบบพออยู่พอกิน ไม่ใช่ว่าจะรุ่งเรืองอย่างยอดแต่ว่ามีความพออยู่พอกิน มีความสงบ...”

และยังไม่สายที่เราคนไทยนั้นที่จะหันมาดำเนินชีวิตตามรอยพระยุคลบาท ซึ่งทรงแสดง ทรงนำ และทรงทำเป็นตัวอย่างแก่พสกนิกรแล้วทั้งสิ้น ทั้งความประหยัด ความพอดี และมีธรรมะ หากประชาชนไทยปฏิบัติได้แล้วนั้นทุกคนก็จะมีความสุขและประเทศชาติก็จะเกิดความสงบร่มเย็นและยังเกิดความยั่งยืนในสังคมด้วย

ท้องถิ่นนิยม : สังคมไทยยั่งยืน

หากพิจารณาให้ถี่ถ้วนแล้ว การก้าวไปในโลกที่มีการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้งนั้น สิ่งที่เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ประเทศสามารถดำรงอยู่ได้ ทำให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศหรือว่าเป็นข้อตกลงการค้าระหว่างประเทศอย่างเช่น GAT WTO หรือ FTA ที่เราเข้าใจกันอยู่ทุกวันนี้ สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงแนวทางการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นตามมามาก่อน เพราะจะเห็นได้ว่า วิธีการแก้ปัญหาของชาติที่เป็นพื้นฐานที่สุด คือการแก้ปัญหาให้ทุกหน่วยงานของสังคมพึ่งตัวเองได้ เมื่อแต่ละหน่วยของสังคมพึ่งตัวเองได้ ประเทศก็พึ่งตนเองได้หรือขึ้นอยู่กับสองขาของตัวเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาการลงทุน หรือทุนจากต่างประเทศ หรือการค้าต่างประเทศที่ผันแปรตลอดเวลาอย่างหนักในขณะนี้

นั่นก็คือการพิจารณาในเรื่องของสิ่งที่ปรากฏให้เห็นที่แท้จริงของสังคมไทยดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น เพราะการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาไม่ได้สร้าง “กระบวนการเรียนรู้” อันเป็น “ทุนภูมิปัญญา” ให้กับสังคมไทย จึงทำให้เราอ่อนแอและไม่สามารถแก้ปัญหาด้วยตนเองได้รวมไปถึงไม่สามารถอยู่ได้อย่างพึ่งตนเอง ดังนั้นจึงควรหันกลับมาพิจารณาและให้ความสำคัญกับ “ทุนปัญญา” ที่เรามีโดยการสร้างการเรียนรู้ให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ อันเป็นรากฐาน “การสร้างความเข้มแข็งชุมชน” และเป็นทางออกที่ดีที่สุดที่จะยืนหยัดอยู่บนกระแสแห่งโลกยุคใหม่ได้อย่างยั่งยืน

ตรงกับที่ ประทุมพร วัชรเสถียรเรียกว่า “โลกาภิวัตน์ที่ถูกต้อง” ซึ่งท่านได้ขยายความว่า^{๒๕} “โลกาภิวัตน์ที่ถูกต้องคือ ความเจริญของโลกที่เกิดขึ้นร่วมกันและพร้อมกันจากทุกภูมิภาคและทุกท้องถิ่น มิใช่การภิวัตน์โลกโดยฝ่ายเดียว” โดยยึดเอาท้องถิ่นนิยมเป็นศูนย์กลาง นั่นก็คือให้ความสำคัญกับวิถีคิดและองค์ความรู้ของท้องถิ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ต่างเป็นส่วนสำคัญของแนวคิด “วัฒนธรรมชุมชน” “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หรือระบบองค์ความรู้ของคนพื้นบ้าน โดยให้ความสำคัญในการดึงเอาศักยภาพของชุมชน ฐานความรู้ ภูมิปัญญา และทรัพยากรในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งถือได้ว่าเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญของสังคมไทยมาใช้ หรืออาจเรียกแนวคิดแบบนี้ได้อีกอย่างว่าแนวคิด “ท้องถิ่นนิยม”^{๒๖} ซึ่งเป็นกระแสและปรากฏการณ์ทางสังคมที่ดำรงอยู่ร่วมกับกระแสโลกาภิวัตน์ อย่างพึ่งพาอาศัยกันด้วยท้องถิ่น

^{๒๕} พัฒนา กิติธธา. ท้องถิ่นนิยม:Localism. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ :กองทุนอมรินทร์-สมทบเพื่อการวิจัยทางมานุษยวิทยา, ๒๕๔๖. หน้า 7

^{๒๖} ท้องถิ่นนิยม มิใช่ความผูกพันทางอารมณ์กับถิ่นที่อยู่อย่างลึกซึ้งในระดับปัจเจกบุคคล หากเป็นการเปลี่ยนพันธะผูกพันทางอารมณ์ให้เป็นพลังความคิดสร้างสรรค์ เพื่อร่วมกันหาทางออกในระดับชุมชน หรือระหว่างชุมชนไม่ว่าเป็นเรื่องอะไรก็ตาม อ้างอิงจาก พัฒนา กิติธธา. ท้องถิ่นนิยม:Localism. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ :กองทุนอมรินทร์-สมทบเพื่อ การวิจัยทางมานุษยวิทยา, ๒๕๔๖. หน้า 33

และภูมิปัญญารวมถึงวิถีความเป็นอยู่ของท้องถิ่นแบบเก่า จะต้องเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์และความเป็นจริง ไม่ใช่การหลงยุคของชนชมอยู่กับภูมิปัญญา ความสุข และความอุดมสมบูรณ์ในอดีต

เช่นเดียวกับทฤษฎีการเติบโตใหม่ (New Growth Theory) ซึ่งเสนอโดย ดร.พอล โรเมอร์^{๒๑} ที่ว่า “ความคิดและภาคค้นพบทางเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เรียกว่าสินค้าทางปัญญาคือ พลังผลักดันอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ เพราะนอกจากไม่มีวันใช้ได้หมดแล้ว ยังใช้ซ้ำได้อีกโดยไม่ต้องมีการลงทุนเพิ่ม เช่นเดียวกับในประเทศสิงคโปร์ที่เป็นประเทศเล็กที่มีทรัพยากรอย่างจำกัด แต่ก็สามารถพัฒนาประเทศให้เติบโตทางเศรษฐกิจได้ด้วยทฤษฎีนี้ คือการพัฒนาคนโดยการลงทุนทางด้านการศึกษา การวิจัย และการพัฒนาเศรษฐกิจภาคบริการ มิใช่ภาคอุตสาหกรรมหรือภาคการผลิตกรรม (Manufacturing Sector) แต่เพียงอย่างเดียว”

ซึ่งพัฒนาการของกระแสท้องถิ่นนิยมเหล่านี้เป็นกระแสที่ไม่มีวันตาย แตกต่างจากกระแสวาทกรรมท้องถิ่นนิยม ที่มีต่อเมืองอุตสาหกรรม ทูนิซีย และบริโกลนิยมนั้น ที่เป็นเพียงกระแสชั่วคราว เช่นเดียวกับแฟชั่น เพราะท้องถิ่นนิยม ได้ฝังแน่นอยู่ในวิถีคิดและวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมและผสมผสานอยู่ในทุกวัฒนธรรม พร้อมทั้งจะถูกปรับเปลี่ยน และนำเสนอให้เป็นพลังในทางสร้างสรรค์ได้ในบริบทของเวลา และสถานการณ์ที่เหมาะสมดังที่เคซ่านมา อันเป็นต้นกำเนิดของการพัฒนาอย่างพอเพียงและยั่งยืนสืบไป

และการนำเอาสิ่งที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิม ที่ผสมผสานกันอยู่ในวัฒนธรรมความเป็นอยู่มาใช้แทนที่จะเห็นว่าเป็นสิ่งคร่ำครึ ถ้าหลัง เสนอขึ้นกับการขังรู้รากเหง้าทางปัญญาแล้ว กอปรกับความสมบูรณ์พร้อมในทุนที่เรามีอยู่ ทั้งที่เป็น ทุนสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสิ่งแวดล้อม และทุนทางเศรษฐกิจ และองค์พระประมุขที่มีพระเมตตาอย่างหาที่เปรียบมิได้ มาเป็นแนวทางและเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตให้ตั้งอยู่บนความ “พอ” อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการออมแล้ว ข้าพเจ้าเชื่อว่า หากคนไทยทุกคนร่วมมือร่วมใจร่วมกันตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งที่มี รู้เก็บ รู้ใช้ และรู้จักออมทุนภูมิปัญญาเหล่านั้น ความพัฒนาถาวรจักต้องมีอยู่คู่กับประเทศชาติและนำพาประเทศไทยให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นสืบไปได้อย่างแน่นอน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๒๑} ทฤษฎีของศาสตราจารย์พอล โรเมอร์ นักเศรษฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยแคนฟอร์ด สามารถค้นรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก กมล กมลตระกูล. การครอบงำ วิกฤติเศรษฐกิจและทางรอด. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑. หน้า 95

บรรณานุกรม

คณะอนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทยฯ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์แห่งชาติ. บทวิทอยู่อย่าง

ไทย พุทธศักราช ๒๕๒๕-๒๕๒๖. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ประกายพริก, ๒๕๓๔.

คนัย ไชยโยธา. ประวัติศาสตร์ไทย:ยุคกรุงธนบุรีถึงกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเคียนส
ไตร์, ๒๕๔๖.

ดาวรัตน์ ชูทรัพย์. หมิ่น ร้อย พัน ผสาน สิ่งดี วัฒนธรรม ประเพณี วิถีไทย. กรุงเทพฯ:บริษัท อาทิตย
คอมมูนิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๕.

ทวีร์สมิ์ ธนาคม. กลวิธีการครองชีพอย่างประหยัด เพื่อคุณภาพชีวิต. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์ พริ้น
ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๒.

ดร.ทิพย์สุดา ปทุมานนท์. จิตวิทยาสถาบันศึกษาระดับมัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๔๗.

พระไพศาล วิสาโล. พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤติ. กรุงเทพฯ:
มูลนิธิศุภคร์-สฤณีวงศ์, ๒๕๔๖.

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของกรมหอสมุดแห่งชาติ. รับวิกฤติโลกปี 2000 เศรษฐกิจยั่งยืน. กรุงเทพฯ:
โครงการวิถีทรรศน์, ๒๕๔๒.

อดุลย์ จาตุรงค์กุล และ ดลยา จาตุรงค์กุล. พฤติกรรมผู้บริโภค consumer behavior.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผน 9 ฉบับประชาชน. กรุงเทพฯ:
ศรีเมืองการพิมพ์, ๒๕๔๖.

พัฒนา กิติอาษา. ท้องถิ่นนิยม:Localism. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ :กองทุนอมรินทร์-สมทบเพื่อ
การวิจัยทางมานุษยวิทยา, ๒๕๔๖.

ดร.วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ ราชบัณฑิต . พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับปัญหาเศรษฐกิจของ ประเทศ
ไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัทยูโรปาเพรส จำกัด.๒๕๔๘

ดรสุเมธ ตันติเวชกุล. หลักธรรมทำตามรอยพระยุคลบาท. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ด้านสุทการพิมพ์.
๒๕๔๘.

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สังคมและ
วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ด้านสุทการพิมพ์ จำกัด.๒๕๔๘.

อุดม เชนทีวงศ์ . มหาราชกับการพัฒนาเศรษฐกิจของไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ หจก. เอมี เทเรคคิง.
๒๕๔๕.

สถาบันไทยศึกษาฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมมนาวิชาการ เนื่องในวโรกาสสมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงพระเจริญพระชนมายุครบ 36 พรรษา เรื่อง ภูมิปัญญา
ไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๓

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.การสัมมนาวิชาการ. ภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.๒๕๔๓.

ราชบัณฑิตยสถาน.พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น
.๒๕๔๖.

กมล กมลตระกูล. การครอบโลก วิกฤติเศรษฐกิจและทางรอด. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มีงมิตร, ๒๕๔๑.

กฤษณา วงษาสันต์. วิถีไทย. กรุงเทพฯ: เวิร์คเวฟ เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๒.

มานพ ถนอมศรี. คนไทยสมัยก่อน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ค้น้อ, ๒๕๓๔.

สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘.

เสฐียร โกเศศ. ประเพณีต่างๆของไทย. กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา, ๒๕๓๕.

เสรี พงศ์พิศ. ถิ่นสู่รากหญ้า. กรุงเทพฯ: เทียนวรรณ, ๒๕๓๕

www.mcu.ac.th .อยู่อย่างไทย .วีระ รักคสุข

www.chaipat.or.th. มุกนิริชัชพัฒนา

www.phongpit.com .ดร.เสรี พงศ์พิศ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประกาศ

บทความวิชาการ

ชิงรางวัลทุนภูมิพล

ประจำปีการศึกษา 2548

“อยู่อย่างไทย รู้จักใช้ รู้จักออม”

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้เขียน

1. นายยุทธภูมิ พุทธิไชยสง	นิสิตคณะวิทยาศาสตร์	4633023623
2. นางสาวศจิกา นครขวาง	นิสิตคณะแพทยศาสตร์	4835197730
3. นางสาวอารีญา ตูดยานนท์	นิสิตคณะวิทยาศาสตร์	4832144923
4. นายสิทธิโชค โสมอ่ำ	นิสิตคณะวิทยาศาสตร์	4733122123

“เราป็นตาลปาดตาลแล้วคั่นน้ำ
เอามาทำน้ำตาลนานหนัก
หนาพอได้กิน ได้ขาย ได้เงินตรา
รู้สังสมรู้รักษาภูมิกิน

พอมมาเป็นโรงงานน้ำตาลใหญ่
เหมือนหุ่นยนต์กลไกหัวใจหิน
ทำลายฟ้าทำลายน้ำทำลายดิน
ทำลายถิ่นทำลายประเพณี ”

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

ในปัจจุบันมีปรากฏการณ์มากมายที่สะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวของการพัฒนาที่เกิดขึ้นในโลกนี้ ซึ่งถึงแม้จะสามารถจะพัฒนาโลกทางวัตถุสิ่งของให้เจริญก้าวหน้าอย่างมาก มนุษย์มีความสะดวกมากขึ้น แต่บนความเจริญดังกล่าวมนุษย์ก็ได้ทำลายสิ่งต่างๆ ไปอย่างมากมายเช่นกัน ที่สำคัญเช่น เรากำลังเผชิญปัญหาสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพถูกทำลายอย่างมหาศาล จนเป็นที่หวั่นวิตกว่า มนุษย์จะอยู่ต่อไปได้อย่างไร ในอนาคต เราพบว่าช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยห่างกันทุกที และภายใต้ช่องว่างที่ห่างกันมากขึ้นทุกทีนี้ เราพบว่าครุฑเกิดสิทธิมนุษยชนรุนแรงขึ้นตลอดเวลา คนที่มีอำนาจมีความเข้มแข็งกว่ารังแกเหยียบย่ำคนอื่น ๆ อย่างคุณเหมือนว่าเขาเป็นมนุษย์และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เท่ากับตัวเกิดขึ้นทั่วไป นั่นแสดงว่าวิถีชีวิตของคนไทยในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปมาก ฟังพหุวัฒนธรรมน้อยกว่าในอดีต รักความสบายมากกว่า ทำให้ต้องใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยเพื่อให้ได้มาซึ่งความสะดวกสบายนั้น ภูมิปัญญาของคนไทยในอดีตที่สืบทอดมาแต่เดิมก็เริ่มจางหาย เนื่องจากกระแสการพัฒนาที่ผลักดันให้ชาวชนบทต้องปรับตัวเข้าสู่เศรษฐกิจทุนนิยมเสรี อันมีกลไกขับเคลื่อนจากวิถีการผลิตเพื่อการยังชีพโดยอิสระ ชาวบ้านเปลี่ยนมาผลิตเพื่อขาย โดยมีอำนาจการต่อรองของผู้ซื้อและกลไกตลาดที่เกี่ยวพันกับความต้องการผลผลิตในต่างประเทศ ทำให้ชาวบ้านต้องสูญเสียความเป็นไทแก่ตัว เป็นหนี้เป็นสิน และประสบความทุกข์ยากเป็นอันมาก ในภาวะการณ์เช่นนี้ ถ้าชาวบ้านที่มีความคิดเป็นของตัวเอง และต้องการจะปลดปล่อยหนี้สินพันธนาการ ต้องย้อนกลับไปหาวิถีชีวิตในอดีต กล่าวคือ วิถีการทำมาหากินด้วยการพึ่งพาตนเอง พึ่งพากันเองในหมู่บ้าน โดยอาศัยการกินอยู่อย่างประหยัดเรียบง่าย ไม่ซื้อหาถ้าไม่จำเป็น แล้วจะสามารถแก้ปัญหาได้สำเร็จ กลับเป็นไทแก่ตัวได้ กรณีตัวอย่างที่ได้รับสรรเสริญอย่างกว้างขวางคือ ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเจติม มหาอยู่ สุนทรชัย พ่อทองดี นันทะ หลวงพ่อนาน สุทธิสโร กับชาวบ้านท่าสว่าง ผู้ใหญ่ผาย สร้อยสระกลาง แห่งบ้านสระคูณ พ่อจารย์บัวศรี ศรีสูง แห่งบ้านดงเต็ง และชาวบ้านศิริวง เป็นต้น บุคคลเหล่านี้นำชาวบ้านด้วยการเอาพุทธธรรมมาใช้ในการพิจารณาปัญหา แล้วฟื้นฟูขนบธรรมเนียมขึ้นมาใช้เพื่อรวมคน แล้วร่วมมือกันแก้ปัญหาในหลักพึ่งตนเองด้วยการใช้ความรู้ความเข้าใจที่มีสั่งสมอยู่ใน

วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นหลักในการแก้ปัญหา ความสำเร็จเป็นรูปธรรมในการปลดหนี้สินและมีกินมีใช้อย่าง ถ้วนหน้าเป็นกลุ่มก้อนของชาวบ้านนั้น ทำให้เกิดกำลังใจและเกิดความมั่นใจในหมู่ชาวบ้านมากขึ้นว่า สามารถร่วมมือกันแก้ปัญหาด้วยสติปัญญาและความรอบรู้ที่สั่งสมอยู่ในตัวพวกเขาเอง ความสำเร็จนี้ได้รับความสนใจจากชาวบ้านทุกภูมิภาค เขาติดต่อสื่อสารไปมาหาสู่กันเอง เรียนรู้จากกันและกัน และขยายผล ต่อเนื่องไม่หยุดยั้ง ข้อคิดที่ได้คือ แม้คนเราถูกบีบคั้นจนชีวิตตกต่ำ ก็ยังสามารถใช้ปัญญาสั่งสมและความ เข้าใจปัญหาที่เผชิญหน้าอยู่แก้ไขสถานการณ์ได้ ทั้งนี้เพราะกล้าคิดนอกกระแส กล้าคิดทวนกระแส บน พื้นฐานวัฒนธรรมที่ตนรู้จักและเห็นคุณค่า

ไม่ว่ากลุ่มชนใด เมื่อได้ตั้งหลักแหล่งในการทำมาหากินอย่างต่อเนื่องในสภาพแวดล้อมใดเป็น เวลานานหลายชั่วคน ย่อมเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติแวดล้อมแห่งภูมินั้น แล้วปรับตัวและสร้างสรรค์ วัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการดำรงชีพในสภาพแวดล้อมนั้น ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้ ประสบการณ์ โลก ทัศน์ ชีวิต ทัศนคติ ความเชื่อ พิธีกรรม รวมทั้งวิถีชีวิตอันสืบเนื่องมาจากการปรับตัวที่ได้มีการสั่งสมสืบสาน และ ปรับเปลี่ยนต่อเนื่องกันมาในกลุ่มชนรุ่นต่อๆมา รวมถึงการได้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับคนในวัฒนธรรมอื่น ที่ได้มาสู่กันตลอดมา จึงรวมเรียกประสบการณ์นี้ว่า "ภูมิปัญญาสั่งสม"

วิทยาศาสตร์และการประยุกต์หรือเทคโนโลยีนั้น เป็น "ภูมิปัญญาใหม่" ที่มีแหล่งกำเนิดในสังคม ตะวันตก และโดยเหตุที่ชาติตะวันตกมีอำนาจอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจแผ่ขยายครอบงำหลาย ประเทศหลายกลุ่มชนทั่วโลกในช่วงสองศตวรรษที่ผ่านมาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่จึงเข้ามา มี อิทธิพลต่อวิถีชีวิตต่อสังคมทั้งหลายโดยทั่วไป ในการนี้แม้จะช่วยแก้ปัญหาหลายอย่าง แต่ก็ได้สร้างปัญหา เพิ่มขึ้นหลายอย่างเช่นกัน

วิถีชีวิตไทยเป็นวิถีชีวิตประจำชาติที่ทำให้ประเทศชาติของเราแตกต่างจากชาติอื่นๆ วิถีชีวิตไทยมี การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างธรรมชาติไปตามสถานการณ์และการเวลา โดยถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คน รุ่นหนึ่งผ่านคำสอนและแบบอย่างการประพฤติ ในระดับพื้นฐาน ภูมิปัญญาของมนุษย์เกิดจากการที่มนุษย์ ต้องเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเพื่อความอยู่รอดและการดำรงเผ่าพันธุ์ ใน ขณะเดียวกัน มนุษย์ก็ต้องสร้างและปรับระบบความสัมพันธ์ระบบมนุษย์ด้วยกันตลอดเวลา ยิ่งไปกว่านั้น เพราะมนุษย์เป็นเพียงส่วนเล็กมากในธรรมชาติและจักรวาลอันลึกลับไพศาล มนุษย์จึงจะเก่งอย่างไรก็ใช้จะรู้ แง้ทั้งตลอดจนสามารถควบคุมทุกสิ่งทุกอย่างไว้ได้อำนาจได้ มนุษย์จึงสร้างความเชื่อและระบบ ความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติขึ้นตามความรู้ ความเข้าใจ และจินตนาการของเผ่าพันธุ์ เพื่ออย่างน้อยก็ ให้เกิดดุลยภาพ เกิดความมั่นคงทางใจ เกิดความราบรื่นในการดำเนินชีวิต ทั้งหมดนี้ก็เป็นเพราะมนุษย์ใช้ ปัญญาแก้ปัญหา สั่งสม สืบสาน และปรับเปลี่ยนประสบการณ์อย่างไม่หยุดยั้ง สิ่งนี้เองคือภูมิปัญญา สิ่งนี้เอง คือแก่นของวัฒนธรรม

วิถีชีวิตของคนไทยในอดีตส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ปลูกข้าว ทำสวน ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ จับปลา อาชีพเหล่านี้ส่งผลต่อลักษณะนิสัยในการทำงาน คือจะทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มใหญ่ ทำให้เกิดการเกื้อกูลกันและเป็นชีวิตที่ใกล้ชิดพึ่งพาธรรมชาติ ซึ่งจากการร่วมกิจกรรมกันอยู่เป็นนิมิตในหมู่

ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านจึงก่อให้เกิดสายสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ใครขาดแคลนสิ่งใครก็จะแบ่งปันแลกเปลี่ยนกัน

วิถีชีวิตของคนไทยนั้นพึ่งพิงอยู่กับธรรมชาติเป็นอย่างมาก มีประเพณีซึ่งสืบเนื่องมาจากความเชื่อเรื่องผีสงทวดคาเพื่อเป็นการอธิบายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ กับอีกบางกลุ่มที่ไม่เชื่อ มีงานสวดมนต์เลี้ยงพระก็ย่อมมีการเลี้ยงแขก ตลอดจนเลี้ยงดูคนในบ้าน ในหน้าข้าวปลาหน้าผลไม้ที่ได้ผลเป็นครั้งแรก ก็ย่อมจะแสดงความยินดีปรีดา เมื่ออยู่ในหมู่ชนก็เป็นความจำเป็นเพื่อให้เห็นว่าตนเป็นผู้โอบอ้อมอารีมีใจกว้างขวาง

เมื่อจะมีการทำบุญเลี้ยงพระก็ต้องมีการหาวนมงคล นิมนต์พระ บอกให้ท่านทราบล่วงหน้าไว้ และจัดตกแต่งสถานที่ มีอาสนสงฆ์และที่สักการบูชา พระพุทธรูปให้ผืนพัตรไปทางทิศตะวันออกเสมอ เป็นประเพณีประเพณีสืบต่อกันมายาวนาน มีพระพุทธรูปประจำวันเกิด

สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติกับความสามารถในการปรับตัวของมนุษย์ซึ่งมีพัฒนาการที่ยาวนานจนกลายเป็นวัฒนธรรมและอารยธรรมอันหลากหลายสายกันนี้ได้อาศัยภูมิปัญญาอันเกิดขึ้นต่างกรรมต่างวาระในแต่ละภูมิภาค อีกทั้งมีการปะทะสังสรรค์แลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกันเป็นเวลายาวนานจึงทำให้เกิดความมั่งคั่งทางวัฒนธรรม และ เกิดเป็นมรดกทางปัญญาอันควรแก่การศึกษา และเชิดชูให้เกิดดุลยภาพในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เหมาะสมยิ่งขึ้นต่อไปทั้งในปัจจุบันและอนาคต กล่าวได้ว่าคนไทยมีภูมิปัญญา รู้จักใช้นั่นเอง

ต่อไปนี้จะเป็นการวิเคราะห์ความหลากหลายและความคล้ายคลึงของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติกับวิถีชีวิตของคนไทยในแต่ละภูมิภาคดังนี้

ภาคเหนือ

อาณาบริเวณที่มีลักษณะภูมิศาสตร์และดินฟ้าอากาศจัดอยู่ในพื้นที่ภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พะเยา เชียงราย แพร่ และน่าน รวมถึงบางส่วนของตากและอุตรดิตถ์ภูมิประเทศทั่วไปเป็นทิวเขาพาดยาวลงมาจากเหนือลงใต้เป็นริ้วๆ มีที่ราบในหุบเขาทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็กหลายแห่งที่มีแม่น้ำลำธารไหลผ่าน อันได้แก่แม่น้ำปิง วัง ยม น่านและสาขาของแม่น้ำเหล่านี้ อันมีต้นน้ำอยู่บนทิวเขาชายแดนประเทศพม่าทางตะวันตกและลาวทางตะวันออก บริเวณที่เป็นที่ราบกว้างขวางทางตอนเหนือสุดที่พอจะเป็นที่ตั้งชุมชนระดับเมืองหรือแคว้นและอาณาจักรได้ในอดีตก็คือบริเวณจังหวัดเชียงรายและพะเยา ถัดลงมาก็เป็นบริเวณกว้างใหญ่เช่นกัน คือ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง

และด้านตะวันออกเฉียงเหนือของภาคนี้ก็เป็นบริเวณอุตรดิตถ์ แพร่ น่าน ที่มีที่ราบหุบเขาเป็นชอกยาวเฉียงขึ้นไป นอกเหนือจากพื้นที่ขนาดใหญ่ดังกล่าวนี้ ก็จะเป็นที่ราบขนาดเล็กในหุบเขาที่มีอยู่มากมายในทุกจังหวัด และที่ให้เห็นทัศนียภาพที่ชัดเจน ถือเป็นกรณีตัวอย่างคือ ชุมชนขนาดเล็กในอำเภอแม่ลาน้อย อำเภอชุมขุม และอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทว่าบริเวณดังกล่าวนี้ ในฤดูหนาวมีอากาศหนาวเย็นระหว่าง 8- 18 องศาเซลเซียส โดยเฉลี่ย ฤดูฝนในภาคนี้ฝนจะเริ่มตกเร็วกว่าภาคกลางและภาคใต้ มีพื้นที่ป่าที่บึงเขาและป่าโปร่งบนเขาปกคลุมอยู่ทั่วไป เป็นแหล่งซิมซัปรองรับความชุ่มชื้นในฤดูฝน เมื่อลมมรสุม

นำฝนมาตกทั่วบริเวณก็ดูดซับน้ำไว้แล้วระบายลงมาสู่พื้นที่ต่ำกว่าตลอดปี โดยเฉพาะที่ราบหุบเขาทุกแห่ง เพื่อไหลลงสู่แม่น้ำทั้งสี่สาย

การตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานชุมชนของคนในพื้นที่นี้มีลักษณะการรวมตัวกันอยู่ภายในหุบเขาเดียวกัน ขณะเดียวกันก็แยกตัวออกจากถิ่นฐานอื่นที่อยู่ไกลออกไปคนละหุบเขา ในอาณาบริเวณหุบเขาเดียวกันผู้คนที่นิยมตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกันเป็นกระจุก และบุกเบิกไร่นาใกล้กับลำน้ำลำห้วย ด้วยความจำเป็นที่ต้องใช้น้ำหล่อเลี้ยงไร่นาได้ตลอดปีด้วยภูมิประเทศที่มีพื้นที่ทำกินจำกัดอยู่ระหว่างเขา และด้วยความจำเป็นในการบังคับน้ำและจัดสรรให้ทั่วถึงโดยยุติธรรม ชุมชนในภาคเหนือ ยกเว้นชนเผ่าที่อยู่บนดอยสูง จะมีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นในบรรดาคนที่อยู่ในหุบเขาเดียวกัน เมื่อรวมตัวกันได้ก็มักมีปัญญาสร้างระบบชลประทานที่เหมาะสมแก่ระบบภูมิประเทศที่เรียกกันว่า”เหมืองฝาย”มีการร่วมใจร่วมแรงกันจัดทำและพิทักษ์รักษาบำรุงซ่อมแซมเหมืองฝายที่เป็นสมบัติส่วนรวม มีคณะบุคคลจัดตั้งกันขึ้นเพื่อดูแลการแจกน้ำให้ทั่วถึง มีการสร้างประเพณีในการใช้น้ำ ปันน้ำและบทลงโทษสำหรับผู้ทะเลาะวิวาท ภูมิปัญญาในการใช้น้ำร่วมกันนี้มีมาแต่ครั้งโบราณ โดยมีท้าวบุญดี วั ในมังรายศาสตร์ และได้มีการสืบสานสาระสำคัญของจารีตเหล่านี้มาจนปัจจุบัน ความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชนลุ่มน้ำหุบเขาเดียวกันดังกล่าว เป็นการร่วมมือกันด้วยความจำเป็นทางเศรษฐกิจ แต่มีผลต่อเนื่องเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น เมื่อร่วมมือกันสร้างเหมืองฝายแล้วก็ร่วมกันสร้างวัด ร่วมกันฉลองนักขัตฤกษ์ต่างๆ จัดงานตามเทศกาล และร่วมบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษที่ร่วมสืบสายกันมา

เมื่อสามารถจัดการทรัพยากรสำคัญคือน้ำได้แล้ว คนในภาคเหนือก็ร่วมมือกันจัดการเรื่องที่ดินทำกินรวมไปถึงป่าที่เป็นสมบัติร่วมกันของชุมชนก็มีการอนุรักษ์ไว้แต่ครั้งในอดีต ด้วยความรู้ความเข้าใจในคุณค่าและระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่า และเมื่อแก้ปัญหาเรื่องน้ำได้แล้ว ยังปลูกข้าว โดยรู้จักคัดพันธุ์ที่เหมาะสมแก่ภูมิอากาศและภูมิประเทศ รวมทั้งเกิดภูมิปัญญาในการปลูกพืชผักผลไม้ต่างๆที่เหมาะสมกับระดับความชื้นและอุณหภูมิที่พืชเหล่านั้นต้องการ โดยสลับกับการทำนาตามฤดูกาล ความหลากหลายทางชีวภาพทั้งพืชและสัตว์จึงมีอยู่ทั่วภาคเหนือเรื่อยมา แต่ได้เสื่อมโทรมและเปลี่ยนแปลงไปแล้วอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน

อนึ่งป่าภาคเหนือซึ่งในอดีตมีพื้นที่ครอบคลุมอาณาบริเวณส่วนใหญ่่นั้น เป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีความสำคัญมากต่อชีวิตคนในภาคเหนือ เพราะนอกจากเป็นคลังของป่านานาชนิดอันมีค่าเป็นทั้งอาหาร ยารักษาโรค อาคารบ้านเรือน และสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันแล้ว ป่าเมืองเหนือยังเป็นถิ่นที่อยู่ของช้างและเป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์ด้วยไม้ที่มีค่าทางเศรษฐกิจหลายชนิด ได้แก่ ไม้สัก เป็นต้น ภูมิปัญญาของภาคเหนืออันหมายถึงความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับช้าง เกี่ยวกับป่า รวมทั้งศิลปหัตถกรรมและสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวกับไม้โดยเฉพาะไม้สัก มีความสำคัญต่อการรังสรรค์ศิลปะและวัฒนธรรมล้านนามาเป็นเวลานานหลายศตวรรษ ยิ่งเมื่อมีการแลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับคนในวัฒนธรรมอื่นๆ ได้แก่ พม่า มอญ กระเหรี่ยง ละว้า ไทใหญ่ และลาวล้านช้าง ซึ่งล้วนแต่มีถิ่นฐานรายล้อมภาคเหนือมาเป็นเวลานานแล้ว ภูมิปัญญาที่แสดงออกในทางศิลปะ สถาปัตยกรรม และหัตถศิลป์ต่างๆ ตลอดจนจนศาสตร์แห่ง

ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อม จึงเข้ามาอยู่เป็นสาระสำคัญของอารยธรรมล้านนาสืบสานมา
ตราบจนปัจจุบัน

ภาคใต้

ชาวบ้านภาคใต้มีศักยภาพและมีพลังที่ได้ใช้เวลาพัฒนามายาวนาน จนพอจะเรียกได้ว่าเป็นมรดกทาง
วัฒนธรรมอันเป็นทุนทรัพย์โดยย่อว่า ภูมิปัญญาของชาวใต้ที่ลักษณะเฉพาะเป็นของภาคใต้เอง ผิดแผก
แตกต่างจากภูมิปัญญาล้านนาหรือภูมิปัญญาอีสาน หากแต่มีรากฐานร่วมกันคือ สายใยความสัมพันธ์กับสิ่งที่
เรียกว่า “จิตวิญญาณ” ของบรรพชนและจิตวิญญาณของสรรพสิ่งแวดล้อมหนึ่ง วัฒนธรรม ข้าวหนึ่ง
พุทธศาสนาหนึ่ง และภาษาไทยหนึ่ง ด้วยการปรับตัวให้เข้ากับภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ของคาบสมุทร
แหลมทองที่มีการคบค้าสมาคมกับกลุ่มชนต่างชาติต่างพันธุ์ ต่างภาษา ต่างศาสนา และต่างวัฒนธรรม
เป็นเวลายาวนานกว่าพันปี ทำให้เกิดการหล่อหลอมลักษณะเด่นเฉพาะของชาวใต้ ซึ่งพอจะยกตัวอย่างให้
เห็นได้โดยสังเขปบางประการ เช่น

- ความรู้ความเข้าใจและเข้าถึงคุณค่าทรัพยากรที่มีอยู่อย่างหลากหลายในธรรมชาติแวดล้อม ทำให้
ชาวใต้มีระบบอาหารการกิน การใช้ยาสมุนไพรในการรักษาโรคต่างๆ การปลูกบ้านเรือนเพื่ออยู่อาศัย
การประดิษฐ์ข้าวของเครื่องใช้หลายๆประเภท มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง บ่งบอกถึงความรู้
ความสามารถในการแก้ปัญหาและการสร้างสรรค์ที่ทำให้ชีวิตสมดุลกับธรรมชาติเป็นอย่างดี

- ชาวใต้แม้จะต่างชาติพันธุ์ ต่างวัฒนธรรมกัน ก็ได้สร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ที่มี
วิธีการผลิตที่แตกต่างกันและต้องพึ่งพากัน ระหว่างชุมชนที่อยู่ทะเล ที่ราบ เขาสูง หลังเขา และสันทราย
ความจำเป็นที่ต้องพึ่งพาแลกเปลี่ยนผลผลิตกัน มีผลพลอยได้ทำให้เป็นการขยายโลกทัศน์ ชีวิตทัศน์ ขยาย
ความรู้รอบตัว และขยายวงศัมนตรีสัมพันธ์ ตลอดจนมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างชุมชนต่างถิ่น
กันอยู่เสมอ โลกของชาวใต้จึงเปิดกว้างและเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา

- การอยู่ห่างไกลศูนย์กลางอำนาจการเมืองการปกครองทำให้ชาวบ้านภาคใต้มีอิสระในการ
ตัดสินใจโชคชะตาของตนเอง มากกว่าที่จะคอยรับคำสั่งตามบังคับบัญชาหรือรับการครอบงำด้วยอำนาจที่
เหนือกว่า การพึ่งพากันเองระหว่างชุมชนและความเคยชินที่ต้องตัดสินใจโชคชะตาตนเอง ทำให้มีการ
พัฒนาการของระบบความสัมพันธ์ที่นิยมคนเข้มแข็งปกป้องรักษาชีวิตทรัพย์สินและถิ่นฐานทำมาหากินของ
ตนได้ จนบางครั้งบาง หมู่เหล่านี้ขมความเขินอายในในความหมายของคนจริงที่นำเกรงขามมากกว่าการ
เป็นอันธพาล

- ด้วยเครือข่ายการคบหาสมาคมดังกล่าว ชาวใต้ต่างชุมชนหรือต่างถิ่นกันจึงแลกเปลี่ยนกันไม่
จำกัดแค่เพียงผลผลิต แต่ขยายไปถึงแรงงาน ข้อมูลข่าวสาร วัฒนธรรม ความเชื่อ และ ศิลปวิทยาการ โดย
มีนายหนังตะลุง โนรา เป็นเพลงบอก เป็นสื่อกลางที่มีความรู้ข้อมูล เพราะเป็นผู้นำทางปัญญาที่ “เดินโรง”
อยู่เป็นกิจวัตร อีกทั้งมีการผูกมิตรที่เป็น “เกลต” ระหว่างสายสกุลต่างๆข้ามชั้วคน ก่อให้เกิดความรักความ
สามัคคีของหมู่เหล่าระดับพื้นฐาน ในลักษณะที่แตกต่าง ไปจากสังคมเครือญาติ หรือ โคตรวงศ์ของภาคอีสาน
และภาคเหนือ

- ด้วยการพึ่งพาตนเองจนเคยชินและถูกศูนย์กลางแห่งอำนาจคือราชธานีเกณฑ์เอาโภคทรัพย์ไปมาก เป็นเวลาต่อเนื่องหลายศตวรรษ เพราะเกณฑ์ไพร่พลไม่สะดวกเหมือนในภาคกลาง ชาวได้มิใช่มีน้อยจึงมีโลกทัศน์และท่าทีทรนง ไม่นับถือและไม่สยบให้กับศูนย์กลางอำนาจ ไม่ว่าจะเป็นกรุงเทพฯ หรือตัวแทนคือเจ้านายแห่งนครศรีธรรมราช และไม่ค่อยไว้วางใจคนแปลกหน้า แต่จะไว้วางใจโดยเคารพ “สัจจะ” ในหมู่พวกเดียวกันเองในเครือข่ายความสัมพันธ์ที่กว้าง มีการสร้างสรรค์ค่านิยมและรักษาปทัศสถานทางสังคมที่เป็นคตินิยมร่วมกันเองของวัฒนธรรมภาคใต้

- ชาวภาคใต้มีประสบการณ์ยาวนานในการปรับตัวให้เข้ากับระบบทุนนิยมจากภายนอก ก่อนภาคเหนือและภาคอีสาน กล่าวคือกับภาคกลางที่เป็นเมืองเปิดสู่โลกกว้าง ผ่านพบความได้เปรียบเสียเปรียบ ลุ่มๆดอนๆมาาก จนเกิดพัฒนาการของการรักษาสมดุลของทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับของชาวบ้านเอง เช่น การทำสวนยางขนานไปกับการทำนาและสวนผลไม้ การทำประมงควบคู่ไปกับการทำนา การค้าขายควบคู่ไปกับการทำสวนทำไร่ เป็นต้น ตลอดจนเมื่อเกิดมีข้อขัดแย้งกันก็นิยมให้ “คนจริง” ที่เป็นผู้ใหญ่แห่งเครือข่ายชุมชน เข้ามาตัดสินและถือเป็นการยุติข้อพิพาท แทนการพึ่งพาอำนาจรัฐระดับอำเภอ หรือ จังหวัด ด้วยสภาพการเช่นนี้เองจึงทำให้ภาคใต้มีทั้งนักเลง และเจ้าพ่อ (ซึ่งแตกต่างกันในมิติของคุณธรรมและจริยธรรม)

ภาคอีสาน

วิถีชีวิตแบบชาว-อีสานพึ่งพาตนเองแบบ “เฮ็ดกินเฮ็ดอยู่” -ในการยังชีพโดยพึ่งพิงธรรมชาติแวดล้อมบนหลักพึ่งพาตนเอง ชาวอีสานได้ปรับตัวกับธรรมชาติตั้งสมความรู้อะประสบการณ์-ปรัชญาณต่างๆ จนพัฒนาขึ้นเป็นวิถีชีวิตของตนเอง อันพอจะจับลักษณะเฉพาะได้ ซึ่งส่วนหนึ่งจะคล้ายคลึงกับวิถีชีวิตคนไทยในภาคอื่นๆเพราะเป็นวัฒนธรรมข้าวเหมือนกัน (rice culture) แต่อีกส่วนหนึ่งจะผิดแผกตามพื้นภูมิลักษณะธรรมชาติแวดล้อมและประสบการณ์สั่งสมของการปรับตัวในพื้นที่วิถี “เฮ็ดกินเฮ็ดอยู่” ของชาวบ้านอีสานพอจะสรุปได้ดังนี้

1. ชาวบ้านจะจัดเวลาทำการผลิตให้เหมาะสมกับฤดูกาล ด้วยการอนุโลมตามปัจจัยสำคัญคือ น้ำ ตามที่มีอยู่ในธรรมชาติ กล่าวคือจะทำน่าน้ำฝนปีละครั้ง ในระยะเริ่มแรกที่เริ่มฟักล้างถางพง ดินจะอุดมสมบูรณ์คือโดยธรรมชาติ ชาวอีสานจะปลูกข้าวหนอยอด ซึ่งมักจะได้น้ำจํานวนที่เหลือเกินพอจะเก็บไว้กินในยามแล้ง และใช้ในงานพิธีกรรม ต่อมาปีใดแล้งจัดจนปลูกข้าวไม่ได้ผลหรือน้ำท่วมจนทำนาไม่ได้ ก็จะใช้ข้าวที่สะสมไว้มาเลี้ยงดูจนเจือกันในยามขาด ชาวอีสานไม่นิยมปลูกพืชไร่พืชสวนอย่างเป็นลำเป็นสัน มีเพียงแต่ปลูกไว้กินเองบ้าง เนื่องจากภูมิอากาศและระบบนิเวศน์ไม่สามารถรองรับการผลิตหมุนเวียนอย่างต่อเนื่องได้ พืชที่นิยมปลูกไว้กินเอง ได้แก่ หม่อน คราม พัก แพง ถั่วฝัก ถั่วฝักฝอย ฝ้าย ปอแก้ว เมื่อในยามขาดแคลนอาหารชาวบ้านอีสานจะรู้แหล่งเสาะหาพืชป่า เช่น กลอย ขุยไม้ และพืชผักต่างๆจากป่า ที่มีสรรพคุณเป็นทั้งอาหารและยารักษาโรคของร่างกาย ความรู้ ความชำนาญในการเสาะหาพืชผักพื้นบ้านเพื่อยังชีพ นำไปสู่ความรู้ความเข้าใจเรื่องสมุนไพรที่หลากหลาย ทำนองเดียวกับที่พบเห็นในภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้เป็นอันมาก

2. ก่อนจะถึงฤดูทำนาไถนาในเดือนหกหรือเดือนเจ็ด ในเดือนสามขึ้นสามค่ำ (กุมภาพันธ์) จะเป็น “วันฟ้าเปิดประตูน้ำ” หรือ “วันฟ้าไขประตูน้ำฝน” ชาวบ้านจะเอาปุ๋ยคอกมากระจายใส่หน้าไว้ ต่อมาเมื่อฝน มาหลังสงกรานต์จึงจะไถหว่าน ซึ่งเมื่อถึงเวลานั้นดินก็จะมีคุณสมบัติเหมาะสมพอที่จะทำให้ปลูกข้าว ออกมาแล้วได้ผลผลิตที่ดี แต่ถึงกระนั้นบางปีฝนแล้งจัดหรือแล้งต่อเนื่องกัน 2-3ปี ทำให้ไม่มีน้ำพอที่จะทำ นา ชาวบ้านก็จะต้องขุดหา เผือก มัน กลอย มากินแทนและขอแบ่งปันข้าวและพืชผลอื่นๆมาจากญาติพี่น้อง มากิน ตามทำนองที่ว่า “พริกบ้านเหนือ เกือบบ้านใต้” ซึ่งเป็นทำเนียมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านาน

3. พืชผักที่เก็บมากินเป็นอาหาร นอกจากที่ปลูกกินเองเล็กน้อยในหมู่บ้านแล้ว ชาวบ้านจะนิยมเก็บ พืชผักที่ขึ้นเองตามธรรมชาติตามที่ต่างๆเช่น ตามหัวไร่ปลายนา หนองน้ำ ในป่า ในป่าทุ่งป่าทาม(ป่าที่อยู่ ติดกับสายน้ำ) ซึ่งเหล่านี้ล้วนเป็นแหล่งธรรมชาติที่สมบูรณ์ทั้งพืชและสัตว์ พืชผักพื้นบ้านในท้องถิ่นของ ภาคอีสานได้แก่ ผักกระโดน ผักหวาน ผักติ้ว ตำลึง สะเดา กระถิน ชะอม แคน จิก ผักเสี้ยน สายบัว เท้า (สาหร่ายน้ำจืด) รวมทั้งเห็ดและแมลงต่างๆ นอกเหนือจากขิง ข่า ตะไคร้ โหระพา สะระแหน่ ใบย่านาง พริก มะเขือ ฯลฯ ที่ปลูกไว้กินข้างรั้วบ้าน ส่วนเกลือสินเธาว์ ปัจจุบันนิยมซื้อเช่นเดียวกับน้ำปลา แต่ในอดีต ชาวบ้านจะช่วยกันเอาเกลือผิวดินไปต้มทำเกลือใช้เอง เพื่อปรุงและถนอมอาหารด้วยการหมักดองต่างๆ

4. สำหรับเนื้อสัตว์ ชาวบ้านจะหาปลาจาก ห้วย หนอง คลอง บึง หรือแหล่งน้ำต่างๆ เป็น กิจวัตร เมื่อใดที่ได้ปลามาก็จะทำปลาร้าใส่ไหไว้กิน เนื้อสัตว์อื่นๆที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ชาวบ้านมีความรู้ ความชำนาญ ในความสามารถที่จะ จับ ดัก ล่า หรือเสาะหาเป็นอาหารได้มากมายหลายวิธีการ เกินกว่าที่ ชาวเมืองหรือคนสมัยใหม่จะนึกถึงความเป็นไปได้ ชาวบ้านจะรู้จักถิ่นทำเลที่สัตว์แต่ละชนิดอาศัยอยู่ รวมไปถึงรู้จักนิสัยหรือธรรมชาติของสัตว์ชนิดนั้น จึงทำให้มีความคิดความสามารถในการออกแบบเครื่องมือ จับ ล่า หรือเสาะหา สัตว์ที่ต้องการ มาตั้งแต่สมัย โบราณจนถึงปัจจุบัน

5. เครื่องมือที่ใช้หรือผลิตกันที่พื้นบ้านนานาชนิด ไม่ว่าจะเพื่อ ทำไร่นา ล่าสัตว์ ปรุงอาหาร หรือ ใช้สอยในชีวิตประจำวัน ล้วนเป็นสิ่งที่ชาวบ้านผลิตหรือทำขึ้นเองเกือบทั้งสิ้น ดังที่เคยเป็นมาตั้งแต่ใน สมัยโบราณ มีเพียงไม่กี่ชนิดเท่านั้นที่ต้องซื้อหา ชาวอีสานมีความรู้และความสันทัดในการนำเอาสิ่งของ ใกล้เคียงที่ได้จากธรรมชาติ มาประดิษฐ์หรือคิดแปลงเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เช่น เอากกทอ ผือไผ่ มาสานเป็น เสื่อ กระบุง กระติบ กระด้ง ช้อนปลา ตะกร้า ตะแกรง ลอบ ไซ โถ แคร่ ฯลฯ ซึ่งงานหัตถกรรมพื้นบ้านเหล่านี้เกิดขึ้นตามความจำเป็นและหน้าที่ใช้สอยของเครื่องมือทำงาน หรือสิ่งประดิษฐ์นั้นๆจะ สอดคล้องกับระบบนิเวศน์ของภูมิประเทศและการยังชีพของชาวอีสาน ส่วนประดิษฐ์กรรมพื้นบ้านที่ได้รับการฟื้นฟูใหม่ในบทบาทแห่งเศรษฐกิจนั้นได้แก่ การเลี้ยงไหม ปั่นด้าย ทอผ้า โดยการสืบสานลายผ้า พื้นเมืองที่มีตั้งแต่โบราณ อย่างมีคุณค่าและงดงามต้องตาของผู้ที่รักศิลปะ

ภาคกลาง

ภูมิปัญญาภาคกลาง-ภูมิปัญญาในการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติและสังคมและวัฒนธรรม

ภูมิปัญญาข้าว- ภาคกลางของประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นอู่ข้าวอู่น้ำที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลก ซึ่งเนื่องมาจากพื้นที่ที่เป็นที่ราบลุ่มอันกว้างใหญ่ไพศาล ชาวไทยได้อาศัยลักษณะภูมิประเทศในการทำนาในรูปแบบนาข้าวและนาหว่าน ตามลักษณะความเหมาะสมของพื้นที่ แต่ไม่ว่าจะเป็นนาข้าวหรือนาหว่านก็เป็นการปลูกข้าวแบบมีน้ำขังเลี้ยงต้นข้าว ซึ่งแตกต่างกับ การปลูกข้าวบนภูเขา ลักษณะการปลูกข้าวแบบน้ำขังนี้เป็นผลจากการอยู่รวมกันอย่างพอเหมาะและพอดี ระหว่างคนและธรรมชาติเพราะสภาพแวดล้อมที่เป็นที่ราบทำให้ตะกอนถูกพัดพามาขังเป็นแอ่งทับผลผลิตธรรมชาติที่เหมาะสมกับการปลูกข้าวแบบแอ่งน้ำขัง

ภูมิปัญญาในการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนและชุมชน – การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนและชุมชนของคนในภาคกลางเป็นไปตามอิทธิพลของสภาพแวดล้อมประการหนึ่งและตามครรลองประวัติศาสตร์และการพัฒนาสังคมไทยอีกประการหนึ่ง ซึ่งก่อให้เกิดวิถีชีวิตแบบพึ่งพากันและกัน ซึ่งอาจแบ่งพิจารณาเป็น

- ก. การตั้งชุมชนตามลักษณะภูมิประเทศแห่งที่ราบลุ่มแม่น้ำ – โดยสภาพภูมิศาสตร์ของกลุ่มแม่น้ำภาคกลาง เมืองหรือชุมชนส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในที่ราบลุ่มแม่น้ำลำคลองซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคม ในสมัยโบราณเมืองต่างๆมักเอาแม่น้ำหรือลำคลองตามธรรมชาติ เป็นแนวคูเมืองเพื่อป้องกันข้าศึก ศัตรู เมืองที่ขุดขึ้นก็ได้นำดินมาถมก่อกำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในขณะเดียวกันในคูเมืองในการคมนาคม และได้ อาศัยน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และระบายสิ่งโสโครกด้วย จากคูเมืองและลำน้ำตามธรรมชาติก็จะมีเส้นทางคมนาคมทางน้ำติดต่อระหว่างชุมชน เกิดการแลกเปลี่ยนผลผลิตให้พอมีพอใช้กันอยู่ทั่วถึง
- ข. ระบบความสัมพันธ์ระหว่างบ้านเรือนและครัวเรือน บ้านหรือหมู่บ้านอันประกอบด้วยครัวเรือนหลายๆครัวเรือนในภาคกลาง มีระบบความสัมพันธ์ใกล้ชิดเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันดังจะสังเกตได้ว่าบริเวณบ้าน มักจะ ไม่มีรั้วคนในระแวกเดียวกันจะสามารถพึ่งพาอาศัยกันได้เสมือนพี่น้องเป็นการอยู่อย่างสามัคคีและมีกำลังที่มั่นคง

กล่าวโดยรวมคือภูมิปัญญาของชาวภาคกลางนั้นจะเน้นไปที่การอยู่โดยอาศัยธรรมชาติ และความสัมพันธ์ฉันท์พี่น้อง จุนเจือกันแบบ “พอเพียง” คือ สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยอาศัยการพึ่งพากันในชุมชน

ภูมิปัญญาดังกล่าวไว้ทั้ง สี่ภาคเห็นได้ว่าภูมิปัญญาที่กล่าวข้างต้นทั้งหมด เป็นภูมิปัญญาที่มีคุณค่า มีศักยภาพเป็นภูมิปัญญาที่แม้จะเข้าลักษณะล้าสมัยยุคสมัย แต่ก็สามารถนำเอามาศึกษา หรือนำมาใช้เป็นบริบทใหม่ในปัจจุบันและอนาคตพัฒนาการของภูมิปัญญาและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านทุกภูมิภาค เป็นผลพวงของการเรียนรู้เกี่ยวกับสรรพสิ่งแห่งธรรมชาติแวดล้อมแล้วปรับตัว สร้างสรรค์ขึ้นเป็นวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีพในสภาพแวดล้อมนั้นๆ ดังเห็นได้จากการจัดระบบเหมืองฝายแห่งภาคเหนือ ที่มีได้มีความสำคัญเฉพาะการจัดสรรทรัพยากรน้ำมาหล่อเลี้ยง การกสิกรรมในบริเวณที่ราบระหว่างเขาเท่านั้น แต่เป็นแก่นของการจัดระบบความสัมพันธ์แห่งชุมชน และระหว่างชุมชน เช่นเดียวกับการสร้างบ้านเรือนและการทำนาทำสวนในภาคกลาง ก็อาศัยระบบนิเวศที่มีฤดูกาลน้ำมากน้ำน้อยแห่งพื้นที่ราบลุ่ม มีสายน้ำหล่อเลี้ยงเป็นหลักในการทำมาหากินการแก้ปัญหาในการครองชีพที่รับสภาพความจริงอันแตกต่างจากภาคเหนือ หรือการดำเนินชีวิตตาม ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ของชาวอีสานก็เป็นไปตามความผันแปรของฤดูกาล

ในรอบปีโดยผูกพันแน่นแฟ้นอยู่กับศรัทธาความเชื่อพระพุทธศาสนา รวมถึงระบบการพึ่งพากันระหว่างคนต่างชุมชนที่มีการผลิตและการบริโภคต่างกันด้วยการ “เป็นเกลอ” กันของเครือข่ายชุมชนภาคใต้ที่เป็นสังคมเปิดเป็นต้น

ภูมิปัญญาใหม่ๆที่รับเข้ามาจากโลกภายนอกมิได้เข้ามาทดแทนภูมิปัญญาดั้งเดิมหรือภูมิปัญญาที่พัฒนาไว้เดิมทั้งหมดสำหรับสังคมไทยระดับ “ชาวบ้าน” หากแต่ในหลายกรณี ภูมิปัญญาดั้งเดิมจะได้รับการทดสอบ เลือกเฟ้นและดัดแปลงให้สามารถแก้ปัญหา หรือตอบสนองความต้องการในการปรับตัว ตามบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและทำหน้าที่เป็นฐานรองรับภูมิปัญญาใหม่ๆเข้ามาผสมผสานต่อเนื่องไป ดังจะเห็นได้จากอาหารการกิน การรักษาพยาบาล การใช้สมุนไพร ตลอดจนเรื่องพิธีกรรม ความเชื่อที่นำมาใช้เพื่อรักษาคุณภาพในระบบสัมพันธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จะเห็นได้จากความรู้ความสามารถในการปรับตัวโดยการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมในบริบทใหม่ ในลักษณะที่เป็นการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของคนไทยทุกภูมิภาค เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน เช่น กองทุนหมู่บ้านที่เติบโตจนเป็นสวัสดิการชุมชนของคนภาคใต้ การบวชต้นไม้ การสืบชะตาแม่น้ำของคนภาคเหนือ การแก้ปัญหาเรื่องน้ำของชาวอีสาน และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนภาคกลางที่ถูกสังคมเมืองและการขยายตัวของอุตสาหกรรมรุมล้อม เป็นต้น

สำหรับคนไทยโดยทั่วไปทุกภูมิภาค การปรับตัวของสังคมไทยไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสิ้นเชิงแบบบูดรากรตอน โคน แต่เป็นการปรับเปลี่ยนที่ยึดรากฐานภูมิปัญญาดั้งเดิมอันมีอยู่เดิม ที่มีพลวัตในตัวของมันเองอยู่แล้ว ทั้งโดยจิตสำนึกและได้สำนึก ดังจะเห็นได้จากการปรับระบบความสัมพันธ์ที่ยังคงให้ความสำคัญกับเครือญาติและชุมชนของคนอีสาน ระบบอุปถัมภ์ในรูปแบบต่างๆของคนทุกภูมิภาค การจัดช่วงชั้นทางสังคมในแนวตั้งของสังคมไทยภาคกลางและในเมืองหลวง (ไม่ว่าส่งผลในทางบวกหรือลบก็ตาม) และการปรับระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการถ่วงดุลย์ระหว่าง “อำนาจ” กับ “อิทธิพล” ของคนไทย โดยทั่วไปโดยเฉพาะภาคกลาง เป็นต้น

ภูมิปัญญาของคนไทยในภูมิภาคต่างๆมีความหลากหลาย ตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติและลักษณะสังคมที่แตกต่างกันระหว่างท้องถิ่นที่เป็นภูมิลำเนาของกลุ่มชนหลายชาติพันธุ์ หลายภาษาหลายความเชื่อ ความหลากหลายแห่งภูมิปัญญาเหล่านี้มิใช่ความแตกต่างที่นำไปสู่ความไร้พลัง ตรงกันข้าม เป็นความร่ำรวยมั่งคั่งทางปัญญาที่เป็นพลังสำคัญ ถ้าสามารถเข้าถึงความหมายและคุณค่าแห่งภูมิปัญญาอันหลากหลายนั้นๆ ได้

การสร้างสรรคภูมิปัญญาในสังคมไทยระดับพื้นบ้าน เป็นการสั่งสมความรู้และประสบการณ์อันยาวนาน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ลักษณะต่างๆที่มีอยู่ตามธรรมชาติของมนุษย์ในการปรับตัวทั้งกับธรรมชาติและปรับตัวในสังคมมนุษย์ด้วยกัน กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาตินี้เป็นศักยภาพอันยิ่งใหญ่ที่ปัจจุบันเราให้ความสำคัญน้อยเกินไป แต่จะกลับมามีความสำคัญอย่างสูงอีกครั้งหนึ่ง นอกเหนือจากการเรียนรู้ในรูปแบบการศึกษา ทั้งในด้านวิธีการ เนื้อหาและระบบปฏิสัมพันธ์ ภูมิปัญญาในการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์มีพื้นฐานที่สอดคล้องกับเครือข่ายการเรียนรู้สมัยใหม่ในสังคมข้อมูลข่าวสาร ที่ได้มาถึง

แล้ว เป็นการประสานกันระหว่าง การเรียนรู้ใน “โลกเทียมจริง” (Virtual Reality) และ โลกกายภาพที่มนุษย์ รู้จักคุ้นเคยมาแต่เดิม¹

ไม่ว่าจะเป็นภูมิภาคใดคนไทยก็ล้วนแต่อยู่อย่างพึ่งพิงธรรมชาติ คำว่าพึ่งพิงหมายถึง “รู้จักใช้และรู้จักรักษา” และที่สำคัญคือคนไทยรู้จักเกื้อกูลและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หากจะยกคำกล่าวที่ว่า “คนไทยคนไทยจะรู้ได้ใจ ถ้ามีน้ำใจละคนไทยแน่นอน” ก็คงจะไม่ผิดนัก การอยู่อย่างพึ่งพิงกันทำให้คนไทยมีกินมีใช้และ ไม่จำเป็นต้องเร่งผลผลิตเพื่อส่งขาย ความอุดมสมบูรณ์ของประเทศไทย ในน้ำมีปลาในนามีข้าว คนไทยสามารถอยู่กันแบบ พอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ สิ่งที่จะกล่าวต่อไปคือปัญหาของการอยู่แบบภูมิปัญญาใหม่ และการแก้ไข โดยการใช้ ภูมิปัญญาของคนไทยและการดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียงได้อย่างเป็นสุข

ย้อนอดีตไปกว่า 100 ปี โครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของไทย ได้ถูกปรับเปลี่ยนอย่างมากจากแนวทฤษฎีการพัฒนาเพื่อความทันสมัย (Modernization) ที่ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากตะวันตก เข้าทำการรื้อระบบดั้งเดิมที่รัฐไทยสมัยก่อนใช้ระบบอุปถัมภ์ในการจัดความสัมพันธ์ทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และทรัพยากร ดินแดนสยามที่เคยมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรม และมีการจัดความสัมพันธ์ทางสังคมแบบอุปถัมภ์อันมีรากฐานคุณธรรมกำกับอยู่ ได้ถูกถอนรากถอนโคน และสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ที่แผ่ขยายอำนาจ กลไก เข้าครอบงำทุกปริมณฑล

กระบวนการการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ (Nation state) โดยปรับโครงสร้างมิได้กระทำในมิติทาง เศรษฐกิจ การเมืองเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการแผ่ขยายวัฒนธรรมของกลุ่มอำนาจหลักซึ่งก็คือ วัฒนธรรม เมือง วัฒนธรรมตะวันตก ที่เข้าครอบงำวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีความหลากหลาย ให้กลายสภาพเป็น วัฒนธรรมเดียว ที่มีระเบียบแบบแผน วิถีชีวิต ระบบเศรษฐกิจแบบเดียวกันและขึ้นตรงต่อส่วนกลาง ทั้งนี้ โดยอาศัยการปรับ โครงสร้างการปกครองตั้งแต่สมัย ร.5 การสร้างกระแสชาตินิยมผ่านสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น พุทธศาสนา, ภาษาไทย, มารยาทไทย เป็นต้น

การปรับ โครงสร้างเพื่อทันสมัยรุนแรงมากขึ้น เมื่อประเทศตะวันตกเข้ามาวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ประเทศ (แผนฯ1 เริ่มปี2504) ให้ก้าวไปสู่ระบบเศรษฐกิจส่งออกภายใต้ลัทธิทุนนิยมในสมัยจอมพลสฤษดิ์ มีการปรับ โครงสร้างของการจัดการทรัพยากรเป็นลำดับขึ้น ตั้งแต่การสถาปนาอำนาจรัฐเหนือทรัพยากรที่เป็นของท้องถิ่นหรือชุมชนมาก่อน โดยการควบคุมดินแดน (Territorialization) เช่น ออกกฎหมายนิยามกรรมสิทธิ์ของรัฐเหนือทรัพยากรทั้งหมด หรือการจัดทำแผนที่อ้างเขตแดนอำนาจรัฐ ตามมาด้วยการจัดตั้ง กลไกของรัฐเข้าควบคุมทรัพยากร และถ่ายโอนหรือเปิดช่องให้เอกชนเข้าใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่รัฐช่วงชิงมาจากท้องถิ่น โดยการสร้างระบบกรรมสิทธิ์เอกชน (Private property rights) เหนือทรัพยากร เช่น เอกสารสิทธิ์ที่ดิน หรือการให้เอกชนเช่าทรัพยากร ส่งผลให้เกิดบริโลกทรัพยากรอย่างล้างผลาญ และมีความรุนแรงมาก ตั้งแต่รัฐบาลเปรมที่ดำเนินนโยบายเร่งรัดการเติบโตเศรษฐกิจส่งออก (Export-led growth) ปราบปรามการฉ้อฉลความล้มละลายของชนบทเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง สวนทางกับการเติบโตของเมืองและอุตสาหกรรมที่ดูดทรัพยากรจากชนบท ฐานทรัพยากรอันเปรียบเสมือนทุนชีวิตของชุมชนท้องถิ่นเสื่อมสูญติดตามด้วยระบบเศรษฐกิจพึ่งตนเองของท้องถิ่นพังทลาย เปลี่ยน ไปสู่เศรษฐกิจพึ่งพิงกับภาคเมือง กลไกรัฐ

ได้เข้าควบคุมจัดการกับวิถีชีวิตของผู้คนในนามของ “นโยบายรัฐ” วัฒนธรรมหลักได้ปรับเปลี่ยนวิถีคุณค่า วิถีคิด และทำลายกระบวนการเรียนรู้ในท้องถิ่น ทำลายอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ (Ethnic Identity) อย่างรุนแรง ภายใต้กระบวนการผนวกท้องถิ่นทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เข้าสู่ส่วนกลางนั้น แต่ในความสัมพันธ์ ทางอำนาจ ชนบทหรือท้องถิ่นกลับถูกกันออกไปสู่ความเป็นชายขอบ (Marginality) โดยผ่านการนิยาม สร้าง ความหมาย จัดประเภท และกีดกันการเข้าถึงอำนาจ เช่น การนิยามให้เกษตรกร เป็นพวก “โง่ จน เจ็บ” ให้ ชนบทเป็น “แหล่งแรงงานราคาถูก” ให้กลุ่มชาติพันธุ์ที่สูงเป็นพวก “ทำลายป่า” “ค้ายาเสพติด” ซึ่ง กระบวนการสร้างความ เป็นชายขอบ หรือสร้างภาวะความเป็นอื่น (Otherness) ให้กับชนบท ได้เป็นตัวสร้างความชอบธรรมให้โครงการพัฒนาทั้งหลายของรัฐ เข้าทำการ “พัฒนา” อย่างเหมายัน แต่ยิ่งพัฒนากลับพบว่าการเติบโตของเมืองและอุตสาหกรรมได้ผลักดันกระตุ้นด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมให้ชนบทรับเคราะห์ (Externality) เช่น ชาวเขาต้องถูกย้ายจากป่าเพื่อหลีกเลี่ยงให้กับรัฐและทุน มลพิษอุตสาหกรรมทำลายสิ่งแวดล้อมชนบท

ท่ามกลางการรุกรานของรัฐและทุนที่ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ เข้าแย่งชิงทรัพยากรจากท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นจำนวนมากได้ลุกขึ้นต่อต้าน ดังเช่น การคัดค้านการสัมปทานไม้ในทุกภาค การพยายามรักษา ป่าชุมชนเพื่อป้องกันรัฐและทุน การต่อต้านเขื่อน หรือโครงการรัฐขนาดใหญ่ เพื่อรักษาวิถีแห่งท้องถิ่น การ สร้างระบบเศรษฐกิจพึ่งตนเองในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการทำธุรกิจชุมชน การทำกลุ่มออมทรัพย์ การสร้างตลาด ท้องถิ่น เพื่อต้านทานกลไกตลาด การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน การฟื้นฟูคุณค่าท้องถิ่น หรือการ กำหนดอัตลักษณ์ของตนเองเสียใหม่ โดยไม่สยบยอมต่อกระแสอำนาจหลัก ให้ศักดิ์ศรีแก่กลุ่มชาติพันธุ์ตนเองกลับคืนมาในสถานการณ์ใหม่

พัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์ ก็คือ “สิทธิชุมชน” โดยมีเป้าหมายเพื่อการปรับสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างรัฐ ทุน และประชาชนเสียใหม่ วาทกรรมสิทธิชุมชน จึงมีนัยสำคัญที่แฝงไว้้อย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการสถาปนารูปแบบสิทธิของชุมชนในการขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนดังกล่าว ได้ชูอุดมการณ์สำคัญในการ ด้านทานกระแสการถ่วงดุลกับสิทธิรัฐและสิทธิปัจเจก เพื่อสร้างทางเลือกเกี่ยวกับระบบสิทธิในการจัดการ ทรัพยากร หรือเป็นนัยแห่งการต่อสู้เพื่อการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมของประชาชน หรือแม้แต่การคือ แฝงซ่อนนโยบายการพัฒนาที่ก่อปัญหา หรือเป็นการพยายามนิยามความหมายแห่งการ “พัฒนา” เสียใหม่ถ้า อธิบายง่าย ๆ ถ้าคนๆหนึ่งมีที่ดินที่ไร้เพาะปลูกได้ต้องการที่จะปลูกพืชเลี้ยงสัตว์สำหรับยังชีพได้ มันเป็น จุดเริ่มต้นของแนวคิดแบบพอเพียง ครั้นเมื่อสามารถปลูกพืช เลี้ยงสัตว์จนมากเกินกว่าการบริโภคแล้ว จึงนำ ส่วนที่มีเกินไปแลกกับสินค้าของผู้อื่น หรือที่เรียกว่า barter system ซึ่งเป็นพื้นฐานจริงๆของทุนนิยม หมายความว่า ยิ่งใครมีส่วนเกินมาก ก็ยิ่งขอแลกได้มาก เมื่อการแลกเปลี่ยนของต่อของมัน ไม่สามารถคำนวณ เป็นหน่วยได้ชัดเจน เราจึงสร้างสิ่งที่เป็นตัวแทนในการแลกเปลี่ยนสามารถกำหนดมูลค่าได้ โดยจะต้องนำสิ่ง ที่มีค่าที่คนทั่วไปยึดถือมาเป็นหลักประกัน นั่นก็คือเงิน โดยเรานำทองมาเป็นสิ่งที่ค้าประกันเงินทุกบาทที่เรา ผลิตออกมา ดังนั้นเมื่อเกิดเงินขึ้นในระบบ การแลกเปลี่ยนสินค้าจึงมีความสะดวกขึ้น และขยายออกไปใน ระดับโลกเนื่องจากเรามีมาตรฐานในการวัดมูลค่าที่เหมือนกันทั้งโลก

ทุนนิยมแต่เดิมเกิดจากพื้นฐานของความขาดแคลนและความมั่งมีของแต่ละพื้นที่ โดยความขาด

แคลนในทรัพยากรตัวใดมีมาก ราคาหรือมูลค่าในการแลกเปลี่ยนก็จะสูงตาม เมื่อราคาสูงก็จะผลิตออกมาให้มากขึ้นจนกระทั่งมันเกินความต้องการ ทำให้ความขาดแคลนหมดไปราคา ก็จะลดต่ำลง ขณะที่เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดเป็นเหตุเป็นผล คือให้เรากลับมาดูตัวเองว่าเราขาดแคลนอะไร ถ้าเราทำมาหากินได้โดยไม่ได้ขาดแคลนอะไรมาก โอกาสที่เราจะต้องเอาสินค้าเราจำนวนมาๆมูลค่าเพียงน้อยนิดไปแลกสินค้าที่มีราคาสูงก็จะน้อยลง แต่ทุกวันนี้ สังคมมันเปลี่ยนไป คำว่าขาดแคลนในสังคมปัจจุบันไม่ได้เป็นการตอบสนองในเชิงความต้องการทางกายภาพ เช่นต้องการอาหารเมื่อหิว ต้องการที่อยู่อาศัยเมื่อหนาว ฝนตกอีกต่อไป มันกลายเป็นความต้องการทางจิตภาพ คือ ต้องการสิ่งที่ตอบสนองความสุขทางด้านจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ต้องการได้กระเป๋าหิ้วสวย ต้องการได้โทรศัพท์มือถือรุ่นใหม่ๆที่เท่ๆ ต้องการทำให้ผิวขาวทั้งๆที่พ่อแม่ดำเมี่ยม ต้องการขับรถราคาแพง เป็นต้น ซึ่งจริงๆแล้วการผลิตสินค้าเหล่านี้ออกมาไม่ได้ตอบสนองความขาดแคลน แต่ใช้วิธีการสร้างภาพให้คนเรารู้สึกว่าเราขาดแคลน โดยการให้การโฆษณาชวนเชื่อ คนเรามันถึงจุดที่แยกแยะไม่ออกว่า เราต้องการมันจริงๆ หรือเราแค่อยากจะได้มันเท่านั้น เพราะเราถูกกระตุ้นความต้องการตลอดเวลา ยิ่งเมื่อมนุษย์เราต้องการในสิ่งที่จริงๆแล้วไม่ได้ขาดแคลนอะไรเลยราคาสินค้าก็ยิ่งแพงขึ้นขณะที่รายได้ของเราไม่โตตาม เลยนนำมาสู่จรรยาบรรณคือเอาสินค้าไปก่อน แล้วจ่ายทีหลังหรือพูดง่าย ๆ ว่า เป็นหนี้ คนเราก็เลยต้องหาเงินมากขึ้นมาเพื่อจ่ายซื้อต้นทุนของเงินที่เราไปเอามาก่อนหน้า ก็คือดอกเบี้ย โดยที่เราไม่ได้ของอะไรตอบแทนมาเลยนอกจากค่าดอกเบี้ยอย่างสุดซึ้งจากผู้ให้เรากู้ยืม คือ bank และ non-bank ทั้งหมด

ในหลวงของเราทรงเข้าใจสถานการณ์เหล่านี้และเห็นมานานแล้ว เพราะท่านทรงตระหนักถึงระดับความรู้ความเข้าใจของประชาชนในการแยกแยะความต้องการในเชิงกายภาพ และจิตภาพ ท่านต้องการให้ทุกคนในประเทศ ให้ใช้เหตุผลในการใช้ชีวิตให้มากขึ้น เราลองคิดง่ายๆ ถ้าเราสามารถแยกแยะกระเป๋าหิ้วสวยราคาเป็นแสนกับการเป่าธรรมชาติราคาห้าร้อยได้ เราก็จะมีเงินเก็บมากขึ้นอีกเป็นแสนบาท ในจำนวนนี้ถ้าเรานำมาซื้อที่ดินเพื่อเพาะปลูกจนได้ผลผลิตเพียงพอ เราก็ไม่ต้องทำงานเป็นลูกจ้างตลอดชาติ ในปัจจุบันนั้น การตอบสนองเศรษฐกิจพอเพียงมีสองรูปแบบคือ

1. ลดภาระการนำเข้าสินค้าที่ประเทศของเราขาดแคลน
2. ปรับปรุงสวัสดิการในภาคประชาชน ให้มีมาตรฐานในการใช้ชีวิตที่ดี เช่น มีสวัสดิการ รักษาพยาบาล การศึกษา แหล่งธรรมะ ซึ่งไม่ทำให้ประชาชนต้องเสียเงินทองในการใช้จ่ายเรื่องเหล่านี้มาก หรือเสียของที่สุด

ตัวอย่างต่อไปนี้เป็นตัวอย่างที่ไม่ดีของค่านิยมของคนไทยในปัจจุบัน

- การซื้อของที่ห้างสะดวกซื้อที่โฆษณาว่าของสิ่งนั้นถูก แต่ความจริงแล้วมันไม่ได้มีราคาถูกกว่าที่อื่นเลย

- การซื้อของตามโฆษณาเป็นการประหยัด บางห้างมีแคมเปญ Buy one get one free ทั้งๆที่เราต้องการเพียงอันเดียวแต่เราก็ซื้อ ซึ่งราคาของอีกอันบางส่วน ได้ถูกนำไปรวมกับอันที่เราได้ฟรีมาแล้ว
- การซื้อของที่ modern trade ต่างๆ ที่บอกว่าถูกนั้น จริงแล้วแพงกว่าปกติถึง 30% ถ้าเราไปเดินตลาดเปียก หรือตลาดสดจะพบว่าเป็นเรื่องจริง อย่างเช่นผักในห้างจะใส่ packaging อย่างดี จำนวนมากๆต่อ package เช่น คะน้ากำละ 4 ซีด ทั้งที่ทำการต้องการเพียงสองซีดแต่มันไม่มี เราก็เลยต้องซื้อสี่ซีด ไปแล้วก็ใช้ไม่หมด ขณะที่ในตลาดเปียกเราจะซื้อเท่าไรก็ได้
- การใช้สินค้าในเรื่องของ function หรือใช้ตามหน้าที่ของมัน หรือใช้เพราะความเท่ หรือ ไม่เต็มประสิทธิภาพ เช่น ซื้อคอมมาเล่นเกม

จากตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นว่าค่านิยมที่คนไทยมีในปัจจุบันนี้เป็นสาเหตุทำให้คนไทยใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือยเพื่อสนองความต้องการที่สะดวกสบายมากกว่าความประหยัด

วิธีการดำเนินชีวิตของคนไทยในปัจจุบันนั้นเป็นวิถีชีวิตที่เร่งรีบแข่งขันกับเวลา คนหันไปให้ความสำคัญกับวัตถุเพิ่มขึ้น และความสัมพันธ์ที่เคยมีมาแต่ในครั้งอดีตก็เริ่มจางหายไป เนื่องจากใช้เวลาส่วนใหญ่ทุ่มเทไปกับการหาเงิน หาเงิน แล้วก็หาเงิน เพื่อมาตอบสนองความต้องการทางโลกที่มีมากเกินไปจนความพอดี บางรายถึงกับยอมจากดอกเบี้ย โทศๆ ให้กับเงินทุนนอกระบบเพื่อสิ่งเหล่านี้ก็มี ในเมื่อสังคมไทยทุกวันนี้ดำเนินไปแบบนี้แล้วจุดยืนของคนไทยในทุกวันนี้เป็นแบบไหน ความสุขของเราคืออะไรกันแน่ ความสุขกับการอยู่อย่างพอมือพอกิน หรือความสุขที่แลกมาเพื่อให้นักภายนอกดูว่าเราร่ำรวย เป็นผู้ดี มีสกุล ใช้ของแบรนด์เนม ซึ่งถ้าจริงแล้วฉากหลังของความสวยงามเหล่านี้ คือ ความทุกข์แล้วหยาดเหงื่อที่เราแลกไปกับความอยากได้ที่เกินพอดีของเรา

ซึ่งลักษณะการใช้จ่ายเกินตัวเป็นลักษณะที่พบเห็นได้อย่างทั่วไปในสังคมไทย ตลอดช่วงเวลานับเป็นทศวรรษที่ผ่านมา พบว่าคนไทยใช้จ่ายผ่านบัตรเครดิตในอัตราที่สูงกว่าคนในประเทศที่พัฒนาแล้ว คนไทยมักนิยมใช้ของนอกมากกว่าของที่ผลิตใช้เองในประเทศ นิยมเที่ยวต่างประเทศมากกว่าการเที่ยวในประเทศ และด้วยสาเหตุนี้เองที่ทำให้ประเทศไทยมักจะขาดดุลทางการค้า ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะมีการณรงค์ให้เที่ยวในเมืองไทย และใช้สินค้าไทยแล้วก็ตาม

สาเหตุอีกประการหนึ่งก็คือ การที่สังคมไทยในปัจจุบันให้คุณค่าแก่ความร่ำรวย และยึดถือค่านิยมที่ว่า บุคคลใดที่มีเงินทองและทรัพย์สินมากนั้น จะ ได้สิ่งตามมา คือ อำนาจ เกียรติ ความนับหน้าถือตา และการยอมรับ โดยเหตุนี้จึงเกิดการนำสถานะทางวัตถุมาเป็นมาตรฐานในการวัดคุณค่าของคนและความนับหน้าถือตา เมื่อผสมผสานกับการที่คนไทยมีลักษณะนิสัยรักสบาย ไม่ชอบดิ้นรนและแข่งขันเป็นผลให้คนไทยชอบสิ่งที่ได้มาง่ายๆ โดยไม่ต้องทนและรอคอย รวมทั้งการไม่ชอบทำงานหนัก ทำให้คนไทยจำนวนไม่น้อยขาดความอดทนในเรื่องของการออม และสิ่งเดียวที่คนจำนวนมากสามารถได้รับจากการไม่ต้องทำงานคือ "หนี้" ซึ่งถ้าหากเราลองสำรวจสิ่งของภายในบ้านของคนจำนวนมาก เราจะพบว่าของหลายอย่างที่วางอยู่ในบ้านนั้น เราพูดได้ว่าเข้าขั้น "สินค้าฟุ่มเฟือย" นั่นเป็นเพราะคนจำนวนมากมักใช้อารมณ์ความรู้สึกและความพอใจของตนในการซื้อของเหล่านี้มา และสินค้าฟุ่มเฟือยเหล่านี้เองเป็นต้นเหตุก่อให้เกิด "หนี้บริโภคร"

ซึ่งสามารถสร้างความทุกข์ตามมาให้กับชีวิตคนในสังคมจำนวนมากไม่น้อย หลายคนอาจมีหนี้สินล้นพ้นตัวและ
ในที่สุดก็ไม่สามารถผ่อนชำระราคาของสิ่งเหล่านี้ที่ซื้อมาได้

ดังนั้นการที่เราจะเริ่มเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้จ่ายเพื่อทำให้เรามีวิถีการดำเนินชีวิต
ที่ดีขึ้น เราควรเริ่มที่จะแก้ไขคำว่า "ฟุ่มเฟือย" ออกจากพจนานุกรมชีวิตของเรา แล้วเริ่มป้อนศัพท์คำว่า
"ประหยัดและอดออม" เข้าไปให้ชีวิตของเราได้เริ่มเรียนรู้

การออม คือการสำรองเงินไว้ใช้ยามขาดสน เราควรยึดแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระราชดำรัสแก่พลกนิกร ในวันที่ 4
ธันวาคม พ.ศ. 2540 โดยมีหลักการเกี่ยวกับการใช้เงินเท่าที่มีตามฐานะของตนเอง และให้รู้จักการวางแผนการ
ใช้เงิน กล่าวคือ สิ่งที่ฟุ่มเฟือยราคาแพงแต่ไม่มีประโยชน์เราไม่ควรซื้อ ยกตัวอย่างเช่นสินค้าแบรนด์
เนมที่มีประโยชน์ใช้สอยเท่ากับสินค้าที่ผลิตในไทยแต่ราคาของมันแพงกว่าหลายเท่าตัว พระราชดำรัส
ดังกล่าว มีความว่า "การจะเป็นเสือนั้นมัน ไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพออยู่พอกิน และมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่
แบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกิน หมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง"

ความร่ำรวยนั้นอยู่ที่คนเราจะนิยม ในความเป็นจริงแล้วการมีพอกินพอใช้ก็เป็นทรัพย์สินสมบัติที่
มากมาย ถ้าเราลองมองประเทศยากจนที่เขาดูทรพียากกร ต้องอยู่อย่างอดอยาก ช่างแตกต่างกับประเทศไทย
มากเหลือคณานับ ไทยเรามีทรพียากกรเหลือเฟือ เราจึงมีนิสัยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อีกทั้งพระพุทธศาสนาอันเป็น
ศาสนาประจำชาติยังสอนให้เราให้ทาน การแบ่งปันทำให้มีความสุขใจ นี่คือการร่ำรวยของประเทศไทย

ในปัจจุบัน โลกเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ เศรษฐกิจไทยเริ่มดีขึ้นตามลำดับเพราะเราส่งออกสินค้าได้มาก
ขึ้น แต่เรากลับประสบปัญหาความเสื่อมโทรมทางสังคม เริ่มจากสถาบันครอบครัวที่พ่อแม่ต้องทำงานหนัก
เพื่อหาเลี้ยงลูก พ่อและแม่มีบทบาทสำคัญอย่างมากกับเยาวชน เป็นครูคนแรกและเป็นแบบอย่างที่สำคัญของ
วัยรุ่น เยาวชนต้องการการดูแลเอาใจใส่เขาจึงจะเติบโตขึ้น เขาต้องการหลายๆปัจจัยเขาจึงจะเป็นคนที่ดีได้
ปัจจุบันเยาวชนเผชิญปัญหาารอบด้าน ยกตัวอย่างเช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาทางเพศ ปัญหาการพนัน เขา
ต้องการความมั่นคงทางจิตใจเพื่อที่จะต่อสู้กับทุกสิ่งทุกอย่างที่เข้ามา ชีวิตในวัยเยาว์นั้นเปราะบางมาก

เศรษฐกิจไทยเข้าสู่ระบบทุนนิยม ชาติตะวันตกเข้ามาและนำเอาทรพียากกรไป นอกจากนี้เขายังมหา
ผลประโยชน์จากแรงงานอีกด้วย เขาให้เงินทุนเราเพื่อคิดดอกเบี้ย วัฒนธรรมตะวันตกแพร่หลาย ค่านิยม
สินค้าที่สอดแทรกไปด้วยวิถีชีวิตแบบตะวันตกมีมากขึ้น คนไทยมีความเป็นชาตินิยมอยู่น้อยมาก เราจึงเป็น
ทุนนิยมอย่างสมบูรณ์ วัฒนธรรมไทยกลายเป็นสินค้าที่ทำเงินเข้าประเทศอย่างมากมาย ทุนนิยมไม่มีใครคุม
ได้ โชรอสก็คุมไม่ได้ เป้าหมายของระบบก็เพื่อสร้างกำไรสูงสุด

เกิดความแตกต่างอย่างมากระหว่างคนจนและคนรวย คนที่ไม่มีความรู้ที่อยู่อย่างยากลำบากในสังคม
ถ้าคนจนออมเงินมากขึ้น เขาจะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ถ้าคนรวยมองว่าเศรษฐกิจไม่ดี เขาอาจเริ่มคืนออมเงิน ทำ
ให้ไม่มีเงินมาหมุนเวียน การจะทำการใดควรรู้จักความพอดี เดินทางสายกลาง ทุกคนควรรู้จักการใช้
ทรพียากกรให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมไปถึงการหาทรพียากกรทดแทน

ทั่วโลกกำลังประสบปัญหาการค่าน้ำมันแพง เทคโนโลยีต่างๆสามารถช่วยได้ เช่น ไบโอดีเซล
และแก๊สโซฮอล แต่ถ้าทุกคนไม่รู้จักรักการประหยัด ราคาน้ำมันก็จะแพงขึ้นเรื่อยๆ เราควรวางแผนการใช้

เส้นทางการเดินรถ วิทยุคมนาคม รู้จักการขับยังขังใจ ความคึกคะนองอาจทำให้พวกเขาออกไปแข่งรถกัน ซึ่งอาจสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน วิทยุเป็นวิทยุที่มีพลังและเป็นกำลังสำคัญของชาติ พวกเขาควรใช้เงินและเวลาไปในทางที่เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติ

ยุคสมัยที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจนั้น ไม่ได้เกิดแต่เฉพาะไทยแต่เกิดขึ้นทั่วโลก ในยุคนั้นผู้ลงทุนรายใหญ่ลดการลงทุนลง การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศเป็นปัจจัยที่จำเป็นอย่างมากต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมไทย แต่ประเทศไทยมีข้อได้เปรียบคือ

1. โครงสร้างของประชากรไทย ประเทศไทยมีแรงงานจำนวนมาก ออกจากภาคการเกษตรและเข้ามาทำงานในภาคอุตสาหกรรมที่มีงานรออยู่มากมาย
2. แรงงานเหล่านั้นเป็นแรงงานราคาถูก
3. ประเทศไทยมีเสถียรภาพทางการเมืองมากกว่าประเทศที่มีค่าแรงถูก เช่น ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย ฯลฯ และไม่มีปัญหาเชื้อชาติอย่างเช่น มาเลเซียหรือฟิลิปปินส์
4. ประเทศไทยมีนโยบายส่งเสริมการลงทุน โดยสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมและรัฐบาลไทยดำเนินนโยบายส่งเสริมการลงทุนในอุตสาหกรรมทุกชนิด ถึงแม้ว่าจะไม่มีความต่อเนื่อง นโยบายเช่นการยกเว้นภาษีเงินได้ งดเว้นศุลกากรในการนำเข้าเครื่องจักรและวัตถุดิบสำคัญ ทำให้ต่างชาติอยากเข้ามาลงทุนกับไทย

ประเทศไทยจึงพร้อมที่จะรับการลงทุนจากต่างประเทศ เราจึงผ่านวิกฤติมาได้แม้ต้องแลกกับอะไรหลายๆอย่าง วัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปเพราะเรารับของตะวันตกมามาก แม้ว่าจะเป็นการลดทอนความเป็นมนุษย์แต่กระแสโลกาภิวัตน์ได้สร้างมาตรฐานทางศีลธรรมใหม่ในสังคม ผู้คนให้ความสนใจเรื่องสิทธิมนุษยชนมากขึ้น ความรู้เป็นสิ่งสำคัญในสังคมแบบใหม่

ถ้าหากคนไทยออมเงินมากขึ้น คงจะไม่มีปัญหาฟองสบู่แตกเกิดขึ้นอีก เพราะเราไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือย เป็นสิ่งที่สอนกันมาทั้งในสถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษา คนไทยถูกสอนมาแต่เล็กแต่น้อยให้เคารพผู้มีอาวุโสมากกว่า เมื่อยามลำบากเราจึงฝ่าฟันปัญหามาได้ด้วยการประหยัดและอดออม

จากตัวอย่างวิกฤตการณ์และปัญหาทางเศรษฐกิจที่เคยเกิดขึ้นในอดีต รวมทั้งปัญหาที่คนไทยกำลังเผชิญอยู่ ณ ปัจจุบันนี้เป็นตัวตอกย้ำในคนในสังคมไทย เริ่มที่จะคิดและเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตแบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบันได้แล้ว

การดำเนินชีวิตตามแบบฉบับของคนไทยในอดีต ถือเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยให้เราสามารถแก้ปัญหาและดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมที่หมุนเปลี่ยนไปในแต่ละวัน อาจกล่าวได้ว่าถึงแม้วันเวลาจะเปลี่ยนไปแต่สิ่งที่ไม่เคยเปลี่ยนไปและสามารถทำคุณประโยชน์ให้แก่เราได้ทุกเมื่อเพียงแต่เราคิดที่จะนำสิ่งเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์ก็คือ วิถีชีวิตที่บรรพบุรุษของเราดำเนินมาแต่ครั้งอดีต เป็นสิ่งที่บรรพบุรุษของเรารังสรรค์ขึ้นมารุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง และปฏิบัติสืบต่อกันมายาวนานเป็นเวลานับร้อยๆปี ซึ่งถ้าวิถีการดำเนินชีวิตที่เคยดำเนินมาตั้งแต่ครั้งในสมัยดี ไม่มีประโยชน์ต่อการดำรงชีพ ณ เวลานี้คงจะสูญสลายไปตามกาลเวลาเสียแล้ว แต่เรากลับพบว่า ณ ปัจจุบันนี้ยังมีคนอีกกลุ่มหนึ่งเลือกที่จะดำเนินวิถีชีวิตตามแบบอย่างที่เคยมีมาในครั้งอดีต

จากปัญหาการใช้จ่ายที่ดินของคนไทยในปัจจุบันนี้ ทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักถึงปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต และทรงมีพระราชดำริเรื่องการดำเนินชีวิต โดยพระราชทานปรัชญาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่ปวงชนชาวไทยนำไปปฏิบัติ ซึ่งคนส่วนมากมักเข้าใจว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องของเกษตรกรในชนบทเท่านั้น แต่แท้ที่จริงผู้ประกอบการอาชีพอื่น เช่น พ่อค้า ข้าราชการ และพนักงานบริษัทต่างๆ สามารถนำแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ได้

เศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า พอมีพอกิน ประเทศไทยสมัยก่อนนี้ พอมีพอกิน มาสมัยนี้อิสระ ไม่มีพอมือพอกิน จึงจะต้องเป็นนโยบายที่จะทำเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อที่จะให้ทุกคนพอเพียงได้ พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกิน มีอยู่ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หรูหราก็ได้

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจของทุกคนทุกอาชีพ ทั้งที่อยู่ในเมืองและอยู่ในชนบท เช่น ผู้ที่เป็นเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมและบริษัทในระบบเศรษฐกิจพอเพียง ถ้าจะต้องขยายกิจการเพราะความเจริญเติบโตจากเนื้อของงาน โดยอาศัยการขยายตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไป หรือหากจะกู้ยืมก็กระทำตามความเหมาะสม ไม่ใช่กู้มาลงทุนจนเกินตัวจนไม่เหลือที่มั่นให้ยืนอยู่ได้ เมื่อภาวะของเงินผันผวน ประชาชนก็จะต้องไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเกินตัว สำหรับเกษตรกรนั้นก็ทำไร่นา ปลูกพืชแบบผสมผสานในที่แห้งแล้งตามแนว "ทฤษฎีใหม่" ได้สำเร็จ หากไม่มีความพอประมาณในใจตน นี้ก็แต่จะซื้อรถปิคอัพคันใหม่ หรือเครื่องอำนวยความสะดวกอื่นๆ อยู่ร่ำไป ก็ยอมไม่ถือว่าประพฤติดนอยู่ในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ

“ที่บอกว่าพูดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อแปลแล้วเป็นภาษาอังกฤษก็ไม่เข้าใจความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ก็เลย บอกแล้วว่า ถ้าไม่เข้าใจจะอธิบายใหม่ ก็ได้อธิบายใหม่ เมื่อปีที่แล้ว วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑ ก็ได้อธิบาย ก็รู้สึกว่าได้อธิบายอย่างแจ่มแจ้ง ชัดยาว ก็ดูใครต่อใครก็พยักหน้าว่าเออดี ทำไปทำมาก็ถามกันว่า จะทำอะไรสำหรับเศรษฐกิจพอเพียงของพระเจ้าอยู่หัว ก็มีการสัมมนาถนัด มีรายการวิทยุ ผู้เชี่ยวชาญหลายคนถามกันไปถามกันมาว่า เศรษฐกิจพอเพียงของพระเจ้าอยู่หัวนี้เป็นอย่างไร เขาบอกว่า ดี จะทำให้ประเทศชาติรอดพ้นจากวิกฤตการณ์ได้ บางคนก็คัดค้าน บอกว่าไม่ดี ไม่ใช่ว่าผู้ที่กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียง เป็นคล้ายๆ เป็นทฤษฎีใหม่ จะน้อยใจไม่น้อยใจ คือใจที่ท่านผู้ที่เป็นนักเศรษฐกิจ ผู้ที่เป็นอาจารย์ เศรษฐกิจ เศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อเสียง เขาอุตสาหะ อ้างถึงเอ่ยถึงเศรษฐกิจพอเพียงของพระเจ้าอยู่หัว ถ้าเขาไม่เห็นว่ามีดี เขาไม่พูดเลย ถ้าพูดเดี๋ยวว่ามาดีเดียนพระเจ้าอยู่หัวไม่ดี มีคนหนึ่งพูด เป็นดอกเตอร์ เขาพูดว่า เศรษฐกิจพอเพียง นี้ภาษาอังกฤษว่าอย่างไร แหมคั้นปากอยากจะพูดที่จริงที่คั้นปากที่จะพูดเพราะว่าตอบแล้วอย่างที่เห็นในที่วีรกรรมใหญ่ เขาพูดถาม โน่นถามนี้ เราดูแล้วรำคาญเพราะว่าตอบแล้ว ตอบเสร็จแล้วก็ถามใหม่เมื่อ ตอบอีกก็บอกว่าทำไมพูด คราวนี้เราฟังเขา แล้วเขาถามว่าภาษาอังกฤษจะแปลเศรษฐกิจพอเพียงว่าอย่างไร ก็อยากจะตอบว่า มีแล้วใน หนังสือ ในหนังสือไม่ใช่หนังสือตำราเศรษฐกิจในหนังสือพระราชดำรัสที่ถอดสำห้พิมพ์ และนำมาปรับปรุงดูให้ฟังได้ และแปลเป็นภาษาอังกฤษ เพราะว่าคนที่ยังฟังภาษาไทย บางทีไม่เข้าใจภาษาไทย ก็ต้องแปลเป็นภาษาอังกฤษ และเน้นว่า เศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า Sufficiency Economy โดยเขียนเป็นตัวหนาในหนังสือ เสร็จแล้ว เขาก็มาบอกว่า คำว่า Sufficiency Economy ไม่มีในตำรา

เศรษฐกิจ จะมีได้อย่างไร เพราะว่าเป็นทฤษฎีใหม่ เป็นตำราใหม่ ถ้ามีอยู่ในตำราก็หมายความว่าเราก็อปปี้มา เราลอกเขามา เราไม่ได้ลอก ไม่อยู่ในตำราเศรษฐกิจ เป็นเกียรติที่เขาพูดอย่างที่เขาคิดอย่างนี้ว่า Sufficiency Economy นั้น ไม่มีในตำรา การที่พูดว่า ไม่มีในตำราที่ว่าเป็นเกียรตินั้นก็หมายความว่า เรามีความคิดใหม่ โดยที่ท่านผู้เชี่ยวชาญสนใจ ก็หมายความว่า เราก็สามารถที่จะคิดอะไรก็ได้ จะถูก จะผิดก็ช่างแต่ว่าเขาสนใจ แล้วก็ถ้าเขาสนใจ เขาก็สามารถที่จะไปปรับปรุงหรือไปใช้หลักการ เพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศ และของโลกพัฒนาดีขึ้น เศรษฐกิจพอเพียงก็มีเป็นขั้นๆ แต่ว่าต้อง ดูว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี้ที่จะมาบอกว่าให้พอเพียงเฉพาะตัวเอง ๑๐๐ % เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ จะต้องมีการแลกเปลี่ยน ต้องมีการช่วยกัน ถ้ามีการช่วยกัน แลกเปลี่ยนไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียงแล้ว แต่ว่า พอเพียงในทฤษฎีหลวงนี้ก็สามารถที่จะดำเนินงานได้ เมืองไทยไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียงนี้ ไม่ได้ดำเนิน ไม่เคยพูด นี่เพิ่งพูดวันนี้ พูดเวลานี้ ขณะนี้ว่า ประเทศไทยไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียงก่อนข้างจะแย่ เพราะว่าจะทำให้ล้มจม เศรษฐกิจพอเพียง ที่หมายถึงนี้ คือว่า อย่างคนที่ทำธุรกิจก็ย่อมต้องไปกู้เงิน เพราะรัฐกิจหรือกิจการอุตสาหกรรมสมัยใหม่ คนเดียวไม่สามารถที่จะรวบรวมทุนมาสร้างกิจกรรมที่ใหญ่ เช่นเรื่องเขื่อนป่าสักคนเดียวทำไม่ได้ หรือแม้หน่วยราชการหน่วยเดียวทำไม่ได้ ถ้านับดูปีนี้น่าจะมีความเสียหาย หมื่นล้าน ไม่ต้องเสีย และที่ไม่ต้องเสียนี้ก็ทำให้เกิดมีผลผลิต โดยเฉพาะอย่างเกษตรเขาก็มีผลผลิตได้ แม้จะปีนี้ซึ่งเขื่อนยังไม่ได้ทำงาน ในด้านชลประทาน ก็ทำให้ป้องกันไม่ให้มีน้ำท่วม ทำให้เกษตรกรเพาะปลูกได้ ก็เป็นเงินหลายพันล้านเหมือนกัน ฉะนั้นในปีเดียว เขื่อนป่าสักก็ได้คุ้มแล้ว คุ้มค่าที่ได้สร้าง 2 หมื่นล้านนั้น ก็หมายความว่ากิจการเหล่านี้ไม่ได้อยู่ในเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน แต่ว่าเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ก็พอเพียงเพราะว่าถ้าทำแล้ว คนอาจจะเกี่ยวข้องกับกิจการนี้มากมาย แต่ว่าทำให้ส่วนรวมได้รับประโยชน์และจะทำให้เจริญ แต่ว่าถ้ากิจการที่ทำไม่มีนโยบายที่แน่นอน ที่สอดคล้องกัน มัวแต่ทะเลาะกัน ไม่สำเร็จ ก็ถือว่าไม่ได้ประโยชน์จากกิจการที่คิด เมื่อไม่มีประโยชน์ จากกิจการที่คิด ปานนี้เราจะจนลงไป เงินสองหมื่นล้านที่ไปลงในการสร้างนั้น เงินสองหมื่นล้านก็หมด ไปแล้ว หมดไปโดยไม่มีประโยชน์ หมดไปโดยได้ทำลาย เพราะว่าเดือดร้อน เกษตรกรเดือดร้อน ชาวกรุงเดือดร้อน ฉะนั้นก็ต้องมีเหมือนกัน โครงการต่างๆ หรือเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่ต้องมีการสอดคล้องกันคิด ที่ไม่ใช่เพียงแต่เหมือนทฤษฎีใหม่ ๑๕ ไร่ ๑๕ ไร่ แล้วก็สามารถที่จะปลูกข้าวพอกิน ใช้น้ำมันใหญ่กว่า แต่อันนี้ก็ เป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกันคือ คนที่ไม่เข้าใจว่า กิจการใหญ่ๆ เหมือนสร้างเขื่อนป่าสัก เขานี้กว่าเป็นเศรษฐกิจ สมัยใหม่ เป็นเศรษฐกิจที่ไกลจากเศรษฐกิจพอเพียง นี้เราวัด ได้ว่าเป็นเศรษฐกิจพอเพียง อันนี้เป็นตัวอย่างในทางบวกเศรษฐกิจพอเพียงอีกอย่างหนึ่ง ไม่ค่อยอยากพูด เช่นการแลกเปลี่ยนเงิน ค่าแลกเปลี่ยน นี้ได้พูดมา 2 ปี บอกว่าขอให้เงิน ค่าของเงิน จะสูงจะต่ำเท่าไร ก็ไม่ค่อยขัดข้อง แต่ว่าถ้าไม่สมดุลมันไม่ดี"

ดังนั้นเศรษฐกิจพอเพียง เป็นพระราชดำรัสที่พระราชทานให้ประชาชนดำเนินตามวิถีแห่งการดำรงชีพที่สมบูรณ์ สุขานติสุข โดยมีธรรมะเป็นเครื่องกำกับ และใจตนเป็นที่สำคัญ ซึ่งที่พระองค์ทรงรับสั่งมานั้น แท้ที่จริง คือ วิถีชีวิตไทยนั่นเอง วิถีชีวิตไทยที่ยึดเส้นทางสายกลางของความพอดี

ดังนั้นความพอดีจึงเกิดได้กับทุกคน ทุกเพศทุกวัย เพียงแค่เราดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย รู้จักใช้ ไม่ต้องไปวิ่งตามแฟชั่น และเทคโนโลยีที่มีมาหวนเวียนสับเปลี่ยนกันแต่ละวันอย่างไม่ซ้ำหน้า ซึ่งถ้าเรามัววิ่งตามสิ่งเหล่านั้น แล้วเราจะหาความสุขให้กับชีวิตได้อย่างไรกัน

กล่าวโดยรวมแล้วการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเริ่ม โดยการสร้างพื้นฐานที่มั่นคงของความเป็นอยู่ ซึ่งคนไทยก็มีวิถีชีวิตที่เหมาะสมกับตนเองอยู่แล้ว ภูมิปัญญาที่สั่งสมมาแล้ว เปรียบเสมือนการคัดเลือกตามธรรมชาติ ที่ทำให้คนไทยสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสภาวะแวดล้อมอย่างเหมาะสม การพัฒนาโดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสมคงที่ได้กล่าวมาข้างต้นกล่าว ขอมทำให้เกิดปัญหาตามมา เช่นการเหลื่อมล้ำของคนจนและคนรวย การอยู่แบบพึ่งพาซึ่งกันและกันกลับกลายเป็นการแก่งแย่งเพื่อแสวงหากันได้ อย่างลืมน่าคนไทยเราที่อยู่ได้จนถึงทุกวันนี้เนื่องมาจากความสามัคคีของคนในชาติ หากแม้คนไทยยังไม่ช่วยกัน จะหวังให้ใครมาช่วย และอีกทั้งการผลิตสินค้าที่มากเกินไปเพื่อการจำหน่ายแบบพาณิชย์นิยม (ที่กล่าวว่าพาณิชย์นิยมหมายถึงคนไทยเร่งผลาญทรัพยากรเพื่อการพาณิชย์โดยไม่คำนึงถึงการทรัพยากรในภาคไหนเน้นแต่จะขาย) ขอมทำลายความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรของไทยเรา การอยู่อย่างพอเพียงจึงเป็นทางออกที่เหมาะสมที่สุดกับสังคมไทยในปัจจุบัน คือ ผลิตเพื่อใช้และแบ่งปันเมื่อเหลือจึงขาย จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ว่า

“อันนี้เคยบอกว่า ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอ จะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้ แต่ขายในที่ ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก”

แสดงให้เห็นความพอเพียงนั้น ไม่ใช่การหาปัจจัยมาเลี้ยงตนเองให้อยุ่รอดเพียงอย่างเดียว ดังนั้นเราควรใช้ความพอเพียงพอสมควรให้เหมาะสมกับเศรษฐกิจในปัจจุบัน เปลี่ยนแปลงค่านิยมที่ผิดๆให้เป็นไปอย่างถูกต้อง รู้จักค่าของเงิน ใช้ชีวิตแบบพอมีพอกิน

เมืองไทยในกาลก่อนอุดมไปด้วยทรัพย์ในดินสินในน้ำ ผู้คนยังน้อยการทำมาหากินจึงสะดวก การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างเรียบง่าย ครั้นถึงปัจจุบัน ขณะที่ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรลดลง ผู้คนกลับเพิ่มขึ้น ผู้ที่ไม่ขยันขันแข็งไม่รู้จักขวนขวาย ก็จะครองชีวิตลำบากขึ้น และถึงแม้สำหรับผู้ขยัน หากยังคงลุ่มหลงอยู่กับกระแสบริโภคนิยม ก็จะยิ่งทวีความผืดเคืองยิ่งขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มานานแล้ว และได้พระราชทานแนวความคิดในการแก้ไขฟื้นฟูสู่ประชาราษฎร์อย่างต่อเนื่องตลอดมา โดยกระแสหลักได้ทรงมุ่งเน้นไปสู่ปรัชญาการดำรงชีวิตแบบไทย ให้นำแนวความคิดแบบพออยู่พอกินในวันเก่ามาประยุกต์ให้เข้ากับวิถีชีวิตที่ซับซ้อนในวันใหม่ รู้จักกิน รู้จักใช้อยู่อย่างไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย รับผิดชอบการทำงานอย่างไม่เฉื่อยชา รู้จักสามัคคีเพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่ดีให้ส่วนรวมเราจะเป็นสังคมใหม่ที่มั่นคงด้วยพลังภายในบนรากฐานดั้งเดิมของเราได้และก้าวมันทันโลกในศตวรรษใหม่สืบไปอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

เลิศชาย ศิริชัย. ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากข้อเท็จจริงยกระดับสู่กระบวนทัศน์ความเข้มแข็งชุมชน , นครราชสีมา : โรงพิมพ์เม็คทราย , 2547

เอกวิทย์ ณ ถลาง, ศ.ดร. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับกระบวนการเรียนรู้และปรับตัวของชาวบ้านไทย. กรุงเทพฯ : สายธุรกิจโรงพิมพ์, 2544

เอกวิทย์ ณ ถลาง, ศ.ดร. ภูมิปัญญาชาวบ้านที่ภูมิภาควิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช, 2540

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทความวิชาการ

ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๘

เรื่อง

“อยู่อย่างไทย รู้จักใช้ รู้จักออม”

จัดทำโดย

นายอานนท์	ธนะศิริขจร	๔๖๔ ๑๒๖๐๒ ๒๔	คณะรัฐศาสตร์
นายปรีดี	หงษ์สตัน	๔๖๔ ๑๔๓๑๖ ๒๔	คณะรัฐศาสตร์
นายสุพจน์	ธนพัฒน์วงศ์กุล	๔๕๔ ๕๖๖๑๕ ๒๕	คณะเศรษฐศาสตร์
นายรัชกร	พัทธรวิภาส	๔๖๔ ๖๑๕๓๘ ๓๔	คณะนิติศาสตร์

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“อยู่อย่างไทย รู้จักใช้ รู้จักออม”

แนวทางใช้ชีวิตของคนไทยในอดีตเป็นบทเรียนอย่างสำคัญที่ทำให้ผู้คนรู้จักใช้ดำรงชีวิตในปัจจุบันได้อย่างมีสติ แม้ในยามบ้านเมืองที่ประสบปัญหาและความวุ่นวาย คนรู้จักที่จะวางตัวและดำเนินชีวิตเพื่อช่วยเหลือตนเองและประเทศชาติ สิ่งนี้เองได้พิสูจน์ให้เห็นว่าแม้สภาพทางสังคมอดีตและปัจจุบันจะแตกต่างกัน เราสามารถที่จะนำเอารูปแบบการดำเนินชีวิตที่ได้รับการขัดเกลาปลูกฝังมานับตั้งแต่อดีตทั้งทางศาสนาและสังคมมาปรับประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่ไม่ตกยุคตกสมัยไป ดังนั้นเพื่อความเข้าใจอย่างชัดเจนนั้น เป็นการดีที่จำต้องเข้าใจทั้งสภาพในอดีตว่ามีโครงสร้างความสัมพันธ์และสถาบันแบบใดที่ยังรักษาวิถีแบบไทยในการรู้จักใช้ รู้จักกิน รู้จักอดออม เป็นแนวทางของความเป็นวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจสังคมพื้นฐาน และกลับมามองย้อนว่าสภาพในปัจจุบันเองได้เปลี่ยนแปลงไปได้สภาพการณ์แบบใด ซึ่งนำมาซึ่งผลเสียต่อวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ที่ผิดแปลกไปจากอดีต และด้วยเหตุนี้แนวทางอดีตจึงถูกนำมาปรับใช้เพื่อทางออกให้กับปัญหาที่มีอยู่ทั้งต่อตนเองและประเทศชาติอย่างเข้ากันได้

สภาพการณ์ของวิถีชีวิตของคนไทยในอดีต

ในการเข้าใจที่มาของแนวทางการดำเนินชีวิตเพื่อเป็นแบบอย่างในการช่วยเหลือตนเองและประเทศชาตินั้น เป็นสิ่งสำคัญที่จำต้องเข้าใจถึงภาพรวมของอดีตว่ามีพัฒนาการและปัจจัยสำคัญใดบ้างที่หล่อหลอมวิถีของคนไทยให้เป็นเช่นนั้น เมื่อภาพการณ์ชัดเจนขึ้นก็จะทำให้เราอาศัยฐานความเข้าใจดังกล่าวสืบเนื่องต่อไปได้ในกรณีวิเคราะห์ว่ารูปแบบการดำเนินชีวิตในปัจจุบันอาศัยฐานแนวคิดเชิงปฏิบัติที่นำมาจากแหล่งใด หรือแนวทางใด ดังนั้นเนื้อหาในส่วนนี้ จะอธิบายให้เห็นชัดเจนว่า “รูปแบบความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตของคนไทยในอดีตนั้นได้ก่อกำเนิดรูปแบบการดำรงชีวิตภายใต้ปัจจัยที่มีการขัดเกลาโดยโครงสร้างเชิงสถาบันที่มีอยู่ในสังคมไทย ได้ปลูกให้เป็นแนวปฏิบัติที่ถูกนำมาใช้ในปัจจุบัน”

สถาบันวิทยบริการ

รากฐานของวิถีไทย: ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตคนไทยในอดีต

วิถีชีวิตของคนไทยนับแต่ในอดีตมีความสัมพันธ์กับการออมและวิถีการใช้สิ่งต่างๆ มาเป็นเวลายาวนานแล้ว โดยสถาบันที่ทำหน้าที่กำหนดพฤติกรรมของคนในชาติให้มีสำนึกในการออมและวิถีการใช้นั้น คือ ศาสนาพุทธ และอีกทั้งศาสนาพุทธก็ได้เป็นศาสนาประจำชาติไทย ดังนั้นสถาบัน

ศาสนาจึงมีอิทธิพลแทรกซึมรากเหง้าวิถีชีวิตของคนไทยเรื่อยมานับตั้งแต่มีราชอาณาจักรไทยขึ้นมา ในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ชาวไทยเราได้นับถือพุทธศาสนาลัทธิเถรวาทมาโดยตลอด^๑

ด้วยการมีมุมมองเช่นนี้ ทำให้เห็นได้ว่า “พฤติกรรมการอม” นั้นได้รับแนวทางคำสอนมาจากพระพุทธรศาสนาอย่างชัดเจน อาทิ คำสอนว่าด้วยเรื่อง อนิจจัง คือ ความเชื่อที่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ล้วนไม่มีอะไรเที่ยงแท้แน่นอน นำมาซึ่งการเก็บหอมรอมริบ ด้วยเหตุผลเพื่อประโยชน์ในภายภาคหน้า อันเนื่องมาจากความไม่แน่นอนในปัจจุบัน อีกทั้งความไม่ประมาท และความมัธยัสถ์อยู่อย่างพอเพียงแบบทางสายกลาง เป็นต้น

นอกจากนี้สัญลักษณ์เชิงสถาบันที่เป็นตัวแทนแห่งพุทธศาสนาคือ วัด อันเป็นแหล่งศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน คนไทยจะผูกพันใกล้ชิดกับวัดในหมู่บ้านของตนเป็นอันมาก เหตุเพราะวัดเป็นสถานที่ประกอบศาสนพิธีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นงานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานทำบุญทอดผ้าป่าทอดกฐิน งานในวันสำคัญทางศาสนาต่างๆ อาทิ วันวิสาขบูชา งานศพ ฯลฯ วัดจึงเป็นหลักฐานของการดำรงอยู่แห่งพุทธศาสนาในประเทศไทย อันเป็นศูนย์รวมจิตใจของไทยเอาไว้ได้

การศึกษาที่เกิดในไทยช่วงแรกจะเป็นการเรียนการสอนในวัด ดังที่พระเจ้าอภัยราชา กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ผู้เสนอความเห็นเรื่องการจัดการศึกษาของกุลบุตรตามพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เริ่มต้นด้วยวัดการศึกษาก่อนที่จะมีการปฏิรูปว่า

“...สถานที่เรียนเป็นตามสำนัก ตั้งต้นแต่ในตระกูลของเด็ก ต่อมาบุตรราษฎรที่ฝากพระตามวัดเป็นพื้น บุตรผู้มีบรรดาศักดิ์ฝากตามสำนักท่านผู้เป็นครูบ้าง หากครูสอนที่อื่นของตนบ้าง พระผู้รับฝากบุตรราษฎรตั้งอยู่เป็นหมู่ๆ ในวัดนั้นๆ วัดทั้งหลายจึงปรากฏเป็นที่ศึกษาของกุลบุตร น่าจะเป็นด้วยเพราะเหตุนี้เข้าประกอบด้วยสักอย่างหนึ่ง วัดจึงมีตั้งแพร่หลายในตำบลที่คนตั้งเป็นหมู่...”^๒

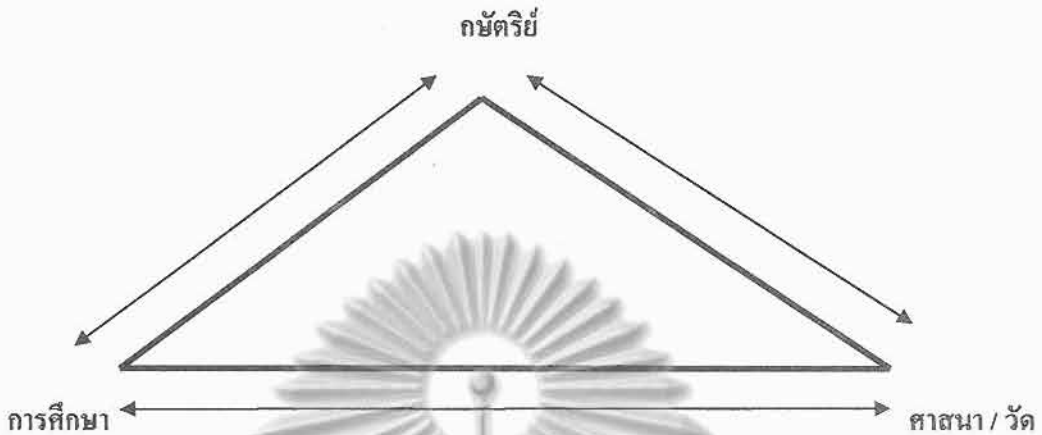
การศึกษาและสถาบันศาสนาจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การศึกษาส่วนใหญ่เกิดในวัด และการศึกษาเองก็ได้ทำหน้าที่ก่อกำเนิดซึ่งพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติไทย มีลักษณะปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่างกันมาตั้งแต่สมัยอดีต

สถาบันพระมหากษัตริย์มีบทบาทสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตของคนไทยในฐานะทรงเป็นพระประมุขของประเทศ ในอดีตไทยการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช พระมหากษัตริย์เป็นผู้คงไว้ซึ่งอำนาจบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ รวมไปถึงทางด้านศาสนา ที่พระมหากษัตริย์จะทรงเป็นองค์ศาสนูปถัมภก ทำนุบำรุงพุทธศาสนาพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งสืบไป ดังนั้นสถาบันไทยนั้นจึงมีลักษณะทางศาสนาอยู่อย่างชัดเจน

^๑ อลิน รหัสพันธ์, สังคมไทยในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์(พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๔๑๖) (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์, ๒๕๑๘), ๒๘.

^๒ ชัย เรืองศิลป์, ประวัติศาสตร์ไทย สมัย พ.ศ. ๒๓๕๒-๒๔๕๓ ด้านสังคม (กรุงเทพฯ : อมรรการพิมพ์, ๒๕๒๖), ๓๑๖.

ต่อไปนี้จะแสดงตัวแบบ ลักษณะปฏิพัทธ์ของสถาบันสามสถาบันอันจะส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนไทยในเรื่องการดำรงชีวิตและการรู้จักใช้ อย่างอดออมที่ได้รับการปลูกฝัง นั่นคือ:

ตัวแบบลักษณะปฏิพัทธ์ของสถาบันกษัตริย์ ศาสนา และการศึกษาในเรื่องการส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการอ่อนของคนไทยในอดีต

จากตัวแบบจะขออธิบายเป็นคู่ปฏิพัทธ์ คือระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์และศาสนา/วัด ระหว่างการศึกษาและสถาบันพระมหากษัตริย์ ระหว่างศาสนา/วัดและการศึกษา ตามลำดับ

● สถาบันพระมหากษัตริย์และศาสนา/วัด

ในอดีตกษัตริย์ทรงเป็นองค์ศาสนูปถัมภก ทำนุบำรุงศาสนาพุทธอันเป็นศาสนาศูนย์รวมจิตใจของประชาชนไทยเอาไว้อย่างดี ทรงประพฤติปฏิบัติตามหลักทศพิธราชธรรมได้แก่ การทำทาน การรักษาศีลเป็นนิจ การบริจาครทรัพย์ทำบุญ ความซื่อตรงทั้งกาย วาจา และใจ ความอ่อนโยน ความประพฤตินุถุกรรม ความไม่โกรธ ความเมตตาเป็นนิจในหมู่มหาชน ความอดทนและความไม่ประพฤตินุถุกรรม จะเห็นจากตัวอย่างในรัชสมัยของสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มีการสังคายนาพระไตรปิฎก พระองค์เองได้ศึกษาพระไตรปิฎกอย่างถ่องแท้และมักจะทรงได้ถามสมเด็จพระสังฆราชถึงปัญหาในการตีความหมายในพระไตรปิฎก ๓ ประชาชนชาวไทยจึงถือว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้คุ้มครองและทรงเป็นสัญลักษณ์แห่งธรรมะ

อีกด้านหนึ่ง เมื่อพระมหากษัตริย์ทำนุบำรุงศาสนาจนมั่นคงเป็นเสาหลักของราชอาณาจักรไทย ประชาชนศรัทธาเลื่อมใส มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และส่งผลให้คนไทยประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในทำนองคลองธรรมแล้วนั้น จึงส่งผลดีต่อผู้ปกครองประเทศในเรื่องความเป็น

^๓ อคิน รัตพันธ์, สังคมไทยในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์(พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๔๑๖) (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์แมส, ๒๕๑๘), ๕๓.

ระเบียบเรียบร้อย เอื้ออำนวยให้เกิดความสะดวกแก่การที่จะจัดการหรือปรับปรุงแก้ไขสิ่งใดๆ หรือนโยบายต่างๆ แห่งผู้ปกครองคือพระมหากษัตริย์นั่นเอง

ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นอาจแตกต่างออกไปจากกฎหมายที่ได้บัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร หากแต่เป็นจารีตประเพณีที่สังคมได้กำหนดขึ้นให้สมาชิกปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน ใครมิได้ปฏิบัติตามก็จะได้รับการลงโทษทางสังคม เช่น การนินทา เป็นต้น นอกจากนี้ศาสนายังมีส่วนช่วยปลูกฝังศีลธรรมในจิตใจคนไทยเสมอมา การดูแลความมั่นคงภายในราชอาณาจักรจึงมีศาสนาคอยช่วยเหลือเสมอ

ถ้ามองในอีกมิติหนึ่ง จะสามารถเห็นได้ว่าลักษณะของนโยบายในการปกครองประเทศของพระมหากษัตริย์ มีพื้นฐานอยู่บนศีลธรรมอยู่แต่เดิมแล้ว เนื่องจากกษัตริย์ทรงใช้หลักศีลธรรมในการดำเนินชีวิตและปกครองประเทศ ทำให้สองสถาบันเอื้อประโยชน์ระหว่างกันเสมอ กษัตริย์ทรงทำนุบำรุงพระศาสนา ในขณะที่เดียวกันสถาบันศาสนามั่นคงแล้วจึงส่งผลดีต่อการปกครองขานเมืองของพระมหากษัตริย์ เนื่องจากประชาชนผู้นับถือศาสนาปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของศีลธรรม

● การศึกษาและสถาบันพระมหากษัตริย์

การศึกษาในราชอาณาจักรไทยได้รับการสนับสนุนด้วยดีเสมอมา เนื่องจากถือกันว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากเป็นอันดับต้นๆ ของชาติ เพราะสภาพการณ์แวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ต้องมีการติดต่อสื่อสาร รวมทั้งการค้าขายกับนานอารยประเทศ ต้องการผู้มีความรู้มาช่วยเหลือเรื่องการบริหารและพัฒนาประเทศ พระมหากษัตริย์ไทยจึงทรงเล็งเห็นความสำคัญอันยิ่งยวดยิ่งแห่งการศึกษา และมุ่งมั่นที่จะให้ประชาชนได้รับการศึกษาโดยทั่วกัน

การศึกษามีส่วนสำคัญในการปลูกฝังพฤติกรรมคนดีคนเก่งแก่นักเรียนตั้งแต่ยังเล็ก ดังตัวอย่างคำสอนคติคนออมที่เรารู้จักกันดีที่ว่า

“มีสิ่งพึงบรรจบให้ครบบาท
อย่าให้ขาดสิ่งของต้องประสงค์”

มีน้อย ใช้น้อย ก้อยบรรจง

อย่าจ่ายลงให้มากจะยากนาน”

ตัวอย่างที่เห็น ได้ชัดเจนว่าพระมหากษัตริย์ได้ทรงสนับสนุนการศึกษา คือในรัชสมัยของสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่สอง เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกที่เริ่มตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับสั่งสอนลูกหลานของราษฎรให้รู้วิชาหนังสือ กระทั่งถึงรัชสมัยของสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นยุคแห่งความรุ่งเรืองของการศึกษาไทย พระองค์ทรงตั้งโรงเรียนขึ้นใน

^๔ จาก [http://www.thaimutualfund.com/AIMC/aime_basicKnowledge.jsp]

พระบรมมหาราชวังชั้นนอกเมื่อพุทธศักราช ๒๔๑๔^๕ จากนั้นจึงได้ทรงตั้งสถานศึกษาแห่งต่างขึ้นตามลำดับ เมื่อประชาชนได้รับการศึกษาแล้ว ก็จะใช้ความรู้ที่เล่าเรียนมาในการช่วยเหลือพัฒนาประเทศ การศึกษาจึงได้รับการสนับสนุนจากพระมหากษัตริย์ไทยเสมอมา เมื่อคนมีการศึกษา ก็จะแนวทางที่ง่ายต่อการปลูกฝังผ่านระบบให้รู้จักการออมมากขึ้น หรือรู้จักการเก็บหอมรอมริบเพื่อนำไปใช้ในภายภาคหน้า หรือในกรณีฉุกเฉินมากขึ้นเป็นลำดับ

● ศาสนา/วัดและการศึกษา

ในอดีตการเรียนการสอนต่างๆ ของกุลบุตรเกิดขึ้นในวัด โดยมีพระสงฆ์เป็นอาจารย์ผู้อบรมสั่งสอนทั้งในด้านอักษรวิธี กิริยามารยาท ค่านิยมในสังคม และเมื่อถึงวัยอันสมควร กุลบุตรเหล่านี้จึงบวชเรียนในพระบวรพุทธศาสนา ถ้าเป็นเรื่องการศึกษาวิชาชีพจะมีลักษณะเฉพาะของแต่ละวงศ์ตระกูล ซึ่งในแต่ละตระกูลนั้นเองก็จะส่งบุตรของตนเข้าศึกษาเล่าเรียนกับสำนักของพระหรือฆราวาสที่รู้จักคุ้นเคย การศึกษาและวัดจึงมีความสัมพันธ์กันในฐานะที่การศึกษาเกิดขึ้นในวัดนั่นเอง ถึงแม้ว่าในปัจจุบัน การจัดตั้งสถานศึกษาต่างๆ และการเรียนการสอนนั้นจะไม่ได้เกิดในวัดอีกต่อไป การศึกษาพระพุทธศาสนายังถูกบรรจุไว้ในหลักสูตร ทำให้ผู้ศึกษาเห็นความสำคัญของพุทธศาสนาและปฏิบัติตนเป็นพุทธมามกะต่อไป

ปัจจัยที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตไทยในเรื่องของวิถีแบบไทยในการใช้และพฤติกรรมการออม

มีปัจจัยหลายประการที่ได้ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการออมรวมไปถึงวิถีชีวิตของคนไทย โดยพอจะจำแนกได้บางมิติ แบ่งได้เป็นปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก ดังนี้

● ปัจจัยภายใน

๑. ศาสนา การศึกษา

เนื่องจากพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาเป็นระยะเวลานานแล้ว ศาสนาจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่กำหนดวิถีชีวิตของคนไทยมาโดยตลอด โดยพุทธศาสนาแผ่ขยายอย่างกว้างขวางมากในอดีต เนื่องจากในรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ซึ่งเป็นกษัตริย์เขมรนั้น ศาสนาพุทธมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอันมาก ดังศิลาจารึกหลักที่ ๑๘ ปรากฏว่าพระองค์สร้างพระพุทธรูป ๒๑ องค์ แล้วส่งไปไว้เป็นที่บูชา ตามเมืองต่างๆ ทั้งราชอาณาจักร เช่น เมืองละโว้ ราชบุรี เพชรบุรี สุพรรณบุรี

^๕ ชัย เรื่องศิลป์, ประวัติศาสตร์ไทย สมัย พ.ศ. ๒๓๕๒-๒๔๕๓ ด้านสังคม (กรุงเทพฯ : อมรรการพิมพ์, ๒๕๒๕), ๑๒๑.

^๖ พิพาคา ยังเจริญ, การศึกษาและผลกระทบต่อสังคมไทยสมัยต้นรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๓๕๔) (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕), ๑๐.

และเมืองสิงห์ ทำให้ชาวไทยนับถือพุทธศาสนาแพร่หลายยิ่งกว่าสมัยก่อนๆ^๑ ด้วยเหตุดังกล่าว คนไทยจึงมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติครบจนปัจจุบันเป็นอันมาก พฤติกรรมการอมของคนไทยในอดีตจึงดำเนินรอยตามคำสอนของศาสนาพุทธเป็นสำคัญ ดังตัวอย่างคำสอนในภาษาบาลีที่ว่า

“อุภูฏฐตา กมฺมมฺเรยฺเยสุ
สมํ กปฺเปติ

อปฺปมตฺโต วิชานวา
สมฺภตํ อนฺรภูติ”

หมายความว่า “ขยันงาน ไม่ประมาท ฉลาดในวิธีจัดการ เลี้ยงชีวิตแต่พอดี ย่อมรักษาทรัพย์สมบัติให้คงอยู่และเพิ่มทวี”

นอกจากนี้ยังมีคำสอนให้ดำเนินชีวิตและมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายและประหยัดอีกมาก ที่ส่งผลให้การดำเนินชีวิตของคนไทยในอดีต มีพื้นฐานอยู่บนการอมโดยมาก

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับศาสนาถือการศึกษา เพราะการศึกษานั้นเกิดขึ้นในวัด ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นเสมือนการถ่ายทอดคำสอนแห่งพุทธศาสนาให้แก่ประชาชนนั่นเอง การที่ศาสนาเกิดขึ้นในวัด เพราะในอดีต ผู้ที่มีการศึกษาคือพระภิกษุ และภิกษุต้องศึกษา ต้องแสดงธรรมสั่งสอนประชาชน รวมทั้งพระสงฆ์มีการศึกษาเต็มที่ไม่ต้องพะวงกับการประกอบอาชีพค้ำบุคลลจำพวกอื่น ไม่ต้องออกรบศึกและไม่ต้องทำงานโยธา^๒ การศึกษาจึงมีความสัมพันธ์กับศาสนาเป็นอย่างมาก เนื่องจากพระสงฆ์สั่งสอนประชาชนด้วยคำสอนแห่งพุทธศาสนา

๒. นโยบายของผู้ปกครอง

กษัตริย์มีบทบาทในการปกครองสยามประเทศมาตั้งแต่อดีต แม้กระทั่งเมื่อมีการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญมีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้นำการบริหารประเทศ โดยทั้งสองระบอบการปกครอง ต่างก็ส่งผลอันสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ และนำไปสู่อิทธิพลต่อพฤติกรรมการอมของคนไทยตามลำดับ

เมื่อประเทศไทยยังมีการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อยู่นั้น พระมหากษัตริย์และเหล่าขุนนางจะทำหน้าที่กำหนดรูปแบบการดำเนินนโยบายในด้านต่างๆ โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ จะเห็นได้จากการลงนามในสนธิสัญญาเบาว์ริงกับสหราชอาณาจักรในปีพ.ศ. ๒๓๙๘ ทำ

^๑ ชัย เรืองศิลป์, ประวัติสังคมไทยสมัยโบราณ ก่อนศตวรรษที่ ๒๕ (กรุงเทพฯ : บริษัท เลิฟ แอนด์ ลิฟ เพลส จำกัด, ๒๕๓๘), ๗๐.

^๒ เด่มเดียวกัน, หน้า ๒๒๗.

ให้ลักษณะการดำเนินชีวิตของคนไทยเปลี่ยนแปลงไป เกิดการส่งออกและนำเข้ามากขึ้นภายใต้ นโยบายการค้าเสรี เกิดการผลิต (Production) แทนการรวบรวม (Gather or collect)^๕

ครั้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีกระแสการเจริญเติบโตจาก นานาอารยประเทศแผ่เข้ามาสู่ประเทศไทย เป็นเหตุให้ต้องเกิดการปฏิรูประบบเศรษฐกิจและที่สำคัญคือ การจัดตั้ง “สยามกัมมาจล” (ธนาคารไทยพาณิชย์ในปัจจุบัน) ขึ้น และสถาบันนี้เองก็น่าจะเป็นจุด เริ่มของรูปแบบสถาบันที่ทำให้วิถีคนไทยเริ่มเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ คนไทยรู้จักที่จะนำเอา สิทธิทรัพย์และเงินทองไปรักษามูลค่าไว้ใช้ในยามจำเป็นค้ำจุน

นอกจากนี้ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนถึงนโยบายของกษัตริย์ที่เกี่ยวข้องกับการออม นั่นคือ ใน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงสืบสานแนวพระราชดำริของ สมเด็จพระชนกฯ สืบเกล้ารัชกาลที่ ๕ ทางด้านการปลูกฝังนิสัยการออมแก่ประชาชน ด้วยการก่อตั้ง “ธนาคารออมสิน” กิจการการออมสิน เริ่มขึ้นในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ ตามพระราช ประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ที่ทรงเห็นคุณประโยชน์ของ การออมทรัพย์ เพื่อให้ประชาชน รู้จักการประหยัด การเก็บออม มีสถานที่เก็บรักษาทรัพย์สินเงิน ทองของประชาชนให้ปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย จึงได้ทรงจัดตั้ง “คลังออมสิน” หรือ “ธนาคารออมสิน” ในวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๖ โดยสังกัดกรมพระคลัง มหาสมบัติ ดำเนินธุรกิจภายใต้ พระราชบัญญัติคลังออมสิน พ.ศ. ๒๔๕๖ จากพระราชบัญญัติคลังออมสิน พ.ศ. ๒๔๕๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชปรารภความว่า “การรักษาทรัพย์สมบัติซึ่ง ประชาชนได้อุตสาหะประกอบการทำงานมาค้ำขาย มีกำไรออมไว้เป็นทุนนอนได้แล้ว แต่การรักษา ให้ปราศจากอันตรายเป็นการลำบาก เพราะไรที่ฝากฝังอันมั่นคง ส่วนการที่ประชาชนออมสินไว้ เพื่อประโยชน์การยืดยาวข้างหน้า ไม่จับจ่ายเพื่อความพลั้งใจชั่วขณะนั้น เป็นสิ่งควรอุดหนุนอย่าง ยิ่ง” ใน พ.ศ. ๒๔๗๒ คลังออมสินได้อยู่ในความรับผิดชอบของกรมไปรษณีย์โทรเลข กิจการได้ เริ่มแพร่หลายและเป็นที่นิยมของประชาชนมากขึ้น ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติลง รัฐบาลเห็น ถึงคุณประโยชน์ของการออมทรัพย์ และความสำคัญของคลังออมสินที่มีต่อการพัฒนาประเทศ จึง ได้ยกฐานะของคลังออมสินขึ้นเป็นองค์การของรัฐบาล มีฐานะเป็นนิติบุคคลดำเนินธุรกิจภายใต้ พระราช บัญญัติธนาคารออมสิน พ.ศ. ๒๔๘๕ มีการบริหารงานโดยอิสระภายใต้การควบคุมของ คณะกรรมการ ซึ่งได้ รับการแต่งตั้งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เริ่มดำเนินธุรกิจในรูปแบบ ธนาคารออมสิน ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๐ เป็นต้นมา

นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงแผ่เมตตาธิปไตยการออมไปในบพทลระที่พระองค์ทรงนิพนธ์ขึ้น ด้วย และในกองเสื่อป่า ทรงกำหนดให้ลูกเสื่อนั้นฝากเงินไว้กับคลังออมสินเริ่มต้นเป็นจำนวนไม่

^๕ สมภพ มานะรังสรรค์, แนวโน้มพัฒนาการ เศรษฐกิจไทย ในช่วงก่อนและหลังการปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), ๑.

น้อยกว่า ๕ บาทอีกด้วย นับเป็นลักษณะที่ชัดเจนของผู้ปกครองในการทรงเป็นผู้รณรงค์การปลูกฝังนิสัยรักการออมแก่ประชาชนชาวไทย

• ปัจจัยภายนอก

๑. การเดินทางเข้ามาติดต่อกับประเทศไทยจากตะวันตก

ชนชาติตะวันตกเดินทางเข้ามาในประเทศไทยด้วยจุดประสงค์ที่ต่างกันออกไป เช่น การค้าขายแลกเปลี่ยน การเผยแพร่ศาสนา การเชื่อมสัมพันธไมตรี หรือจุดประสงค์ทางการทูต เป็นต้น จนกระทั่งจุดเปลี่ยนสำคัญเกิดขึ้น เมื่ออังกฤษเข้ามาทำสนธิสัญญากับไทยถึงสองครั้งคือ สนธิสัญญาเบอริน และสนธิสัญญาเบาวริง แต่การลงนามที่นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงแบบวิถีชาวไทยมากที่สุดคือ สนธิสัญญาเบาวริง

สมภพ มานะรังสรรค์ ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับสนธิสัญญาเบาวริง (Bowring Treaty) ว่าได้ขยายการนำเข้าและส่งออกของไทยให้มากขึ้นกว่าเดิม เปลี่ยนการรวบรวมสินค้า มาสู่การผลิตสินค้า ลักษณะเช่นนี้วิเคราะห์ได้ว่า ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการออมของคนไทยในหลายๆ ด้าน

เมื่อมีการผลิตสินค้าจำนวนมากขึ้น พฤติกรรมการบริโภคจึงเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากมีอุปทานที่สูงขึ้น ราคาต่ำลง อุปสงค์จึงสูงขึ้นตาม โดยเมื่อเวลาผ่านไป เกิดการปฏิรูประบบการบริหารราชการแผ่นดินในปี พ.ศ. ๒๔๓๕ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัฐบาลสามารถเพิ่มประสิทธิภาพของระบบการคลังได้มากขึ้น ทำให้สามารถเก็บภาษีได้มากกว่าช่วงเริ่มต้นรัชกาลหลายเท่าตัว^{๑๐} การเปลี่ยนแปลงที่ตามมาภายหลังจากระบบการคลังมีความมั่นคง และการปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดินทางด้านต่างๆ คือ การเจริญเติบโตของการลงทุนทางด้านคมนาคมขนส่ง รวมทั้งแหล่งธุรกิจได้เริ่มเคลื่อนตัวจากแม่น้ำจีนมาตั้งบนบก จะสังเกตได้ว่า ลักษณะของการออมได้เปลี่ยนไป จากการออมเพื่อนำมาใช้ในยามฉุกเฉินดังในอดีต มาสู่การออมเพื่อนำมาลงทุน อันเป็นหัวใจสำคัญของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และสามารถทำให้ระบบเศรษฐกิจในแบบดังกล่าว แผ่ขยายไปทั่วโลก

ถึงแม้จะไม่สามารถกำหนดเวลาที่แน่นอนว่า ลัทธิบริโภคนิยมหรือ วัฒนธรรมบริโภค (Consumerism) ในประเทศไทยเกิดขึ้นเมื่อใด แต่พอจะสามารถกล่าวได้ว่า ตั้งแต่มีการเข้ามาทำการพาณิชย์ของชาติตะวันตก รวมทั้งการลงนามในสนธิสัญญาเบาวริง ได้เป็นสาเหตุให้ลักษณะการบริโภคและพฤติกรรมการออมของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปและชัดเจนขึ้นเรื่อยๆ ในสมัยรัชกาลที่ ๕

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๑๐} สมภพ มานะรังสรรค์, แนวโน้มพัฒนาการ เศรษฐกิจไทย ในช่วงก่อนและหลังการปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖), ๔๑.

๒. สงครามโลก

สงครามโลกที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเหตุการณ์ที่มีผลทำให้ประเทศไทยต้องตัดสินใจกระทำการใด การหนึ่ง โดยได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของภูมิภาคต่างๆทั่วโลก ถึงแม้ภูมิภาคเอเชียอาคเนย์จะ ไม่ได้รับผลกระทบถึงขนาดยุโรป แต่สงครามโลกก็ได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศในที่สุด

เราไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า สงครามโลกที่เกิดขึ้นทั้งสองครั้งได้ส่งผลกระทบมาสู่ประเทศไทยในหลายๆด้านกล่าวคือ สงครามโลกครั้งที่หนึ่ง เกิดในยุโรประยะแรกในปี ๑๙๑๔ (พ.ศ. ๒๔๕๗) อันเป็นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยในระยะนี้ ถือว่าเป็นระยะที่ การค้าของไทยรุ่งเรืองมาก แสดงให้เห็นได้จาก ข้าวไทยที่ส่งออกขามีปริมาณมากและสม่ำเสมอ รวมถึงได้ราคาดีอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน^{๑๑} ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากอุปสงค์ของข้าวในช่วง สงครามทั่วโลก ระบบเศรษฐกิจของไทยจึงเปลี่ยนจากเศรษฐกิจแบบยังชีพ (Subsistence Economy) มาเป็นระบบปรัวรรคกรรม (Exchange Economy)

ในสงครามโลกครั้งที่สองนั้น ไทยได้เข้าร่วมเมื่อ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ และประกาศ สงครามกับฝ่ายพันธมิตรคือ อังกฤษกับอเมริกา ในสงครามโลกครั้งที่สองนี้ เกิดผลกระทบต่อ ประเทศไทยในหลายทาง เช่น ผลกระทบต่อการส่งออกข้าว รวมถึงผลผลิตหลักอื่นๆ ของประเทศ ประกอบด้วยดีบุก ยางพาราและไม้สัก เพราะไทยเหลือตลาดส่งออกเพียงตลาดเดียวคือ ญี่ปุ่น รวมถึงปัญหาในการต้องพึ่งพาการนำเข้าจากต่างประเทศโดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรม เช่น เครื่องจักร โดยภาวะสงครามได้ขัดขวางการนำเข้าสินค้าต่างๆ เหล่านี้ ถึงแม้ประเทศญี่ปุ่นจะช่วยส่ง เครื่องจักรมาให้บ้าง แต่ก็ไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้มากนัก สิ่งเหล่านี้จึงส่งผลให้เกิด ภาวะเงินเฟ้อขึ้นในประเทศ

ในช่วงระยะเวลานี้ สิ่งที่สามารถช่วยเหลือแต่ละครัวเรือนได้คือ ทรัพย์สินมรดกและเงินที่ ได้ทำการเก็บออมเอาไว้ โดยสังคมไทยในระยะเวลาี้ ได้เห็นถึงความสำคัญ และประโยชน์แห่ง การออมเป็นอันมาก โดยสามารถนำออกมาใช้จ่ายได้ในเวลาที่ภาวะเศรษฐกิจของประเทศซบเซา อันเป็นประโยชน์ที่แท้จริงแห่งการออมนั่นเอง

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้เองจะทำให้เข้าใจว่าพื้นฐานของสิ่งที่เรียกว่า “การอยู่อย่างไทย รู้จัก ใช้ รู้จักออม” นั้นได้อิงกับแนวปรัชญาและแนวปฏิบัติที่มีพัฒนาการเกิดขึ้น และถูกนำมาใช้ปฏิบัติ อย่างเป็นวิสัยของคนไทยมาตั้งแต่อดีต เนื่องจากการปลูกฝังมาไม่เพียงแต่จากศาสนา แต่ยัง รวมไปถึงรูปแบบที่คนไทยต้องปรับให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามแต่ละยุคสมัย และสิ่งนี้เองที่เป็นแบบอย่างที่คนไทยในปัจจุบันได้นำเอาไปใช้ ที่จะเห็นได้จาก สภาพการณ์ในสังคม เศรษฐกิจยุคปัจจุบัน

^{๑๑} สุนทรีย์ อาสะวีย์และคณะ, วิถุการทางเศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ (กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕), ๕.

สภาพเศรษฐกิจสังคมในปัจจุบัน

ในช่วงเวลาประมาณเกือบสิบกว่าปีที่ผ่านมา แลเห็นได้ชัดว่า กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้สังคมไทยดำรงเอกลักษณ์ไทยน้อยลงอีกทั้ง พฤติกรรมการบริโภคของคนไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก กล่าวคือ จากที่เคยเรียบง่าย มีน้อยใช้น้อย อยู่อย่างประหยัดคอดคอมอันเป็นวิถีชีวิตไทยแต่เดิมนั้น ได้หายไปจากรากเหง้าของค่านิยมในสังคมไทยอย่างสิ้นเชิง ผลสำคัญเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของสังคมที่อยู่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ที่มีการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตกได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงความเป็นวิถีไทยให้ผิดแผกไปจากเดิม ปรัชญาการฉ้อฉลกล่าวนี้ไม่ได้กระทบเพียงแค่บริเวณใดบริเวณหนึ่งของประเทศไทย แต่มันกลับขยายวงกว้างที่กลายเป็นกลไกหล่อหลอมให้ผู้คนเชื่อว่านี่คือวิถีทางเศรษฐกิจที่ปัจเจกชนควรยกย่องเชิดชู

ผลเสียและหายนะจากค่านิยมในวัฒนธรรมบริโภค

การวิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจสังคมจะเป็นตัวบอกได้อย่างชัดว่ารูปแบบการดำเนินชีวิตของคนไทยเป็นเช่นไร พลังสำคัญที่ได้เข้ามาผลักดันเปลี่ยนแปลงนั้นคือ ระบบอุตสาหกรรม และทุนนิยมตะวันตกได้เข้ามาในประเทศไทย พร้อมกับค่านิยมทางวัตถุ และเน้นความสำคัญทางการเติบโตทางเศรษฐกิจ สิ่งนี้ได้ทำให้สังคมเกิดกระแสบริโภคนิยม หรือวัฒนธรรมบริโภคแพร่หลายในสังคมไทย ทำให้ผู้คนหลงคิดไปว่านี่คือ วิถีเศรษฐกิจที่แท้ เศรษฐกิจได้กลายเป็นตัวกำหนดชีวิตคน กระตุ้นความอยากที่ไม่รู้จักความเพียงพอ ผู้คนเต็มไปด้วยความฟุ้งเฟ้อ นิยมความร่ำรวยมั่งคั่ง และไม่มั่งคั่ง ไม่รู้จักคุณค่าของเศรษฐกิจอย่างพอเพียง เน้นมูลค่ามากกว่าคุณค่า อย่างที่เห็นได้ชัด เช่น บัตรเครดิตหรือระบบเงินผ่อนที่ออกโดยธนาคารพาณิชย์ และอื่นๆ ส่วนแต่เป็นตัวกระตุ้นสำคัญที่ทำให้คนใช้จ่ายเกินตัว ไม่ออม กรอบครัวในเมือง “ติดกับ” ระบบเงินผ่อน ทำให้มีแต่หนี้สิน ทั้งๆที่แท้จริงแล้วชาวบ้านสามารถทำกิจกรรมหลายๆอย่างได้ด้วยตนเองโดยอาจไม่ต้องใช้เงินซื้อเลยก็ได้ เช่น การปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อรับประทานเอง^{๑๒}

นอกจากนี้กระแสโลกาภิวัตน์ที่เข้ามาก็กระทบร้านค้าปลีกดั้งเดิมขนาดเล็กโดยตรง คือ การเข้ามาของห้างค้าปลีกขนาดใหญ่ที่เรียกกันทั่วไปว่า “ไฮเปอร์มาร์เกต” หรือ “ดิสเคาน์สโตร์” และร้านสะดวกซื้อต่างๆ ทำให้ผู้คนใช้จ่ายฟุ่มเฟือยมากขึ้น เพราะห้างร้านเหล่านี้จะมีเทคนิคทางการตลาดที่ดึงดูดการใช้จ่ายของผู้คนเสมอๆเช่น everyday low price หรือ loss leader เป็นเหตุให้ผู้บริโภคบางส่วนซื้อสินค้าเกินความจำเป็น ทำให้ต้องจ่ายเงินเกินตัว ประกอบกับปัจจุบันไฮเปอร์มาร์เกตมีการให้บริการบัตรเครดิตแก่ลูกค้าโดยการออกบัตรเครดิตเช่น บัตรเทสโก-โลดัส ซึ่ง

^{๑๒} สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย, เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี ๒๕๕๕ เรื่อง เจริญความท้าทายจากกระแสโลกาภิวัตน์: Summary of the Workshops on Identify Strategic Response to Globalization (๒๕๕๕), ๒๐.

เงื่อนไขในการทำบัตรเครดิตนี้ครอบคลุมผู้มีรายได้ต่ำ (รายได้ 5,000 บาทต่อเดือนขึ้นไป) จากเหตุผลสองประการนี้ส่งผลให้ผู้บริโภคชาวไทยมีเงินออกลดลง หรือมีหนี้สินเพิ่มขึ้น^{๑๓}

ผนวกกับสถานการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นพร้อมช่วงระยะเวลาที่เศรษฐกิจของประเทศย่ำแย่ดังเช่น “วิกฤตการณ์ฟองสบู่แตก” ทำให้เห็นได้ชัดเลยว่าคนกลุ่มเหล่านี้แม้จะเป็นกลุ่มหนึ่งที่ได้รับผลกระทบครั้งนี้ แต่ผลที่ขยายวงต่อไปยังเศรษฐกิจกลุ่มอื่นๆ นำมาซึ่งความสูญเสียทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมมากมายต่อประเทศไทย ซึ่งล้วนต่างตกไปอยู่กับคับของเศรษฐกิจเทียม^{๑๔} ตลอดจนภาวะปัญหาในปัจจุบันอย่างเช่น เรื่อง “น้ำมันแพง” ก็เป็นตัวช่วยให้เห็นได้ชัดเลยว่าคนไม่รู้จักกิน รู้จักใช้ รู้จักประหยัด วิกฤตน้ำมันซึบทรเย็นให้เห็นได้ชัดที่ว่าคนไม่รู้จักคุณค่าของมัน รวมไปถึงของแพงฟุ่มเฟือยทุกชนิด

สภาพของสังคม การเมือง และวัฒนธรรมของประเทศไทยในปัจจุบันล้วนส่งเสริมให้เกิดการขาดวินัยในการใช้จ่ายและการออม โดยการออมโดยรวมของประเทศมีแนวโน้มลดลง ส่วนการออมในภาคครัวเรือนของประเทศไทยลดต่ำลงจนอยู่ในระดับที่น่ากังวลและต่ำสุดเป็นประวัติการณ์ หรืออย่างน้อยก็ในรอบ ๕๐ ปี ดังจะเห็นได้จากตัวเลขการออมของประเทศไทย (ดังแสดงในภาพที่๑) จากภาพแนวโน้มการออมในภาพรวมลดลงอย่างมากจากที่เคยสูงสุดในปี ๒๕๓๔ ที่ร้อยละ ๓๕.๒ ของจีดีพี ลดลงเหลือร้อยละ ๓๐.๕ ของจีดีพี ในปี ๒๕๔๖ ในขณะที่การออมภาคครัวเรือนสุทธิก็ลดลงจากสูงสุดร้อยละ ๑๔.๔ ต่อจีดีพี ในปี ๒๕๓๒ เหลือร้อยละ ๓.๘ ในปี ๒๕๔๖^{๑๕} และสิ่งที่น่าห่วงที่สุดก็คือ อัตราการออมของกลุ่มผู้มีรายได้ต่ำที่สุดกลับลดลงมากกว่ากลุ่มรายได้อื่นๆ โดยเหตุผลส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะมีโอกาสเข้าถึงแหล่งทุนได้ง่ายขึ้น อันเนื่องมาจากนโยบายภาครัฐที่ส่งเสริมให้ผู้มีรายได้ต่ำสามารถกู้ยืมได้ง่ายขึ้น เช่น นโยบายกองทุนหมู่บ้าน และนโยบายธนาคารคนจน เป็นต้น และการที่สถาบันการเงินให้ความสำคัญกับสินเชื่อส่วนบุคคลมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ทำให้ประชาชนกู้ยืมเพื่อนำมาลงทุนแทนการออม

ทั้งนี้ ดร.อัมมาร สยามวาลา นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านเศรษฐศาสตร์ของไทยได้ออกมาแสดงความเป็นห่วง^{๑๖} เกี่ยวกับปัญหาเรื่องการออมว่าเป็นปัญหาใหม่ของไทยที่ควรให้ความสำคัญหลังจากที่ยุคของการกระตุ้นอุปสงค์หมดไป และควรหันมาเน้นด้านอุปทานแทน

สถาบันวิทยบริการ

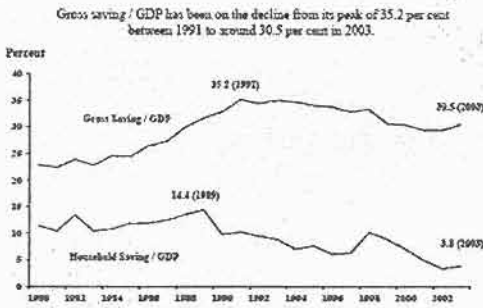
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๑๓} เล่นเดียวกัน, หน้า ๒๑.

^{๑๔} ตามทัศนะของ ประเวศ วะสี จาก เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม: แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจและสังคม (กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๒), ๑๑.

^{๑๕} ดร.กอบศักดิ์ ภูตระกูล นายธรรมบุญ สดศรีชัย และ ดร.เกียรติพงศ์ อริยปรัชญา(๒๕๔๘), การวิจัย "การออมในระยะยาวของประเทศไทย:เราออมพอเพียงหรือไม่และอะไรคือความเกี่ยวข้อง"

^{๑๖} วิชาญ ลิ้มทองกุล, บทความเรื่อง มองประเทศไทยผ่าน "คำสารภาพของมือปืนเศรษฐกิจ"

ภาพที่ ๑

ภาพที่ ๒

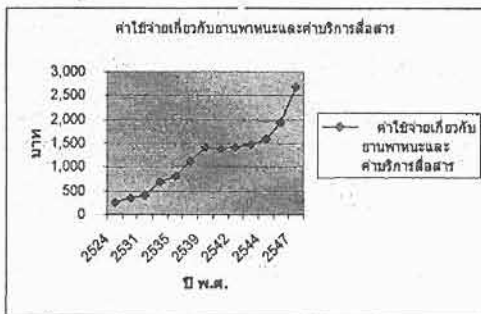
ที่มา : งานวิจัย "การออมในระยะยาวของประเทศไทย: เราออมพอเพียงหรือไม่และอะไรคือความเสี่ยง"

ส่วนทางด้านกรบริโภค ประชาชนทั่วไปมีการใช้จ่ายเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก โดยใช้จ่ายไปในสินค้าฟุ่มเฟือย ได้แก่ การสื่อสารและเครื่องใช้ในบ้าน (ดังแสดงในภาพที่ ๒ - ๔) โดยภาพที่ ๒ แสดงถึงสัดส่วนการใช้จ่ายในการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ โดยแบ่งตามช่วงอายุในปี ๒๕๔๗ จะเห็นได้ว่าทุกช่วงอายุมีการใช้จ่ายในการสื่อสารเป็นสัดส่วนที่สูงถึงประมาณ ๑๐ - ๒๐% ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด ภาพที่ ๓ แสดงถึงค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับยานพาหนะและค่าบริการสื่อสารตั้งแต่ปี ๒๕๒๔ จนถึงปี ๒๕๔๗ จะเห็นได้ว่ามีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างมากและมีอัตราที่สูงขึ้น โดยเฉพาะในช่วง ๓ - ๔ ปีที่ผ่านมา ค่าใช้จ่ายในส่วนนี้เพิ่มขึ้นจาก ๑,๕๗๓ บาท ในปี ๒๕๔๔ เป็น ๒,๖๗๑ บาท ในปี ๒๕๔๗^{๑๖} ส่วนภาพที่ ๔ แสดงถึงค่าใช้จ่ายในที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้ภายในบ้าน ค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ก็มึแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเช่นกัน ในขณะที่สินค้าที่จำเป็นกลับลดการบริโภคลง ตัวอย่างเช่น อาหารและเครื่องดื่ม (ดังแสดงในภาพที่ ๕ และ ๖) จะเห็นได้ว่ามีสัดส่วนในการบริโภคเฉลี่ยต่อเดือนลดลงจาก ๔๕% ในปี ๒๕๒๔ เหลือเพียง ๓๑% ในปี ๒๕๔๗

สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เห็นได้ว่า นอกจากคนไทยในปัจจุบันมีลักษณะของความไม่พอเพียง กล่าวคือ บริโภคของที่ฟุ่มเฟือยมากขึ้น อันได้แก่ สินค้าจำพวกโทรศัพท์มือถือ ยานพาหนะ และเครื่องใช้ไฟฟ้า นอกจากนี้ ยังไม่รู้จักเลือกบริโภคของที่มีประโยชน์อีกด้วย เห็นได้จากการลดการบริโภคอาหารและเครื่องดื่ม เป็นต้น

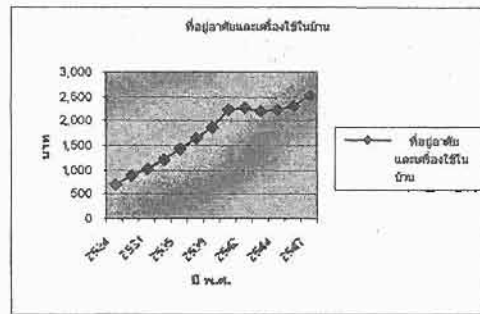
สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๑๖} ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ภาพที่ ๓

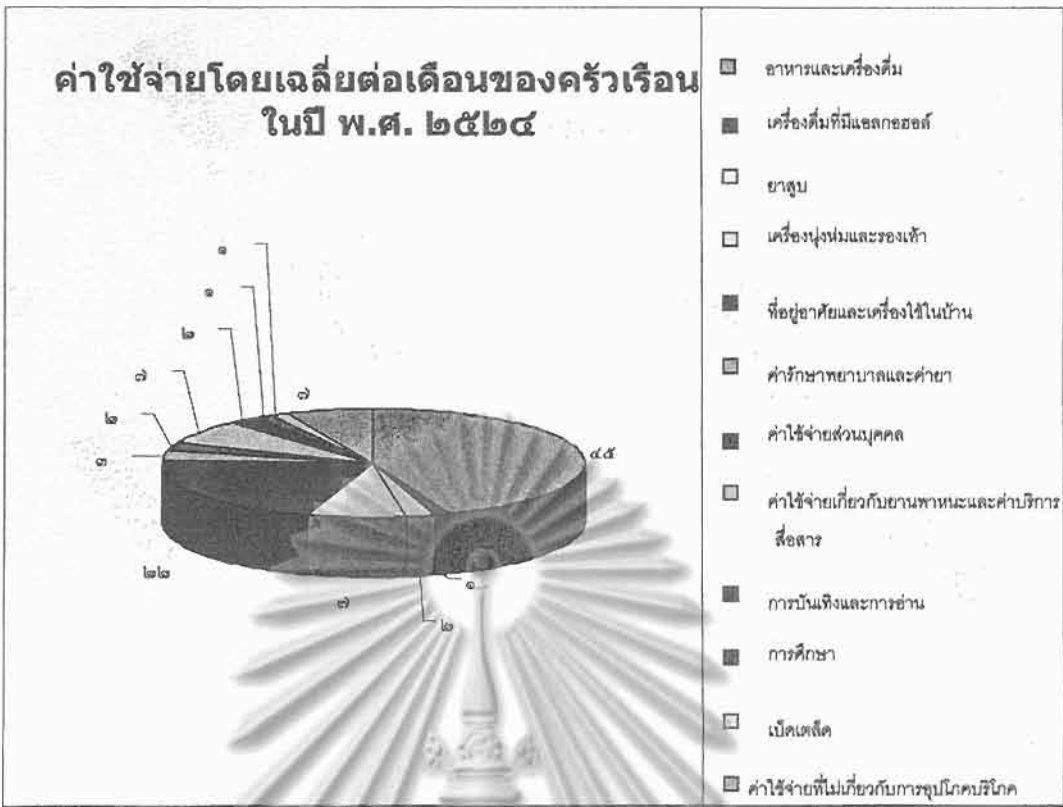
ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ภาพที่ ๔

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงสาเหตุของความไม่พอเพียงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่ามีสาเหตุหลักมาจาก "นโยบายของรัฐ" โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลในชุดปัจจุบันได้ส่งเสริมให้คนไทยมีการใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น โดยอ้างว่าเพื่อช่วยให้เศรษฐกิจฟื้นตัวจากการเกิดวิกฤตในปี ๒๕๔๐ ดังจะเห็นได้จากนโยบายประชานิยม ผ่านการฉีดเงินเข้าสู่ประชาชนผู้มีรายได้น้อย และโครงการเอื้ออาทรต่างๆ ที่ออกมาเป็นมากมายหลังจากการเข้ารับบริหารประเทศของ พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร จนทำให้ภาระหนี้ภาคครัวเรือนเติบโตสูงขึ้นอย่างมากมาย (ดังแสดงในภาพที่ ๓) จากภาพจะเห็นว่าหนี้ภาคครัวเรือนเพิ่มขึ้นอย่างมากหลังจากปีพ.ศ.๒๕๔๔

ส่วนสาเหตุอื่น ๆ ได้แก่ สภาพการศึกษาในปัจจุบันที่ไม่ได้เน้นถึงการพัฒนาทางจิตใจเท่าใดนัก สื่อที่เป็นผู้เผยแพร่แนวคิดความฟุ่มเฟือย หรูหรา กระตุ้นในผู้คนเกิดกิเลสต้องการวัตถุมาเพื่อบริโภคนิยม และศาสนาที่นับวันจะอ่อนแอจนไม่อาจเป็นที่พึ่งทางให้แก่ผู้คนทั่วไปได้

สถาบันวิทย์บริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ ๕

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ภาพที่ ๖

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ 31 รายได้ และค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อเดือน และหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน พ.ศ. 2541 - 2547
TABLE 31 AVERAGE MONTHLY INCOME AND EXPENDITURE PER HOUSEHOLD AND
AVERAGE DEBT PER HOUSEHOLD : 1998 - 2004

ปี	รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน		ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือน		หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน		Year
	Average Income		Average Expenditure		Average Debt		
	Per Household		Per Household		Per Household		
	บาท / เดือน	เปลี่ยนแปลง	บาท / เดือน	เปลี่ยนแปลง	บาท / เดือน	เปลี่ยนแปลง	
Baht / Month	Change (%)	Baht / Month	Change (%)	Baht / Month	Change (%)		
2541	12,492	15.9	10,389	13.0	69,674	34	1998
2542	12,729	1.9	10,238	-1.5	71,713	2.9	1999
2543	12,150	-4.5	9,946	-2.6	68,405	-4.6	2000
2544	12,186	0.3	10,025	1.8	68,279	-0.2	2001
2545	13,736	12.7	10,839	8.6	82,485	20.8	2002
2547	14,617	8.4	12,889	18.4	103,940	26.0	2004

ภาพที่ ๗

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ

จากสภาพการใช้จ่ายและการออมของประเทศไทยในปัจจุบันแสดงให้เห็นถึง "ความไม่พอเพียง" ของสังคมไทย ปัจจุบันประเทศไทยอยู่ภายใต้เศรษฐกิจทุนนิยม ไม่มีคำว่า "ประหยัดมัธยัสถ์" หรือ "ความพอเพียง" อยู่ในแนวทางการพัฒนาของระบบนี้ มีเพียงการออมเพื่อเอาไปก่อให้เกิดการกู้ยืม การผลิต และการใช้จ่ายต่อเท่านั้น เพราะในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนั้นเชื่อว่าการผลิตสินค้าและบริการที่เพิ่มขึ้น จะทำให้สามารถบริโภคได้เพิ่มขึ้น ซึ่งการบริโภคนี้เองที่เป็นตัววัดความสุขของคนในสังคม กล่าวคือ เชื่อว่าคนจะมีความสุขเพิ่มขึ้นเมื่อได้บริโภคเพิ่มขึ้น และมองว่าการเพิ่มการผลิตและการบริโภคเป็นวิธีเดียวเท่านั้นที่จะเพิ่มความอยู่ดีกินดีให้กับผู้คนในสังคมได้ บนพื้นฐานที่ว่าถ้าคนมีทางเลือกมากขึ้น มีอิสระในการเลือกมากขึ้น เขาก็จะมีความสุขมากขึ้น จึงให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินกับคนทั่วไป เพื่อให้พวกเขาจะได้มีเสรีภาพในการเลือกที่จะผลิตและการบริโภค โดยเชื่อว่าพวกเขาจะมีความสุขที่ได้เป็นผู้เลือก สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ตลอดช่วงเวลาหลายสิบปีที่ผ่านมาความเชื่อกันว่า ถ้าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น ประชาชนก็มีความสุขเพิ่มมากขึ้นด้วย

จะเห็นได้ว่า แท้จริงแล้วความเชื่อนี้เป็นการมองเพียงด้านเดียว กล่าวคือ มองเพียงว่าการพัฒนาทางด้านวัตถุให้มากที่สุดเท่านั้นที่จะทำให้มนุษย์มีความสุขได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการหลงใหลในแนวคิด "วัตถุนิยม" ทั้งที่มนุษย์ยังสามารถหาความสุขได้จากอีกด้านหนึ่ง นั่นคือ ทางจิตใจ

จากการที่ประเทศไทยอยู่ภายใต้ระบบทุนนิยม ทำให้ประเทศไทยในปัจจุบันพัฒนาจนมีลักษณะของความเป็นวัตถุนิยมอย่างเต็มขั้น ดังจะเห็นได้จากที่ท่านพุทธทาสได้อธิบายความหมายของคำว่า "วัตถุนิยม"^{๑๔} ซึ่งแบ่งออกเป็นสองทาง อันได้แก่ ความหลงใหลในวัตถุนิยมและการตกเป็นทาสของวัตถุ สำหรับความหมายในทางแรกนั้นเป็นการอธิบาย "วัตถุนิยม"ว่า เป็นการที่มนุษย์หลงใหลในวัตถุ (ซึ่งเป็นภาพลวงตา) บูชาวัตถุนิยมว่าเป็นสิ่งสูงสุดและสามารถที่จะช่วยให้มนุษย์หลุดพ้นได้ ทำให้มนุษย์มีความสุขมากขึ้นได้ มนุษย์จึงพัฒนาแต่ทางด้านวัตถุอย่างมากมาย จนมองเห็นว่า "วัตถุเป็นพระเจ้า" ไป กล่าวโดยสรุป ในความหมายนี้ วัตถุนิยม ก็คือ การยึดวัตถุเป็นหลัก มองว่ามนุษย์ไม่มีปัญหาที่จะรับรู้เรื่องทางจิตใจได้ รู้จักแต่เพียง ความสุขทางวัตถุ ส่วนความหมายในทางที่สองเป็นการอธิบายว่า มนุษย์หลงใหลในรสของวัตถุ พอใจในความสะควกสบายทางวัตถุ มองว่ารสทางวัตถุเป็นของที่มีมนุษย์ต้องการ และพยายามแสวงหาความพอใจให้ได้มากที่สุดจากรสของวัตถุ จนท้ายที่สุดแล้วก็ต้องตกเป็นทาสของวัตถุ โดยวัตถุนิยมในความหมายนี้ได้รับการเกื้อหนุนจากระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่พัฒนาโดยผลิดวัตถุให้ได้มากที่สุด จึงเป็นการส่งเสริมกิเลสในทางวัตถุให้เกิดขึ้นด้วย ดังจะเห็นได้จากการผลิตสินค้าในปัจจุบันที่เน้นความฟุ่มเฟือย หรูหรา ฟุ้งเฟ้อ และที่สำคัญคือ เกินความจำเป็นไป

นอกจากนี้ ท่านพุทธทาส ได้กล่าวถึงผลกระทบที่จะเกิดกับมนุษย์ได้อย่างน่าสนใจว่า การที่พัฒนาแต่ทางวัตถุ ท้ายที่สุดโลกก็จะเต็มไปด้วยวัตถุ ตกเป็นทาสของวัตถุ โดยมนุษย์จะเน้นการบริโภคในวัตถุที่ผลิตขึ้นมา เป็นการบริโภคในระดับเกินพอดี เกินความจำเป็นที่แท้จริงที่มนุษย์ต้องการ กลายเป็นกินคืออยู่ที่ไม่สิ้นสุด หรือก็คือ การกินใช้ในสิ่งที่เป็นส่วนเกิน และที่ร้ายกาจก็คือ การทำลายทรัพยากรธรรมชาติอย่างมากมายและรวดเร็ว เพียงเพื่อตอบสนองความต้องการที่มนุษย์มีต่อรสทางวัตถุ เป็นการทำลายคุณค่าของความสุขลในธรรมชาติ ซึ่งในปัจจุบันได้ส่งผลกระทบต่อกลับมาสู่มนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และความต้องการบริโภคที่ไม่สิ้นสุดนี้จะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติไม่เพียงพอ เพราะท่านเชื่อว่า ถ้ามนุษย์รู้จักใช้สิ่งของเท่าที่จำเป็น รู้จักความต้องการของตนเอง หรือ "รู้จักพอ" แล้ว ปัญหาความขาดแคลนย่อมไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน และสิ่งที่ร้ายแรงที่สุดของวัตถุนิยมก็คือ ความเป็นมนุษย์จะถูกทำลายไป เพราะการที่หลงใหลในวัตถุ จะทำให้มิติของจิตใจที่มนุษย์มีหมดไป กล่าวคือ มนุษย์จะมีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น คิดแต่จะเอารอดเอาเปรียบผู้อื่น แข่งแย่งกันเพื่อให้ได้วัตถุมาบริโภค มีการใช้อำนาจและความรุนแรงเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุ จนก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางด้านต่าง ๆ บุคคลกลุ่มหนึ่งมีรายได้มากมายมหาศาล แต่อีกกลุ่มหนึ่งมีไม่เพียงพอในการบริโภค เป็นความแตกต่างที่นับวันจะมีมากขึ้น

^{๑๔} ปวีณา เปี่ยมพงศ์สานต์, เศรษฐศาสตร์การเมือง-โลกทัศน์กับการวิเคราะห์ระบบและการเปลี่ยนแปลง, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๓๘), ๓๔.

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าเป็นสภาพที่เกิดขึ้นกับประเทศไทยในปัจจุบัน และเป็นเครื่องชี้ว่าความเป็นวัตถุนิยมได้ทำลายประเทศไทยและประชาชนในประเทศจนเป็นผู้ที่ไม่มีคุณภาพเพียง เน้นการบริโภคเพื่อนำมาซึ่งความสุขที่เป็นภาพลวงตา ไม่ยั่งยืน โดยมีทั้งการก่อกวนและการลดการออมเพื่อที่จะได้บริโภคมากขึ้น โดยลืมไปว่าหน้าที่ก่อกวนจะต้องชำระคืน และการที่ออมต่ำทำให้ในอนาคตหากมีความจำเป็นจะไม่มีเหลือไว้ใช้จ่าย และก่อให้เกิดความขาดแคลนได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ในท้ายที่สุดจะนำความทุกข์มาให้ กล่าวโดยสรุปก็คือ ความสุขที่เกิดจากการบริโภคได้กลายมาเป็นความทุกข์ในภายหลัง อันเนื่องมาจากความไม่พอเพียงและการเน้นการบริโภคให้ได้มากที่สุดซึ่งมีพื้นฐานจากความหลงในวัตถุนิยมนั่นเอง

การเปลี่ยนแปลงไปในทางวิวัฒนาการ

ปัจจุบันท่ามกลางสถานการณ์ความวุ่นวายทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นบางครั้ง แต่สังคมของเราก็มักจะมีแนวทางออกที่พยายามปรับใช้เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ถ้าพิจารณาให้ดีแล้วหลักการทุกอย่างนั้นล้วนมีแนวทางมาจากอดีตทั้งสิ้นไม่ว่า เรื่องของวิถีชีวิต หลักทางศาสนา หรือแม้แต่แนวพระราชดำริของพระมหากษัตริย์ไทยทั้งสิ้นซึ่งยังคงสอดคล้องกับแบบจำลองในอดีต ที่ต่างล้วนมีเป้าหมายเพื่อทำให้ผู้คนยึดถือหลักเศรษฐกิจพื้นฐานให้เกิดขึ้นอย่างพอเพียงที่จะรู้จักกิน รู้จักใช้และอดออม ดังตามที่ได้ชี้ได้จากแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่มีใจความว่า

“เมืองไทยในกาลก่อนอุดมไปด้วยทรัพย์ในดินสินในน้ำ ผู้คนยังน้อย การทำมาหากินจึงสะดวก การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างเรียบง่าย ครั้นถึงปัจจุบัน ขณะที่ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรลดลง ผู้คนกลับเพิ่มขึ้น ผู้ที่มั่งคั่งขึ้นแข่งขันไม่รู้จักรงวิชา ขาดความรู้จักขวนขวาย และถึงแม้สำหรับผู้ขยัน หากยังลุ่มหลงอยู่กับกระแสบริโภคนิยม ก็จะยิ่งทวีความฝืดเคืองยิ่งขึ้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มานาน และได้พระราชทานแนวคิดในการแก้ไข พื้นฟูสู่ประชาราษฎร์อย่างต่อเนื่องตลอดมา โดยกระแสหลักได้ทรงมุ่งเน้นไปสู่ปรัชญาการดำรงชีวิตแบบไทย ให้นำแนวคิดแบบพออยู่พอกินในวันเก่ามาประยุกต์ให้เข้ากับวิถีชีวิตที่ซับซ้อนในวันใหม่ รู้จักกิน รู้จักใช้ อยู่อย่างไม่ฟุ้งเฟ้อไม่เพ้อเจ้อ รับผิดชอบการทำงานอย่างไม่เฉื่อยชา รู้รักสามัคคี เพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่ดีให้ส่วนรวม เราจะเป็นสังคมใหม่ที่มั่นคงด้วยพลังภายในบนรากฐานดั้งเดิมของเราได้ และก้าวมันทันโลกในศตวรรษใหม่สืบไปอย่างยั่งยืน”^{๑๕}

แนวทางปรัชญาข้างต้นนี้ ชี้ทางให้ก้าวไปสู่ทิศทางที่แตกต่างไปจากระบบความคิดความเชื่อที่ครอบงำโลกปัจจุบันอย่างทุนนิยม อุดสาหกรรมนิยม บริโภคนิยม สิ่งนี้ทำให้ผู้คนได้ตระหนัก

^{๑๕} จาก <http://www.thaitrip.com/father/2000.html>

และประยุกต์ใช้ปรัชญาดังกล่าวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัญหาในทางปฏิบัติ^{๑๐} เพราะถ้ามองในมุมกลับแล้ว สำนักกร่วมเช่นนี้เป็นคุณค่าต่อการศึกษาที่พลิกผันมโนคติความเชื่อแบบปัจเจกของตะวันตก ให้มาสู่แนวที่จะอยู่ร่วมกันอย่างเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ รู้จักประหยัด มุ่งสร้างให้เกิดเศรษฐกิจพื้นฐานที่พอเพียงเหมาะสมกับพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่สืบทอดมาแต่อดีต ที่ช่วยให้ผู้คนผ่านพ้นวิกฤตและความลำบากไปได้ด้วยแนววิถีการดำเนินชีวิตแบบไทยในอดีต

สรุป

คนไทยตั้งแต่ในอดีตมีความผูกพันกับวิถีชีวิตซึ่งมีพื้นฐานของการออมมาเป็นเวลาช้านานแล้ว แรกเริ่มจากความเชื่อทางศาสนาว่าสรรพสิ่งต่าง ๆ นั้นมีความไม่แน่นอน หรือปรัชญา ‘อนิจจัง’ นั่นเอง มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ว่าชาวไทยในสมัยโบราณนั้น มักฝังหรือเก็บทรัพย์สมบัติไว้ใต้เจดีย์วัด หรือใส่ภาชนะดินเผาแล้วฝังไว้ใต้ถุนบ้าน บ้างก็เจาะรูต้นไม้แล้วหยอดเงินและสิ่งมีค่าซ่อนไว้ข้างใน โดยจะมีสมาชิกครอบครัวเท่านั้นที่รู้ เพื่อโอกาสที่ยามฉุกเฉินต้องใช้เงินหรือทรัพย์สมบัติจริงๆ เท่านั้น จึงจะนำไปใช้

ในเวลาต่อมาเกิดการออมโดยนำเงินไปฝากไว้กับธนาคารในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ดังปรากฏหลักฐานว่ามีเจ้าภีษณุอากรซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนจีนที่ประมูลทำการผูกขาดภาษี นำเงินไปฝากธนาคารเพื่อจะได้ดอกเบี้ยเป็นผลกำไร คนไทยในส่วนใหญ่ที่เก็บรักษาเงินโดยการนำไปฝากธนาคารเพื่อให้ได้รับผลประโยชน์จากดอกเบี้ยนั้น นับว่ายังมีน้อยมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะยังไม่มีสถานที่ที่ให้บริการที่สะดวกปลอดภัยมั่นคงในการรักษาเงินหรือรับฝากเงินให้กับประชาชนทั่วไป และให้ผลประโยชน์ตอบแทนพอสมควร จากสภาพดังกล่าวจึงเป็นเหตุผลที่ว่า ทำไมต้องสร้างองค์การทางการเงินอย่างธนาคารขึ้นมา

จุดประสงค์ของการออมนับเป็นอีกประเด็นหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงความเป็นพลวัตรของระบบเศรษฐกิจไทย ที่ได้รับแรงสนับสนุนจากสภาพการณ์ของเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กล่าวคือในอดีตนั้นจุดประสงค์ในการออมของคนไทยคือ การต้องการเก็บหอมรอมริบเพื่อใช้เป็นทุนสำรองในยามฉุกเฉิน หลังจากนั้น เวลาได้ผ่านไปประเทศไทยต้องมีการติดต่อเชิงพาณิชย์กับประเทศต่างๆ จุดประสงค์ใหม่ของการออมได้กำเนิดขึ้น สอดรับกับการขยายตัวของลัทธิทุนนิยมจากประเทศตะวันตก นั่นคือ การออมเพื่อลงทุน โดยจะเห็นได้ชัดจนมากยิ่งขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นระยะเวลาที่สยามประเทศมีการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ เรียกได้ว่าการ ‘ปฏิรูปประเทศ’ เลยที่เดียว ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศ มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว มีผู้ออมเงินเพื่อขยายธุรกิจของตนออกไปเพิ่มมากขึ้น

^{๑๐} พระธรรมปิฎก, ประเวศ วะสีและ เอกวิทย์ ๗ ๑๑๑, หนทางฝ่าวิกฤตชาติและทางรอดของสังคมไทย (กรุงเทพฯ: กองกองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ: ๒๕๔๔), ๑๕-๑๖.

การออมอยู่คู่กับคนไทยมาเป็นเวลานานแล้ว โดยสามารถทำให้ครัวเรือนผ่านพ้นวิกฤติไปได้ในยามที่จำเป็นเสมอ การออมยังเป็นคำสอนของพุทธศาสนา เป็นหลักจริยธรรม ที่ส่งผลดีมาตลอด ถึงแม้เวลาได้เปลี่ยนแปลงไป ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้ผู้คนหลงใหลในลัทธิ 'บริโภคนิยม' แต่ใครที่ยังดำเนินชีวิตอย่างมีธรรมาภิบาลย่อมสามารถได้รับประโยชน์จากเงินที่ออมไว้ได้ และยังสามารถนำผลกำไรมาใช้ชีวิตได้ทั้งกับตนเองและประเทศชาติเสมอมา

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย